

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik *Bilimleri* *Dergisi*

Ankara 2024

Gendarmerie and Coast
Guard Academy
Security Sciences Institute

G

B

Journal of Security
Sciences

B

Cilt/Volume: 13

Sayı/Issue: 2

Yıl/Year: 2024

Kasım/November

D

ISSN: 2147-2912

E-ISSN: 2147-5075

www.jsga.edu.tr

Güvenlik Bilimleri Dergisi

The Journal of Security Sciences

GÜVENLİK BİLİMLERİ DERGİSİ

Cilt 13* Sayı 2* Yıl 2024* ISSN 2147-2912 / E-ISSN 2147-5075

İMTİYAZ SAHİBİ

Şakir USLU, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanı*

BAŞ EDITÖR

Prof. Dr. Osman KÖSE, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

YÖNETİCİ EDITÖR

Doç. Dr. Naci AKDEMİR, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

ALAN EDITÖRLERİ

İletişim ve Güvenlik

Prof. Dr. Şahin KARASAR, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Kamu Güvenliği

Prof. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Uluslararası Deniz Hukuku

Prof. Dr. Sertaç Hami BAŞEREN

Suç Araştırmaları

Doç. Dr. Naci AKDEMİR, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Doç. Dr. Gülçin ORHAN, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Güvenlik Yönetimi

Dr. Öğr. Üyesi Kürşat KORKMAZ, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Adli Bilimler

Dr. Öğr. Üyesi Ayşen TEZEL, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Uluslararası Güvenlik ve Terörizm

Dr. Öğr. Üyesi Bürke Uğur BAŞARANEL, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Dr. Öğr. Üyesi Kürşad GÜÇ, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Sertaç Hami BAŞEREN

Prof. Dr. Gürol CANTÜRK, *Ankara Üniversitesi*

Prof. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Prof. Dr. Rustambayev Mirzayusup HAKIMOVICH, *Kamu Güvenliği Üniversitesi (Özbekistan)*

Prof. Dr. Şahin KARASAR, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Prof. Dr. Gültekin YILDIZ, *Milli Savunma Üniversitesi*

Prof. Dr. Markus THIEL, *Almanya Polis Üniversitesi (DHPol)*

Doç. Dr. Tekin AVANER, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Doç. Dr. Hatice ALTUNOK, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Doç. Dr. Suudan Gökçe GÖK, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Doç. Dr. Matthew DAVID, *Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)*

Doç. Dr. Christopher LAWLESS, *Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)*

Doç. Dr. Mutlu TOKMAK, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Doç. Dr. Gülçin ORHAN, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Dr. Öğr. Üyesi Ayşen TEZEL, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Dr. Öğr. Üyesi Kürşad GÜÇ, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Öğr. Gör. Dr. Tarık AK, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

DÜZELTMENLER

Öğr. Gör. Tuğba ŞİMŞEK RACKELMANN (İngilizce) *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Öğr. Gör. Dr. Fikriye GÜNDÜZ, (Türkçe) *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Öğr. Gör. Yunus İNAN, (İngilizce) *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Güney MİNTEŞ, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Her hakkı saklıdır. Güvenlik Bilimleri Dergisi yılda iki defa yayımlanan; yayın prensipleri, bağımsız, ön yargısız ve çift-kör hakemlik ilkelerine dayanan ulusal hakemli bir dergidir.

Yayın Kurulu, yayınladığı makalelerde, konu ile ilgili en yüksek etik ve bilimsel standartlarda olması ve ticari kaygı taşınamaması şartını gözetmektedir.

Makalelerdeki görüş, sav, tez ve düşünceler yazarların kendi kişisel görüşleri olup, hiçbir şekilde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nin veya Güvenlik Bilimleri Enstitüsü'nün görüşlerini ifade etmez.

Makaleler, Güvenlik Bilimleri Dergisi'ne referans verilerek akademik amaçlarla kullanılabilir.

Güvenlik Bilimleri Dergisi'ne gönderilen makaleler iade edilmez. Dergimiz "Açık erişimli" olup yayımlanan eserlerin tam metinlerine erişim ücretsiz olup, yazı dili Türkçe ve İngilizcedir.

Güvenlik Bilimleri Dergisi; ULAKBİM TR Dizin, Akademia Sosyal Bilimler İndeksi (ASOS), Sosyal Bilimler Atf Dizini (SOBIAD), EBSCO veri tabanlarında taranmakta olup makalelere DOI numarası alınmaktadır.

BASKI

Jandarma Basımevi Müdürlüğü/ANKARA

YAZIŞMA VE HABERLEŞME ADRESİ

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Beytepe / ANKARA

Telefon:0312 464 74 74 Dâhili: 7600 / 7635

Web: <http://www.jsga.edu.tr/gbd>

E-posta: editorgbd@jandarma.gov.tr

THE JOURNAL OF SECURITY SCIENCES

Volume 13* Issue 2* Year 2024* ISSN 2147-2912 / E-ISSN 2147-5075

LICENSEE

Şakir USLU, *President of Gendarmerie and Coast Guard Academy*

EDITOR IN CHIEF

Prof. Osman KÖSE Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

EXECUTIVE EDITOR

Assoc. Prof. Naci AKDEMİR, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

FIELD EDITORS

Communication and Security

Prof. Şahin KARASAR, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Public Safety

Prof. Elif ÇOLAKOĞLU, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

International Law of the Sea

Prof. Sertaç Hami BAŞEREN, Ph.D.

Crime Studies

Assoc. Prof. Naci AKDEMİR, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assoc. Prof. Gülçin ORHAN, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Security Management

Assist. Prof. Kürşat KORKMAZ, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Forensic Sciences

Assist. Prof. Ayşen TEZEL, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

International Security and Terrorism

Assist. Prof. Bürke Uğur BAŞARANEL, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assist. Prof. Kürşad GÜÇ, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

EDITORIAL BOARD

Prof. Sertaç Hami BAŞEREN, Ph.D.

Prof. Gürol CANTÜRK, Ph.D., *Ankara University*

Prof. Elif ÇOLAKOĞLU, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Prof. Rustambayev Mirzayusup HAKIMOVICH Ph.D., *University of Public Safety (Ozbekistan)*

Prof. Şahin KARASAR, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Prof. Gültekin YILDIZ, Ph.D., *National Defense University*

Prof. Markus THIEL, Ph.D., *Germany Police University (DHPol)*

Assoc. Prof. Tekin AVANER, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assoc. Prof. Hatice ALTUNOK, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assoc. Prof. Suudan Gökçe GÖK, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assoc. Prof. Matthew DAVID, Ph.D., *Durham University (United Kingdom)*

Assoc. Prof. Christopher LAWLESS, Ph.D., *Durham University (United Kingdom)*

Assoc. Prof. Mutlu TOKMAK, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assoc. Prof. Gülçin ORHAN, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assist. Prof. Aysen TEZEL, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assist. Prof. Kürşad GÜÇ, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Tarık AK, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

ROOFREADING

Assist. Prof. Tuğba ŞİMŞEK RACKELMANN, (in English) *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Instructor Fikriye GÜNDÜZ, Ph.D., (in Turkish) *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Instructor Yunus İNAN, (in English) *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

PUBLICATION COORDINATOR

Güney MİNTEŞ, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

All rights reserved. The Journal of Security Sciences published twice a year; is a nationally peer-reviewed journal based on the principles of publishing, independent, unprejudiced and double-blind arbitration.

In its published articles, the Editorial Board observes the highest ethical and scientific standards in relation to the issue and the requirement not to bear commercial concern.

The opinions, arguments, thesis and thoughts within the articles are reflections of the authors and do not, in anyway, represent those of the Gendarmerie and Coast Guard Academy or Security Sciences Institute.

Articles can be used for academic purposes with reference to The Journal of Security Sciences.

Articles sent to The Journal of Security Sciences will not be sent back.

Our journal is "Open Access" and access to full texts of the published works is free and the literary language is Turkish and English.

The Journal of Security Sciences is being searched in the database of ULAKBİM TR Index, Academia Social Sciences Index (ASOS), Social Sciences Reference Index (SOBIAD), EBSCO and DOI number is received to the articles.

PRINTED BY

Gendarmerie Printing House Directorate /ANKARA

CORRESPONDENCE AND COMMUNICATION

Gendarmerie and Coast Guard Academy Beytepe / ANKARA

Telephone: +90 312 464 74 74 ext: 7600/7635

Web: <http://www.jsga.edu.tr/gbd>

E-mail: editorgbd@jandarma.gov.tr

GÜVENLİK BİLİMLERİ DERGİSİ

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Enver AYDOĞAN <i>Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>	Doç. Dr. Ahmet ÇEVİK <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Rebecca BRADSPIES <i>The City University of New York (ABD)</i>	Doç. Dr. Haluk KARADAĞ <i>Başkent Üniversitesi</i>
Prof. Dr. M.Emin ÇAĞIRAN <i>Gazi Üniversitesi</i>	Doç. Dr. Nihat Ali ÖZCAN <i>TOBB Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Sadi ÇAYCI <i>Başkent Üniversitesi</i>	Doç. Dr. Emre TOKGÖZ <i>Quinipiac Engineering School (ABD)</i>
Prof. Dr. Geoffrey DABELKO <i>Ohio Üniversitesi (ABD)</i>	Doç. Dr. Hacı Murat ARABACI <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Ayla Sevim EROL <i>Ankara Üniversitesi</i>	Doç. Dr. Sadık Fatih TORUN <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Mehmet ERYILMAZ <i>Gülhane Sağlık Bilimleri Üniversitesi</i>	Doç. Dr. Ümit ŞEVİK <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Marco GERCKE <i>Siber Suçlar Arş. Ens.(Birleşik Krallık)</i>	Doç. Dr. İlkey GÜLERYÜZ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN <i>Hacettepe Üniversitesi</i>	Doç. Dr. Ali YILDIRIM <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Nurettin GÜZ <i>Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Duygu YILMAZ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Hakan KARAN <i>Ankara Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Müge BORAZAN <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Gökhan KOÇER <i>Karadeniz Teknik Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÖRGEN <i>İzmir Demokrasi Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Doğan KÖKDİMİR <i>Başkent Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Sevilay BULUT <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Lawrence SUSSKIND <i>Massachusetts Teknoloji Üniv. (ABD)</i>	Dr. Öğr. Üyesi Melike Özge ÇEBİ BUĞDAYCI <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Şennur TUTAREL KIŞLAK <i>Ankara Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Adem ÖTER <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Umut TÜRKŞEN <i>Coventry Üniversitesi (UK)</i>	Dr. Öğr. Üyesi Duygu Y. KILIÇASLAN <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Ali İhsan UZAR <i>Gülhane Sağlık Bilimleri Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ARSLAN <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Feridun YENİSEY <i>Bahçeşehir Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Kürşat KORKMAZ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Engin AVCI <i>Jandarma Genel Komutanlığı</i>	Öğr. Gör. Dr. Umut SÖNMEZ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>

JOURNAL OF SECURITY SCIENCES

Scientific Committee

Prof. Enver AYDOĞAN, Ph.D. <i>Ankara Hacı Bayram Veli University</i>	Assoc. Prof. Ahmet ÇEVİK, Ph.D. <i>Gendarmerie General Command</i>
Prof. Rebecca BRADSPIES, Ph.D. <i>The City University of New York (USA)</i>	Assoc. Prof. Haluk KARADAĞ, Ph.D. <i>Başkent University</i>
Prof. M.Emin ÇAĞIRAN, Ph.D. <i>Gazi University</i>	Assoc. Prof. Nihat Ali ÖZCAN, Ph.D. <i>TOBB University</i>
Prof. Sadi ÇAYCI, Ph.D. <i>Başkent University</i>	Assoc. Prof. Emre TOKGÖZ, Ph.D. <i>Quinpiac Engineering School (ABD)</i>
Prof. Geoffrey DABELKO, Ph.D. <i>Ohio University (USA)</i>	Assoc. Prof. Hacı Murat ARABACI, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Ayla Sevim EROL, Ph.D. <i>Ankara University</i>	Assoc. Prof. Sadık Fatih TORUN <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Mehmet ERYILMAZ, Ph.D. <i>Gülhane Health Sciences University</i>	Assoc. Prof. Ümit ŞEVİK <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Marco GERCKE, Ph.D. <i>Cybercrime Res. Institute (UK)</i>	Assoc. Prof. İlkey GÜLERYÜZ <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Nevin GÜNGÖR ERGAN, Ph.D. <i>Hacettepe University</i>	Assoc. Prof. Ali YILDIRIM <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Nurettin GÜZ, Ph.D. <i>Ankara Hacı Bayram Veli University</i>	Assist. Prof. Duygu YILMAZ <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Hakan KARAN, Ph.D. <i>Ankara University</i>	Assist. Prof. Müge BORAZAN <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Gökhan KOÇER, Ph.D. <i>Karadeniz Technical University</i>	Assist. Prof. Ahmet GÖRGEN <i>İzmir Democracy University</i>
Prof. Doğan KÖKDEMİR, Ph.D. <i>Başkent University</i>	Assist. Prof. Sevilay BULUT <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Lawrence SUSSKIND, Ph.D. <i>Massachusetts Inst. of Technology (USA)</i>	Assist. Prof. Melike Özge ÇEBİ BUĞDAYCI <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Şennur TUTAREL KIŞLAK, Ph.D. <i>Ankara University</i>	Assist. Prof. Adem ÖTER <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Umut TÜRKŞEN, Ph.D. <i>Coventry University (UK)</i>	Assist. Prof. Duygu Y. KILIÇASLAN <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Ali İhsan UZAR, Ph.D. <i>Gülhane Health Sciences University</i>	Assist. Prof. Ramazan ARSLAN <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Feridun YENİSEY, Ph.D. <i>Bahçeşehir University</i>	Assist. Prof. Kürşat KORKMAZ <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Assoc. Prof. Engin AVCI, Ph.D. <i>Gendarmerie General Command</i>	Umut SÖNMEZ, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>

Bu Sayının Hakemleri

Prof. Dr. Emel Hülya YÜKSELOĞLU <i>İstanbul Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Elnur PAŞA <i>Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Harun ŞEŞEN <i>Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Duygu Y. KILIÇASLAN <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Faruk AŞICIOĞLU <i>İstanbul Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ARSLAN <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Nebile DAĞLIOĞLU <i>Ankara Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Hayrettin KÜPELİ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Oktay TANRISEVER <i>Orta Doğu Teknik Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Emre AYDİLEK <i>Antalya Belek Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Fügen AKTAN <i>Ankara Üniversitesi</i>	Öğr. Gör. Dr. Kazım DURAKLAR <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Aşkın İnci SÖKMEN <i>İstanbul Arel Üniversitesi</i>	Öğr. Gör. Dr. Umut SÖNMEZ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Gökhan İbrahim ÖĞÜNÇ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>	Dr. Begüm ÇARDAK <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Dilek AKYÜZLÜ <i>Ankara Üniversitesi</i>	Dr. Derya DEMİRCİOĞLU <i>Jandarma Genel Komutanlığı</i>
Doç. Dr. Yeşim DOĞAN <i>Ankara Üniversitesi</i>	Dr. Erdiç ÖZDEMİR <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Can ÇALICI <i>İstanbul Üniversitesi</i>	Dr. Çağdaş AKSOY <i>Emniyet Genel Müdürlüğü</i>
Doç. Dr. Halide Nihal AÇIKGÖZ <i>Ankara Üniversitesi</i>	Dr. Hakan BEYAZ <i>Emniyet Genel Müdürlüğü</i>
Doç. Dr. Hakan EREN <i>Ostim Teknik Üniversitesi</i>	Dr. Salim YAREN <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN <i>Milli Savunma Üniversitesi</i>	Dr. Tarık AK <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Merve Suna ÖZEL ÖZCAN <i>Kırıkkale Üniversitesi</i>	Dr. Aytekin CANTEKİN <i>Ankara Üniversitesi</i>
Doç. Dr. Mutlu TOKMAK <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>	Dr. Mesut GÜVEN <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Erdem ÖZGÜR <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>	Dr. Musa ATAR <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Memduh BEĞENİRBAŞ <i>Milli Savunma Üniversitesi</i>	Dr. Fatih TÜMLÜ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Nilgün ŞEN <i>Polis Akademisi</i>	Dr. Mehmet Erdem ARSLAN <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Üyesi İlkey GÜLERYÜZ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>	Dr. Fatih DEDEMEN <i>Jandarma Genel Komutanlığı</i>
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin NERGİZ <i>Hacettepe Üniversitesi</i>	Arş. Gör. Dr. Özge GÜLVER <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Dr. Öğr. Üyesi Merve VATANSEVER <i>Kırıkkale Üniversitesi</i>	

Referees of this Issue

Prof. Emel Hülya YÜKSELOĞLU, Ph.D. <i>İstanbul University</i>	Assist. Prof. Elnur PAŞA <i>Osmaniye Korkut Ata University</i>
Prof. Harun ŞEŞEN, Ph.D. <i>International Cyprus University</i>	Assist. Prof. Duygu Y. KILIÇASLAN <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Faruk AŞICIOĞLU, Ph.D. <i>İstanbul University</i>	Assist. Prof. Ramazan ARSLAN <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Nebile DAĞLIOĞLU, Ph.D. <i>Ankara University</i>	Assist. Prof. Hayrettin KÜPELİ <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Oktay TANRISEVER, Ph.D. <i>Middle East Technical University</i>	Assist. Prof. Emre AYDİLEK <i>Antalya Belek University</i>
Prof. Fügen AKTAN, Ph.D. <i>Ankara University</i>	Kazım DURAKLAR, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Aşkın İnci SÖKMEN, Ph.D. <i>İstanbul Arel University</i>	Umut SÖNMEZ, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Gökhan İbrahim ÖĞÜNÇ, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>	Begüm ÇARDAK, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Dilek AKYÜZLÜ, Ph.D. <i>Ankara University</i>	Derya DEMİRCİOĞLU, Ph.D. <i>Gendarmerie General Command</i>
Assoc. Prof. Yeşim DOĞAN, Ph.D. <i>Ankara University</i>	Erdoğan ÖZDEMİR, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Assoc. Prof. Can ÇALICI, Ph.D. <i>İstanbul University</i>	Çağdaş AKSOY, Ph.D. <i>General Directorate of Security</i>
Assoc. Prof. Halide Nihal AÇIKGÖZ, Ph.D. <i>Ankara University</i>	Hakan BEYAZ, Ph.D. <i>General Directorate of Security</i>
Assoc. Prof. Hakan EREN, Ph.D. <i>Ostim Technical University</i>	Salim YAREN, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Assoc. Prof. Mehmet ŞAHİN, Ph.D. <i>National Defence University</i>	Tarık AK, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Assoc. Prof. Merve Suna Özel Özcan, Ph.D. <i>Kırıkkale University</i>	Aytekin CANTEKİN, Ph.D. <i>Ankara University</i>
Assoc. Prof. Mutlu TOKMAK, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>	Mesut GÜVEN, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Assoc. Prof. Erdem ÖZGÜR, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>	Musa ATAR, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Assoc. Prof. Memduh BEĞENİRBAŞ, Ph.D. <i>National Defence University</i>	Fatih TÜMLÜ, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Assoc. Prof. Nilgün ŞEN, Ph.D. <i>Police Academy</i>	Mehmet Erdem ARSLAN, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Assoc. Prof. İlkey GÜLERYÜZ <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>	Fatih DEDEMEN, Ph.D. <i>Gendarmerie General Command</i>
Assist. Prof. Hüseyin NERGİZ <i>Hacettepe University</i>	Research Assist. Özge GÜLVER, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Assist. Prof. Merve VATANSEVER <i>Kırıkkale University</i>	

İÇİNDEKİLER

Editör'denI-X

Türkiye's Foothold in the Basin Extending from the Eastern Mediterranean to the Arabian Sea: Scratching an Ad-Hoc Regional Security Complex..... 205-226
Can DEMİR, Güngör ŞAHİN

On the Relationship between Democracy and Safety (Results Indicated by Variance Analysis) 227-258
Mahir TERZİ

Terrorism as a Threat to National Security: Organizational and Legal Counteraction Measures 259-276
Ruslan Beisekovich ALNAZIROV, Murat Askarovich SHAPASHEV, Bauyrzhan Sadykovich ABZHANOV

Güvenikleştirme Teorisi Bağlamında İkinci Karabağ Savaşı Sonrası Azerbaycan'ın Millî Güvenlik Paradigması..... 277-300
Museyib SHIRALIYEV, Murteza HASANOĞLU

Küreselleşme Sürecinde Güvenliğin Değişen Anlamı ile Bir Güvenlik Sorunu Olarak Gıda Güvencesi ve Güvenliği 301-334
Sena GÖKÇEGÖZ

Terörle Mücadelede Verinin Kullanımı 335-364
İrem DOĞAN, Muhammed Hayati TABAN

Teorik Temeller Kapsamında Stratejik İşbirlikleri: RINEP (Uluslararası Kolluk Eğitim Ağı) Örneği..... 365-386
Ümit ŞEVİK

Sınıraşan Örgütlü Suç Tipi Olarak İnsan Ticareti: Sorunlar ve Çözüm Önerileri 387-414
Hakan BOSTAN, İlkan YENER

Yapay Zekâ Teknolojisi ile Kan Şekillerinin Oluşumları Analiz Edilerek Öldürücü ve Yaralayıcı Aletin Belirlenmesi..... 415-436
Kenan YANAR, Nergis CANTÜRK

Patlayıcılar ile Ateşli Silahların Kullanımından Kaynaklanan Kurşun ve Bakır Kirliliğinin Giderilmesi..... 437-454
Hülya KOYUNCU

Opioidlerin Tıbbi Amaç Dışı Kullanımı ve Küresel Fentanil Krizi..... 455-470
Hayrettin DURSUN

Makale Yazım Esasları..... 471-486

CONTENTS

Editor's Note..... I-X

Türkiye's Foothold in the Basin Extending from the Eastern Mediterranean to the Arabian Sea: Scratching an Ad-Hoc Regional Security Complex 205-226
Can DEMİR, Güngör ŞAHİN

On the Relationship between Democracy and Safety (Results Indicated by Variance Analysis) 227-258
Mahir TERZİ

Terrorism as a Threat to National Security: Organizational and Legal Counteraction Measures..... 259-276
Ruslan Beisekovich ALNAZIROV, Murat Askarovich SHAPASHEV, Bauyrzhan Sadykovich ABZHANOV

Azerbaijan's National Security Paradigm After the Second Karabakh War in the Context of Securitization Theory 277-300
Museyib SHIRALIYEV, Murteza HASANOĞLU

Food Safety and Security as a Security Issue with the Changing Meaning of Security in the Globalisation Process..... 301-334
Sena GÖKÇEGÖZ

Using the Data in the Counter Terrorism..... 335-364
İrem DOĞAN, Muhammed Hayati TABAN

Strategic Alliances Within the Scope of Theoretical Foundations: The Case of RINEP (Police Educational Internationalization Network)..... 365-386
Ümit ŞEVİK

Human Trafficking as a Transnational Organized Crime Type: Problems and Solutions 387-414
Hakan BOSTAN, İlkan YENER

Detection of Lethal and Injurious Instruments by Analyzing the Formation of Blood Patterns with Artificial Intelligence Technology 415-436
Kenan YANAR, Nergis CANTÜRK

Removal of Lead and Copper Pollution Caused by the Use of Explosives and Firearms 437-454
Hülya KOYUNCU

Non-Medical Use of Opioids and the Global Fentanyl Crisis..... 455-470
Hayrettin DURSUN

Publishing Principles 471-486

EDİTÖR'DEN

Değerli “Güvenlik Bilimleri Dergisi” okuyucularımız,

Güvenlik Bilimleri Dergi'mizin Kasım sayısında güvenlik bilimlerinin güncel sorunlarına dair alan yazına değerli katkılar sunacağını değerlendirdiğimiz araştırma ve derleme makalelerimizi sizlerin beğenisine ve istifadesine sunmanın gurur ve heyecanını yaşıyoruz. Ayrıca Kasım sayımızda dost ve kardeş ülkelerden akademisyenlerin hazırlamış olduğu bir derleme ve bir araştırma makalesine de yer vermenin mutluluğunu yaşıyoruz. Güvenlik Bilimleri Dergimizin Türk Devletlerinde akademik yaşamlarına devam eden kıymetli akademisyenlerin tercih ettiği uluslararası bir akademik platform haline gelmesi bizler için bir gurur vesile olmuştur. Güvenlik Bilimleri alanındaki önemli araştırmalara ev sahipliği yapan dergimizin prestijli uluslararası alan endekslerinde taranması için yürüttüğümüz çalışmalarımız devam etmektedir.

Bu sayıda ilk olarak **Can DEMİR ve Güngör ŞAHİN'in** İngilizce hazırladığı *“Türkiye's Foothold in the Basin Extending from the Eastern Mediterranean to the Arabian Sea: Scratching an Ad-Hoc Regional Security Complex”* başlıklı araştırma makalesini sizlerin beğeni ve istifadesine sunmaktayız. Makalede DEMİR ve ŞAHİN, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'den Aden Körfezi'ne kadar uzanan havzada yürüttüğü dış politika stratejilerini, bölgesel güvenlik kompleksi teorisi çerçevesinde incelemektedir. Doğu Akdeniz, Kızıldeniz ve Aden Körfezi olmak üzere üç ana sektöre odaklanan çalışma; Türkiye'nin anılan bölgelerdeki güvenlik angajmanlarını ve iş birliği stratejilerini detaylandırmaktadır.

Demokratik barış teorisi çerçevesinde incelenen demokrasinin güvenlik üzerindeki etkileri önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır. **Mahir TERZİ** *“On the Relationship between Democracy and Safety (Results Indicated by Variance*

Analysis) başlıklı İngilizce makalesinde demokrasi ve güvenlik arasındaki ilişkiyi derinlemesine incelemektedir. ANOVA yönteminin kullanıldığı çalışmada, 2018-2022 yılları arasındaki veriler kullanılmıştır. Çalışmada demokrasi kategorileri (tam demokrasi, kusurlu demokrasi, hibrit rejim ve otoriter rejim) karşılaştırılmış, demokratik ülkelerin daha güvenli bir çevre sunduğu hipotezi test edilmiştir. Gelir seviyesi, refah, düşük nüfus yoğunluğu ve eğitimin güvenliğe pozitif katkıda bulunduğu tespit edilen makalede, tam demokratik ülkelerin diğer kategorilere göre daha güvenli ortamlar sağladığı hipotezi istatistiksel olarak desteklenmiştir.

Küreselleşme sadece ekonomik değil ekolojik tehditler aracılığı ile ulusal güvenlik politikalarını etkilemektedir. **Ruslan Beisekovich ALNAZIROV, Murat Askarovich SHAPASHEV ve Bauyrzhan Sadykovich ABZHANOV**'un kaleme aldığı "*Terrorism as a Threat to National Security: Organizational and Legal Counteraction Measures*" başlıklı İngilizce makale; terörizm ve aşırıçılıkla mücadele alanında yasal düzenlemelerin iyileştirilmesi sürecindeki çelişkileri ve bu alandaki çözümsüzlüklerin analizini sunmaktadır. Çalışmada Kazakistan'ın terörizm ve aşırıçılıkla mücadelede geliştirdiği politikalar, hukuki düzenlemeler ve sivil-askerî iş birliği mekanizmaları derinlemesine incelenmiştir. Devlet politikalarını oluşturan normatif düzenlemeleri inceleyen çalışma, bu politikaların etkinliğini artırmaya yönelik öneriler sunmaktadır.

Museyib SHIRALIYEV ve Murteza HASANOĞLU'nun "*Güvenlikleştirme Teorisi Bağlamında İkinci Karabağ Savaşı Sonrası Azerbaycan'ın Millî Güvenlik Paradigması*" başlıklı makalesi, İkinci Karabağ Savaşı'nın ardından Azerbaycan'ın ulusal güvenlik stratejilerindeki dönüşümünü güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde incelemektedir. Çalışma, Karabağ çatışmasının Azerbaycan'ın millî güvenlik politikalarına nasıl yön verdiğini teorik bir bakış açısı ile analiz etmektedir. Çalışmada, Azerbaycan'ın uluslararası iş birliği gayretleri ve Eylül 2023'te gerçekleştirilen antiterör operasyonlarının Azerbaycan'ın ulusal güvenliğini

sağlamadaki rolü vurgulanmaktadır. Ayrıca çalışmada Azerbaycan'ın dinamik güvenlik stratejileriyle Güney Kafkasya'daki jeopolitik gerçeklere sağladığı uyum ve bölgesel istikrara sunduğu katkılar tartışılmaktadır.

Sena GÖKÇEGÖZ'ün "*Küreselleşme Sürecinde Güvenliğin Değişen Anlamı ile Bir Güvenlik Sorunu Olarak Gıda Güvencesi ve Güvenliği*" başlıklı makalesinde küreselleşmenin getirdiği ekolojik değişimlerin ulusal güvenlik üzerindeki etkileri araştırılmaktadır. Gıda rejimleri teorisi çerçevesinde tarım ve gıda politikalarının tarihsel ve sosyolojik etkilerini ele alan makale, insan kaynaklı riskleri ve gıdanın bir biyo-politik araç olarak kullanımını incelenmektedir. İnsan kaynaklı riskler ile tarım ve gıdanın biyo-politik bir araç olarak kullanılmasının biyoçeşitlilik kaybı ve toprak çölleşmesi gibi birçok ekolojik tehdiye yol açtığı vurgulanan makalede, bu tehditlerin göç ve sosyal huzursuzluğa yol açarak ulusal güvenlik üzerinde doğrudan etkili olduğu ortaya konulmaktadır.

İrem DOĞAN ve Muhammed Hayati TABAN tarafından hazırlanan "*Terörle Mücadelede Verinin Kullanımı*" başlıklı makale, veri analiz yöntemlerinin ve modern teknolojinin terörle mücadeledeki etkisini ele almaktadır. Bu makale Türkiye'deki terör olaylarının il düzeyindeki değişkenlerle olan ilişkisini analiz ederek yapay zekâ, makine öğrenimi ve veri analizi gibi teknolojilerin, terör eylemlerini önceden tespit ve engelleme süreçlerinde sunduğu avantajları incelenmektedir. Çalışma gelecekteki mücadele stratejileri için bir rehber niteliği taşıırken veri dünyasının sunduğu yenilikçi yöntem ve stratejilerin etkilerini anlamak adına önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Kolluk kuvvetlerinin eğitim alanındaki uluslararası iş birlikleri, küresel güvenlik sistemine değerli katkılar sunmaktadır. **Ümit ŞEVİK** tarafından kaleme alınan "*Teorik Temeller Kapsamında Stratejik İş birlikleri: RINEP (Uluslararası Kolluk Eğitim Ağı) Örneği*" başlıklı makale örgütsel öğrenme, sosyal değişim teorisi ve ağ kuramı gibi yaklaşımların RINEP'in (Uluslararası Kolluk Eğitim Ağı) stratejik iş

birliği yapısındaki rolünü incelemektedir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada, RINEP'in kurumsal belgeleri ve tüzükleri doküman analizine tabi tutulmuştur. Makalede stratejik iş birliklerin sağlam teorik temeller üzerine inşa edilmesi durumunda kurumlar arası dayanışmayı güçlendirdiği ve profesyonel eğitim süreçlerine katkı sağladığı ortaya konulmuştur.

Modern kölelik olarak da adlandırılan insan ticareti, uluslararası düzeyde çözüm bekleyen önemli bir güvenlik sorunudur. **Hakan BOSTAN** ve **İlkan YENER**'in kaleme aldığı "*Sınıraşan Örgütlü Suç Tipi Olarak İnsan Ticareti: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*" başlıklı makalesi, bir uluslararası insan hakları ihlali olan insan ticareti suçunu ve bu suçla mücadele yöntemlerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Çalışma Türk Ceza Kanunu'nun 80. maddesinde düzenlenen insan ticareti suçunu, modern kölelik bağlamında değerlendirmiştir. Makalede suçun önlenmesi, mağdurların korunması, soruşturma ve kovuşturma süreçleri ile iş birliği stratejileri detaylandırılmıştır. Makalede Türkiye'nin çok taraflı sözleşmelere dahil olmayan ülkelerle ikili iş birliği anlaşmalarını artırması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Kenan YANAR ve **Nergis CANTÜRK** "*Yapay Zekâ Teknolojisi ile Kan Şekillerinin Oluşumları Analiz Edilerek Öldürücü ve Yaralayıcı Aletin Belirlenmesi*" başlıklı çalışmada Kan Lekesi Model Analizi (KLMA) ile suç olaylarının aydınlatılması yöntemini ele almaktadır. Makalede kan lekelerinin genişlik, uzunluk ve radyal açı gibi özelliklerinden hareketle olayda kullanılan öldürücü veya yaralayıcı aletlerin türünün belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada Yapay Sinir Ağları (YSA) kullanılarak kan lekelerinin düşüş açıları hesaplanmış ve regresyon analiziyle doğruluk oranı %99'a ulaşan bir model geliştirilmiştir.

Hülya KOYUNCU "*Patlayıcılar ile Ateşli Silahların Kullanımından Kaynaklanan Kurşun ve Bakır Kirliliğinin Giderilmesi*" başlıklı makalesinde patlayıcı maddelerin çevreye olan etkilerini ele almaktadır. Çalışmada, likenden üretilen aktif karbon kullanılarak adsorpsiyon yöntemiyle kurşun ve bakır

iyonlarının giderimi incelenmiştir. Araştırma bulguları; 25°C’de ve 20 ppm başlangıç konsantrasyonunda kurşun ve bakır iyonlarının uzaklaştırılma verimlerinin sırasıyla %81,40 ve %80,30 olduğunu sıcaklığın 45°C’ye çıkarılmasıyla bu oranların %92,55 ve %91,20’ye ulaştığını ortaya koymaktadır. Çalışma, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasına katkı sağlayacak ağır metal kirliliği ile mücadelede uygulanabilir etkili bir yöntem sunmaktadır.

Hayrettin DURSUN’un *"Opioidlerin Tıbbi Amaç Dışı Kullanımı ve Küresel Fentanil Krizi"* başlıklı derleme makalesi, doğal opiyatlardan sentetik opioidlerin gelişimine uzanan süreci ve bu maddelerin kötüye kullanımının küresel boyutta oluşturduğu krizi ele almaktadır. Çalışmada; opioid kaynaklı salgınlar üç dalga modeliyle açıklanmış, Kuzey Amerika ve Estonya başta olmak üzere Avrupa’da aşırı doz ölümlerinin hızla arttığı belirtilmiştir. Yazar, sosyal medya ve karanlık ağlar gibi çevrim içi ortamların yeni tip opioidlerin yayılmasındaki rolüne vurgu yaparken Kuzey Amerika’da yayılmayı kontrol etme fırsatlarının sınırlı kaldığını ancak Avrupa’da krizle mücadele için hâlâ etkin önlemler alınabileceğini savunmaktadır.

Değerli araştırmacılar ve sizlerle yeni sayımızda tekrar buluşmaktan kıvanç duymaktayız. Bu vesile ile bu sayının yayınlanmasına katkı veren tüm bilim insanlarımıza teşekkür ediyorum.

Hoşça kalın...

Prof.Dr. Osman KÖSE
Baş Editör

EDITOR'S NOTE

Dear Journal of Security Sciences' Readers,

We are proud and excited to present our research and review articles, which we believe will make valuable contributions to the literature on the current problems of security sciences, to your appreciation and use in the November issue of our Journal of Security Sciences. We are also happy to include a review and a research article by academics from friendly and brotherly countries in our November issue. It has been an occasion of pride for us that our Journal of Security Sciences has become an international academic platform preferred by esteemed academics who continue their academic lives in the Turkic States. Our efforts to have our journal, which hosts essential research in the field of Security Sciences, scanned in prestigious international field indexes continue.

In this issue, we first present the research article titled "*Türkiye's Foothold in the Basin Extending from the Eastern Mediterranean to the Arabian Sea: Scratching an Ad-Hoc Regional Security Complex*" by **Can DEMİR** and **Güngör ŞAHİN**. In the article, DEMİR and ŞAHİN analyze Türkiye's foreign policy strategies in the basin extending from the Eastern Mediterranean to the Gulf of Aden within the regional security complex theory framework. Focusing on three main sectors, namely the Eastern Mediterranean, the Red Sea and the Gulf of Aden, the study details Türkiye's security engagements and cooperation strategies in these regions.

The effects of democracy on security, analyzed within the democratic peace theory framework, constitute an important area of research. **Mahir TERZİ** examines the relationship between democracy and security in depth in his English article titled "*On the Relationship between Democracy and Safety (Results Indicated by Variance Analysis)*". The study used the ANOVA method to collect data between 2018 and 2022. The study compares democracy categories (full democracy, imperfect

democracy, hybrid regime and authoritarian regime) and tests the hypothesis stating democratic countries offer a safer environment. Income level, prosperity, low population density and education were found to contribute positively to security, and the hypothesis proposing that fully democratic countries provide safer environments compared to other categories was statistically supported.

Globalization affects national security policies not only through economic but also ecological threats. The English article *“Terrorism as a Threat to National Security: Organizational and Legal Counteraction Measures”* by **Ruslan Beisekovich ALNAZIROV, Murat Askarovich SHAPASHEV and Bauyrzhan Sadykovich ABZHANOV** provides an analysis of the contradictions in the process of improving legal regulations about combating terrorism and extremism; and the lack of solutions in this field. In this study, Kazakhstan's policies, legal regulations and civil-military cooperation mechanisms in the fight against terrorism and extremism are analyzed in depth. Analyzing the normative regulations that constitute state policies, the study offers recommendations to increase the effectiveness of these policies.

Museyib SHIRALIYEV and Murteza HASANOĞLU's article titled *“Azerbaijan's National Security Paradigm after the Second Karabakh War in the Context of Securitization Theory”* examines the transformation of Azerbaijan's national security strategies after the Second Karabakh War within the framework of securitization theory. The study analyzes how the Karabakh conflict shaped Azerbaijan's national security policies from a theoretical perspective. The study emphasizes the role of Azerbaijan's international cooperation efforts and the anti-terrorist operations carried out in September 2023 in ensuring Azerbaijan's national security. It also discusses Azerbaijan's dynamic security strategies, their adaptation to geopolitical realities in the South Caucasus, and their contribution to regional stability.

Sena GÖKÇEGÖZ's article titled “*The Changing Meaning of Security in the Globalization Process and Food Assurance and Security as a Security Problem*” explores the effects of ecological changes brought about by globalization on national security. This article on the historical and sociological effects of agricultural and food policies within the food regimes theory framework examines the human-induced risks and the use of food as a bio-political tool. The article, which emphasizes that human-induced risks and the use of agriculture and food as a biopolitical tool led to many ecological threats, such as biodiversity loss and soil desertification, shows that these threats directly impact national security by causing migration and social unrest.

The article entitled “*The Use of Data in Counterterrorism*” by **İrem DOĞAN** and **Muhammed Hayati TABAN** discusses how data analysis methods and modern technology impact the fight against terrorism. This article analyzes the benefits of technologies such as artificial intelligence, machine learning, and data analytics in predicting and preventing terrorist acts by analyzing the relationship between terrorist incidents in Türkiye and province-level variables. The study guides future counterterrorism strategies and provides an important framework for understanding the effects of innovative methods and strategies offered by data analytics.

International cooperation in law enforcement training significantly contributes to the global security system. The article written by **Ümit ŞEVİK** titled “*Strategic Collaborations within the Scope of Theoretical Foundations: The Case of RINEP (International Law Enforcement Education Network)*” examines the role of approaches such as organizational learning, social change theory and network theory in the strategic cooperation structure of RINEP (International Law Enforcement Education Network). In this qualitative study, RINEP's organizational documents and bylaws were subjected to document analysis. The article reveals that strategic

cooperation strengthens inter-institutional solidarity and contributes to professional training when built on solid theoretical foundations.

Human trafficking, also known as modern slavery, is an important security problem that awaits a solution at the international level. **Hakan BOSTAN** and **İlkan YENER**'s article titled "*Human Trafficking as a Transnational Organized Crime: Problems and Suggestions for Solutions*" comprehensively addresses the crime of human trafficking, which is an international human rights violation and the methods of combating this crime. This study evaluates the crime of human trafficking, regulated under Article 80 of the Turkish Penal Code, in the context of modern slavery. The article details crime prevention, protection of victims, investigation and prosecution processes, and cooperation strategies. The article emphasizes the need for Türkiye to increase bilateral cooperation agreements with countries not included in multilateral conventions.

Kenan YANAR and **Nergis CANTÜRK**, in their study entitled "*Determination of the Killing and Injuring Instrument by Analyzing the Formations of Blood Patterns with Artificial Intelligence Technology*", examine the method of illuminating crime incidents with Bloodstain Pattern Analysis (BPA). This article aimed to determine the type of lethal or wounding instrument used in the incident based on bloodstain characteristics such as width, length, and radial angle. In this study, Artificial Neural Networks (ANN) were used to calculate the angle of blood stain fall, and regression analysis was used to develop a model with 99% accuracy.

In her article titled "*Removal of Lead and Copper Pollution from the Use of Explosives and Firearms*", **Hülya KOYUNCU** discusses the effects of explosive materials on the environment. The study investigated the removal of lead and copper ions by adsorption method using activated carbon produced from lichen. The study's findings revealed that the removal efficiencies of lead and copper ions at 25°C and 20 ppm initial concentration were 81.40% and 80.30%, respectively, and these rates

reached 92.55% and 91.20% when the temperature was increased to 45°C. The study provides an effective method to combat heavy metal pollution that will contribute to environmental sustainability.

Hayrettin DURSUN's review article titled “*Non-Medical Misuse of Opioids and the Global Fentanyl Crisis*” discusses the process leading from natural opiates to the development of synthetic opioids and the global crisis caused by the abuse of these substances. In the study, opioid-induced epidemics are explained with the three-wave model, and it is stated that overdose deaths have increased rapidly in North America and Europe, especially in Estonia. The author emphasizes the role of online environments such as social media and dark networks in the spread of new types of opioids and argues that while opportunities to control the spread in North America remain limited, effective measures can still be taken to combat the crisis in Europe.

Dear researchers, I am delighted to meet you again in our new issue. On this occasion, I would like to thank all the scientists who contributed to its publication.

Sincerely...

Prof Osman KÖSE, Ph.D.
Editor in Chief

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2024, Cilt:13, Sayı:2, 205-226
doi: 10.28956/gbd.1488588

Gendarmerie and Coast Guard Academy
Institute of Security Sciences
Journal of Security Sciences, November 2024, Volume:13, Issue:2, 205-226
doi: 10.28956/gbd.1488588

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma / Research Article

Türkiye's Foothold in the Basin Extending from the Eastern Mediterranean to the Arabian Sea: Scratching an Ad-Hoc Regional Security Complex
Türkiye'nin Doğu Akdeniz'den Arap Denizi'ne Uzanan Havzada Varlığı: Özgün Bir Bölgesel Güvenlik Kompleksinin Şekillendirilmesi

Yazar(lar) / Writer(s)

Can DEMİR, Doktora Öğrencisi, Milli Savunma Üniversitesi (MSÜ), Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları ABD, can.demir@msu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8338-2897
Güngör ŞAHİN, Doç.Dr., Milli Savunma Üniversitesi (MSÜ), Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları ABD Başkanı, gungor.sahin@msu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6296-8568

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:
-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.
-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.
Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.
This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 23.05.2024
Makale Kabul Tarihi / Accepted : 25.11.2024

Atf Bilgisi / Citation:

Demir C. ve Şahin G., (2024). Türkiye's Foothold in the Basin Extending from the Eastern Mediterranean to the Arabian Sea: Scratching an Ad-Hoc Regional Security Complex, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 13(2), ss 205-226. doi:10.28956/gbd.1488588

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

TÜRKİYE’İN DOĞU AKDENİZ’DEN ARAP DENİZİ’NE UZANAN HAVZADA VARLIĞI: ÖZGÜN BİR BÖLGESEL GÜVENLİK KOMPLEKSİNİN ŞEKİLLENDİRİLMESİ

Abstract

Türkiye pursues an effective and assertive foreign policy as a decisive power in the transformations in the regional security architecture in its immediate basin. It is a generally accepted idea today that foreign policy moves are parts of an interconnected and systemic strategy rather than individual initiatives. Recently, the basin extending from the Eastern Mediterranean to the Arabian Sea have brought substantial threats, risks and advantages for Turkish foreign policy. Türkiye has resorted to using bilateral cooperation instruments against these challenges. At a time of evolving global and regional dynamics, a set of foreign policy moves and bilateral cooperations established with certain states in the region has served the common purpose of increasing Türkiye’s political presence and leverage in this basin, leading to the formation of an ad-hoc regional security complex. The study deals with the regional security complex theory with a qualitative approach, analyzes Türkiye’s recent engagement with the subject basin in the light of this theory, and puts forward general implications regarding the regional balance of power. The study is assessed to make a unique contribution to the literature as it considers Türkiye’s foreign policy moves related to the subject basin as connected and systematic initiatives.

Keywords: Regional Security Complex, Türkiye, Eastern Mediterranean, Red Sea, Gulf of Aden.

TÜRKİYE’İN DOĞU AKDENİZ’DEN ARAP DENİZİ’NE UZANAN HAVZADA VARLIĞI: ÖZGÜN BİR BÖLGESEL GÜVENLİK KOMPLEKSİNİN ŞEKİLLENDİRİLMESİ

Öz

Türkiye, yakın havzasında bölgesel güvenlik mimarisindeki dönüşümlerde belirleyici bir güç olarak iddialı ve etkili bir dış politika yürütmektedir. Gerçekleştirilen dış politika hamlelerinin münferit girişimlerden ziyade birbiriyle bağlantılı ve sistemik bir stratejinin parçaları olduğu günümüzde genel kabul görmüş bir düşüncedir. Son dönemde Doğu Akdeniz’den Arap Denizi’ne uzanan havza; Türk dış politikası için ciddi tehditler, riskler ve avantajlar getirmiştir. Türkiye, bu sınamalara karşı iş birliği enstrümanlarını kullanmak yoluna gitmiştir. Küresel ve bölgesel dinamiklerin dönüştüğü bir dönemde birtakım dış politika hamleleri ve bölge ülkeleriyle tesis edilen ikili iş birlikleri, Türkiye’nin bu havzadaki siyasi varlık ve nüfuzunu artırmaya yönelik ortak amaca hizmet ederek özgün bir bölgesel güvenlik kompleksinin meydana gelmesine zemin hazırlamıştır. Çalışma; nitel bir yaklaşımla bölgesel güvenlik kompleksi teorisini ele almakta, Türkiye’nin yakın dönemde bu havzadaki angajmanlarını söz konusu teori ışığında analiz etmekte, bölgesel güç dengesine yönelik genel sonuç ve çıkarımlar ortaya koymaktadır. Türkiye’nin tanımlanan bu havzaya yönelik dış politika hamlelerini bağlantılı ve sistematik inisiyatifler olarak ele alması itibarıyla çalışmanın literatüre özgün bir katkı sağladığı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Güvenlik Kompleksi, Türkiye, Doğu Akdeniz, Kızıldeniz, Aden Körfezi.

INTRODUCTION

The basin, which includes the Eastern Mediterranean, the Red Sea and the Gulf of Aden, is a region of global importance as it hosts a wide variety of natural resources led by hydrocarbon resources, and is located on a strategic maritime passage route.

The geostrategic and geopolitical projections of regional and global powers for this basin have created unique security equations, and the foreign policies of the great powers have been shaped by the security requirements concerning the region. Having deep-seated historical ties with the region, Türkiye wants to shape the security architecture of the region with a view to remaining one of the major stakeholders of the region's important political and economic advantages.

The general framework of the study is Türkiye's projections and policies aimed at shaping the regional security architecture in the basin extending from the Eastern Mediterranean to the Gulf of Aden. Examining Türkiye's efforts to shape the regional security architecture through bilateral relations with the states in the region and engagements in the wider region based on security and cooperation, the study aims at concluding that Türkiye is shaping an ad-hoc Regional Security Complex through its security policies in the subject basin.

Regional Security Complex is a theorized sub-concept related to the concept of security, which is addressed with several different approaches in the discipline of international relations. On the way to understanding the Regional Security Complex Theory, specific capstone and keystone academic works related to the concept of security have been examined. The works by Lippman (1943), Wolfers (1952; 1962), Waltz (1979) and Baldwin (1997) have been referred to for a better understanding of how security has been defined in different approaches since the early stages of the formation of the literature. For the regionalism aspect, the works by Beeson (2005) and Lake & Morgan (2010) have been referred to. As to the Regional Security Complex Theory, the work by Buzan & Wæver (2003) has been the main reference. Buzan's works (1983; 2016) have supported understanding how the regional security complex theory has evolved.

For Türkiye's foreign policy towards the subject basin, several contemporary works of different types have been viewed and referred to.

The theoretical framework, literature review and review of the more contemporary works have framed the following auxiliary research questions. How is security defined? What are the places of “regionalism” and “regional security complex” in the family of theories related to security? What are the context and dynamics of Türkiye’s engagement in the Eastern Mediterranean in terms of security? What are the dynamics of Türkiye’s engagement with the Red Sea region in terms of security? What are the dynamics of Türkiye’s engagement in the Gulf of Aden? These questions are followed by the principal research question of the study: Is Türkiye shaping an ad-hoc regional security complex through security relations in the subject basin?

The study has been designed in a way that covers the research questions respectively. In the first section, the regional security complex theory and its place in the family of theories related to security will be analyzed.

For the following sections, three regions of the subject basin will be referred to and analyzed within three sectors: the north west sector corresponding to the Eastern Mediterranean and its eastern vicinity, the middle sector corresponding to the Suez Canal and the Red Sea, and the south east sector corresponding to the Gulf of Aden and its east. Türkiye’s engagements with the defined sectors in terms of security will be analyzed in section two through four in order.

Map-1: The Sectors Defined in the Study

The study will be concluded by assessing how Türkiye's security engagements with the subject basin fit into the regional security complex theory, and leading us to understand that Türkiye is shaping an ad-hoc regional security complex in the region.

1. REGIONAL SECURITY COMPLEX THEORY

Security ranks amongst the leading phenomena that have been subject to different understandings and approaches in social sciences. In international relations discipline, the term has been conceptualized in distinct ways that interplay at one point or another.

Scholars of the World War II and post-war eras tend to associate security with state sovereignty. Lippman draws a frame to security calling it the ability of state to secure rightful interests resorting to war when conditions require (Lippman, 1943, 51). Wolfers views security as the capacity of preserving the core values of a nation. In his perspective, when there is no threat against these values and there is no fear that these values can be attacked, the state of security is achieved (Wolfers, 1962, 150;1952, 484-85). Waltz regards security as a prerequisite for states to attain such principal goals as power, inner-peace and welfare (Waltz, 1979, 126).

Baldwin stresses the very fact that security is a contested concept with no single definition and no obvious approach of conceptualization (Baldwin, 1997, 10). The wide spectrum of the literature conceptualizing security corroborates his assessment. The distinction in the literature emanated from the interaction among multiple disciplines, the emergence of new phenomena in areas related to security led by war and defense studies and the materialization of new dimensions to security especially towards and subsequent to the end of the Cold War (Buzan & Hansen, 2009, 1-3).

Regionalism has been a major part of the different approaches to security since the concept began to blossom in 1950s (Beeson, 2005, 970-73). In the post-Cold War era, power struggles between the two superpowers were over and regional conflicts and competitions overrode. The major regional powers and superpowers averse to tackling the heavy burdens of remote areas set their focus on their immediate areas. Confrontations with outside threats took place at regional levels

as the practical and analytic roles of regional relations grew more important (Lake & Morgan, 2010, 3-7).

Out of the different ontological and epistemological approaches, region can simply be defined as a territory with geographical coherence hosting more than one state (Buzan et al., 1998, 18-19) or as a band of states interconnected by geographical ties and a certain level of mutual interdependence (Hettne, 2005, 544). In terms of security, the region holds together a set of states which have closely-linked security matters and concerns (Buzan, 2016, 184). States with similar security interests in a region form what is defined as a regional security complex, which is conceptualized by Wæver and Buzan. In the neorealist approach, anarchy, balance of power and hegemony are the key pillars of regional politics. Regional security complex can be considered as the fourth to these, which is also suggested by Wæver and Buzan (Buzan & Wæver, 2003, 481-83).

The governance of security, or securitization and de-securitization processes of states in a regional security complex (RSC) are interdependent, and their security issues are far from being managed individually. Persistent enmity-amity patterns distinguish RSCs (Buzan & Wæver, 2003, 44-45). The theory also embraces historical overviews. The characteristics of an RSC can be shaped by enmity-amity patterns and historical roots of relationships among states in the region.

RSCs are standing subsystems of the global security complex which can harmonize the intentions and courses of action of states with similar security interests. They build a synergy of security which is usually more than the aggregate of the individual security senses of the states composing the complex.

The Regional Security Complex Theory (RSCT) outlines four levels of what is named as security constellation: [1] domestic structure and dynamics which form the vulnerabilities and security needs of the subject state, [2] the mutual relations of the subject state with other sovereign states in the region, [3] the interactions of the subject region with neighboring regions, and [4] the level of interference of global powers in the subject region. Out of these four levels, RSCT suggests that the regional level, the interactions of the region between neighboring regions, will always be operative and determinant even if not dominant all the time.

The structure of a RSC comprises four variables: [1] geographic and social boundaries of the region, [2] anarchic structure with more than one sovereign components, [3] polarity in terms of distribution of power among components, and [4] social construction shaped by patterns of amity and enmity (Buzan & Wæver, 2003, 50-53). RSCs can be standard ones in which polarity depends on the structure, conjuncture and level of involvement of regional powers rendering the complex from unipolar to multipolar; or centered ones in which the characteristics of unipolarity and dominance by a great, super or regional power prevail (Buzan & Wæver, 2003, 55-63).

In conclusion, a region can be defined as a geographically cohesive area comprising several states or as a group of states interconnected through mutual dependence and geographic links. From a security perspective, a region consists of a group of states with closely related security issues and concerns. Those states that have aligned security interests within a region form what is referred to as a regional security complex, as explained in the Regional Security Complex Theory.

Within the context of this study, all the arguments related to the Regional Security Complex Theory are assessed to boil down to the core understanding that the existence of systemic bilateral relations between states with similar security interests within different offshoots of a network of relationships centered around a strong regional power points to the formation of an ad-hoc regional security complex rather than independent individual foreign policy moves.

2. THE NORTH WEST SECTOR: THE EASTERN MEDITERRANEAN

Türkiye's security engagements in the north west sector encompass recent bilateral relations in Ankara-Tripoli axis, assertive diplomatic moves to preserve its rights in its southern blue homeland, diplomatic quests for reconciliation with Syria and diplomatic moves as part of the strong political stance against Israel's blatant aggression in the region.

In Libya, the extensive conflicts in the post-Gaddafi era culminated in the onset of civil war in 2019, driving a wedge between the western and eastern regions. Numerous armed militias, associated with various tribes and warlords, exploited the resulting power vacuum to secure particular advantages,

subsequently transforming into political entities that undermined efforts towards achieving lasting peace.

Since the onset of the Libyan conflict, Türkiye has been a consistent advocate and engaged observer in promoting Libya's stability during its democratic transition, endorsing peace initiatives and supporting the legitimate government based in the West (Telci, 2020, 46).

Türkiye's involvement was pivotal, significantly altering the course of the conflict by assisting pro-government forces in halting the advances of the Eastern-based Haftar forces.

In response to the Haftar forces' assault on Tripoli in 2019, Türkiye and the internationally recognized Government of National Accord (GNA) signed two significant agreements. The first, signed on 27 November 2019, concerned the delimitation of maritime jurisdiction areas in the Mediterranean. This agreement aligned the maritime boundaries of the two countries in a manner that advanced Turkish interests and obstructed foreign interference in the region (Acer, 2019, 11-13), much to the displeasure of global and regional powers engaged in active policies regarding the area (Kurt, 2020, 13-19). The second agreement, a security and military cooperation pact, was signed on 30 December 2019. Following this accord and at the official request of the GNA, the Turkish parliament approved a bill on 2 January 2020, leading to the deployment of Turkish Armed Forces to Libya in support of the GNA (Kurt, 2020, 12). Türkiye's critical military aid which halted Haftar's moves eventually solidified its influence in Libya (Zoubir, 2020), and earned the GNA legitimate grounds in the context of international efforts to resolve the conflict (Kekilli, 2020).

Türkiye has also aimed to assist Libya in recovering from the prolonged effects of the conflict (Telci, 2020, 49-51). Libya's state-building and reconstruction efforts will span years, requiring Türkiye's support to rehabilitate its energy, security, transportation, healthcare, and infrastructure sectors (El-Gamaty, 2020). Türkiye's involvement in Libya reflects historical ties and regional responsibilities in the Mediterranean (Telci, 2020). The primary motivation for Türkiye's active engagement is linked to escalating geopolitical tensions and emerging energy dynamics in the Eastern Mediterranean. The maritime border shared in the Mediterranean under Türkiye's Blue Homeland

Doctrine underscores the importance of strong political ties with Libya (Köse & Öztürk, 2020, 121).

Türkiye has continued its support for the legitimate government (Mezran & Cristiani, 2021), and relations with authorities in eastern Libya, previously strained by the actions of putschist Haftar and the war, showed signs of improvement (Fetouri, 2021). Despite international calls to end foreign military involvement in Libya, Türkiye remains resolute, justifying its stance on legitimacy grounds in international forums (Blanchard, 2022, 19).

Türkiye pursues active diplomacy and balanced policy for a united Libya, which is vital for the security architecture that is being shaped by Ankara. It is important for Türkiye's interests in the region that relations with all of the conflicting parties in Libya are normal and above normal. The Tripoli Court of Appeal invalidated the October 2022 memorandum of understanding between the governments of Türkiye and Libya on cooperation in the hydrocarbon energy sector, which is a testimony to the fact that Türkiye's interests will be under threat unless Libya is united soon. To this end, Türkiye is set to achieve a comprehensive diplomatic opening to the east of the country through the reopening of the Benghazi Consulate.

Another dimension of Türkiye's quest for stability in Libya can be associated with the protection of national interests and balances in the Eastern Mediterranean. In this context, the policies implemented under the 'Blue Homeland' Doctrine have made Türkiye's involvement in the political process in Libya a necessity in the recent past. The UN ratification of the maritime borders between the two countries in the Eastern Mediterranean and the Hydrocarbon Agreement gave Türkiye upper-hand in Mediterranean geopolitics and frustrated energy equations that sought to exclude Türkiye. Türkiye's active diplomacy and dialog mechanisms with different local actors in the face of the cracks rising from within and outside Libya against this agreement prevent political tendencies from getting in the way of potential partnerships (Şefkatli, 2024).

Another aspect of Türkiye's security engagement in the Eastern Mediterranean is its assertive energy diplomacy. Against the antagonists of Greece, Israel and Greek Administration of Southern Cyprus (GASC), Türkiye has objected to all

kinds of moves excluding itself and the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) from the energy equation in the region all along.

In March 2021, Türkiye submitted an official objection to the decision made by GASC, Greece, and Israel to construct the EuroAsia Interconnector, an undersea power cable designed to connect the electricity grids of Israel and Greece via the island of Cyprus. This decision was made without the consultation of Türkiye or the Turkish Cypriots, and involved an area that Türkiye asserted as its continental shelf. The Eastern Mediterranean Gas Pipeline Project serves as another notable instance of failure. Initially backed by the EU and the USA, the project aimed to transport regional energy resources to Europe while sidelining Türkiye. However, Türkiye's proactive policies and its Exclusive Economic Zone, which intersected the proposed route, contributed to the project's collapse when the USA withdrew its support due to political challenges and high costs (Kerr, 2024).

2003 through 2010, the GASC signed maritime delimitation agreements with Egypt, Lebanon and Israel. These were condemned by Türkiye and the TRNC and were followed by the continental shelf delimitation agreement between the two states in 2011. The GASC launched seismic searches and drillings in the unilaterally declared areas. A portion of these areas coincided with the areas declared by Türkiye and the TRNC (Pirinççi, 2021, 18-20).

In the 2020-2022 timeframe, Türkiye thrived to deter several drilling activities by the GASC-licensed foreign petroleum corporations in the disputed areas and facilitated national drilling activities escorted by the Turkish Navy forces despite growing tension (International Crisis Group, 2023). As a matter of fact, Ankara has proved resolute in defending and preserving its rights in its Blue Homeland despite political moves by the antagonists.

Another aspect of the security engagement is Türkiye's quests for normalization with Syria. The initiative for reconciliation between Ankara and Damascus came at a time of changing geopolitical landscapes both regionally and globally, with Israel's blatant occupation and war crimes in Gaza and Lebanon being the primary driver.

The road to reconciliation between Damascus and Ankara is fraught with challenges, stemming from a legacy of distrust and considerable disagreements on

key contentious matters. These issues include the repatriation of Syrian refugees from Türkiye, differing priorities in counterterrorism efforts, and Türkiye's military presence in Syria along with its backing of opposition groups (Al-Radad, 2024).

Türkiye's strong political stance against Israel's recent aggression in the region is the final component of the security engagements in the north west sector. One year into the Gaza conflict, initiated by a major Hamas attack on Israel on October 7, 2023, the war has left significant political and humanitarian impacts in the region. Israel's response has included extensive airstrikes and a ground invasion targeting Hamas, leading to the ongoing violence. The humanitarian crisis in Gaza has escalated dramatically, with about more than forty thousand reported deaths, widespread destruction, severe food shortages, and nearly two million people displaced (The Atlantic Council, 2024). Despite worldwide international calls to stop war crimes, Israel extended the aggression through targeted killings of substantial political and military figures of Iran, Hezbollah and Hamas, and setting up a new front against Hezbollah in Lebanon and the invasion of the country (Al Jazeera, 2024).

Türkiye has been one of the most formidable opponents against Israel's blatant war crimes all along. Ankara resorted to punitive measures and proved one of the most vociferous actors condemning Israel's actions globally. Having called for an Islamic alliance against Israel (Directorate of Communications, 2024), Türkiye revised its threat perception calling itself Israel's farthest target in the north in the quest for what is called the promised land (Hürriyet Daily News, 2024). Türkiye proves resolute in realizing necessary foreign policy moves in collaboration with the regional powers with security concerns related to Israel in the short and long term.

Through bilateral relations with the abovementioned states in security terms and the security gains in its favor in the Eastern Mediterranean against the antagonists led by Israel, Greece and GASC as discussed, Türkiye is assessed to have built a security pillar in what is defined as the north west sector of the basin extending from the Eastern Mediterranean to the Arabian Sea.

3. THE MIDDLE SECTOR: THE RED SEA AND BOTH ENDS OF THE SUEZ

Türkiye's foreign policy efforts in terms of normalization with the Cairo government and relatively minor quests in the Red Sea constitute the security pillar in this sector.

After a decade of diplomatic tensions triggered by the military coup by Abdel Fattah al-Sisi and the overthrow of the former President Morsi in 2013, the relations on the Ankara-Cairo line started following a more positive pattern. The challenging political and economic environment in the wider region pushed both countries to recognize that cooperation serves their respective economic and security interests in the Eastern Mediterranean.

The bilateral relations went through a thaw in 2021 when the rhetoric of both countries in opposite directions softened. Ankara strived harder than Cairo to normalize relations. The turning point was when the leaders of both countries met at the World Cup in Qatar in 2022. The catastrophe in Gaza drew both countries close to each other and Erdoğan's visit to Cairo in February in 2024 marked the zenith of the normalization process (Aksoy, 2024).

In the new era of improved relations, bilateral trade and economic ties form one of the main pillars of improvement. The current trade scale is expected to rise by %50 in five years through prospective agreements and mutual investments. New projects in energy and transportation are slated to improve economic ties (Çelik, 2024).

The other pillar is the potential collaboration for the establishment of peace and security in Libya. Türkiye and Egypt have been the key foreign actors in the west and east of the country sharing a long maritime and land border with Libya respectively. Unlike the past, both countries could work together for a united Libya in which democracy, transparent and fair elections, and a legitimate governance system representing all factions of the society fairly can materialize. A more stable Libya would serve the national interests of both countries (Telci, 2024).

The third pillar is the cooperative security agenda. The MENA region is characterized by deep-seated instabilities, a constant arms race among rival

actors, weak state sovereignties and protracted proxy wars. The establishment of a stable security architecture is vital for both Türkiye and Egypt. Defense industry relations and military cooperation are potential areas of security cooperation. Cairo seeks to benefit from the defense industry advancements in Türkiye so as to diversify its weapon systems sources. The drone deal between the two countries is expected to boost wider cooperation in various sectors beyond defense as well (Yeşiltaş, 2024b).

With President el-Sissi's visit to Ankara on September 4, 2024, Türkiye and Egypt completed their final normalization stage, marked by the signing of 16 agreements and a comprehensive 36-point joint declaration following the High-Level Strategic Cooperation Meeting. The evolving regional dynamics have made Türkiye-Egypt relations increasingly strategic, shaped primarily by security and defense considerations. While Libya poses a significant challenge in their relationship, the situation in the Horn of Africa, particularly the Somaliland issue between Somalia and Ethiopia, offers opportunities for collaboration. Both nations also agree on the urgent need to address the Gaza conflict, advocating for a ceasefire, humanitarian aid, and the establishment of an independent Palestinian state based on the 1967 borders. Their joint diplomatic efforts could pave the way for a united front in addressing regional challenges, particularly concerning the Palestinian issue (Yeşiltaş, 2024a).

Apart from relations with Egypt, Türkiye places great importance on the Red Sea, which hosts roughly 30 % of global container traffic and more than 10 % of global trade annually (Van Dalen et al., 2014). The collapse of the security architecture in the Red Sea due to armed conflicts over the past years has inflicted a heavy blow on the global and regional economy (Denamiel et al., 2024), which has brought the importance of the waterway to the forefront. A ten-day delay on the route which is alternative to the Red Sea waterway increases production costs, which constitutes challenges for the fragile economies of countries led by Türkiye. While the crises in the Red Sea bring opportunities to Türkiye, a more stable waterway in the region is vital for Ankara's interests in the wider region (Çalkaya, 2024). However, Türkiye's interest in the Red Sea is nothing new as the lease of the Suakin Island from Sudan and the establishment of a military base in Djibouti were on the agenda back in the 2017-2018 timeframe. Both prospects

were intended to introduce new security perspectives for Türkiye's engagement with the region (Van den Berg & Meester, 2019).

Through rapprochement with Egypt and reinforcement of relations on security grounds as well as security pursuits in the Red Sea region, Türkiye is assessed to have built a second security pillar in what is defined as the middle sector of the subject basin.

4. THE SOUTH EAST SECTOR: THE GULF OF ADEN AND EAST

The relationship between Türkiye and Somalia has become a prominent feature of Türkiye's foreign policy, characterized by a combination of economic investments, humanitarian aid, and military cooperation. This multi-dimensional relationship, which has significantly strengthened since the early 2010s, reflects Türkiye's broader strategic interests in Africa and its ambition to be a major player on the global stage.

While both countries share historical ties, their relationship gained significant momentum in the post-Cold War era, particularly in the 21st century. Several factors drive Türkiye's interest in Somalia. First, Türkiye's Africa policy, initiated in the early 2000s, aims to diversify its foreign policy and economic partnerships. Türkiye's engagement with Africa is part of a broader strategy to assert its influence in regions less dominated by Western powers. Somalia's strategic location in the Horn of Africa provides Türkiye with access to critical maritime routes and an opportunity to extend its soft power (Özkan, 2010).

Türkiye responded promptly to the severe famine and drought in Somalia in 2011 by highlighting the famine and catalyzing international attention. Since then, Türkiye's multi-dimensional policy towards Somalia has encompassed emergency humanitarian aid, development assistance, state-building, internal peace negotiations, international support mobilization, and social restructuring. Türkiye's emergency aid included substantial food and necessities distribution, earning international acclaim. Development assistance projects, coordinated by the TİKA organization, involved reconstructing infrastructure, such as Mogadishu's airport and roads, and improving healthcare and education facilities. State-building efforts focused on empowering local Somali actors to establish sustainable governance structures. Peace negotiations, facilitated by Türkiye, aimed at fostering dialogue between Somalia's central government and semi-

autonomous regions like Somaliland. Türkiye also sought international support, organizing high-profile conferences, and advocating for Somalia at the UN. Social restructuring initiatives included scholarships for Somali students to study in Türkiye, intended to cultivate future Somali leaders. Türkiye's comprehensive approach has differentiated its engagement in Somalia, emphasizing long-term development and stability (Özkan, 2014, 21-30).

Türkiye's involvement in Somalia also encompasses significant security and strategic interests. Early agreements, such as the 2010 Military Training Cooperation Agreement, indicate Türkiye's pre-2011 security commitments (Abdulle & Gurpinar, 2019, 57-62). Türkiye has significantly deepened its security engagement with Somalia since 2012, signing a "Military Training Cooperation Agreement" and a "Defense Industry Cooperation Agreement." Türkiye provides military education and training to Somali soldiers and police in Mogadishu and Ankara. Türkiye opened its largest overseas military training complex in Somalia in 2017, training 1,500 soldiers annually. Unlike traditional Western military bases in Africa, Türkiye's complex focuses on training. Additionally, since 2009, Türkiye has stationed a naval force in the Gulf of Aden, collaborating with the UN to protect vessels and combat piracy and armed robbery (Sıradağ, 2022, 398-99).

The Defence and Economic Cooperation Framework Agreement with Somalia on February 8th, 2024 outlines a 10-year cooperation plan focused on defense and security. This agreement aims to bolster Somalia's sovereignty and includes combating external threats, terrorism, piracy, and illegal fishing, while protecting coastlines and developing maritime resources through the deployment of a joint naval force. The agreement presents significant geopolitical and economic opportunities for both countries. Somalia's strategic location near key maritime routes like the Cape of Good Hope, the Red Sea and the Indian Ocean enhances the potential for securing trade routes and regional security. Joint maritime security efforts will mitigate piracy and terrorism threats, ensuring uninterrupted global trade. Enhanced military cooperation, facilitated by the lifting of UN restrictions on security equipment exports, will improve defense capabilities and expand Türkiye's defense industry in international markets (Devecioğlu, 2024, 9-11).

Relations between Ethiopia and Somalia have deteriorated following Ethiopia's agreement with the breakaway region of Somaliland in early 2024 to access the Red Sea port of Berbera. In response, Türkiye has been actively seeking to alleviate tensions between the two Horn of Africa nations. Türkiye facilitated indirect discussions between delegations from Ethiopia and Somalia to address the concerns stemming from Addis Ababa's arrangement with Somaliland (Çeliker, 2024).

Similar to the first two, through security relations with Somalia and security engagement in the Gulf of Aden and beyond, Türkiye is assessed to have built the third security pillar in what is defined as the south east sector of the subject basin.

EN LIEU OF CONCLUSION

As discussed in the first section of the study, a region can be described as a geographically unified area that includes multiple states or as a collection of states bound together by a degree of mutual interdependence and geographic connections. From a security standpoint, a region encompasses a band of states whose security issues and concerns are closely interrelated. States that share similar security interests within a region constitute what is known as a regional security complex, which is conceptualized in the Regional Security Complex Theory.

The governance and handling of security, or the processes of securitization and de-securitization within states in a Regional Security Complex (RSC), are intertwined, meaning their security concerns cannot be addressed in isolation. RSCs function as persistent substructures within the global security framework, aligning the aims and actions of states that share security priorities. Together, they create a collective security dynamic that often surpasses the sum of the individual security perceptions of the member states.

In the context of Türkiye's engagements in the basin stretching from the Eastern Mediterranean to the Arabian Sea, it is possible to characterize the basin, which consists of the Eastern Mediterranean region, the Red Sea and the Arabian Sea region, as a "region" in the sense that security issues are closely interrelated. The Red Sea and the Suez Canal link the security issues in the Eastern Mediterranean and the Arabian Sea on both sides. The security concerns here cannot be addressed individually.

In this basin, which can be defined as a “region”, Türkiye has presided in similarly predominantly security-based engagements in line with the same foreign policy cores and principles in the three different sectors defined in the study.

It is not possible to say that all of the countries with which Türkiye has security engagements have direct security interest-based relations with each other. However, Türkiye has mutual security interests with the countries in the three identified sectors. Since there is no single explanation and prototype to regional security complexes, the binary combinations of Türkiye's security cooperations with these countries can be stated to enable the shaping (if not the formation) of an ad-hoc regional security complex in the “region”, led by Türkiye as a substantial regional power. The ad-hoc regional security complex that is being scratched is a centered one in which unipolarity prevails in favor of Türkiye as the driving power in the region.

With its assertive foreign policy steps, Türkiye has strived to raise objections to the formation of geopolitical equations excluding itself and jeopardizing its regional interests in its immediate. In this regard, Türkiye is sure to capitalize on the security engagements with the countries analyzed and the ad-hoc regional security complex shaped through its driving force.

REFERENCES

- Abdulle, A. Y., & Gurpinar, B. (2019). Turkey's Engagement in Somalia: A Security Perspective. *Somalia Studies*, 4, 53-71.
- Acer, Y. (2019). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya Muabakatı. *SETA Analiz*, 301. <https://setav.org/assets/uploads/2019/12/A301.pdf>
- Aksoy, H. A. (2024). *Egypt and Türkiye: The crowning of a new friendship?*, 16 February [ISPI]. <https://www.ispionline.it/en/publication/egypt-and-turkiye-the-crowning-of-a-new-friendship-164113>
- Al Jazeera. (2024, September 28). *Hezbollah, Hamas and Iranian figures whose killings were blamed on Israel*. <https://www.aljazeera.com/news/2024/9/28/list-of-hezbollah-hamas-iran-leaders-killed-by-israel-in-recent-months>
- Al-Radad, O. (2024, August 16). *A New Era for Turkish-Syrian Ties? | The Washington Institute*. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/new-era-turkish-syrian-ties>
- Baldwin, D. A. (1997). The Concept of Security. *Review of International Studies*, 23, 5-26.
- Beeson, M. (2005). Rethinking Regionalism: Europe and East Asia in Comparative Historical Perspective. *Journal of European Public Policy*, 12(6), 969-985. <https://doi.org/10.1080=13501760500270620>
- Blanchard, C. M. (2022). *Libya: Transition and U.S. Policy*. Congressional Research Service. <https://sgp.fas.org/crs/row/RL33142.pdf>
- Buzan, B. (1983). *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Wheatsheaf Books LTD.
- Buzan, B. (2016). *People, States & Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. ECPR Press.
- Buzan, B., & Hansen, L. (2009). *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge University Press.
- Buzan, B., & Wæver, O. (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge University Press.

- Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Secuirty: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers.
- Çalkaya, M. (2024). *Kızıldeniz'deki Kriz, Türkiye'ye Orta Koridor'un Geliştirilmesinde Liderlik Fırsatı Getiriyor*. Anadolu Agency. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/kizildenizdeki-kriz-turkiyeye-orta-koridorun-gelistirilmesinde-liderlik-firsati-getiriyor/3107045>
- Çelik, M. (2024). *Diplomatic Reset: What does President Erdogan's Cairo Visit Mean for Türkiye-Egypt ties?, 14 February*. Anadolu Agency. <https://www.aa.com.tr/en/analysis/opinion-diplomatic-reset-what-does-president-erdogans-cairo-visit-mean-for-turkiye-egypt-ties/3137117>
- Çeliker, G. (2024, August 13). *Ethiopian, Somali officials to continue indirect talks in Türkiye*. <https://www.aa.com.tr/en/africa/ethiopian-somali-officials-to-continue-indirect-talks-in-turkiye/3302199>
- Denamiel, T., Schleich, M., Reinsch, W. A., & Todman, W. (2024). *The Global Economic Consequences of the Attacks on Red Sea Shipping Lanes*. <https://www.csis.org/analysis/global-economic-consequences-attacks-red-sea-shipping-lanes>
- Devocioğlu, K. (2024). *Türkiye and Somalia: A New Cooperation Approach From Regional Security to Economic Development* (317; Analysis). ORSAM. https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/turkiye-and-somalia-a-new-cooperation-approach-from-regional-security-to-economic-development.pdf
- Directorate of Communications. (2024, September 8). *Türkiye's Erdoğan calls for Islamic alliance against Israel*. http://wt.iletisim.gov.tr/english/dis_basinda_turkiye/detay/turkeys-erdogan-calls-for-islamic-alliance-against-israel/
- El-Gamaty, G. (2020). Turkey's Role in the Reconstruction of Libya. *Insight Turkey*, 22(4), 73-85. <https://doi.org/10.25253/99.2020224.05>
- Fetouri, M. (2021). *Libya's parliament reaches out to Ankara leaving Gen. Hifter in the cold—Al-Monitor: Independent, trusted coverage of the Middle East, 30 December*. <https://www.al-monitor.com/originals/2021/12/libyas-parliament-reaches-out-ankara-leaving-gen-hifter-cold>
- Hettne, B. (2005). Beyond the 'New' Rregionalism. *New Political Economy*, 10(4), 543-571. <https://doi.org/10.1080/13563460500344484>

- Hürriyet Daily News. (2024, October 1). *Israel's next target will be Türkiye, Erdoğan says*. <https://www.hurriyetdailynews.com/israels-next-target-will-be-turkiye-erdogan-says-201105>
- International Crisis Group. (2023, April 26). *Rethinking Gas Diplomacy in the Eastern Mediterranean*. <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/east-mediterranean-mena-turkiye/240-rethinking-gas-diplomacy-eastern>
- Kekilli, E. (2020). Berlin Konferansı ve Libya Krizinin Geleceği. *SETA Analiz*, 310. <https://setav.org/assets/uploads/2020/02/A310.pdf>
- Kerr, M. H. (2024, February 28). *Understanding the Energy Drivers of Turkey's Foreign Policy*. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/research/2024/02/understanding-the-energy-drivers-of-turkeys-foreign-policy?lang=en>
- Köse, T., & Öztürk, B. (2020). A Sea of Change in the MENA Region: External Intervention in Libya. *Insight Turkey*, 22(4), 113-138. <https://doi.org/10.25253/99.2020224.08>
- Kurt, V. (2020). 27 Kasım Anlaşmasından Berlin Konferansı'na Libya'da Yeni Denklem. *SETA Analiz*, 306. <https://setav.org/assets/uploads/2020/01/A306.pdf>
- Lake, D. A., & Morgan, P. M. (2010). *Regional Orders: Building Security in a New World*. Penn State Press.
- Lippman, W. (1943). *U.S. Foreign Policy: Shield of the Republic*. Atlantic Monthly Press.
- Mezran, K., & Cristiani, D. (2021, April 29). *Turkey and the new Libyan government: Continuity, change, and new opportunities*. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/turkey-and-the-new-libyan-government-continuity-change-and-new-opportunities/>
- Özkan, M. (2010). *Turkey's Rising Role in Africa* (SSRN Scholarly Paper 1855989). <https://papers.ssrn.com/abstract=1855989>
- Özkan, M. (2014). Turkey's Involvement in Syria: Assessment of a State-Building Process. *SETA Publications*, 401. https://file.setav.org/Files/Pdf/20141118174857_turkey%E2%80%99s-involvement-in-somalia-assesment-of-a-state-building-in-progress-pdf.pdf

- Pirinççi, F. (2021). Turkey's Eastern Mediterranean Policy | A Geopolitical Assessment. *SETA*. <https://www.setav.org/en/policy-report/report-turkeys-eastern-mediterranean-policy-a-geopolitical-assessment>
- Sıradağ, A. (2022). Turkey's Growing Role as a Security Actor in Somalia: Dynamics and Motivations. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 17(2), 389-404. <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.1115931>
- Şefkatli, F. E. (2024, February 12). *Son Dönem Türkiye-Libya İlişkileri Işığında Bakan Fidan'ın Trablus Ziyareti*. ORSAM-Ortadoğu Araştırmaları Merkezi. <https://www.orsam.org.tr/tr/son-donem-turkiye-libya-iliskileri-isiginda-bakan-fidanin-trablus-ziyareti/>
- Telci, İ. N. (2020). Turkey's Libya Policy: Achievements and Challenges. *Insight Turkey*, 22(4), 41-54.
- Telci, İ. N. (2024, February 28). Navigating the Aftermath: Turkey-Egypt Rapprochement and its Echoes in Libya. *Politics Today*. <https://politicstoday.org/turkey-egypt-rapprochement-and-its-echoes-in-libya/>
- The Atlantic Council. (2024, October 4). One year after Hamas's October 7 terrorist attacks, here's how the region changed. *Atlantic Council*. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/one-year-after-hamass-october-7-terrorist-attacks-heres-how-the-region-changed/>
- Van Dalen, D., Ndhlovu, M., & Gopaldas, R. (2014). *Impact of Red Sea Crisis on Africa –Red Flag or Red Herring?* ISS Africa. <https://issafrica.org/>
- Van den Berg, W., & Meester, J. (2019). *Turkey in the Horn of Africa-Between the Ankara Consensus and the Gulf Crisis* (CRU Policy Brief). Clingendael-Netherlands Institute for International Relations. https://www.clingendael.org/sites/default/files/2019-05/PB_Turkey_in_the_Horn_of_Africa_May_2019.pdf
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Addison-Wesley Publishing Company.
- Wolfers, A. (1952). National Security as an Ambiguous Symbol. *Political Science Quarterly*, 67(4), 481-502.
- Wolfers, A. (1962). *Discord and Collaboration-Essays on International Politics*. The Johns Hopkins Press.

Yeşiltaş, M. (2024a). From rivalry to alliance: The new phase in Türkiye-Egypt relations. *SETA*. <https://www.setav.org/en/opinion/from-rivalry-to-alliance-the-new-phase-in-turkiye-egypt-relations>

Yeşiltaş, M. (2024b, February 15). *Türkiye-Egypt Normalization: Historic Milestone in Bilateral Ties*. Daily Sabah. <https://www.dailysabah.com/opinion/columns/turkiye-egypt-normalization-historic-milestone-in-bilateral-ties>

Zoubir, Y. H. (2020). The Protracted Civil War in Libya: The Role of Outside Powers. *Insight Turkey*, 22(4), 11-27. <https://doi.org/10.25253/99.2020224.01>

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2024, Cilt:13, Sayı:2, 227-258

doi: 10.28956/gbd.1528885

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

Journal of Security Sciences, November 2024, Volume:13, Issue:2, 227-258

doi: 10.28956/gbd.1528885

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma / Research Article

On the Relationship between Democracy and Safety (Results Indicated by Variance Analysis)

Demokrasi ve Güvenlik İlişkisi Üzerine (Varyans Analizinin İşaret Ettiği Sonuçlar)

Yazar(lar) / Writer(s)

Mahir TERZİ, Doç.Dr., T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Turizm Uzmanı, mahirterzi@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-1308-2060. Bu makalenin bir bölümü, 08-09 Mayıs 2024 tarihlerinde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi (JSGA) tarafından düzenlenen Uluslararası Güvenlik Sempozyumu: 1923'ten 2023'e Türkiye Yüzyılında Güvenlik Perspektifi başlıklı etkinlikte aynı başlıkla sunulmuştur.

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 06.08.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 25.11.2024

Atf Bilgisi / Citation:

Terzi M., (2024). Demokrasi ve Güvenlik İlişkisi Üzerine (Varyans Analizinin İşaret Ettiği Sonuçlar), *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 13(2), ss 227-258.

doi: 10.28956/gbd.1528885

ON THE RELATIONSHIP BETWEEN DEMOCRACY AND SAFETY (RESULTS INDICATED BY VARIANCE ANALYSIS)

Abstract

This study aims to acknowledge whether there is a relationship between democracy and safety parameters through democratic country categories. For this purpose, this study compares the averages of the four subgroups. These four subgroups are full democracy, flawed democracy, hybrid regime, and authoritarian regime subgroups. The study's conceptual framework comprises democracy, safety, and democratic peace theory. In the study, one-way analysis of variance (ANOVA) is performed for independent groups to compare multiple group averages. ANOVA results indicate whether there is a statistically significant difference between groups as a whole. The study proposes that people living in democratic countries live in a much safer environment. Data indicate that crime is universal and point out the positive effects of high-income level, prosperity, education and low population density on crime. However, it should be kept in mind that the evaluations in this paper are valid for crimes included in the safety index including theft, violence, bribery, and so on. The results, based on data between 2018 and 2022, reveal that the expanded propositions of democratic peace theory can only be valid for full democracy.

Anahtar Kelimeler: *Democracy, Democratic Peace Theory, Full Democracy, Safety, Variance Analysis.*

DEMOKRASİ VE GÜVENLİK İLİŞKİSİ ÜZERİNE (VARYANS ANALİZİNİN İŞARET ETTİĞİ SONUÇLAR)

Öz

Bu çalışma, demokrasi ve güvenlik parametreleri arasında bir ilişki olup olmadığını, demokrasi ülke kategorileri üzerinden ortaya koymayı amaçlamakta olup çalışmada dört alt grubun ortalamaları karşılaştırılmaktadır. Bu dört alt grup; tam demokrasi, kusurlu demokrasi, hibrit rejim ve otoriter rejim alt gruplarıdır. Çalışmanın kavramsal çerçevesini demokrasi, güvenlik ve demokratik barış teorisi oluşturmaktadır. Çalışmada çoklu grup ortalamalarının karşılaştırılabilmesi amacıyla bağımsız gruplar için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmaktadır. ANOVA sonuçları grupların bir bütün olarak değerlendirildiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını göstermektedir. Çalışma, demokratik ülkelerde yaşayan insanların çok daha güvenli bir çevrede yaşadığı önermesine dayanmaktadır. Veriler suçun evrensel olduğunu ama yüksek gelir düzeyi, refah, eğitim ve düşük nüfus yoğunluğunun suçun azalmasına katkıda bulunduğu işaret etmektedir. Ancak bu makaledeki değerlendirmelerin hırsızlık, şiddet, rüşvet gibi güvenlik endeksine dahil edilen suçlar için geçerli olduğu unutulmamalıdır. 2018 ile 2022 yılları arasındaki verilere dayanan sonuçlar, demokratik barış teorisinin genişletilmiş önermelerinin yalnızca tam demokrasi için geçerli olabileceğini ortaya koymaktadır.

Keywords: *Demokrasi, Demokratik Barış Teorisi, Tam Demokrasi, Güvenlik, Varyans Analizi.*

INTRODUCTION

The positive impact of democracy on welfare and human rights is a well-known feature. The studies of Dahl (2017), Huntington (2007), and Lijphart (2014), which notify this positive effect in the literature, are essential. Again, as Huntington (2007) points out, there may be adverse waves of democracy within the framework of the crises, and totalitarian regimes may replace democracy. However, today the increase in the number of democratic countries finally exhibits democracy's performance.

In the literature, some studies unveil that democracy also makes a difference in political security, apart from these apparent achievements. In other words, democratic countries do not commit systematic state violence against their citizens or commit genocide. For example, Harff (2003, pp. 57-73) concludes that the probability of mass murders is higher in authoritarian regimes. The reason why it is such is that elites that advocate an exclusionary ideology and represent an ethnic minority motivate the genocide.

However, is it possible to develop the propositions of the democratic peace theory by taking inspiration from these democratic achievements? Rather than asking which theory is "correct" or works "best," it is more helpful to ask which explanation works best under what circumstances, as Starr (2019, p. 154) said.

1. PROBLEM AND LITERATURE REVIEW

This study's problem is the assumption that people living in democratic countries feel themselves in a much safer environment. This has aroused curiosity about whether the relationship between democracy and safety -the concept safety is detailed under the subtitle conceptual framework- is statistically significant and whether this statistical significance is defensible for a democratic peace theory.

The literature review offers that there is a valuable corpus about democracy. This corpus is created with an interdisciplinary approach. In this valuable corpus, democracy is perused within the framework of the economy, law philosophy, human rights, regime politics, religion, technology, and some other essential parameters and subcategories related to these parameters. Either the relationship of democracy to these parameters is examined, or the effect of these parameters on democracy is studied¹. One of them even evaluates whether democracy can improve population health (Wang, Mechkova and Andersson, 2019).

Although each of these studies is valuable, studies such as Dahl (2017), Huntington (2007), and Lijphart (2014) seem to be essential reference elements in the sources related to democracy. Dahl (2017, pp. 48-107), in his book *On Democracy*, answers questions such as what democracy is, why democracy, what is needed in large-scale democracies, and why institutions are needed. At the same time, he answers why democracy is essential; he gives the following answers: Avoiding tyranny, primary rights, self-determination, general freedom, moral autonomy, human development, defencing fundamental personal interests, peace, political equality, and prosperity. The phrase prevention of tyranny mentioned here draws attention to the scope of this study; that is, it presupposes that democracy does not contain tyranny. In fact, regarding ideal democracy, this argument does not have an objectionable side because, according to Dahl (2017, p.57), democracy prevents cruel and destructive autocrats from taking power. While reaching this conclusion, Dahl (2017, pp.57-58) states as an example that millions of people were killed in the Soviet Union under Joseph Stalin for political reasons, especially Stalin's intense securitization; in Nazi Germany during WWII, millions of people were killed, and between 1975 and 1979 in Cambodia, a quarter of Cambodians were killed by the despotic leader Pol Pot.

In Huntington's *Third Wave* book, which examines the waves of democracy, what stands out within the scope of this study is the finding that external actors immensely helped democratization in the third wave (Huntington, 2007, p. 84). Huntington determined that the third wave of democratization started after 1974, which had a broader impact thanks to the Vatican, the USA, the European Community, and the Soviet Union, which were the primary source of power and morality around the world in the late 1980s since these elements actively worked in favour of liberalization and democratization. According to Huntington, while Rome made Catholic countries' authoritarian regimes lose legitimacy, Brussels encouraged democratization in Eastern and Southern Europe. While Washington promoted democratization for Asia and Latin America, Moscow facilitated the democratization of Eastern Europe. Thanks to these changes in foreign institutions' policy, the third wave of democratization spread to a broader area. Although Huntington points to favourable social and economic conditions in the third wave of democratization with the external actors' influence, he concludes that democratization will not occur without political leaders willing to democratize. Whether leaders see democracy as an

end in itself, as a tool, or as a by-product, in the end, the leader is essential in democratization (Huntington, 2007, p. 103).

Lijphart (2014, pp. 323-326) covers the issue of violence in his book *Models of Democracy*. In his statistical research, he reaches causal values over five variables. These variables are political stability and nonviolence (1996-2009), risk of internal conflict (1990-2004), local conflict index (1981-2009), local conflict index (1990-2009), and deaths from local terrorism (1985-2010). The measure of political stability and nonviolence considers the possibility of destabilizing the government by unconstitutional or violent acts, including terrorism. The internal conflict risk measure has three components: Civil war or coup threat, terrorism and political violence, and popular uprising. The local conflict index measures the conflicts such as guerrilla warfare, assassinations, and riots. In Lijphart's study, the number of samples varied between 30 and 34. India, Israel, and England are not included in the analysis, as they are of extreme value. India has a high amount of violent conflict but is also overpopulated. It is hard to distinguish between internal and external violence in Israel. In the UK, violent conflicts are high due to the Northern Ireland issue. For these reasons, Lijphart did not count these three countries in the analysis. As a result, Lijphart (2014, p. 326) concludes that consensus democracies are less violent than majoritarian democracies.

However, in terms of the scope of this study, the closest literature to the study is the literature on democratic peace theory. This approach, which dates back to Immanuel Kant and later Woodrow Wilson (Kant, 1795; Marine Corps University, 2017), argues that democratic countries tend to fight each other less. Longley (2022) summarizes the propositions of the democratic peace theory as follows: In democracies, citizens have a say in legislative decisions and can hold their leaders accountable, leaders tend to establish diplomatic institutions in the face of international tensions and democracies rarely see countries similar to themselves as enemies, and democracies tend to protect their wealth.

There are also some national-level observations on this theory, and according to these observations, democratic countries do not commit systematic state violence against their citizens or commit genocide. For example, Harff (2003, pp. 57-73) concludes that out of 126 samples that experienced civil war and regime decadence between 1955 and 1997, the probability of mass murders is higher in authoritarian regimes. This is probably because elites that plead an exclusionary attitude of mind and represent an ethnic minority motivate

genocide. International economic dependencies sharply reduce the possibility of civil war and regime instability to bring about genocide (Harff, 2003, p. 73).

However, this result does not include any concern to assert anything about the threat to the safety of individuals and groups at the subnational level, which is not supported by the state or not made by the state itself. International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA), for example, fills this gap. IDEA expresses a strong belief that democracy provides human security by saying that human security emphasizes protecting human life from serious threats, harm and violent conflict and strengthening it against social threats such as disease or crime. Democracy, for International IDEA, ensures the protection of people through institutional guarantees, promotion of human rights, and equality before the law (International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2006, p. 6).

However, an outstanding argument within the scope of this study comes from Albright and Jomaa (2017). They claim that democratically governed societies are more robust, safer, and more secure by referring to the basic premise of the democratic theory of peace. They also stress that the USA and its democratic partners should build their foreign policies by considering this fact, noting that weak states merit private attention and supplies to assist them in their work to strengthen their democratic systems. While doing this, Albright and Jomaa (2017), giving examples from North Korea, Venezuela, ISIS, and Al Qaeda, express that strong democracies provide a safer environment for their citizens. Albright and Jomaa's argument is vital regarding the course and stage of the democratic peace theory because they refer to the link between democracy and safety.

1.1. The Study's Purpose and Importance

This study aims to inform whether there is a relationship between democracy and safety parameters through democratic country categories. For this purpose, the averages of the four subgroups in accordance with democracy index are compared. In this sense, the null hypothesis (H_0) of the study states that there is no significant difference between the means of the democracy subgroups in the context of safety. The alternative hypothesis (H_1) expresses that there is a significant difference between the means of the democracy subgroups in the context of safety.

The study also evaluates whether the resulting statistical significance will make sense for the extended propositions of democratic peace theory. It is possible to express in terms of a literature review that analysing the relationship between democracy and safety will contribute to eliminating a deficiency in the literature, also giving an idea about the extent to which the fundamental propositions of the democratic peace theory can be extended.

1.2. Limitations and Supposition

In the study, 131 countries for 2022, 124 countries for 2021, 122 countries for 2020, 113 countries for 2019, and 111 countries for 2018 were included in the analysis. The supposition is that people living in democratic countries feel themselves in a much safer environment.

2. CONCEPTUAL FRAMEWORK

The paper's conceptual framework consists of the concepts of democracy and safety. According to the index developed by the Economic Intelligence Unit, democracy subcategories are determined according to five main parameters.

- Electoral process and pluralism,
- Civil liberties,
- The functioning of the government,
- Political participation and
- Political culture.

According to the scores obtained from these parameters, countries are in one of the categories of full democracy, flawed democracy, hybrid regime, and authoritarian regime.

Full democracies: In these democracies, fundamental civil and political liberties and a political culture supporting the development of society are considered. Government functions are satisfactory. The media is free and diversified. It has an efficacious check-and-balance system. The judiciary is independent, and the rule of law is fundamental. There are merely restricted problems in democracies' functioning.

Flawed democracies: This concept refers to countries that have free and fair elections. In these democracies, there is deference for fundamental civil liberties, although there are problems with media freedom being violated. On

the other hand, there are difficulties in governance, such as low political culture and weak political participation.

Hybrid regimes: There is significant disorderliness in the elections. Government oppression of dissenting sides and nominees can be expected. Political culture, political participation, and the functioning of government need to improve. Corruption tends to be prevalent, and the rule of law is poor. Civil society is rickety. The press is under repression. There is no independence of the judiciary.

Authoritarian regimes: These countries have no political pluralism or have heavily restricted political pluralism. Dictatorships essentially dominate these countries. There may be a few stylistic institutions of democracy, yet they possess little in the spirit of democracy. When elections are made, they are not free and fair. Civil liberties violations are ignored. The media is usually in the possession of the state or managed by groups loyal to power. There is suppression of opposition targeting the government and widespread censorship. It is impossible to discuss independent judiciary (Economist Intelligence Unit, 2022, p. 68).

The other concept that determines the conceptual framework is the concept of safety. In this study, the concept of safety is the opposite of the concept of crime. In the database where the data is already taken, the correlation between safety and crime is -1 ($r=-1$), as Figure 1 displays. Therefore, they have a perfect negative relation, meaning that while one variable's value increases, the other decreases. NUMBEO has developed this index. It can be said that it is more appropriate to use the concept of safety instead of security in terms of the crimes included in this index. The crimes in question are as follows: Day and night security, home invasion, robbery, car theft, insults or attacks related to skin, ethnicity and religion, drugs, property crimes, violent crimes, and corruption - bribery crimes. Murder, disappearances, torture, conflicts, and terrorism-related injuries and deaths are not included in this index (NUMBEO, 2024).

As put into words in the literature review section, the theoretical framework in this study is democratic peace theory. The democratic peace theory is not concerned with developing propositions on crime and safety parameters at the national level. However, whether the extension of the propositions of this theory is statistically significant is evaluated in this study. For example, Albright and Jomaa's (2017) evaluation titled "Democracy Remains the Best Path to

Security" is remarkable. In their assessment, Albright and Jomaa (2017) express their trust in democracy as follows: Powerful democracies avoid warfare with each other and possess much lower levels of internal conflict, fatal terrorism, attacks against women, violent crime, and poorness. In the initial line of this expression, the fundamental proposition of the theory of democratic peace is followed by the direct proportion between democracy and safety or the inverse proportion between democracy and crime. Therefore, whether the extension of the propositions of this theory is statistically significant is evaluated in this study.

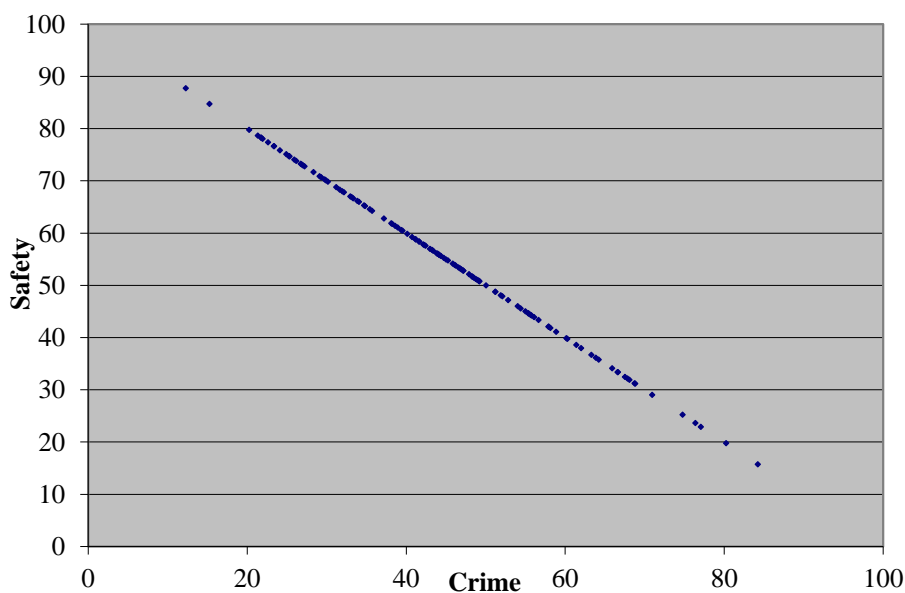

Figure-1. Correlation between Crime and Safety (Figure created by the author based on NUMBEO data)

3. METHOD

This paper will execute a one-way analysis of variance (ANOVA) for independent groups to compare multiple group averages. This analysis is used when variables are measured in more than two independent groups, and it is desired to determine whether the averages of these groups differ significantly from each other. For this analysis, the data must be equally spaced or equally proportional and have a normal distribution.

Since the number of group samples differs and the variances are evenly distributed, Hochberg test results will be considered. The research sample comprises 124 countries for 2021, 122 for 2020, 113 for 2019, and 111 for 2018. This study will use two data sets. Democracy data from the Economist Intelligence Unit (2023; 2022; 2021; 2020; 2019; 2018) will be used for the democracy parameter², and the NUMBEO (<https://www.numbeo.com/crime/rankings.jsp>) data set will be used for the safety parameter.³ The analysis of the data is descriptive-statistical.

Data collection is carried out through the indexes on the sources mentioned above. Country scores in the democracy index are between 0 and 10. According to the democracy index, countries are divided into four categories. The democracy index score between 8.01 and 10 indicates that the countries that get this score are full democracy countries. Similarly, others are countries with flawed democracy between 6.01 and 8.00, hybrid regime between 4.01 and 6.0, and authoritarian regime scoring below 4 (Economic Intelligence Unit, 2022, p. 66-68).

In the safety index, the country grades are between 0 and 100. The safety index, in which the concept of crime is in a perfect negative relation, does not include the following crimes. 1) Homicide and 2) disappearances, conflicts, and terrorism (disappearances, violent conflicts, organized conflicts, terrorism fatalities, terrorism injuries, freedom from torture, and freedom from political killings. Safety index includes crimes such as safe alone daylight, safe alone night, home broken, mugged robbed, car stolen, attacks, insults concerning skin, ethnicity and/or religion, drugs, property crimes, violent crimes, corruption – and bribery (NUMBEO, 2022).

Two other approaches that have a discursive similarity to democratic peace theory and make explicit or implicit reference to each other are the Bush Doctrine and democracy promotion. Washington Post columnist Charles Krauthammer used the term Bush Doctrine on June 4, 2001, to describe the United States' unilateral withdrawal from the Anti-Ballistic Missile Agreement and the Kyoto Protocol. However, the concept in question went through three stages, again with Krauthammer's determination. These follow an order as follows. 1) After the September 11 attacks, Bush said that you are either with us or with the terrorists. From today, any nation that goes on to harbour or promote terrorism will be viewed by the United States as an adversary regime. It was then used for an ultimatum given to Pakistan not to support the Taliban and to

support the United States for an attack on Afghanistan. 2) Upon the emergence of the Iraq War, the utterance of the pre-emptive war doctrine as the primary justification by Bush was described as the Bush Doctrine. 3) Finally, it is used to describe the United States' foreign policy understanding, which reflects an ideal of spreading democracy worldwide, and to describe the Bush years (Krauthammer, 2008; Terzi, 2018, pp. 310-311). The Bush doctrine, on the other hand, is not within the scope of this study as it represents the practical negative examples of democratic expansion at the theoretical level.

Another prominent concept within the framework of definitions related to the democratic peace theory is democracy promotion. For example, Wolff and Wurm (2011, pp. 77-96) evaluate democracy promotion and other theoretical approaches within the framework of utilitarian and normative explanations regarding democratic peace studies. Another exemplary study in this context belongs to Banai (2013, pp. 411-429). However, in terms of the propositions criticized in this study, an evaluation will be made within the framework of the democratic peace theory, and the theoretical framework of the study will be limited to it. In this sense, democracy promotion is not included in the scope of the study.

4. FINDINGS

Table-1. explains whether the variances are homogeneous or not by years. At the 5 percent significance level, the variances are homogeneous as $p > 0.05$. In other words, since the probability results (p) of Levene statistics values are greater than 0.05, the variances are distributed homogeneously.

Table-1. Test of Homogeneity of Variances

Variable	Criteria	Levene Statistics	Signature (p)	Year
Democracy	Based on Mean	.675	.569	2018
Safety		1.123	.343	
Democracy	Based on Mean	.067	.977	2019
Safety		2.065	.109	
Democracy	Based on Mean	.797	.498	2020
Safety		.837	.476	

Democracy	Based on Mean	2.315	.079	2021
Safety		.550	.649	
Democracy	Based on Mean	2.616	.054	2022
Safety		.510	.676	

Since the variances are homogeneous, looking at the ANOVA results to understand whether the difference between the groups is statistically significant, the following results emerge (Table 2). Table 2 displays a statistically significant difference between the 2020, 2021 and 2022 groups. For 2018, there is a statistical difference between the groups at the 10 percent significance level. For 2019, there is no statistically significant difference between the groups. However, ANOVA indicates whether there is a statistically significant difference between the groups as a whole, but it does not tell which groups have a difference. A different test is needed for this. One of the tests that can be used if the variances are homogeneous but the number of groups is different is the Hochberg test, as mentioned in the methodology section. Detailed results according to the Hochberg test are included in the Appendices.

Table-2. ANOVA Results

Between Groups	Sum of Squares	Mean Square	F	Signature
2018				
Democracy	422.929	140.976	400.719	.000
Safety	1722.294	574.098	2.618	.055
2019				
Democracy	451.495	150.498	407.715	.000
Safety	1391.884	463.961	1.907	.133
2020				

On the Relationship between Democracy and Safety (Results Indicated by Variance Analysis)

Democracy	493.702	164.567	479.046	.000
Safety	2483.934	827.978	3.549	.017
2021				
Democracy	544.535	181.512	407.301	.000
Safety	2601.315	867.105	4.034	.009
2022				
Democracy	648.148	216.049	485.887	.000
Safety	2408.312	802.771	3.794	.012

According to 2018 data (Appendix A), there is only a statistical difference between Full Democracy and Hybrid Regime within the 95 percent confidence interval. According to 2019 data (Appendix B), there is no significance between the groups in the 95 percent confidence interval. However, if it is accepted that the variances are not evenly distributed, there is a statistical difference between Full Democracy and Hybrid Regime according to the Games-Howell test results (Appendix C). According to 2020 data (Appendix D), there is a statistical difference between Full Democracy and Flawed Democracy and Hybrid Regime within the 95 percent confidence interval. According to 2021 data (Appendix E), there is a statistical difference between Full Democracy and Flawed Democracy and Hybrid Regime within the 95 percent confidence interval. According to 2022 data (Appendix F), there is only a statistical difference between Full Democracy and Hybrid Regime within the 95 percent confidence interval.

The results show a statistically significant difference in the Full Democracy country group. This group covers Austria, Denmark, Finland, France, Germany, Iceland, Ireland, Luxemburg, Netherlands, Norway, Sweden, Switzerland, and the United Kingdom from Europe. Australia and New Zealand are from the Oceania group, Canada, Chile, Costa Rica, Uruguay are from the American continent group, Republic of Korea, Japan, Taiwan are from the Asian country group, and Mauritius is from the African country group.

The data not only suggest that crime is a universal issue but also highlight the significant influence of factors such as high-income level, wealth, education, and low population density on crime rates. Table 3 below provides a comprehensive overview of selected information for countries in the Full Democracy country group. It's interesting to note that there have been minor changes among the countries in this group over the years. For instance, France demonstrates a certain degree of flexibility and can be classified into a subgroup, namely the Flawed Democracy group. However, this group includes the countries listed in the table below. It is important to mention that currently the World Bank does not have information regarding Costa Rica and Taiwan, and the available information about Taiwan is based on Chinese sources.

Table-3. Country Profiles by Selected Indicators

Country	Population (2022)	Human Capital Index (2020)	GDP per capita (US dollars) (2022)	Unemployment (% of total labour force by 2023)
Australia	26,005,540	0.8	65,099.80	3.6
Austria	9,041,851	0.7	52,084.70	5.3
Canada	38,929,902	0.8	55,522.40	5.4
Chile	19,603,733	0.7	15,355.50	9.1
Denmark	5,903,037	0.8	67,790.10	4.8
Finland	5,556,106	0.8	50,871.90	7.7
France	67,971,311	0.8	40,886.30	7.1
Germany	83,797,985	0.8	48,718.00	3.0
Iceland	382,003	0.7	73,466.80	3.1
Ireland	5,127,170	0.8	103,983.30	4.5
Japan	125,124,989	0.8	34,017.30	2.6
Luxemburg	653,103	0.7	125,006.00	5.3
Mauritius	1,262,523	0.6	10,256.20	4.9
Netherlands	17,700,982	0.8	57,025.00	3.5
New Zealand	5,124,100	0.8	48,418.60	3.7
Norway	5,457,127	0.8	108,729.20	3.5
South Korea	51,628,117	0.8	32,422.60	2.7
Sweden	10,486,941	0.8	56,424.30	7.7
Switzerland	8,775,760	0.8	93,259.90	3.8
Taiwan	23,264,640	No Data	32,625.00	3.3
United Kingdom	66,971,395	0.8	46,125.30	4.4
Uruguay	3,422,794	0.6	20,795.00	8.4

Source: Data extracted from the World Bank (2024) and National Statistics, Republic of China (Taiwan) (2024).

CONCLUSION

This paper has used the mean differences for independent groups to evaluate whether there is a relationship between democracy and safety. It has implemented a one-way analysis of variance (ANOVA) for independent groups to compare multiple group averages. When the 5-year data between 2018 and 2022 is analysed, this is a distinctive feature of full democracy.

According to 2018 data, there is only a statistical difference between Full Democracy and Hybrid Regime. According to 2019 data, there is no significance between the groups. However, if it is accepted that the variances are not distributed equally, there is still a statistical difference between Full Democracy and Hybrid Regime according to the Games-Howell test results. According to 2020 data, there is a statistical difference between Full Democracy and Flawed Democracy and Hybrid Regime. According to 2021 data, there is a statistical difference between Full Democracy and Flawed Democracy and Hybrid Regime. According to 2022 data, there is only a statistical difference between Full Democracy and Hybrid Regime. These results are obtained with a 95 percent confidence interval. Table 4 summarizes the results in terms of the study's hypothesis. To reiterate, the alternative hypothesis (H_1) displays that there is a statistically significant difference between the democracy subgroups in the context of safety. In this context, there is *mostly* a statistically significant difference between the democracy subgroups in the context of safety, and this difference is in favour of full democracy as appendices make clear.

Table-4. Hypothesis Results

Year	Null Hypothesis (H_0)	Alternative Hypothesis (H_1)
2018	X	√
2019	√	X
2020	X	√
2021	X	√
2022	X	√

Although the data indicate that crime is universal, they also point that high-income levels, wealth, education, and low population density have a positive effect on crime. However, the reader should keep in mind that the evaluations

here are valid for crimes such as theft, violence, bribery, and so forth included in the safety index.

In the light of the data in question, the extended propositions of democratic peace theory cannot be ignored. In other words, the proposition that the spread of democracy will increase safety may be justified, but this may only be valid for full democracies and countries with the characteristics required by full democracy.

NOTES

1. For details of selected studies in this context, see Hamlett (2003, pp. 112-140), Schemel (2000, pp. 99-120), Schwartz and Fayer (2006, pp. 292-328), Novak (2007, pp. 87-101), Sloam (2008, pp. 509-524), Ungurenau (2008, pp. 405-429), Aslaksen (2010, pp. 421-431), Davis (2010, pp. 91-97), Grace (2012, pp. 500-506), Balaev (2014, pp. 311-330), Choi and James (2014, pp. 899-926), Kayama and Narukawa (2014, pp. 436-443), Kreiss (2015, pp. 1-11), Tocqueville (2016), Avilés and Celis (2017, pp. 4-12), Olatunji (2013, pp. 67-79), Sartori (2017), Uygun (2017), Burns (2020, pp. 246-249), Zafirovski (2020, pp. 252-302), Nadeau, Daoust and Dassonneville (2021, pp. 1-18), (2021), Wesche (2021, pp. 65-68), Fernandez (2022, pp. 274-276).

2. In the literature, there are studies on the success and quality of democracy indices and whether democracy can actually be measured, and which one can be preferred (Knutsen, 2010, pp. 109-128; Alexander, Inglehart and Welzel, 2011, pp. 41-62; Geissel, Kneuer and Lauth, 2016, pp. 571-579; Kneuer, 2016, pp. 666-678; Pickel, Breustedt and Smolka, 2019, pp. 645-655; Boese, 2019, pp. 95-127). In this study, Economist Intelligence Unit (EIU) index data with more samples (countries), also clearly cited and referenced by wide circles such as the business world, the press, politics, and academia, has been studied without entering into these discussions.

3. The safety parameter of the NUMBEO index represents the exact equivalent of the crime element. There is currently no alternative index replacing NUMBEO regarding the safety index. Current literature discussions on the safety index are also shaped by topics such as traffic, food, and health (drug use). For such studies, see, for example, Kweon and Kim (2009, pp. 13-19), Tadic, Savovic, Misita, Arsovski, and Milanovic (2012, pp. 3-13), Kayama and Narukawa (2014, pp. 436-443). In this sense, for the study, NUMBEO (<https://www.numbeo.com/crime/rankings.jsp>) provides a more suitable data

set for the safety parameter, which is in perfect negative correlation with the crime variable.

APPENDICES

APPENDIX-A

Multiple Comparisons for 2018

Dependent Variable	(I) Category	(J) Category	Mean Difference (I-J)	Significance
Hochberg	1	2	7.19122	.360
		3	12.62100*	.037
		4	7.86782	.421
	2	1	-7.19122	.360
		3	5.42978	.627
		4	.67660	1.000
	3	1	-12.62100*	.037
		2	-5.42978	.627
		4	-4.75318	.861
	4	1	-7.86782	.421
		2	-.67660	1.000
		3	4.75318	.861

1 means full democracy

2 means flawed democracy

3 means hybrid regime

4 means authoritarian regime

* The mean difference is significant at the 0.05 level.

APPENDIX -B

Multiple Comparisons for 2019

Dependent Variable	(I) Category	(J) Category	Mean Difference (I-J)	Significance
Hochberg	1	2	6.97403	.417
		3	11.00892	.127
		4	7.52356	.481
	2	1	-6.97403	.417
		3	4.03489	.905
		4	.54953	1.000
	3	1	-11.00892	.127
		2	-4.03489	.905
		4	-3.48536	.973
	4	1	-7.52356	.481
		2	-.54953	1.000
		3	3.48536	.973

1 means full democracy

2 means flawed democracy

3 means hybrid regime

4 means authoritarian regime

* The mean difference is significant at the 0.05 level.

APPENDIX -C

Multiple Comparisons for 2019

Dependent Variable	(I) Category	(J) Category	Mean Difference (I-J)	Significance
Games-Howell	1	2	6.97403	.183
		3	11.00892*	.025
		4	7.52356	.304
	2	1	-6.97403	.183
		3	4.03489	.726
		4	.54953	.999
	3	1	-11.00892*	.025
		2	-4.03489	.726
		4	-3.48536	.875
	4	1	-7.52356	.304
		2	-.54953	.999
		3	3.48536	.875

1 means full democracy

2 means flawed democracy

3 means hybrid regime

4 means authoritarian regime

* The mean difference is significant at the 0.05 level.

APPENDIX -D

Multiple Comparisons for 2020

Dependent Variable	(I) Category	(J) Category	Mean Difference (I-J)	Significance
Hochberg	1	2	10.91114*	.033
		3	13.49739*	.022
		4	9.22222	.179
	2	1	-10.91114*	.033
		3	2.58625	.986
		4	-1.68892	.998
	3	1	-13.49739*	.022
		2	-2.58625	.986
		4	-4.27517	.902
	4	1	-9.22222	.179
		2	1.68892	.998
		3	4.27517	.902

1 means full democracy

2 means flawed democracy

3 means hybrid regime

4 means authoritarian regime

* The mean difference is significant at the 0.05 level.

APPENDIX -E

Multiple Comparisons for 2021

Dependent Variable	(I) Category	(J) Category	Mean Difference (I-J)	Significance
Hochberg	1	2	10.52682*	.041
		3	14.58744*	.007
		4	10.55425	.070
	2	1	-10.52682*	.041
		3	4.06063	.845
		4	.02744	1.000
	3	1	-14.58744*	.007
		2	-4.06063	.845
		4	-4.03319	.892
	4	1	-10.55425	.070
		2	-.02744	1.000
		3	4.03319	.892

1 means full democracy

2 means flawed democracy

3 means hybrid regime

4 means authoritarian regime

* The mean difference is significant at the 0.05 level.

APPENDIX -F

Multiple Comparisons for 2022

Dependent Variable	(I) Category	(J) Category	Mean Difference (I-J)	Significance
Hochberg	1	2	6.90114	.324
		3	13.81250*	.006
		4	8.03007	.201
	2	1	-6.90114	.324
		3	6.91136	.294
		4	1.12893	1.000
	3	1	-13.81250*	.006
		2	-6.91136	.294
		4	-5.78243	.540
	4	1	-8.03007	.201
		2	-1.12893	1.000
		3	5.78243	.540

1 means full democracy

2 means flawed democracy

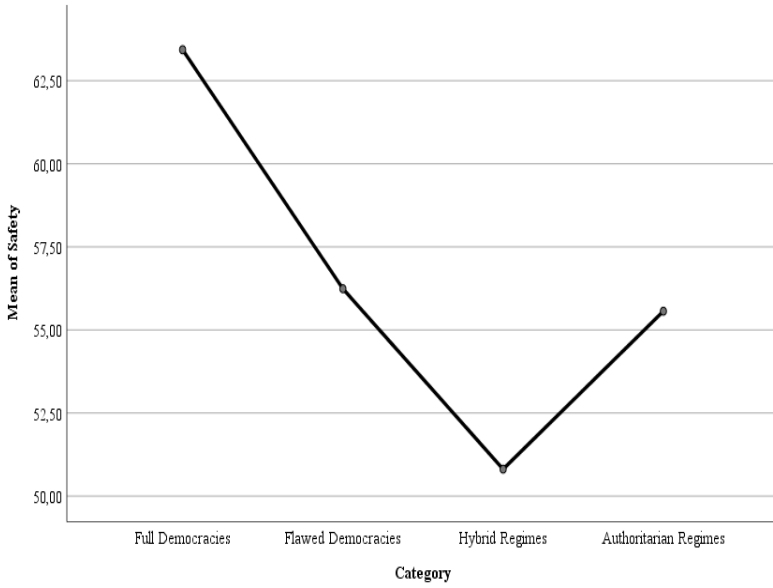
3 means hybrid regime

4 means authoritarian regime

* The mean difference is significant at the 0.05 level.

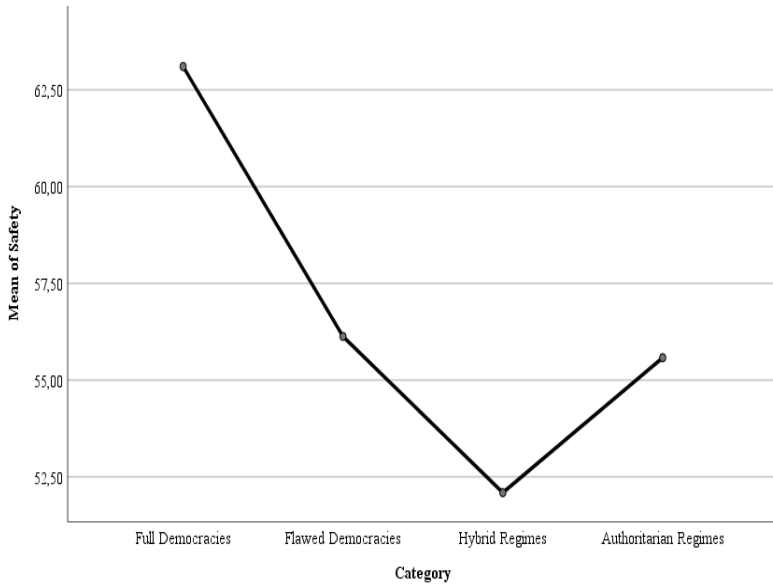
APPENDIX -G

Mean Plot for 2018

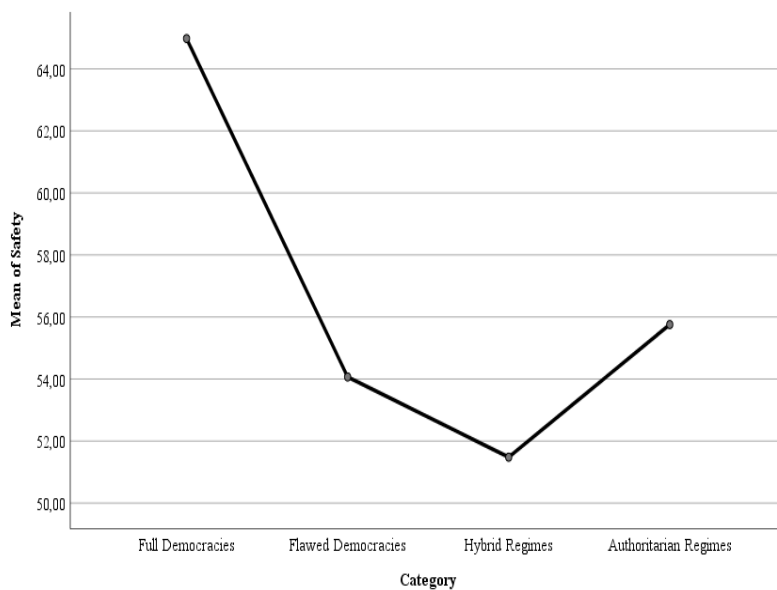
APPENDIX -H

Mean Plot for 2019

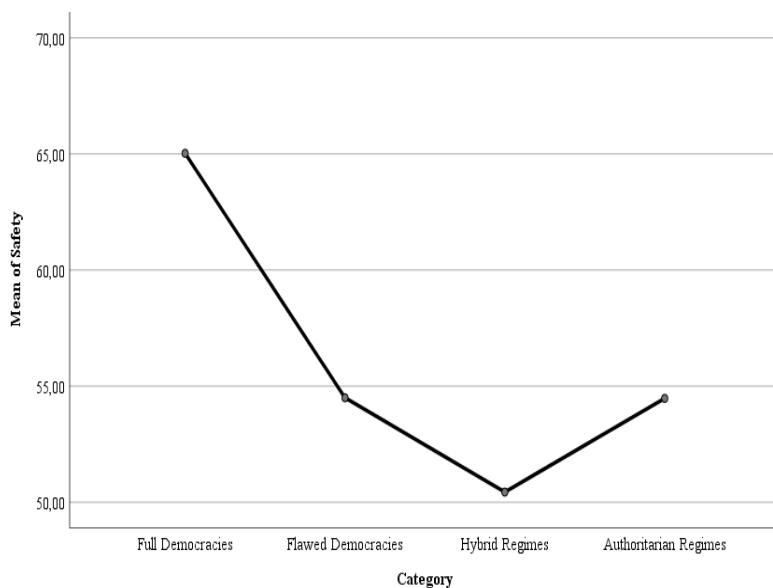
APPENDIX -I

Mean Plot for 2020

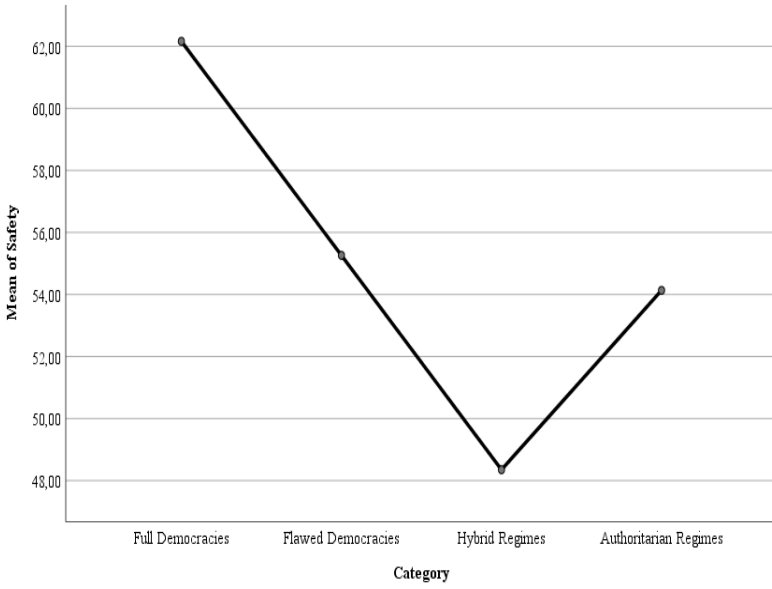
APPENDIX -J

Mean Plot for 2021

APPENDIX -K

Mean Plot for 2022

REFERENCES

- Albright, M and Jomaa, M. (2017). Democracy remains the best path to security. Accessed date: 24 April 2024, <https://www.defenseone.com/ideas/2017/09/democracy-remains-best-path-security/140930/>.
- Alexander, A. C., Inglehart, R. and Welzel, C. (2011). Measuring effective democracy: A defense. *International Political Science Review* 33(1): 41-62.
- Aslaksen, S. (2010). Oil and democracy: More than a cross-country correlation? *Journal of Peace Research* 47(4): 421-431.
- Avilés, W. and Celis, L. (2017). Democracy, repression, and the defense of human rights. *Latin American Perspectives* 44(5): 4-12.
- Balaeu, M. (2014). Taking time seriously: Delayed effects of economic development on democracy, 1960–2010. *Sociological Perspectives* 58(2): 311-330.
- Banai, H. (2013). Democratic solidarity: Rethinking democracy promotion in the New Middle East. *Security Dialogue* 44(5-6): 411-429.
- Boese, V. A. (2019). How (not) to measure democracy. *International Area Studies Review* 22(2): 95-127.
- Burns, R. (2020). A Covid-19 panacea in digital technologies? Challenges for democracy and higher education. *Dialogues in Human Geography* 10(2): 246-249.
- Choi, S. W. and James, P. (2014). Why does the United States intervene abroad? Democracy, human rights violations, and terrorism. *Journal of Conflict Resolution* 60(5): 899-926.
- Dahl, R. A. (2017). *Demokrasi üzerine [On democracy]*. (B. Kadioğlu, Trans.) Ankara: Phoenix.
- Davis, F. (2010). The human rights act and jurisdiction: Saving democracy from law. *Politics* 30(2): 91-97.
- Economist Intelligence Unit. (2023). *Democracy index 2022: Frontline democracy and the battle for Ukraine*. Accessed date: 04 January 2024, https://www.eiu.com/n/wp-content/uploads/2023/02/Democracy-Index-2022_FV2.pdf?li_fat_id=f1fbad7e-a282-4b9e-9f8f-6a6d5a9fe6b8.

- Economist Intelligence Unit. (2022). *Democracy index 2021: The China challenge*. Accessed date: 04 January 2024, <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2021>.
- Economist Intelligence Unit. (2021). *Democracy index 2020: In sickness and in health?* Accessed date: 04 January 2024, <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2020>.
- Economist Intelligence Unit. (2020). *Democracy index 2019: A year of democratic backsliding and popular protest*. Accessed date: 04 January 2024, <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2019>.
- Economist Intelligence Unit. (2019). *Democracy index 2018: Me too? Political participation, protest and democracy*. Accessed date: 04 January 2024, <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2019>.
- Fernandez, L. (2022). Digital technology and democratic theory. *Contemporary Sociology* 51(4): 274:276.
- Geissel B., Kneuer, M. and Lauth, H.J. (2016). Measuring the quality of democracy: Introduction *International Political Science Review* 37(5): 571-579.
- Grace, G. (2012). Faith schools: Democracy, human rights and social cohesion. *Policy Futures in Education* 10(5): 500-506.
- Hamlett, P.W. (2003). Technology theory and deliberative democracy. *Science, Technology & Human Values* 28(1): 112-140.
- Harff, B. (2003, February). No lessons learned from the holocaust? Assessing risks of genocide and political mass murder since 1955. *American Political Science Review* 97(1): 57-73.
- Huntington, S. P. (2007). *Üçüncü dalga: 20. yüzyıl sonlarında demokratlaşma [The third wave: Democratization in the late twentieth century]*. (E. Özbudun, Trans.) Ankara: Kıta Yayınları.
- International Institute for Democracy and Electoral Assistance. (2006). *Democracy, conflict and human security*. Accessed date: 04 May 2024, <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/democracy-conflict-and-human-security-handbook-volume-1.pdf>.

- Kant, I. (1795). *Perpetual peace: A philosophical sketch*. Accessed date: 03 May 2024, [http://fs2.american.edu/dfagel/www/Class%20Readings/Kant/Immanuel %20Kant,%20_Perpetual%20Peace_.pdf](http://fs2.american.edu/dfagel/www/Class%20Readings/Kant/Immanuel%20Kant,%20_Perpetual%20Peace_.pdf).
- Kayama, M. and Narukawa M. (2014). Consideration of factors affecting the safety index in early clinical drug development. *Therapeutic Innovation & Regulatory Science* 48(4): 436-443.
- Kneuer, M. (2016). E-democracy: A new challenge for measuring democracy. *International Political Science Review* 37(5): 666-678.
- Knutsen, C.H. (2010). Measuring effective democracy. *International Political Science Review* 31(2): 109-128.
- Krauthammer, C. (2008). *Charles Gibson's gaffe*. Accessed date: 27 August 2022, [https://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2008/09/12/AR2008091202457.html?hpid=opinionsbox1#washingtonpost.com\[url](https://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2008/09/12/AR2008091202457.html?hpid=opinionsbox1#washingtonpost.com[url)
- Kreiss, D. (2015). The problem of citizens: E-democracy for actually existing democracy. *Social Media + Society* 1(2): 1-11.
- Kweon, Y.J. and Kim, K.S. (2009). National traffic safety index. *Journal of the Transportation Research Board* 2137(1): 13-19.
- Lijphart, A. (2014). *Demokrasi modelleri, otuz altı ülkede yönetim biçimleri ve performansları [Patterns of democracy, government forms and performance in thirty-six countries]* (G. Ayas and U.U. Bulsun, Trans.) İstanbul: İthaki.
- Longlay, R. (2022). *What is the democratic peace theory? Definition and examples*. Accessed date: 02 May 2024, <https://www.thoughtco.com/democratic-peace-theory-4769410>.
- Marine Corps University. (2017). *Woodrow Wilson, war message delivered to Congress, April 2, 1917*. Accessed date: 03 May 2024, https://www.iwp.edu/wp-content/uploads/2019/05/20150114_WilsonWarMessage.pdf.
- Nadeau, R, Daoust, J.F. and Dassonneville, R. (2021). Winning, losing and the quality of democracy. *Political Studies* 00(0): 1-18.
- National Statistics, Republic of China (Taiwan). (2024). *Latest indicators*. Accessed date: 07 May 2024, <https://eng.stat.gov.tw/Point.aspx?sid=t.9&n=4208&sms=11713>.

- Novak, M. (2007). The first institution of democracy. Tocqueville on religion: What faith adds to reason. *European View* 6(1): 87-101.
- NUMBEO. (2024). *Crime index*. Accessed date: 03 January 2024, <https://www.numbeo.com/crime/rankings.jsp>.
- Olatunji, F.O. (2013). Democracy and the challenge of the rules of law in developing democratic society. *Beytulhikme an International Journal of Philosophy* 3(2): 67-79.
- Pickel, S, Breustedt, W. and Smolka, T. (2016). Measuring the quality of democracy: Why include the citizens' perspective? *International Political Science Review* 37(5): 645-655.
- Sartori, G. (2017). *Demokrasi teorisine geri dönüş [The theory of democracy revisited]*. (T. Karamustafaoğlu and M. Turhan, Trans.) İstanbul: Sentez.
- Schemeil, Y. (2020). Democracy before democracy? *International Political Science Review* 21(2): 99-120.
- Schwartz, R. and Fayer, H. (2006). Law, society, and democracy: Comparative perspectives. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 603(1): 292-328.
- Sloam, J. (2008). Teaching democracy: The role of political science education. *The British Journal of Politics and International Relations* 10(3): 509-524.
- Tadic, D., Savovic, I., Misita, M., Arsovski, S. and Milanovic, D.D. (2012). Development of a fuzzy logic-based inherent safety index for food industries. *Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers* 228(1): 3-13.
- Terzi, M. (2018). İkinci Körfez Savaşı ve kolektif güvenlik bağlamında Bush Doktrini'nin değerlendirilmesi [Evaluation of the Bush Doctrine in the context of the Second Gulf War and collective security]. M. Terzi and S. Yenal. (Ed.) *Uluslararası güvenlik ve terörizm [International security and terrorism]* (pp. 309-350). Ankara: Gece Akademi.
- Tocqueville, A.D. (2016). *Amerika'da demokrasi [Democracy in America]*. (S.S. Özdemir, Trans.) İstanbul: İletişim.
- Ungureanu, C. (2008). The contested relation between democracy and religion: Towards a dialogical perspective? *European Journal of Political Theory* 7(4): 405-429.

- Uygun, O. (2017). *Demokrasi-Tarihsel, siyasal ve felsefî boyutlar [Democracy-Historical, political and philosophical dimensions]*. İstanbul: On İki Levha.
- Wang, Y., Mechkova, V. and Andersson, F. (2019). Does democracy enhance health? New empirical evidence 1900–2012. *Political Research Quarterly* 72(3): 554-569.
- Wesche, T. (2021). Democratic deliberation and economic democracy. *Philosophy & Social Criticism* 47(1): 65-68.
- Wolff, J. and Wurm I. (2011). Towards a theory of external democracy promotion: A proposal for theoretical classification. *Security Dialogue* 42(1): 77-96.
- World Bank. (2024). *Data by country*. Accessed date: 07 May 2024, <https://data.worldbank.org/country>.
- Zafirovski, M. (2020). Some dilemmas of economic democracy: Indicators and empirical analysis. *Economic and Industrial Democracy* 43(1): 252-302.

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2024, Cilt:13, Sayı:2, 259-276

doi: 10.28956/gbd.1515223

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

Journal of Security Sciences, November 2024, Volume:13, Issue:2, 259-276

doi: 10.28956/gbd.1515223

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Derleme / Review Article

Terrorism as a Threat to National Security: Organizational and Legal Counteraction Measures

Ulusal Güvenliğe Tehdit Olarak Terörizm: Örgütsel ve Yasal Bakış Açısıyla Karşı Önlemler

Yazar(lar) / Writer(s)

Ruslan Beisekovich ALNAZIROV, Doctor of Philosophy (PhD), Deputy Head of the National Guard Academy of the Republic of Kazakhstan, Colonel, alnazirovrb@mail.ru, ORCID: 0009-0001-6053-0113

Murat Askarovich SHAPASHEV, Candidate of Pedagogical Sciences, Associated Professor, Head of the Department of Operational Art and Moral-Psychological Support of the National Guard Academy of the Republic of Kazakhstan, Colonel, shapashev@bk.ru, ORCID: 0009-0006-8866-8946

Bauyrzhan Sadykovich ABZHANOV, Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor, Deputy Commander-in-Chief of the National Guard of the Republic of Kazakhstan, Professor of the Academy of Military Sciences of Kazakhstan, Major General, baurzhan.abzhanov@inbox.ru, ORCID: 0009-0009-2835-1084

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 12.06.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 25.11.2024

Atf Bilgisi / Citation:

Alnazirov R.B., Shapashev M.A. ve Abzhanov B.S., (2024). Terrorism as a Threat to National Security: Organizational and Legal Counteraction Measures, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 13(2), ss 259-276. doi: 10.28956/gbd.1515223

TERRORISM AS A THREAT TO NATIONAL SECURITY: ORGANIZATIONAL AND LEGAL COUNTERACTION MEASURES

Abstract

The main content of the research is the analysis and identification of contradictions in the improvement of legal regulation in the field of combating terrorism and extremism. The article presents an analysis of the views of contemporary scholars, which allowed the identification of the main content and directions of activities in the organized and managed process in the field of combating terrorism and extremism, as well as the unresolved problems of this activity to date. The normative legal acts forming the state policy in the field of combating terrorism and extremism are examined. The study aims to substantiate the relevance of the process of combating terrorism and extremism, which is an important factor in ensuring the military security of the state. In the context of ensuring military security, countering extremism plays an important role since terrorism is an extreme form of extremism. Terrorism, the essence of which is a threat to humans and society, including Kazakh society, is one of the threats in the modern world. Taking thousands of human lives, it is closely linked to the threat of unleashing a new world war and a nuclear catastrophe and is a crime against humanity. Conclusions are drawn that international terrorism is a form of terrorism that can confidently be identified within the framework of global "evil", which has been acquiring global dimensions over the past decades, as well as the need to improve the regulatory and legal framework in the field of combating extremism and terrorism.

Keywords: Terrorism, Extremism, National Security, Regulatory Act.

ULUSAL GÜVENLİĞE TEHDİT OLARAK TERÖRİZM: ÖRGÜTSEL VE YASAL BAKIŞ AÇISIYLA KARŞI ÖNLEMLER

Öz

Araştırmanın ana içeriği, terörizm ve aşırıcılıkla mücadele alanında yasal düzenlemelerin iyileştirilmesi sürecindeki çelişkilerin analizi ve bunların belirlenmesidir. Bu makale, terörizm ve aşırıcılıkla mücadele alanındaki ana içerik ile yönelimlerin tanımlanmasına olanak sağlayan çağdaş bilim insanlarının görüşlerinin ve bu alandaki çalışmaların günümüze kadar çözümlenememiş problemlerinin bir analizini sunmaktadır. Terörizm ve aşırıcılıkla mücadele alanında devlet politikasını oluşturan normatif yasal düzenlemeler incelenmiştir. Çalışmanın amacı, devletin askeri güvenliğinin sağlanmasında stratejik bir faktör olan terörizm ve aşırıcılıkla mücadele sürecinin önemini ortaya koymaktır. Terörizm; aşırıcılığın uç bir biçimi olduğundan aşırıcılıkla mücadelede, askeri güvenliğin sağlanması bağlamında oldukça önemli bir yere sahiptir. Kazak toplumu da dâhil olmak üzere insanlara ve toplumlara tehdit olan terörizm, modern dünyadaki tehditlerden biridir. Binlerce insanın hayatını alan bu tehdit, yeni bir dünya savaşı ve nükleer felaketin patlak vermesi ile yakından bağlantılıdır dolayısıyla terörizm ve aşırıcılık insanlığa karşı bir suçtur. Çalışmada uluslararası terörizmin son birkaç on yılda küresel boyutlar kazanan ve küresel "kötülük" olarak rahatlıkla tanımlanabilecek bir terörizm türü olduğu, aşırıcılıkla ve terörizmle mücadele alanında düzenleyici olduğu ve yasal yapının iyileştirilmesine ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Aşırıcılık, Ulusal Güvenlik, Düzenleyici Eylem.

INTRODUCTION

The dangerous consequences of terrorism in the modern world are among the main and most pressing problems. According to the authors, terrorism poses a threat to the internal security of Kazakhstan, endangering the lives of both individuals and the entire humanity.

The global nature of terrorism determines the task of any state and society: to prevent it from becoming a stable antisocial phenomenon, which will be difficult to combat. Countering terrorism requires creating a national anti-terrorist system and involves joint coordinated measures by the state and society, both by national and international means. In this regard, it is important to develop a complex political, legal, financial, economic, and military method of countering terrorism.

The subject of ensuring security from terrorist attacks is the state, which, as a single political organization of society, extends its power to the entire territory of the country and its population and has its highest purpose: to guarantee the normal, safe functioning of society. Currently, the essence of the state can be defined as “ensuring the integrity of society and its proper functioning through the apparatus of political power in conditions where society exists as a sovereign independent mechanism, and where democracy is established within it” (Abzhanov, 2020).

Kazakhstan is an active participant in ensuring global and regional security, of which national security is becoming an integral part. President of the Republic of Kazakhstan Kassym-Jomart Kemelevich Tokayev, in his speech at a meeting of the Council of Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization, emphasized that peacekeeping is an important part of the country's foreign policy to strengthen international and regional security (Tokayev, 2023).

Terrorism as a military danger forces all states to take care of their protection. Given this, countering terrorism is a way to ensure national security, including military security.

The authors note an important event that took place in May 2022 in Turkey, where two Presidents: Kassym-Jomart Tokayev and Recep Tayyip Erdogan held a summit meeting. During the meeting of two important strategic partners, long-term plans for further development between Kazakhstan and Turkey were built. "We are bringing our cooperation to the level of an expanded strategic partnership. Turkey and Kazakhstan are two fraternal countries that share strong ties based on common history, language, religion and culture. The Turkish people attach great importance to peace and stability in Kazakhstan. Your

enthusiasm and determination in building a New Kazakhstan deserve great respect. I express my support for your large-scale reforms in the country." - said Recep Tayyip Erdogan (Akorda, 2022). Thus, ensuring national security is the essence of the concept of "public policy," which is complex in nature and includes both military and non-military components to protect citizens and the country as a whole and provides for the use of military force.

1. COUNTERING TERRORISM IN THE CONTEXT OF MILITARY SECURITY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN: CONCEPTUAL AND CATEGORICAL APPARATUS

In the XXIth century, the problems of terrorism and the fight against this dangerous phenomenon have become some of the most important issues for any state in the world. This is due to the nature of terrorist acts, which indicate that they have become a global phenomenon. Issues such as preserving peace, strengthening comprehensive security, arms limitation, disarmament, environmental protection, demographic policy, rational use of natural resources, energy development, space exploration, overcoming backwardness and poverty, countering drug dealing and combating international terrorism have worsened.

Terrorist acts involving suicide bombers have received a special scope. The large-scale nature of terrorism is predetermined by a significant increase in contradictions, extremism and hostility in the modern world. It should be emphasized that today humanity sees only the external manifestations and nature of modern terrorism, the consequences of terrorist acts, the image and morality of its ordinary fighters and their leaders. But it seems that there has never been a complete picture that would reveal all sides of this dangerous phenomenon in the life of the world community.

Terrorism, the essence of which is a threat to individuals and society, including Kazakhstan society, is one of the threats in the modern world. Claiming thousands of human lives, this is closely related to the fact that a new nuclear world war may begin, which, according to the authors, will become a crime against humanity. "Everyone has the right to life. No one has the right to arbitrarily deprive a person of life" (Constitution, 1995). In addition, terrorism attempts not only on human life, it aims to overthrow the constitutional order of States, thereby threatening national security.

The security of a citizen from any violence, ensuring their rights and freedoms in the mechanism of state legal regulation, and determining the directions for the implementation of external and internal threats is ensuring national security ("On National Security of the Republic of Kazakhstan", 2012).

The entire international community, including Kazakhstan, is taking the necessary measures to identify, suppress and investigate terrorist crimes. The authors note the existence of relevant legislation – The Law "On National Security of the Republic of Kazakhstan", the Law "On Countering Terrorism", the Law "On Countering Extremism", the Law "On Amendments and Additions to certain Legislative Acts on Countering Terrorism", "On Amendments and Amendments to Some Legislative Acts of the Republic of Kazakhstan on Information and Communication Networks", "On Religious Activities and Religious Associations", "On the National Guard of the Republic of Kazakhstan", the Military Doctrine and others.

The authors note such a feature that, in ensuring military security throughout the entire period of the existence of independent Kazakhstan, much attention was paid to organizational issues, while the main internal problems were not paid attention. In this context, the problem for Kazakhstan is the growing gap between security needs, on the one hand, and the economic capabilities of the state, on the other (Satpayev&Spanov, 1998).

According to the Law "On National Security", military security refers to the state of protection of the republic from real and potential threats and encroachments of a military nature on the independence and territorial integrity of the country (the Law of the Republic of Kazakhstan "On National Security of the Republic of Kazakhstan", 2012).

Among the national interests directly related to ensuring military security, the Law notes ("On National Security of the Republic of Kazakhstan", 2012):

- 1) In the Republic of Kazakhstan, the main thing is the independence of the country, constitutional foundations, unitary state, presidential form of government, integrity of the country, indivisible state border, language, culture;
- 2) proper provision of the country's Armed Forces, their appropriate equipment, and ready for use to protect sovereignty.

Among the threats to national interests directly related to military security, there are ("On National Security of the Republic of Kazakhstan", 2012):

- 1) activities aimed at destroying the country's independence, and constitutional foundations, destroying the unitary structure of the country, encroaching on the integrity of the country;
- 2) low level of the country's defense capability, the threat of breaking through the state border and aggression against the country;
- 3) creation of private military formations that do not comply with and are not regulated by the legislation of the Republic of Kazakhstan.

After independence, the preservation of the territorial integrity of the country was declared the main physical basis of the state. (Kassenov, 1998).

According to the authors of the study, the essence of the concept of "military security" can be considered as:

- a certain "set" of guarantees for the country's sovereignty, territorial integrity, land, borders, and the protection of citizens' constitutional civil rights;
- a situation where the state and its Armed Forces are capable of preventing or deterring aggression from another "hostile" state;
- a situation where there are no military threats, as well as the ability of security measures to reliably counter them.

Important threat factors are the following:

- close proximity to the state borders of the republic of the nuclear powers: Russia, China, India, and Pakistan, and regarding the last one, there is a danger of nuclear weapons falling into the hands of terrorists;
- incompatibility of mobilization resources, number and equipment of the Armed Forces of Kazakhstan with the Armed Forces of China, Russia, and Uzbekistan;
- the explosive ethno-confessional situation in Central Asia, the expansion of which will contribute to the formation of military groups from among religious extremists, terrorists, and separatists;
- low combat readiness of the armed forces of neighboring countries in the region to resist military aggression outside regional military formations;
- failure by other countries to comply with various international treaties on the reduction of weapons, their qualitative and quantitative characteristics;
- low level of protection of state borders both in Kazakhstan and in neighboring Central Asian states;
- proximity of hotbeds of instability: real (Afghanistan) and potential (Tajikistan, Uzbekistan, Kyrgyzstan, XUAR, Tibet);
- the vast territory of the country (Sarsekeev, 2002).

The use of a military component by a country is envisaged only in cases where it is not possible to peacefully resolve a conflict that may threaten the state (Military Doctrine, 2011). In the case of countering terrorism, the use of military force is more often inevitable.

An essential feature of the defense of the country is the use of means of armed struggle. In general, the authors note that the country's security in the modern world does not have any clear signs. At the same time, there is a military danger in modern times and the importance of military force has not decreased (Abzhanov, 2020).

The next document containing the definition of military security is the Military Doctrine, which does not give a direct definition of military security, but defines the factors affecting it: "In the current conditions, the following factors may affect the military security of the Republic of Kazakhstan:

1) the desire of states or military-political unions to expand the spheres of influence in the Republic of Kazakhstan in order to establish control over its strategic resources and transport infrastructure;

2) increased activity of international terrorist and extremist organizations in the region, the use of emissaries, as well as Kazakhstani citizens who are members of terrorist and extremist organizations, in order to destabilize the internal situation in the Republic of Kazakhstan;

3) militarization of the region and the involvement of the Republic of Kazakhstan in the "arms race";

4) access by destructive forces to weapons of mass destruction, conventional weapons, ammunition, explosives and other means of destruction, their production technologies or weapons of mass impact based on new physical principles" (Military Doctrine of the Republic of Kazakhstan, 2011).

Among Kazakhstani scientists who have deeply researched military security, it should be noted Doctor of Military Sciences, Professor Zh. Akhmetov, who gives the following definition of military security: "Military security refers to the state of protection of our country from real and potential threats and military encroachments on the independence and territorial integrity of the Republic of Kazakhstan. Military security is the state and objective trends of social development, as well as a set of conditions and factors that neutralize or exclude the possibility of causing any damage to Kazakhstan by military means or by means of armed violence. For a political subject, military security is characterized either by the absence of the use and threat of the use of military force against him, or by his ability to reliably resist military pressure in any form" (Akhmetov Zh.Kh., 2009).

The authors, noting the role and place of the "law enforcement forces", also call the National Guard of the country in the protection of internal security, whose personnel serve under the motto "The people are behind us, the country is behind us," carry out a number of special and specific tasks, such as ("On the National Guard of the Republic of Kazakhstan," 2015): guarding important strategic economic and infrastructure facilities; participation in the prevention of various offenses, sabotage, and the fight against illegal armed groups, fighting illegal armed groups; suppressing internal armed conflicts: localizing and blocking the conflict zone; ensuring public order and maintaining the rule

of law; disarming and eliminating illegal armed groups, seizing illegally stored weapons from the population; strengthening the protection of law and order in the territories where the conflict is taking place; restoration of law and order, as well as solving other service and combat tasks ("On the National Guard of the Republic of Kazakhstan", 2015). Based on the above, we can conclude that the Military Doctrine for ensuring military security has significantly expanded the range of tasks solved by the troops, which are primarily aimed at ensuring the internal security of the country.

The National Guard is part of the country's unified internal affairs system and is designed to ensure the protection of the country's citizens and the state itself, protect human and civil rights and freedoms from criminal and other unlawful encroachments, and plays an important role in countering terrorism. Thus, counteraction to terrorism is interdepartmental in nature and the subjects of counteraction are military authorities, types of Armed Forces, special forces, rear, military educational institutions, military scientific institutions, the National Guard, the Border Service of the National Security Committee, management bodies and formations of civil and territorial defense.

The authors note that the Law "On Countering Terrorism": "countering terrorism is the activity of state bodies and local self-government bodies to prevent terrorism; identify, suppress terrorist activities, disclose and investigate terrorist crimes; minimizing and (or) eliminating the consequences of terrorism by providing emergency medical care, medical and psychological support, carrying out emergency rescue and fire-fighting measures, restoring normal functioning and environmental safety of facilities exposed to terrorist attacks, social rehabilitation of persons injured as a result of an act of terrorism and persons involved in its suppression, compensation for moral and material harm to persons injured as a result of an act of terrorism" ("On Countering Terrorism", 1999).

Thus, countering terrorism is a factor in ensuring the protection of the state. In the context of ensuring military security, countering extremism plays an important role, since terrorism is one of the forms of extremism. In this scientific study, along with the concepts of "countering terrorism", "terrorism", "counterterrorism", the concepts of "countering extremism", "extremism", "religious extremism" will often be used.

According to the Law "On countering extremism": "countering extremism is the activity of state bodies aimed at protecting human and civil rights and freedoms, the foundations of the constitutional system, ensuring the integrity and national security of the Republic of Kazakhstan from extremism,

preventing, identifying, suppressing extremism and eliminating its consequences, as well as identifying and eliminating the causes and conditions conducive to extremism" ("On Countering extremism", 2005).

Extremism is defined as follows: extremism is the organization and (or) commission of acts

- a person and (or) organization, association of people and (or) organizations recognized as extremist in the country;

- a person and (or) organization, an association of people and (or) organizations pursuing the following extremist goals:

- violation of the Constitution of the country, the sovereignty of the country, the integrity and inviolability of the territory, destabilization of national security and the threat of violent seizure of power, illegal formation and leadership of paramilitary organizations, attempted armed coup d'etat and participation in it, incitement of political extremism;

- inciting national extremism in the country;

- inciting religious extremism in the country ("On Countering Extremism", 2005).

The main problem facing terrorism researchers is its definition. Modern scientists have encountered different types of terrorism, and therefore this concept has lost its clear meaning. There are more than a hundred definitions of terrorism. The authors note that the word "terror" itself means: "terror" – fear, horror. (Zharinov, 1999). Indeed, any actions of a terrorist involve violence, coercion, threat, intimidation, instilling an atmosphere of fear and insecurity, and horror.

The Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism of June 15, 2001 defines terrorism as follows: "1) any act recognized as an offence in one of the treaties listed in the Annex to this Convention and as defined in this treaty; 2) any other act intended to cause death or serious bodily injury to a civilian, or any other person not taking an active part in the hostilities in a situation of armed conflict or to cause major damage to any material facility, as well as to organize, plan, aid and abet such an act, when the purpose of the act, by its nature or context, is to intimidate the population, violate public security or compel public authorities or an international organization to do or to abstain from doing any act, and prosecuted in accordance with the national laws of the Parties" (Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism, 2001).

The Treaty on Cooperation of the CIS Member States in the Fight against Terrorism of June 4, 1999 defines "terrorism": "an unlawful criminally

punishable act committed in order to violate public safety, influence decision-making by authorities, intimidation of the population, manifested in the form of:

- violence and threats of its use against individuals or juridical persons;
- destruction (damage) or threat of destruction (damage) of property and other material objects, creating a danger of loss of life;
- causing significant property damage or other socially dangerous consequences;
- encroachments on the life of a state or public figure committed to stop his state or other political activity or out of revenge for such activity;
- attacks on a representative of a foreign State or an internationally protected person of an international organization, as well as on the official premises or means of transport of internationally protected persons;
- other acts falling under the notion of terrorism in accordance with the national legislation of the Parties, as well as other generally recognized international legal acts aimed at combating terrorism". (Treaty on Cooperation of the CIS Member States in the Fight against Terrorism, 2000). This definition of "terrorism" is somewhat different from the definition given by the Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism.

2. ANALYSIS OF THE VIEWS OF MODERN SCIENTISTS ON THE PROBLEM OF THE EXPERIENCE OF COMBATING TERRORISM IN CENTRAL ASIA

Terrorism is a complex phenomenon, and each State approaches to its definition in different ways, depending on the influencing factors. Due to its relevance, the topic of countering terrorism attracts the attention of researchers around the world. There is not enough research on the experience of combating terrorism in Central Asia. The authors note that the Central Asian theme is important due to the fact that Kazakhstan borders with the countries of Central Asia. Basically, researchers choose the experience of countering terrorism in the United States, European and Middle Eastern countries as the topic of their work. In recent years, there has been no comprehensive study of the experience of combating terrorism in the Central Asian region.

Research can be divided into several groups:

- 1) research devoted to the analysis of new challenges and threats, which include terrorism. These are the works of scientists from the West and Russia - works by E.M. Primakov, M.M. Lebedeva, P.A. Tsygankov, N.A. Kosolapov, A.D. Bogaturov, A.V. Torkunov, T.V. Zonova, Yu.I. Avdeev, B. Hoffman, A. Schmidt, J. Rosenau, B. Jenkins, D. Rapoport; A.M. Arefyev and others.

2) research on counter-terrorism policy in the public administration system – works by G. I. Mirsky, I. Nikolaev, A.E. Safonov, A.A. Ignatiev, S.I. Grachev, I.F. Luppov, G.I. Griбанова.

3) among a small number of works devoted to countering terrorism in the Central Asian region - works by A.G. Kosichenko, K.N. Burkhanov, D. Nazirova.

4) works on terrorism, Islamic radicalism, extremism - works of scientists: Yu.M. Antonyan, L.A. Modjaryan, B. Mirkasymova, B.E. Petrishchev, S.A. Lantsova, Yu. Ivanich, N.V. Zhdanov, L.I. Medvedko, C.V. Dyakova, Yu.I. Avdeeva, S.M. Ermakova, N.B. Lebedeva, A.I. Gushera, R. Landa, G.I. Mirsky, A.V. Malashenko, A.V. Dmitrieva and I.Y. Zalysin, G. Kurbanova, L.R. Polonskaya, L.R. Sukiyainen, G.T. Allison, V.N. Plastun and others.

The active study of the interaction of society and the Armed Forces in countering terrorism dates back to the early 1990s - the work of Russian scientists such as S.S. Antyushin, O.A. Belkov, M.A. Varfolomeev, A.I. Vladimirov, A.V. Vozzhenikov, A.V. Gerasimov, V.N. Ivanov, S.V. Kortunov, V.A. Rubanov, I.K. Kharichkin, V.V. Cheban et al., devoted to the study of theoretical and methodological issues of national and military security, which consider important problems of interaction between society, the state and the army in the dynamically updating conditions of the fight against terrorism.

3. SUBSTANTIATION OF THE MAIN DIRECTIONS FOR IMPROVING THE ACTIVITIES OF STATE AND MILITARY ADMINISTRATION BODIES IN COUNTERING TERRORISM IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

The Republic of Kazakhstan approaches solving the problems of countering terrorism conceptually. This is convincingly evidenced by the clearly defined goals of countering terrorism, the developed principles and objectives, the main directions and ways to solve them. The leading idea of the conceptual framework for countering terrorism in Kazakhstan is the consolidation of the state, society and citizens. A united front against any manifestations of radicalism, extremism and terrorism.

According to the authors, the following principles should be embedded in the complex and multifaceted activities of all state authorities in combating terrorism:

- ensuring and protecting human and civil rights and freedoms;
- priority in protecting the safety of citizens, the legitimate interests of persons under threat of committing terrorist crimes;

- adherence to legality;
- proportionality of counter-terrorism measures to the level of terrorist threat;
- priority of terrorism prevention measures;
- the inevitability of legal retribution for participation in terrorism;
- proper and rigorous application of all necessary legal and non-military counter-terrorism measures;
- unity of command in the operational organization of management and control over all forces and means involved in eliminating the terrorist threat;
- symbiosis of unambiguous, precise and latent technologies in the fight against terrorism;
- ensuring restricted access to information on the tactics, forms, methods, means, and composition of participants in counter-terrorism operations.

The fight against terrorism requires joint coordinated efforts by the State and society through national and international means. Therefore, it is necessary to develop relatively unified political, legal, financial, economic and military mechanisms to combat terrorism, and develop a strategy for the state system of countering terrorism in Kazakhstan. It is necessary to develop a mechanism for civil-military interaction between state and military authorities to counter terrorism. Civil-military relations are one of the important components of military policy, which is understood as a system of views, relations and institutions aimed at the creation, training and use of military force. It serves as a kind of trigger, a "motor" of military-civil relations. In the political system of society, civil-military relations act simultaneously as a subject and an object of politics. The State creates, improves, strengthens and uses the army to achieve certain political goals of the ruling class. In this regard, civil-military relations are an object of management, which is influenced by the main actors of the political system, and at the same time a powerful means by which classes, political parties, and the state seek to protect their interests and realize their political ambitions. Thus, civil-military relations are organically linked to politics and political activity."

Civil-military relations have been studied by such foreign scientists as A. Bebler, E. Vyatra, D. Williams, F. Doce, S. Sarkesyan, S. Sarvasa, S. Huntington, T. Edmunds, etc., who consider issues related to the history of civil-military relations, the development of civil control, as well as the real impact on the military organization and management.

So far, the manifestations of terrorism and extremism in the Republic of Kazakhstan are not so large-scale. But there is an alarming interest in our state from foreign terrorist and extremist organizations, missionaries of radical

denominations, as well as various destructive religious movements that are trying to create their own structural links. Foreign terrorist organizations are taking targeted actions to consolidate their influence in Central Asia, including in Kazakhstan. Emissaries of terrorist structures are recruiting Kazakhstanis to participate in hostilities abroad, via the Internet and personally disseminate their ideas among our population. Previously, terrorism was considered a criminal offense and law enforcement agencies and special services were involved in combating it. Recently, having turned into a military threat, it requires the involvement of the armed forces and other military formations in the counter-terrorism struggle. In fact, the activities of the armed forces in countering terrorism are to prevent or eliminate the consequences of terrorist acts, as well as to destroy those forces that are guilty of committing such a crime. In addition, the armed forces can assist law enforcement agencies in combating terrorist organizations and criminal communities that support terrorism.

Such events include:

1) carrying out protective measures to reduce the vulnerability of the civilian population, territory, infrastructure, information processing and communication systems (antiterrorism);

2) carrying out offensive measures to identify, prevent, pre-empt and suppress terrorist activities (counterterrorism);

3) taking measures to minimize the consequences of terrorist acts and stabilize the situation after them, providing assistance to civil authorities (overcoming the consequences);

4) peacekeeping activities in conflict zones to prevent the emergence of terrorist forces and their spread (peacekeeping);

5) the implementation of a military blockade of terrorist forces with territorial isolation (blockade);

6) military support to law enforcement agencies in suppressing criminal offenses related to the transit and illicit trafficking of narcotic drugs, weapons, illegal migration, border protection from the penetration of illegal armed formations and terrorist groups into the country (ensuring security);

7) protection and prevention of the possibility of leakage from the armed forces, other troops and military formations of weapons, ammunition and other military materiel (security functions);

8) joint training of military personnel for conducting anti-terrorist and counter-terrorism warfare (cooperation).

All this expands the scope of the use of the armed forces and requires the search for new forms of management of activities on the part of the state. The

improvement of civil-military relations (interaction) between state and military authorities in Kazakhstan on countering terrorism is considered from the position of exercising control over the military by the state administration.

Thus, civil control takes the form of interaction between state, public and internal army structures, each of which has its own control zone, resources, powers and capabilities in countering terrorism. The state, society and the army are integral parts of the evolution of the relationship between the military and civilian spheres. The civil-military relations (interaction) formed in modern democratic Kazakhstan form an organic component of its social and political development.

CONCLUSION

From the above, it can be concluded that international terrorism is a form of terrorism that can confidently be classified within the framework of global "evil," which has been acquiring global dimensions over the past decades. At present, cyberterrorism has become the most widespread, along with religious terrorism, which poses a danger.

This is due to scientific and technological development and, as a result, the significant influence of computer technology and the Internet on human life. We see the use of computer technology in various spheres of society, from schools and libraries to military facilities. Cyberterrorism, unlike a terrorist who poses a danger to tens and hundreds of people, poses a danger to a much larger number of people, even without directly participating in a terrorist act, but being at a safe distance. As a result, it is very important to ensure the safety of computer equipment and telecommunications networks in all areas affecting human security, and the state should pay special attention to this problem.

In countering cyberterrorism, according to the authors, the main problem is its cross-border nature and a distinctive feature is that violent actions are carried out not directly at the scene of a terrorist attack by explosion or arson, but at a distance through cyberspace. Using the achievements of computer technology and the Internet, a terrorist can be located on the territory of another state. It seems that the current problems of countering cyberterrorism should be investigated deeper and wider, and countering it should be included in the state system of countering terrorism.

Thus, having studied the phenomenon of terrorism and analyzed the works devoted to its research, we can identify seven directions of this "evil": terrorism based on nationalist views; terrorism associated with incorrect religious beliefs; state-sponsored terrorism; terrorism by so-called "left-wing extremists";

terrorism by so-called “right-wing extremists”; terrorism of the so-called "anarchists", cyber terrorism.

The study of the concept of "terrorism" made it possible to determine its essence as a social phenomenon. The proposed classification makes it possible to study in depth the goals and tasks of terrorist organizations and groups, which will allow us to identify scientific approaches to its prevention and suppression, and create a comprehensive program to counter terrorism.

Conditionality of the concept of terrorism (terrorists, terrorist formations), separatism (separatists, illegal armed formations), banditry (gangs, gangsters, bandits) and, accordingly, counteraction to terrorism are in a certain relationship. Therefore, it is important to consider the improvement of various technologies in the fight against terrorism in general connection with the development of internal armed conflict.

REFERENCES

- Abzhanov B.S. (2020). *Improving the activities of state and military administration bodies of the Republic of Kazakhstan in countering terrorism in the interests of ensuring military security (political science aspect): monograph/ B.S.Abzhanov*. Petropavlovsk: Military Institute of the National Guard of the Republic of Kazakhstan Publishing.
- Agreement on Cooperation of the CIS member States in the fight against terrorism (2000). – Paper in *Bulletin of International Treaties of the Republic of Kazakhstan* (2006, No.1)
- Akhmetov Zh.Kh. (2009). On the use of Internal Troops in the conditions of new threats to the national interests of Kazakhstan. Paper in *Bulletin EKSTU* (No.1, pp. 177 – 183).
- Akorda. (2022). Retried May 8, 2024 from <https://akorda.kz/ru/kasym-zhomart-tokaev-i-redzhep-tayip-erdogan-dogovorilis-vyvesti-vzaimootnosheniya-mezhdu-kazahstanom-i-turciey-na-uroven-rasshirennogo-strategicheskogo-partnerstva-1045142>
- Constitution of the Republic of Kazakhstan* (1995). Retried May 10, 2024 from https://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution
- Zharinov, K.V. (1999) *Terrorism and terrorists: a historical reference book*. Minsk: Harvest Publishing.
- Kasenov, U. (1998) *Security in Central Asia: global, regional and national problems*. Almaty: Kainar University Publishing.
- Law of the Republic of Kazakhstan "On Countering Extremism"* (2005). Retried May 10, 2024 from https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30004865
- Law of the Republic of Kazakhstan "On Countering Terrorism"* (1999). Retried May 15, 2024 from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z990000416>
- Law of the Republic of Kazakhstan "On the National Guard of the Republic of Kazakhstan"* (2015). Retried May 20, 2024 in // https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31649585
- Law of the Republic of Kazakhstan "On National Security of the Republic of Kazakhstan"* (2012). Retried May 13, 2024 from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1200000527/info> Military Doctrine of the

Republic of Kazakhstan. (2011). Retrieved May 13, 2024 from https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31068263

Sarsekeev M. (2002) Eurasian Community. *National interests and foreign policy of Kazakhstan* (No 1, pp.13-24).

Satpayev D., Spanov M.U. (1998) Eurasian Community. *National security of the Republic of Kazakhstan: the experience of definition* (No.4, pp.54-84).

Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism (2001). Retrieved May 19, 2024 from <http://base.garant.ru/2561763>

Tokaev K-Zh. (2023). Retrieved May 5, 2024 from <https://akorda.kz/ru/prezident-kasym-zhomart-tokaev-prinyal-uchastie-v-zasedanii-soveta-glav-gosudarstv-chlenov-shos-463316>

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2024, Cilt:13, Sayı:2, 277-300

doi: 10.28956/gbd.1570914

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

Journal of Security Sciences, November 2024, Volume:13, Issue:2, 277-300

doi: 10.28956/gbd.1570914

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma / Research Article

Güvenlikleştirme Teorisi Bağlamında İkinci Karabağ Savaşı Sonrası Azerbaycan'ın Millî Güvenlik Paradigması

Azerbaijan's National Security Paradigm After the Second Karabakh War in the Context of Securitization Theory

Yazar(lar) / Writer(s)

Museyib SHIRALIYEV, Doktora Adayı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Azerbaycan, shiraliyev.museyib@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7407-194X

Murteza HASANOĞLU, Doç.Dr., Azerbaycan Devlet İdarecilik Akademisi, Siyasi Yönetim Fakültesi, Azerbaycan, m_hasanoglu@yahoo.com.tr, ORCID: 0000-0003-3734-4045

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 21.10.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 25.11.2024

Atf Bilgisi / Citation:

Shiraliyev M. ve Hasanoğlu M., (2024). Güvenlikleştirme Teorisi Bağlamında İkinci Karabağ Savaşı Sonrası Azerbaycan'ın Millî Güvenlik Paradigması, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 13(2), ss 277-300. doi: 10.28956/gbd.1570914

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ BAĞLAMINDA İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI SONRASI AZERBAIJAN'IN MİLLÎ GÜVENLİK PARADİGMASI

Öz

Devletlerin güvenlik tehditleri ve risk alanlarına karşı aldıkları önlemler zamanla değişmekte olup bu değişimi anlamak için güvenlikleştirme teorisi önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu teori, devletlerin belirli tehditleri tanımlayıp olağanüstü önlemler almasını açıklamaktadır. Karabağ meselesi de güvenlikleştirme sürecinin bölgesel bir örneği olarak incelenebilir. Karabağ'ın Ermenistan tarafından işgali, Azerbaycan için ciddi bir millî güvenlik etkeni olarak görülmüş, çeşitli diplomatik ve askeri çabaların yapılmasına neden olmuştur. İkinci Karabağ Savaşı sonrası Azerbaycan'ın millî güvenlik stratejileri dinamik bir dönüşüm geçirmiştir. Güney Kafkasya'daki jeopolitik güç dengelerinin yeniden değerlendirilmesi gereken bu dönemde, güvenlikleştirme teorisi ışığında yapılan analizler, Azerbaycan'ın güvenlik politikalarını anlamada önemli bir araçtır. Özellikle Eylül 2023'te gerçekleştirilen antiterör operasyonu, Azerbaycan'ın ulusal güvenliğini sağlama çabalarını ve terörizmle mücadelede uluslararası iş birliğinin önemini vurgulamaktadır. Medya ve politik liderlerin desteğiyle kamuoyu desteği sağlanmış, operasyonun uluslararası hukuka uygunluğu ve bölgesel istikrara katkısı belirtilmiştir. Karabağ'da anayasal düzeni tesis etmeye yönelik operasyonlar, savaş suçularının yargılanması ve adaletin sağlanması açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Bu süreç, Azerbaycan'ın millî güvenliğini koruma amacıyla meşru bir güvenlik önlemi olarak görülmektedir. Çalışma, Azerbaycan'ın İkinci Karabağ Savaşı sonrasında değişen millî güvenlik stratejilerini ve küresel güç rekabeti çerçevesinde sürdürülebilir barış inşası çabalarını açıklamaktadır. Sonuçlar, Azerbaycan'ın jeopolitik gerçeklere uyum sağlamak için kapsamlı bir ulusal güvenlik vizyonuna sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Güney Kafkasya, İkinci Karabağ Savaşı, Güvenlikleştirme, Ulusal Güvenlik.

AZERBAIJAN'S NATIONAL SECURITY PARADIGM AFTER THE SECOND KARABAKH WAR IN THE CONTEXT OF SECURITIZATION THEORY

Abstract

The measures taken by states against security threats and risk areas change over time, and securitization theory provides an important framework for understanding this change. This theory explains how states identify specific threats and take extraordinary measures. The Karabakh conflict can be examined as a regional example of the securitization process. The Armenian occupation of Karabakh was seen as a serious national security factor for Azerbaijan and led to various diplomatic and military efforts. After the Second Karabakh War, Azerbaijan's national security strategies underwent a dynamic transformation. In this period when the geopolitical balance of power in the South Caucasus needs to be reassessed, analyses in the light of securitization theory are an important tool for understanding Azerbaijan's security policies. In particular, the anti-terrorist operation carried out in September 2023 highlights Azerbaijan's efforts to ensure its national security and the importance of international cooperation in the fight against terrorism. With the support of the media and political leaders, public support was secured and the operation's compliance with international law and its contribution to regional stability were emphasized. Operations to restore constitutional order in Karabakh have yielded important results in terms of prosecuting war criminals and ensuring justice. This process is seen as a legitimate security measure to protect Azerbaijan's national security. The study explains Azerbaijan's changing national security strategies in the aftermath of the Second Karabakh War and its sustainable peacebuilding efforts within the framework of global power competition. The results emphasize that Azerbaijan needs to have a comprehensive national security vision to adapt to geopolitical realities.

Keywords: Azerbaijan, South Caucasus, the Second Karabakh War, Securitization, National Security.

GİRİŞ

Güvenlik tehditleri ve risk alanları evrildikçe devletlerin alması gereken önlemler ve bu önlemleri uygulama yöntemleri de değişmektedir. Güvenikleştirme teorisi, devletlerin güvenlik risklerini tanımlayarak bu tehditlere karşı olağanüstü önlemler alması sürecini açıklamaktadır. Bu teori, bölgesel istikrarın sağlanması ve terörle mücadelede diğer aktörlerle güvenlik iş birliği yapma çabalarını da yansıtabilir. Azerbaycan'ın uzun süredir millî güvenlik meselesi olan Karabağ'ın Ermenistan tarafından işgal edilmesi, ülkenin toprak bütünlüğüne yönelik ciddi bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu durum, Azerbaycan için önemli bir güvenlik endişesi oluşturmuş ve çatışmanın çözümü için çeşitli diplomatik ve askerî çabaların yapılmasına yol açmıştır. Güvenikleştirme teorisi, özellikle Azerbaycan bağlamında, Karabağ sorununun ulusal güvenlik gündeminde merkezî bir yer tutmasıyla güçlü bir şekilde uygulanabilirliğini göstermektedir. Güvenikleştirme, Azerbaycan için yalnızca bir güvenlik meselesi olmanın ötesinde bölgesel istikrarı ve uluslararası destek arayışını da beraberinde getirmiştir. Sonuç olarak Azerbaycan'ın güvenikleştirme stratejisi, ulusal güvenliği ve uluslararası ilişkileri bütünsel bir yaklaşım içinde harmanlayarak bölgesel güvenliği güçlendirmeyi hedeflemiştir.

İkinci Karabağ Savaşı'nın ardından Azerbaycan'ın ulusal güvenlik çerçevesinde dinamik bir dönüşüm noktası ortaya çıkmıştır. Bu dönem, Güney Kafkasya'da jeopolitik güçlerin etkisinin yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir çünkü öncelikler ve zorunluluklar değişmektedir. İkinci Karabağ Savaşı'nı güvenikleştirme teorisi bağlamında ele almak; bölgedeki güvenlik algılarını ve iç güvenlik değişikliklerini anlamak için bir çerçeve sağlamaktadır. Güvenikleştirme süreci, belirli bir tehdidin toplumsal algıda nasıl işlendiğini de içermektedir. Azerbaycan'ın Eylül 2023 tarihindeki antiterör operasyonu, terörizmin ve bölgesel istikrarsızlığın ciddiyeti ve aciliyeti konusunda kamuoyunun farkındalığını artırmak amacıyla medya, politik liderler ve diğer güç merkezleri tarafından desteklenmiştir. Bu süreç, halkın operasyona destek vermesi ve ulusal güvenlik politikalarına aktif bir şekilde katılımını teşvik etmek için kullanılmıştır. Azerbaycan, Karabağ'daki operasyonun uluslararası hukuka uygunluğunu kaydetmiş, terörizmle mücadelede uluslararası iş birliğinin önemini vurgulamış ve operasyonun bölgesel istikrara katkı sağlayacağını belirtmiştir. Bu çabalar, operasyonun uluslararası alanda kabul görmesini ve desteklenmesini sağlamak amacıyla yürütülmüştür (Veliyev, 2023).

Azerbaycan yönetimi, Karabağ'daki durumu millî güvenlik gündemlerinin en üst sıralarına yerleştirerek kamuoyunu ve uluslararası toplumu bu konuda harekete geçirmiştir. Bu süreçte, liderlik rolü üstlenilmiş ve ulusal güvenliği sağlama adına kararlılık gösterilmiştir. Karabağ'da anayasal düzeni tesis etmek amacıyla ulusal güvenliği tehdit eden yasa dışı silahlı birliklere karşı yönelmiş bu operasyonun en önemli sonuçlarından biri, Karabağ'da savaş suçları işlemiş olan ve Azerbaycanlı siviller ile esirlere şiddet ve işkence uygulamış olan unsurların yakalanarak yargılanmak üzere Bakü'ye getirilmesidir. Bu, adaletin yerine getirilmesi açısından önemli bir adım olarak kabul edilmekte ve devletin pozitif yükümlülüklerinden biri olan koruma yükümlülüğünün uygulanmasıyla ilgili önemli sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca operasyonun Azerbaycan'ın tamamında egemenliğin sağlanmasına ve savaş suçlarının cezasız kalmamasına yönelik bir eylem olduğunu belirtmek gerekir. Bu bağlamda, Azerbaycan'ın Karabağ'daki antiterör operasyonu, güvenikleştirme teorisi perspektifinden bakıldığında Azerbaycan'ın millî güvenliğini koruma amacıyla meşru bir güvenlik önlemidir ve Karabağ'daki terörist grupların ve ayrılıkçı örgütlerin faaliyetlerini bertaraf etmek ve toprak bütünlüğünü sağlamak için gerekli bir adım olmuştur.

İkinci Karabağ Savaşı sonrasında Azerbaycan'ın ulusal güvenlik stratejilerinin dönüşen yönlerini ele alan bu çalışma, sürdürülebilir barışın inşası için küresel güç rekabetinin arka planındaki beklentileri kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Çalışma, metodolojik olarak tek bir vaka çalışması yaklaşımını benimsemekte olup bu yöntemle Azerbaycan'ın savaş sonrası güvenlik önlemleri ve jeopolitik olarak karmaşık bir bölgede barış inşası çabaları derinlemesine analiz edilmektedir. Davey'nin (1991) belirttiği gibi tek vaka çalışması; bir durumun boylamsal olarak incelenmesi, verilerin sistematik toplanması ve gerçek ortamda olayların nasıl geliştiğinin anlaşılması açısından etkili bir yol sunmaktadır. Elde edilen bulgular sayesinde Azerbaycan'ın değişen jeopolitik gerçeklere uyum sağlayabilmesi için ihtiyaç duyduğu kapsamlı ulusal güvenlik vizyonu ortaya konmakta, ulusal ve uluslararası güvenlik meseleleri arasındaki ilişkilerin karmaşıklığı derinlemesine irdelenmektedir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Millî veya ulusal güvenlik; bir devletin egemenliğini, toprak bütünlüğünü, siyasal bağımsızlığını ve halkının refahını tehdit eden unsurlara karşı korunma stratejilerini ifade eden geniş bir kavramdır. Devletler, tarih boyunca varlıklarını sürdürebilmek ve dış tehditlerle mücadele edebilmek için çeşitli güvenlik önlemleri geliştirmişlerdir. Millî güvenlik politikaları; bir ülkenin askerî

kapasitesi, istihbarat olanakları, diplomatik ilişkileri ve ekonomik yapısı gibi unsurları içermekte ve devletin uzun vadeli güvenlik çıkarlarına hizmet etmektedir.

Ulusal güvenlik hem iç hem de dış politika boyutunda kritik bir öneme sahiptir. İç politika bağlamında devletin temel görevi kamu düzeninin sağlanması, toplumsal huzurun korunması ve hukuk düzeninin işlerliğinin güvence altına alınmasıdır. Bu, bireylerin güvenliği ve özgürlüklerinin korunması ile toplumsal refahın sürdürülebilir kılınmasını içermektedir. Aynı zamanda devletin otoritesini sarsabilecek iç tehditlerin, terörizm, suç örgütleri veya ayaklanma gibi unsurların önlenmesi ve kontrol altına alınması da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Dış politika açısından ise ulusal güvenlik, ülkenin egemenliğinin ve sınırlarının korunmasının yanı sıra uluslararası düzeyde kabul edilen anlaşmalar ve evrensel normlar çerçevesinde ülkenin stratejik çıkarlarının savunulması anlamına gelmektedir. Bu, ekonomik menfaatlardan diplomatik ilişkilerin güvenliğine kadar geniş bir yelpazede hakların korunmasını kapsamaktadır. Aynı zamanda küresel aktörlerle yapılan anlaşmaların ülke halkının refahına ve güvenliğine katkıda bulunması hedeflenmektedir. Ulusal güvenlik politikaları, küresel tehditler, bölgesel anlaşmazlıklar ve ekonomik rekabet gibi unsurların dinamiklerine göre de şekillenebilir (Baylis, Smith ve Owens, 2023).

1.1. Millî Güvenliğin Tarihsel Gelişimi

Millî güvenlik kavramı, tarihin çeşitli dönemlerinde farklı anlamlar taşımıştır. Antik çağlardan itibaren devletler, düşman saldırılarına karşı savunma stratejileri geliştirmiş ve güç dengesi politikaları izlemeye çalışmıştır. Antik Yunan şehir devletlerinden Roma İmparatorluğu'na kadar bu stratejilerin temelini, askerî gücün korunması ve sınırların güvence altına alınması oluşturmaktaydı. Bu dönemde güvenlik, büyük ölçüde savaş sanatına ve askerî üstünlüğe dayalı bir anlayışla ele alınmaktaydı (Birdişli, 2011).

Orta Çağ'da ise feodal yapılar içinde güvenlik, kendi topraklarının güvenliğinden sorumlu olan yerel lordların ve kralın ordularıyla sağlanırken Yeni Çağ'da millî devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte ulusal güvenlik daha merkezî bir mesele hâline gelmiştir (Tilly, 1992). Özellikle 1648 Westfalya Antlaşması'ndan sonra egemenlik kavramı ve devletler arası ilişkiler, modern uluslararası düzenin temelini oluşturmuş ve güvenlik politikaları devletlerin öncelikleri arasında yer almıştır. Devletlerin güvenliği artık sadece askerî güçle sınırlı kalmamakta aynı zamanda diplomatik ilişkiler ve uluslararası hukuk normlarına da dayanmaktaydı.

I. Dünya Savaşı ve ardından gelen II. Dünya Savaşı; millî güvenlik anlayışında bir dönüm noktası olmuş, savaşların yıkıcı etkileri güvenliğin yalnızca askerî unsurlarla sağlanamayacağını, ekonomik ve sosyal boyutların da dikkate alınması gerektiğini göstermiştir. Bu dönemde devletler; iç istikrarı sağlamaya yönelik ekonomik kalkınma, sosyal refah ve toplumsal düzeni koruma politikalarını geliştirmiştir. Ayrıca savaşların uluslararası çapta getirdiği istikrarsızlık, ulusal güvenliğin sadece sınırları korumaktan ibaret olmadığını ortaya koymuştur (Birdişi, 2020).

Soğuk Savaş Dönemi ise millî güvenlik kavramının tamamen askerî tehditlere odaklandığı bir dönem olmuştur. ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki yoğun ideolojik ve askerî rekabet, dünya genelinde güvenlik politikalarının silahlanma yarışına ve nükleer caydırıcılığa odaklanmasına neden olmuştur. Bu dönemde millî güvenlik politikaları, büyük ölçüde devletlerin askerî kapasitelerine iki kutuplu dünya düzenindeki güç dengesine bağlı bir kavram olarak algılanmıştır. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte millî güvenlik algısı değişmeye başlamış ve güvenliğin kapsamı sadece askerî tehditlerle sınırlı kalmayıp terörizm, siber saldırılar, çevresel sorunlar ve ekonomik krizler gibi daha geniş bir tehdit yelpazesini içerecek şekilde genişlemiştir. Devletlerin güvenliği, uluslararası iş birliği ve çok boyutlu politikalar gerektiren bir yapı hâline dönüşmüştür (Brauch, 2008).

1.2. Millî Güvenliğin Teorik Temelleri

Geleneksel realist teori, millî güvenliği devletin hayatta kalma ve varlığını sürdürme mücadelesi olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşıma göre devletler uluslararası sistemin anarşik yapısı içinde sürekli bir tehdit altında bulunmaktadır ve bu nedenle güvenliklerini sağlamak için güç kullanmak veya potansiyel güçlerini artırmak zorundadırlar. Anarşi, tüm devletlerin eşit olmadığı fakat aynı derecede bağımsız olduğu bir yapı oluşturur. Bu yapıda her devlet, güvenliğini sağlamak için kendi başına hareket eder. Devletlerin kapasite ve güçleri farklı olduğundan sistemdeki büyük güçler küçük devletlere göre daha fazla etkiye sahiptir. Ulusal çıkarların korunmasında stratejik ittifakların kritik öneme sahip olduğunu savunan realistlere göre devletler arasındaki rekabet ve çatışma potansiyeli sürekli mevcuttur ve bu nedenle devletler askerî kapasitelerini artırarak caydırıcılık sağlamaya çalışmaktadır. Realist düşüncenin öncülerinden biri olarak Hans Morgenthau, güvenlik çalışmalarında güç ve çıkar etkenlerini merkeze almıştır (Jervis, 1994). Kenneth Waltz (1990) ise neorealist yaklaşımıyla devletlerin güvenlik politikalarını uluslararası sistemin yapısal dinamikleriyle

açıklayarak güç dağılımının güvenlik politikalarını nasıl şekillendirdiğini analiz etmiştir. Devletlerin güvenliği sağlamada ve ekonomik süreçlerde büyük devletlerin gücüne ihtiyaç duyduğunu vurgular ancak Waltz, klasik realizmde savunulan insan doğasının içsel bir şekilde güç arayışında olduğu ve bunun devletlerin davranışlarına yansıdığı iddiasını eleştirir. Ona göre uluslararası güç mücadelesinin nedenlerini yalnızca insan doğasında aramak yeterli değildir. Waltz; uluslararası sistemi yapı üzerinden açıklamaya çalışarak devletlerin davranışlarının daha çok sistemin anarşik doğası tarafından belirlendiğini ileri sürmektedir (Kardaş ve Balcı, 2014).

Liberal teori; millî güvenliği sadece askerî güçle değil aynı zamanda ekonomik iş birliği, diplomasi, uluslararası hukuk ve örgütler aracılığıyla sağlanabilecek bir olgu olarak değerlendirmektedir. Liberallere göre devletler arasında iş birliği ve karşılıklı bağımlılık arttıkça güvenlik tehditleri de azalacak ve barışçıl çözümler öne çıkacaktır. Immanuel Kant'ın “Demokratik Barış Teorisi”ne göre, demokratik sistemlerde halkın güçlü bir etkiye sahip olması, savaşın önlenmesine ve barışın korunmasına katkıda bulunmaktadır. Bu teori, demokratik devletlerin birbirlerine karşı daha olumlu ve iş birliği odaklı yaklaşımlar sergilediğini öne sürerek onlar arasında savaş çıkma olasılığının düşük olduğunu savunmaktadır (Kant, 1983). Robert Keohane ve Joseph Nye ise “karmaşık karşılıklı bağımlılık” kavramını geliştirerek uluslararası ekonomik iş birliğinin ve entegrasyonun güvenlik üzerinde olumlu etkilerini vurgulamışlardır. Devletlerin birbirlerine ekonomik, politik ve sosyal düzeyde bağımlı hâle gelmeleri, çatışma yerine iş birliği ve ortak normlar üzerinden ilişkilerin şekillenmesine olanak tanımaktadır. Bu bağımlılık; devletlerin birbiriyle ticaret, yatırım, teknoloji transferi ve diplomatik ilişkiler gibi alanlarda daha sıkı iş birliği yapmasına teşvik eder. Böylece devletler arasında savaşa yol açabilecek tehditler azalır çünkü her iki taraf da ekonomik zarara uğrama riski taşıdığı için çatışmalardan kaçınma eğiliminde olur (Keohane and Nye, 1987).

Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan eleştirel güvenlik çalışmaları, geleneksel güvenlik anlayışının ötesine geçerek güvenliği sadece devlet merkezli bir olgu olarak ele almaz. Bu yaklaşımlar, millî güvenliğin yalnızca devletin değil bireylerin ve toplulukların güvenliğini de kapsaması gerektiğini savunur. Eleştirel güvenlik teorisyenleri; geleneksel güvenlik politikalarının genellikle devletin çıkarlarını önceliklendirdiğini ancak bu süreçte bireylerin, özellikle marjinalleşmiş grupların güvenliğinin göz ardı edilebileceğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşımlar, güvenlik politikalarının hangi aktörler tarafından belirlendiğini ve kimin güvenliğinin sağlandığını sorgular. Örneğin feminist güvenlik teorileri,

güvenlik kavramını cinsiyet perspektifinden ele alır ve geleneksel güvenlik politikalarının genellikle erkek egemen bakış açısıyla şekillendirildiğini, savaş ve çatışma ortamlarında kadınların ve diğer cinsiyet kimliklerinin maruz kaldığı özgül tehditlere dikkat çekerek güvenlik politikalarının bu grupların ihtiyaçlarını da kapsaması gerektiğini öne sürmektedir (Buzan, 2015). Post-kolonyal yaklaşımlar ise güvenlik politikalarının küresel eşitsizlikler üzerindeki etkisini incelemektedir. Bu teoriler, Batı merkezli güvenlik anlayışlarının genellikle eski sömürge devletlerini ve gelişmekte olan ülkeleri göz ardı ettiğini ve küresel düzeyde eşitsizlikleri pekiştirdiğini söylemektedir. Post-kolonyal eleştirmenler, güvenlik politikalarının küresel güç ilişkileri ve sömürgecilik sonrası dinamikler tarafından nasıl şekillendiğini analiz ederler. Bu bağlamda güvenlik politikalarının özellikle Batı dışı toplumlar üzerinde yarattığı yapısal şiddet ve baskı mekanizmaları incelenmektedir (Bertrand, 2018).

1.3. Güvenlikleştirme

Uluslararası İlişkiler disiplini içinde önemli bir yere sahip olan Kopenhag Okulu tarafından geliştirilmiş Güvenlikleştirme Teorisi; Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap de Wilde gibi araştırmacıların çalışmalarına dayanmaktadır. Bu teori, belirli meselelerin güvenlik tehdidi olarak tanımlanması sürecini ve bu tehdidin meşrulaştırılması için alınan olağanüstü önlemleri incelemektedir. Güvenlikleştirme teorisi, bir meseleyi güvenlik meselesi hâline getiren aktörlerin söylemlerine ve bu söylemlerin kabul edilme süreçlerine odaklanmaktadır (Waever, 2008).

Güvenlikleştirme süreci, belirli bir konunun güvenlik tehdidi olarak tanımlanması ve bu tehdiye karşı olağanüstü önlemlerin alınmasının meşrulaştırılması sürecini ifade etmektedir. Bu süreç, uluslararası ilişkilerde ve ulusal güvenlik politikalarında önemli bir rol oynamaktadır ve güvenlik tehditlerinin algılanması ve ele alınması üzerinde derin etkilere sahiptir. Güvenlikleştirme sürecinin analizi genellikle üç aşamadan oluşmaktadır:

Güvenlikleştirme hamlesi (*Securitizing Move*): Bu aşamada, güvenlik aktörleri belirli bir konuyu güvenlik tehdidi olarak tanımlarlar. Bu tanımlama, genellikle devlet yetkilileri, politik liderler veya güvenlik uzmanları tarafından yapılarak belirli bir konunun normal gündemden çıkarılarak güvenlik ajandasına yerleştirilmesini içerir. Yani güvenlik aktörleri, tehdidin varlığını ve aciliyetini vurgulayarak bu konunun güvenlik gündemine alınmasını sağlarlar. Ancak bu sürecin başarılı olabilmesi için belirli “kolaylaştırıcı koşullar” (*facilitating conditions*) gereklidir. Kolaylaştırıcı koşullar, güvenlikleştirme eyleminin başarılı

olmasını sağlayan ya da yokluğunda bu süreci engelleyen şartları ifade eder: İç koşullar; güvenlikleştiricinin kullandığı dil ve iletişim biçimleriyle, dış koşullar ise toplumun genel dinamikleri, tarihsel bağlamlar ve sosyal normlarla bağlantılıdır (McDonald, 2008).

Kitle kabulü (*Audience Acceptance*): Bu aşamada, belirli bir tehdit güvenlik meselesi olarak kabul edilir ve genellikle geniş bir kitle veya önemli gruplar tarafından yapılan bu kabul, alınacak önlemlerin meşruiyeti açısından kritik öneme sahiptir. Güvenlik aktörlerinin kullanmış olduğu dil ve söylem de tehdidin gerçekliğini ve ciddiyetini vurgulayarak bu kabul sürecini kolaylaştırır (Côté, 2016).

Olağanüstü Tedbirler (*Extraordinary Measures*): Güvenlikleştirme sürecinin son aşamasında, belirli bir tehdide karşı olağanüstü önlemler alınır. Bu önlemler; genellikle hukuki, siyasi veya askeri tedbirleri içermektedir. Bu faaliyetler, toplumun güvenliğini sağlamak ve tehdidi bertaraf etmek için yapılır ve genellikle normal siyasi süreçlerin dışında gerçekleşir (Buzan, Wæver and de Wilde, 1998).

Güvenlikleştirme süreci, güvenlik tehditlerinin algılanması ve ele alınması üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Güvenlikleştirme süreci; toplumsal yapılar, güç ilişkileri ve söylem gibi faktörler tarafından şekillendirilir ve farklı bağlamlarda farklı şekillerde gerçekleşebilir. Bu nedenle güvenlikleştirme sürecinin anlaşılması, ulusal ve uluslararası güvenlik politikalarının analizinde önemli bir araçtır (Waever, 1995). Örneğin ulusal düzeyde terör saldırılarına karşı sıkı güvenlik önlemleri, terörle mücadele operasyonları ve istihbarat paylaşımı gibi tedbirler alınarak güvenlikleştirme süreci başlatabilir. Bir ülke, yasa dışı göçü bir ulusal güvenlik tehdidi olarak tanımlayabilir ve bu tehdide karşı sınır güvenliği önlemleri (duvar inşası, sınır kontrollerinin sıkılaştırılması ve göçmenleri hedefleyen yasal düzenlemeler) alabilir ve enerji kaynaklarının güvenliğini ulusal bir öncelik olarak belirleyebilir ve enerji arzını güvence altına almak için stratejik enerji tesislerinin korunması, enerji arzının çeşitlendirilmesi ve enerji bağımsızlığının artırılması gibi tedbirlere başvurabilir. Uluslararası seviyede ise nükleer silahların yayılmasını önlemeye yönelik uluslararası anlaşmalar, denetim ve denetleme mekanizmaları ve diplomatik baskılar gibi tedbirler alınmaktadır. Ayrıca, iklim değişikliği ve çevresel güvenlik kapsamında iklim değişikliği ile mücadele eden uluslararası anlaşmalar, çevresel koruma politikaları ve sürdürülebilir kalkınma projeleri gibi çözümler öne çıkabilir. Aynı zamanda uluslararası toplum, siber saldırıları bir uluslararası güvenlik tehdidi olarak tanımlayabilir ve bu tehdide karşı uluslararası iş birliği ve koordinasyon

gerektiren önlemler alabilir. Bu önlemler arasında siber savunma kapasitesinin artırılması, siber saldırıları önleme stratejilerinin geliştirilmesi ve siber suçlarla mücadele eden uluslararası anlaşmaların imzalanması yer almaktadır (Shepherd, 2013).

Azerbaycan; özellikle Karabağ bağlamında teorisinin uygulanmasına dair çalışmalar, özellikle son yıllarda bölgedeki jeopolitik değişikliklerin artmasıyla daha da önem kazanmıştır. Kurt'a (2017) göre, Karabağ meselesine yönelik çözüm önerilerinin çoğu toprak paylaşımına odaklanmış olsa da bu girişimler sorunun temel sebeplerini göz ardı ettiği için başarısız olmuştur. Yazar; çatışmanın temelinde kimliksel anlaşmazlıkların bulunduğunu bu durumun Çarlık Rusyası ve Sovyetler Birliği dönemlerinde uygulanan iskân politikalarına dayandığını belirtmektedir. Ayrıca güvenikleştirme teorisinin toplumsal güvenlik bağlamında, kimlik ve göç gibi tehditlerin etkilerini inceleyerek sorunu çözmede önemli bir araç olabileceğini ifade etmektedir. Ak ve Hasanoğlu (2021) ise Azerbaycan devletinin iç güvenliğinin değişen gündemini analiz ederek ülkenin güvenliğiyle doğrudan ilişkilendirilen faktörleri belirlemiştir. Çalışmalarında; Azerbaycan'ın iç güvenlik stratejilerinin evrimini ve bu stratejilerin Karabağ sorunu, terörle mücadele, sınır güvenliği ve sosyal istikrar gibi kritik alanlardaki etkilerini derinlemesine incelemektedirler.

2. AZERBAIJAN CUMHURİYETİ'NİN MİLLÎ GÜVENLİĞİ

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin millî güvenliği; devletin bağımsızlığının, egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün korunmasını, anayasal düzenin muhafaza edilmesini ve insan haklarının güvence altına alınmasını kapsamakta aynı zamanda ülkenin hem iç hem de dış tehditlere karşı ulusal çıkarlarının savunulmasını hedeflemektedir. Bu güvenlik anlayışı; ülkenin stratejik çıkarlarının ve bölgesel istikrarının korunmasıyla beraber iç huzurun, kamu düzeninin ve halkın refahının korunması, devletin egemenlik haklarının güçlendirilmesini de içermektedir. Azerbaycan'ın ulusal güvenlik politikaları, bölgesel ve uluslararası iş birliği, diplomasi, askerî caydırıcılık ve ekonomik güçlendirme stratejileri üzerine inşa edilmiştir (Həsənov, 2016).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ulusal çıkarları; Azerbaycan halkının temel değer ve amaçlarının yanı sıra bireyin, toplumun ve devletin gelişmesini ve kalkınmasını sağlayan siyasal, ekonomik, sosyal ve diğer gereksinimlerin bir bütünüdür. Söz konusu çıkarlar, halkın güvenliği, huzuru ve refahı için gerekli olan siyasal istikrarın korunmasını, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınmayı hedeflemektedir (AzərTac, 2007). Aynı zamanda sosyal gelişim,

eğitim, kültürel mirasın korunması ve demokratik değerlerin pekiştirilmesi de ulusal çıkarlar kapsamında önemli yer tutar. Bu çıkarlar, Azerbaycan'ın bağımsızlığını ve egemenliğini güçlendiren politikaların yanı sıra uluslararası arenada ülkenin hak ve menfaatlerini koruyan stratejik hedefleri de kapsar. Ulusal çıkarlar, iç ve dış tehditlere karşı devletin bütüncül güvenlik politikalarını şekillendirirken aynı zamanda halkın refahını ve toplumsal barışı sağlamaya yönelik uzun vadeli kalkınma planlarıyla da uyum içinde olmalıdır. Bu bağlamda, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ulusal çıkarları, bireyden topluma ve devlete kadar her düzeydeki gereksinimleri karşılayan kapsayıcı bir anlayışı temsil etmektedir (Hasanov, 2016).

2.1. Millî Güvenlik Tehditleri

Millî güvenliğe yönelik tehditler; devletin ve halkın ulusal çıkarlarının sağlanmasını engelleyen ya da bunları tehlikeye atan çeşitli süreçler, etkenler ve ortamlar olarak tanımlanabilir. Bu tehditler, gerçekleşme olasılığına bağlı olarak potansiyel (henüz ortaya çıkmamış ancak ortaya çıkma ihtimali olan) ve reel (gerçekleşmiş ya da gerçekleşme aşamasında olan) tehditler şeklinde sınıflandırılabilir. Ayrıca kaynağına göre tehditleri dış ve iç olmak üzere iki ana kategoriye de ayırmak mümkündür. Dış tehditler arasında bölgesel ve uluslararası güçlerin jeopolitik çıkar çatışmaları, sınır güvenliğini tehdit eden komşu ülkelerle yaşanan sorunlar, terörizm, yabancı istihbarat faaliyetleri ve küresel ekonomik dalgalanmaların ekonomiye olumsuz etkileri yer alabilir. Ayrıca dış tehditler genellikle egemenliği ve toprak bütünlüğünü hedef alabilecek müdahaleleri ya da bölgesel çatışmaların ülkeye yansımalarını da içerebilir. İç tehditler ise anayasal düzeni, siyasi istikrarı, toplumsal bütünlüğü ve halkın güvenliğini hedef alan unsurlardır. Bu tehditler arasında iç siyasetteki istikrarsızlıklar, toplumsal huzursuzluklar, ekonomik krizler, organize suçlar, devlet içi terörizm ve ayrılıkçı hareketler yer alabilir. Ayrıca etnik, dinî ya da sosyal gruplar arasında ayrışmalar ve çatışmalar da ulusal güvenliğe yönelik ciddi iç tehditler olarak da görülebilir (Hasanov, 2010).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin millî güvenliğinin askerî alanda karşı karşıya olduğu temel tehditler hem doğrudan askerî saldırı risklerini hem de dolaylı olarak ülkenin savunma kapasitesini ve bölgesel istikrarı etkileyebilecek unsurları kapsamaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti'ne yönelik doğrudan saldırı ya da güç kullanımı tehdidi, ülkenin ulusal güvenliğine karşı en ciddi tehlikelerden biridir. Bu tür tehditler, ülkenin savunma kapasitesini zorlayabilir ve millî güvenlikte zafiyetlere yol açabilir. Azerbaycan'ın dış ülkeler tarafından bölgesel çatışmaların

ve uluslararası sorunların içine çekilmesi, ülkenin siyasi ve askerî istikrarını ciddi biçimde tehlikeye sokar. Böyle bir senaryo, Azerbaycan'ın stratejik kaynaklarını zayıflatabilir ve bölgesel güvenlik dengesini bozabilir. Dış güçlerin, Azerbaycan sınırları yakınında askerî varlıklarını artırması ve bu şekilde bölgedeki güç dengesini bozması, sınır güvenliğini tehdit edebilir ve savunma mekanizmasını zorlaştırabilir. Komşu devletlerde ortaya çıkabilecek askerî ve siyasi istikrarsızlıklar, ülkenin güvenliğini dolaylı olarak tehdit edebilir. Özellikle komşu ülkeler içinde Azerbaycan'a karşı düşmanca politikalar izleyen bir askerî varlığın konuşlandırılması, ülkenin sınır güvenliği açısından büyük bir risk taşır (Həsənov, 2016). Kitle imha silahlarının Azerbaycan'a karşı kullanılması ya da bu silahların kullanılma olasılığı, bu tür silahların ya da onların üretim teknolojilerinin yayılma riski ve Azerbaycan topraklarının transit geçiş için kullanılması, silahların kısıtlanması ve azaltılması ile ilgili uluslararası anlaşmaların ihlal edilmesi ulusal güvenliğin yanı sıra uluslararası güvenlik dengelerini de bozabilecek bir tehdit olarak öne çıkabilir. Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerinin ve diğer silahlı birliklerinin askerî ve ekonomik potansiyelinin zayıflatılmasına yönelik girişimler, ülkenin savunma kabiliyetini azaltma riski taşımakla beraber, askeri hazırlık düzeyini ve savaş gücünü zayıflatma amacı da güdebilir. Azerbaycan'a karşı kullanılmak üzere dış ülkelerde silahlı birlik ve grupların hazırlanması ve silahlı provokasyonlar, gelecekteki saldırıların habercisi olabilir (Milli təhlükəsizlik haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2004).

Uluslararası hukuk çerçevesinde her devletin, bağımsızlığına, egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve anayasal düzenine yönelik açık ya da gizli tehditlere karşı kendini savunma hakkı meşru kabul edilmiştir. Nitekim BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan “meşru müdafaa” ilkesi de Azerbaycan'ın kendi egemenliği ve toprak bütünlüğüne yönelik yapılan saldırılara karşı uluslararası hukuk çerçevesinde kendini savunma hakkını güvence altına almaktadır¹. Ayrıca, 51. maddede meşru müdafaa hakkının kullanılması için devletlere yönelik tehdidin doğrudan bir “silahlı saldırı” şeklinde olması gerektiği açıkça belirtilmektedir (Bethlehem, 2012). Azerbaycan açısından bu ilke, toprak bütünlüğüne yönelik tehditlerin ve saldırıların bertaraf edilmesinde kritik bir hukuki temel sağlamıştır. Meşru müdafaa hakkı, yalnızca doğrudan bir silahlı saldırı durumunda geçerli olduğundan Azerbaycan'ın bu hakkı kullanımı, İkinci Karabağ Savaşı'nda

¹ BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan “meşru müdafaa hakkı” ile ilgili kapsamlı bilgi için Bkz.: Karadağ, U. (2016). Birleşmiş Milletler Antlaşması'na göre Meşru Müdafaa Hakkı. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(2), 171-186.

egemenliğini yeniden tesis etme ve işgal altındaki topraklarını kurtarma mücadelesi bağlamında değerlendirilmiştir. Böylece bu hak; millî güvenlik stratejisinin uluslararası hukuka uygun bir çerçevede gerçekleştirilmesine olanak tanımış, gelecekteki olası tehditlere karşı da bir teminat niteliği taşımaktadır.

Azerbaycan'ın meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanması, üç temel faktöre dayandırılabilir: Karabağ bölgesinin 1978 Azerbaycan SSC Anayasasına göre Azerbaycan'a bağlı idari ve siyasi statüsü ve bu statünün I. Karabağ Savaşı döneminde de devam etmesi²; Ermenistan'ı saldırgan devlet olarak tanımlamamakla birlikte işgal ettiği Azerbaycan topraklarından derhal ve koşulsuz olarak çekilmesini talep eden BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı 822, 853, 874, 884 sayılı, Azerbaycan'ın önemli bir bölümünün işgal altında olduğu ve etnik temizlik yapıldığı vurgulanan Avrupa Konseyi'nin 25 Ocak 2005 tarihinde aldığı 1416 sayılı ve Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünün Ermenistan tarafından kuvvet kullanılarak hukuka aykırı bir biçimde ihlal edildiği ve bu nedenle Ermeni silahlı kuvvetlerinin Azerbaycan topraklarını derhâl boşaltmaları gerektiği ifade edilen Avrupa Parlamentosu'nun 2010 yılında kabul ettiği *Avrupa Birliği'nin Güney Kafkasya Stratejisi İhtiyaçlarına dair 2216 sayılı kararları*; Ermenistan'ın Azerbaycan'ın sivil yerleşim yerlerine yönelik başlattığı silahlı saldırılar (Yılmaz, 2023).

Ermenistan'ın monoetnik devlet yapılanmasına, etnik arındırmacılığa ve yayılcı politikalara dayanan yaklaşımı; iki ülke arasındaki ilişkilerin gelecekte de olumsuz etkilenmesinin kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Ermenistan'ın bu tür politikalarının yarattığı gerilim ve güven(siz)lik ikilemi, uzun vadeli ve sürdürülebilir bir barış ortamı kurma çabalarını sekteye uğratmakta, bölgedeki güven ve iş birliği ortamını zedelemektedir. Bunun yanı sıra Azerbaycan Cumhuriyeti içinde aşırılıkçı (radikal) unsurların etnik ve dini temelli yeni sorunlar yaratma girişimleri de önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Bu tür provokasyonlar; toplumsal huzuru bozmayı, bölücülüğü teşvik etmeyi ve Azerbaycan'ın iç istikrarını zedelemeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla hem Ermenistan'ın yayılcı politikalarının hem de içeriden gelen potansiyel tehditlerin dikkatle izlenmesi ve bu tehditlere karşı stratejik önlemler alınması, Azerbaycan'ın millî güvenliği ve istikrarı için kritik önem taşımaktadır. 1990'lı yılların başlarında başlarında bu sorunun bazı yönleriyle karşı karşıya kalmış olan Azerbaycan Cumhuriyeti'nin demokratik devlet yapılanmasına karşı çıkan çeşitli

² Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası 12 Kasım 1995 tarihinde halk oylaması-referandum yoluyla kabul edilmiş ve 27 Kasım 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

iç ve dış unsurlar, devletin temel görevlerini yerine getirmesini engellemek amacıyla faaliyetlerde bulunmuştur (Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Konsepsiyası, 2007). Ayrılıkçılığın ve etnik, politik, dinî aşırılıkların her türlüşünün yayılması, toplumun birliğini zayıflatmakla kalmaz aynı zamanda devleti zayıflatıp dış tehditlere açık hâle getirir (Shiraliyev, 2022a). Bugün de benzer tehditler; Azərbaycan'ın ulusal güvenliği açısından büyük riskler taşımakta, bu tür bölücü girişimler, toplumun temellerini sarsarak ciddi güvenlik sorunlarına yol açma potansiyeli taşımaktadır.

3. İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI VE MİLLÎ GÜVENLİK

3.1. Savaşın nedenleri, Gelişimi, Sonuçları ve Etkileri

Azərbaycan Cumhuriyeti ekonomisinin temel dayanaklarından biri, enerji rezervlerinin kullanımı ve bu enerji kaynaklarının transit geçişinden elde edilen gelirlerdir. Enerji sektörü, hem ekonomik büyümenin motoru hem de ülkenin uluslararası arenadaki stratejik önemini artıran bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle, enerji altyapısına yönelik her türlü zarar verme girişimi, Azərbaycan'ın millî güvenliğini doğrudan tehdit etmektedir. Siyasi amaçlarla enerji altyapısına zarar vermek ya da enerji endüstrisini saf dışı bırakmaya yönelik fiziki (veya silahlı) saldırılar, ulusal güvenlik açısından ciddi tehditler arasında değerlendirilmektedir. Bu tür saldırılar, Azərbaycan'ın ekonomik bağımsızlığını zayıflatmakla kalmaz aynı zamanda uluslararası enerji arz güvenliğini ve bölgedeki jeopolitik dengeyi de tehlikeye atabilir. Enerji rezervleri ve bu kaynakların güvenliği, Azərbaycan'ın ulusal çıkarlarının korunması açısından kritik bir öneme sahip olup bu alandaki her türlü tehdit ülkenin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine de zarar verebilir. Bu bağlamda, Ermenistan'ın Azərbaycan topraklarına yönelik düzenlediği saldırılardan biri, Temmuz 2020'de Tovuz bölgesine gerçekleşmiştir. Bu saldırının temel amacı, Azərbaycan ile Türkiye arasındaki enerji iş birliğini zayıflatmak ve Azərbaycan'ın hidrokarbon rezervlerini Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırmak amacıyla kullanılan Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattını hedef almaktı. Tovuz ilçesi, sadece Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı değil aynı zamanda Güney Gaz Koridoru, Bakü-Supsa petrol boru hattı, Bakü-Tiflis-Kars demiryolu ve diğer uluslararası projeler açısından büyük öneme sahiptir. Bu projeler, Azərbaycan'ın bölgesel ve uluslararası enerji güvenliği açısından stratejik bir konuma sahip olmasını sağlarken aynı zamanda Avrupa'nın enerji arz güvenliğinde de kritik rol oynamaktadır (Shiraliyev, 2022b). Dolayısıyla bu bölgeye yönelik saldırılar, yalnızca Azərbaycan'ın ulusal güvenliğini değil aynı zamanda bölgedeki daha

geniş jeopolitik ve ekonomik dengeleri de tehdit etmektedir. Ayrıca Ağustos 2020'de Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'ne bağlı bir keşif grubunun Goranboy bölgesindeki temas hattında sabotaj girişiminde bulunması, bölgedeki gerilimi önemli ölçüde artıran olaylardan biri olarak dikkat çekmiştir. Bu girişim, uluslararası hukuk ilkelerine aykırı olmasının yanı sıra Azerbaycan Cumhuriyeti'nin işgal altındaki topraklarında gerçekleştirilen Ermeni askerî operasyonlarının bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Sabotaj girişimi, aynı zamanda bölgesel güvenliğe ve barış sürecine yönelik ciddi bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu dönemde, PKK/PYD/YPG terör örgütü üyelerinin de Azerbaycan'ın işgal altındaki topraklarına yerleştirildiği iddiaları gündeme gelmiş, özellikle o dönemde Beyrut Limanı'nda meydana gelen büyük patlamaların ardından Lübnan'daki Ermeni nüfusun Karabağ'a göç ettirilmesi, bölgedeki demografik yapıyı değiştirme girişimleri olarak yorumlanırken Azerbaycan tarafından ulusal güvenliği tehdit eden bir durum olarak nitelendirilmiştir. Aynı dönemde, Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan'ın eşi Anna Hakobyan'ın Azerbaycan'ın işgal altındaki topraklarında yasa dışı bir askerî tatbikata katıldığını duyurması da gerginliği zirveye taşımıştır (Shiraliyev, 2023a). Bu olaylar, uluslararası hukuk normlarına aykırı olduğu kadar Ermenistan'ın barış ve çözüm süreçlerine aykırı bir tutum sergilediğinin açık bir göstergesi olarak kabul edilmekte ve Ermenistan'ın bölgedeki saldırgan politikalarını ve işgal altındaki toprakları meşrulaştırma çabalarını yansıtmaktadır.

2020 yılının Ağustos-Eylül aylarında yaşananlar Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki çatışmanın diplomatik çözüm yollarının önünü daha da tıkamış, savaş ihtimalini güçlendirmiştir. Ermenistan'ın provokatif adımları ve bölgede yabancı terör unsurlarını barındırma girişimleri, uluslararası toplum tarafından tepkiyle karşılanırken Azerbaycan'ın kendi toprak bütünlüğünü koruma ve işgale son verme konusundaki kararlılığını artırmıştır. Bu süreç, İkinci Karabağ Savaşı'nın patlak vermesine zemin hazırlayan en önemli etkenler arasında sayılmaktadır (Shiraliyev, 2023b).

27 Eylül 2020 tarihinde başlayan 44 Gün Savaşı, Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki gerilimin en üst seviyeye çıktığı ve uzun süredir devam eden Karabağ sorununun sıcak bir savaşa dönüştüğü bir dönüm noktası olmuştur. Ermenistan'ın sivil yerleşim alanlarına yönelik askerî güç kullanma politikası ve cephe hattındaki askerî provokasyonlarına karşılık olarak Azerbaycan'ın meşru müdafaa hakkını kullanarak işgal altındaki topraklarını özgürleştirmek amacıyla kapsamlı bir "Demir Yumruk Harekâtı" ile işgal unsurlarına karşı gerçekleştirdiği bu operasyon, Birinci Karabağ Savaşı sırasında Ermenistan tarafından işgal edilen

Azerbaycan topraklarını kapsamaktadır ve Bakü yönetiminin Azerbaycan'ın ulusal güvenliğini korumaya ve toprak bütünlüğünü sağlamaya yönelik yasal ve meşru adımlarıdır (Shiraliyev, 2022c; Aslan, 2021; İncekaya, 2020). 44 Gün Savaşı'nın sona ermesi, Güney Kafkasya'da yeni bir jeopolitik denge oluştururken Azerbaycan'ın askerî, diplomatik ve ekonomik gücünün de ehemmiyetli bir göstergesi olmuştur (Shiraliyev, 2022c).

Türkiye, Azerbaycan'ın haklı ve meşru davasını desteklemiş ve Birinci Karabağ Savaşı'nda olduğu gibi sadece diplomasi ve uluslararası örgütler aracılığıyla değil İkinci Karabağ Savaşı'na fiziksel olarak da dâhil olabileceğini göstermiştir. Türkiye'nin bu rolü, Rusya'nın uzun yıllar hegemonyası altında tuttuğu Güney Kafkasya'da güç kapasitesini artırmasına ve çıkarlarını maksimize etmesine yol açmıştır. Bu durum Azerbaycan ve Türkiye'nin bölgesel ve küresel düzeyde birlikte hareket etmesine yol açarak iki güçlü aktör arasındaki ilişkileri güçlendirmiştir. İkinci Karabağ Savaşı'ndan sonra Rusya'nın yanı sıra Türkiye de bu bölgedeki güç kapasitesini ve etkisini artırmıştır (Shiraliyev, 2022e). Ancak İran topraklarından İkinci Karabağ Savaşı dönemi ve sonrasında Ermenistan'a silah sevkiyatı yapıldığına dair görüntülerin ortaya çıkması; bölgedeki dengeleri daha da karmaşıklaştırmış ve bu durum İran'la tarihsel, kültürel ve dinî bağları olan Azerbaycan kamuoyunda ona karşı derin şüpheleri güçlendirmiş ve güven sorununu derinleştirmiştir (Shiraliyev, 2024). Dolayısıyla İkinci Karabağ Savaşı'nın Azerbaycan lehine sonuçlanması Güney Kafkasya'daki güç dengelerini değiştirmiştir.

3.2. Savaş Sonrası Azerbaycan'ın Millî Güvenlik Stratejileri

İkinci Karabağ Savaşı'nın ardından Azerbaycan'ın millî güvenlik stratejileri kapsamlı bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu stratejiler hem iç güvenliği sağlamaya yönelik tedbirleri hem de dış tehditlere karşı önlemleri içermektedir. Bu dönem, Azerbaycan'ın ulusal güvenlik çerçevesinde dinamik bir değişimi tetiklerken yeni millî güvenlik önceliklerinin ve politikalarının belirlenmesini sağlamıştır. Ayrıca Güney Kafkasya'daki jeopolitik dinamikler ve bölgedeki güç dengeleri de bu stratejik değişikliklere etki etmiştir.

Azerbaycan'ın millî güvenlik politikası, savaş sonrası dönemde kazandığı zaferin sürdürülebilirliğini sağlamak ve bölgesel istikrarı korumak için çeşitli önceliklere dayanmaktadır. Bu nedenle Azerbaycan'ın millî güvenlik stratejileri, toprak bütünlüğünü korumak ve sınır güvenliğini sağlamak üzerine odaklanmıştır. Sınır kontrolü ve güvenlik operasyonları bu stratejilerin önemli bir parçası hâline gelmiştir. Azerbaycan, savaş sırasında güçlü bir askeri kapasiteye sahip olduğunu

göstermiş ve bu süreçte modern teknolojiye dayalı savunma sistemleri kullanarak önemli bir zafer kazanmıştır. Savaş sonrası dönemde de Azerbaycan'ın millî güvenlik stratejileri, askerî güç projeksiyonu, modernizasyon ve savunma sanayiinin geliştirilmesi süreçlerine odaklanmaktadır. Savunma bütçesinin artırılması, yeni silah sistemlerinin teknolojik yeniliklerin savunma güçlerine entegre edilmesi ve orduda sistematik değişikliğe gidilerek silahlı kuvvetlerin profesyonelleştirilmesi bu stratejinin temel unsurlarıdır.

Savaş sonrası dönemde iç güvenlik önlemleri güçlendirilmiş, terörle mücadele operasyonları da yoğunlaştırılmıştır. Terör örgütleri ve yasa dışı silahlı gruplara karşı yürütülen operasyonlar, millî güvenliğin sağlanması açısından önemli bir yer tutmaktadır. Azerbaycan Savunma Bakanlığı, 19 Eylül 2023'te ülkenin anayasal düzenini yeniden tesis etmek ve yasa dışı silahlı birlikleri etkisiz hâle getirmek amacıyla onların bulunduğu bölgede terörle mücadele operasyonu başlatmıştır. Operasyonun başlamasından 24 saat sonra bölgedeki yasadışı birlikler Azerbaycan'ın taleplerini kabul ederek teslim olmuştur. Bunun temel nedeni ise ayrılıkçılara dış desteğin sağlanamaması ve Azerbaycan ordusunun başarılı askerî operasyonuydu. Azerbaycan ordusu bu silahlı grupların stratejik yüksekliklerini ve ikmal yollarını ilk kez kontrol altına aldığı teslim olmaktan başka çareleri kalmamıştı. Nitekim Ermenistan, Karabağ'da yaşayan Ermenilerin kaderini kendi iradeleri dışında belirlemeyeceği konusunda kararlıyken uluslararası toplum da Azerbaycan ile Karabağ Ermenileri arasında doğrudan diyalog başlatılmasını istemekteydi. Dolayısıyla Karabağ Ermenilerinin bizzat Azerbaycan'a entegre olma kararı, Ermenistan ve destekçilerinin iddialarını geçersiz kılıyordu (Veliyev, 2023). 21 Eylül 2023'te Azerbaycan'ın Yevlah şehrinde Karabağ Ermenilerinin Azerbaycan anayasası çerçevesinde entegrasyonu konusunda görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmenin ardından Azerbaycan, Karabağ'daki sivillerin ihtiyaçlarını karşılamak için uzun süredir yasa dışı silahlı gruplar tarafından kapatılan Ağdam-Hankendi yolunu kullanmıştır. Daha sonra Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Karabağ Ermenilerinin Azerbaycan'a entegrasyonu için komisyon kurulmasına ilişkin kararnameyi imzalamıştır. Bu komisyon bir yandan Karabağ'daki Azerbaycan devlet kurumlarının gelecekte işlerliğinin sağlanması, Karabağ'daki Ermenilerin sosyo-ekonomik sorunlarının çözülmesi aynı zamanda onların Azerbaycan'a entegrasyonu için çalışacaktır. Sonuçta bu operasyon sadece Karabağ'daki yasa dışı silahlı birliklerin değil onları destekleyen güçlerin de yenilgiye uğratılması anlamına gelmekteydi (Shiraliyev, 2023b).

Bölgesel ve küresel aktörlerle iş birliği ve ilişkilerin derinleştirilmesi, ulusal güvenlik stratejilerinin önemli bir bileşenidir. Güney Kafkasya, Rusya, Türkiye, İran ve Batılı ülkeler gibi birçok küresel ve bölgesel aktörün ilgi odağında yer almaktadır. Azerbaycan, bu güç dengeleri içerisinde kendisine stratejik avantajlar sağlamaya çalışmaktadır. İkinci Karabağ Savaşı sonrası Azerbaycan, uluslararası alanda diplomatik ve siyasi ilişkilerini güçlendirmiş ve müttefikler arayışına girmiştir. Özellikle Türkiye ile olan stratejik ortaklık, bölgedeki güvenlik politikalarında önemli bir yer tutmaktadır (Şirəliyev, 2024). Azerbaycan, toprak bütünlüğünü koruma ve işgal altındaki bölgelerin geri alınması konusunda kararlı bir tutum sergilemiş ve uluslararası arenada daha etkin bir diplomasi politikası benimsemiştir. Ülkeler arası ilişkileri güçlendirme ve uluslararası toplumdan destek sağlama amacıyla yoğun diplomatik faaliyetlerde bulunmuştur.

Millî güvenlik politikasının bir diğer önemli hedefi, uluslararası arenada olumlu bir imaj oluşturmaktır. Uluslararası platformlarda güvenilir bir aktör olarak kabul edilme amacı taşıyan diaspora politikası, yurt dışındaki Azerbaycanlıların haklarının ve millî kimliklerinin korunması ve ulusal çıkarlara uygun olarak Azerbaycan'ın dünya çapında daha etkin bir şekilde temsil edilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir (Shiraliyev, 2022d).

İkinci Karabağ Savaşı'nın ardından hem bölgesel hem de küresel güvenlik ortamına uyum sağlamak amacıyla kapsamlı bir revizyona tabi tutulmuş Azerbaycan'ın millî güvenlik stratejileri; oluşan yeni dengeler ve güvenlik dinamikleri çerçevesinde, ulusal güvenliğini güçlendirmeye yönelik bir dizi stratejik hedef belirlemiştir. Bu stratejiler, Azerbaycan'ın iç ve dış tehditlere karşı daha dirençli hâle gelmesini ve ulusal çıkarlarının daha etkin bir şekilde korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Azerbaycan'ın kontrolüne geçen bölgelerin yeniden inşası ve güvenlik altına alınması, bölgedeki uzun vadeli barışın tesis edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda işgalden kurtarılan toprakların mayınlardan temizlenmesi, altyapının yeniden inşası ve sivil halkın geri dönüşü, millî güvenlik stratejisinin önemli unsurları hâline gelmiştir. Ayrıca dost ve müttefik ülkelerle askerî işbirliklerinin derinleştirilmesi, Azerbaycan'ın savunma gücünün kolektif güvenlik çerçevesinde sağlamlaştırılması açısından kritik bir öneme sahiptir.

Günümüzün dijital çağında, siber güvenlik de Azerbaycan'ın ulusal güvenlik stratejilerinin önemli bir unsuru hâline gelmiştir. Devletin bilişim altyapısının korunması ve olası siber saldırılara karşı gerekli önlemlerin alınması hem ekonomik hem de askerî güvenlik açısından kritik öneme sahiptir. Azerbaycan,

siber tehditlere karşı direncini artırmak ve dijital altyapısını güçlendirmek amacıyla çeşitli projeler geliştirmektedir. Bu projeler, Azerbaycan'ın uzun vadeli güvenlik politikalarını ve bölgedeki liderlik rolünü güçlendirme hedeflerine hizmet etmektedir.

SONUÇ

Azerbaycan'ın ulusal güvenlik politikası, sadece ülkenin iç çıkarlarını korumakla kalmayıp aynı zamanda küresel güvenlik ortamının iyileştirilmesine katkı sağlamayı da amaçlamaktadır. Bu perspektiften bakıldığında, Azerbaycan'ın güvenlik politikası, uluslararası süreçlerde aktif rol alarak adil, istikrarlı ve demokratik bir dünya düzenine katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Bölgesel ve küresel güvenliğin sağlanmasında Azerbaycan'ın kendi güvenliğini ve ulusal çıkarlarını gözetirken aynı zamanda devletler arası iş birliği ve karşılıklı çıkarlara dayalı ilişkileri de güçlendirmeye çalıştığı görülmektedir. Azerbaycan, bulunduğu stratejik konum ve sahip olduğu doğal kaynaklarla, bölgesel istikrar ve güvenlik açısından önemli bir aktördür. Dolayısıyla Azerbaycan'ın güvenlik politikası sadece sınırlarını koruma amaçlı değil bölgedeki tüm ülkelerle güvene dayalı ilişkiler geliştirme hedefini de taşımaktadır. Özellikle enerji koridorları ve uluslararası ticaret yolları üzerinde kritik bir rol oynayan Azerbaycan, bu projelerin güvenliğini sağlamaya yönelik iş birliklerini artırmaktadır. Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası örgütler aracılığıyla çeşitli barış misyonlarına ve bölgesel güvenlik girişimlerine katkı sağlanması, Azerbaycan'ın küresel güvenliğe olan bağlılığını gösterirken aynı zamanda ulusal güvenliğin de uluslararası işbirlikleriyle pekiştirilebileceğini ortaya koymaktadır.

Bu makale, İkinci Karabağ Savaşı sonrası Azerbaycan'ın millî güvenlik stratejilerinde meydana gelen dönüşümleri ve bu süreçte güvenikleştirme teorisinin uygulanabilirliğini kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Azerbaycan'ın savaş sonrası dönemdeki stratejik değişiklikleri, yeni ulusal güvenlik öncelikleri ve politikaları ile Güney Kafkasya'daki jeopolitik dinamikler ışığında analiz edilmiştir.

Makalenin ana bulguları, İkinci Karabağ Savaşı'nın Azerbaycan'ın ulusal güvenlik stratejilerinde derinlemesine bir dönüşüme neden olduğunu göstermektedir. Bu dönemde Azerbaycan; askerî modernizasyon ve güçlendirme, iç güvenlik ve terörle mücadele, sınır güvenliği ve istihbarat konularında önemli adımlar atmıştır. Ayrıca diplomatik ilişkiler ve uluslararası iş birliği alanında aktif bir politika izleyerek toprak bütünlüğünü koruma ve ekonomik güvenliği sağlama konularında belirgin bir ilerleme kaydetmiştir.

Güvenlikleştirme teorisi, Azerbaycan bağlamında etkili bir şekilde uygulanabilirliğini göstermiştir. Dağlık Karabağ sorununun Azerbaycan'ın ulusal güvenlik gündeminde önemli bir yer tutması, güvenlikleştirme sürecinin nasıl işlediğine dair net bir örnek sunmaktadır. Azerbaycan; ulusal güvenlik stratejilerini belirlerken Dağlık Karabağ'ı sürekli bir tehdit olarak tanımlayarak bu tehdide karşı olağanüstü önlemler almıştır. Ayrıca bu süreçte uluslararası toplumun desteğini kazanmak ve bölgesel güvenliği sağlamak amacıyla güvenlikleştirme politikalarını etkin bir şekilde kullanmıştır.

Sonuç olarak İkinci Karabağ Savaşı sonrası Azerbaycan'ın millî güvenlik stratejileri, askerî, ekonomik, diplomatik ve sosyal alanlarda önemli değişiklikler ve gelişmeler göstermiştir. Güvenlikleştirme teorisi bağlamında değerlendirildiğinde, Azerbaycan'ın güvenlik politikalarının etkinliği ve gelecekteki stratejik yönelimleri için belirli öneriler sunulmuştur. Bu bulgular, Azerbaycan'ın ulusal güvenliğini koruma ve bölgesel istikrarı sağlama çabalarını anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ak, T., & Hasanoğlu, M. (2021). İç Güvenliğin Değişen Gündemi ve Azerbaycan Devletinin İç Güvenliği. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 19-38.
- Aslan, M. (2021). Azerbaycan'ın İkinci Karabağ Savaşı'ndaki askerî harekâtı; Zaferin teknik analizi. *Çıkmazdan çözüme Karabağ sorunu* (ss. 245-269), İstanbul: SETA.
- Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Konsepsiyası, 2007. <https://e-qanun.az/framework/13373>
- AzərTac. (2007). Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Siyasətinin Əsas İstiqamətləri. https://azertag.az/xeber/4_azerbaycan_respublikasinin_milli_tehlukesizlik_siyasetinin_esas_istiqametleri-378336
- Baylis, J., Smith, S. and Owens, P. (2023). *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*. Oxford University Press.
- Bertrand, S. (2018). Can the subaltern securitize? Postcolonial perspectives on securitization theory and its critics. *European journal of international security*, 3(3), 281-299.
- Bethlehem, D. (2012). Principles Relevant to the Scope of a State's Sight of Self-Defense Against an Imminent or Actual Armed Attact. Erişim tarihi: 15 Temmuz 2024, <https://legal.un.org/counsel/Bethlehem%20-%20Self-Defense%20Article.pdf>
- Birdiqli, F. (2011). Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(31), 149-169.
- Birdiqli, F. (2020). Uluslararası Güvenliğin Tarihsel Gelişimi ve Post-Modern Güvenlik Dönemi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, UGK Özel Sayısı, 235-260.
- Brauch, H. G. (2008). Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü. *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), 1- 47.
- Buzan, Barry (2015). *İnsanlar, Devletler ve Korku: Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Güvenlik Çalışmaları için Bir Gündem*. 2. baskı, Emre Çıtak (Çev.), İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
- Buzan, B., Waeber, O. and de Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers, Inc.

- Côté, A. (2016). Agents without agency: Assessing the role of the audience in securitization theory. *Security dialogue*, 47(6), 541-558.
- Davey, L. (1991). The Application of Case Study Evaluations. *Practical Assessment, Research, and Evaluation* 2(9). <https://doi.org/10.7275/02g8-bb93>
- Hasanov, A. (2016). *Azərbaycan Cumhuriyeti'nin Ulusal Kalkınma ve Güvenlik Politikası*. Bakü: Zardabi.
- Hasanov, A. (2010). Haydar Aliyev ve Azərbaycan'ın milli güvenlik politikası: ana hedefler, görevler ve uygulama mekanizmaları, Haydar Aliyev ve Azərbaycan kalkınma modeli içinde (ss. 32-48), Bakü.
- Həsənov, Ə. (2016). *Azərbaycan Respublikasının milli inkişaf və təhlükəsizlik siyasətinin əsasları*. Bakı: Zərdabi LTD.
- İncekaya, G. (2020). *Uzmanlara göre uluslararası Hukuk Azerbaycan'a kaybettiği topraklarını geri alma hakkı veriyor*. Erişim tarihi: 03 Ağustos 2024, <https://www.aa.com.tr/tr/azerbaycan-cephehatti/uzmanlara-gore-uluslararası-hukuk-azerbaycana-kaybettiği-topraklarını-gerialma-hakkı-veriyor/1989285>
- Jervis, R. (1994). Hans Morgenthau, Realism, and the Scientific Study of International Politics. *Social Research*, 61(4), 853–876.
- Kant, I. (1983). *Perpetual Peace and Other Essays*. Indianapolis: Hackett Publishing Company.
- Karadağ, U. (2016). Birleşmiş Milletler Antlaşması'na göre Meşru Müdafaa Hakkı. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(2), 171-186.
- Kardaş, Ş. ve Balcı, A. (2014). *Uluslararası ilişkilere giriş: tarih, teori, kavram ve konular*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Keohane, R. O. and Nye J. S. (1987). Power and Interdependence Revisited. *International Organization*, 41(4), 725-753.
- Kurt, S. (2017). Dağlık Karabağ Sorunu'nun Güvenikleştirme Teorisi Çerçevesinde Analizi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 6(2), 1-22.
- McDonald, M. (2008). Securitization and the Construction of Security. *European Journal of International Relations*, 14(4), 563-587.
- Milli təhlükəsizlik haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2004. <https://e-qanun.az/framework/5455>

- Shepherd, L. (2013). *Critical approaches to security*. Abingdon: Routledge.
- Shiraliyev, M. (2022a). Avrupa'da Aşırı Sağ Partilerin Yükselişinin Temel Belirleyicileri. *SDE Akademi Dergisi*, 2(6), 140-159.
- Shiraliyev, M. (2022b). İkinci Karabağ Savaşı'nın Sonuçları Açısından "Kuşak ve Yol" Projesinde Azerbaycan'ın Rolü. Uluslararası Geçmişten Geleceğe İpek Yolu Sempozyumu bildiri kitabı içinde (ss. 619-625), Ankara: AHBVÜ.
- Shiraliyev, M. (2022c). Jeopolitik ve Jeoekonomik Perspektifden İkinci Karabağ Savaşı'nın Sonuçları: Zengezur Koridoru'nun Stratejik Önemi. Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü II. Uluslararası Soğuk Savaş Sonrası Sosyal, Ekonomik ve Siyasal Gelişmeler Bağlamında Güney Kafkasya Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde (ss. 181-196), Ankara: İKSAD.
- Shiraliyev, M. (2022d). Language Policies Directed At Borchali and South Azerbaijan Turks and Mother Tongue Problem. *Turkish Journal of Diaspora Studies*, 2(2), 145-164.
- Shiraliyev, M. (2022e). Uluslararası Hukuk Açısından Şuşa Beyannamesi ve Önemi. II. Uluslararası Kafkasya'nın Geleceği Kongresi Bildiriler Kitabı içinde (ss. 103-111), Ankara: SDE.
- Shiraliyev, M. (2023a). Amerika Birleşik Devletleri'nin Obama ve Trump Dönemi Güney Kafkasya Politikasında Güvenlik Faktörü [Security Factor in the South Caucasian Policy of the United States in the South Caucasus under Obama and Trump]. *Kafkasya Çalışmaları*, 8(14), 1-24. <https://doi.org/10.21488/jocas.1133404>
- Shiraliyev, M. (2023b). The European Union's Conflict Resolution Policy in the South Caucasus. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(Cumhuriyet'in 100. Yılına Armağan Özel Sayısı), 83-98. <https://doi.org/10.58640/asyar.1408255>
- Shiraliyev, M. (2024). İran İslam Cumhuriyeti'nin İdeolojik Politikasında Borçalı Türkleri. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 6(4), 1060-1072. <https://doi.org/10.33712/mana.1307522>
- Şirəliyev, M. (2024). Şərq-Qərb kontekstində Zəngəzur Dəhlizinin Strateji Əhəmiyyəti. Zəngəzurun Tarixi və Coğrafiyası II Beynəlxalq Elmi Konfrans (ss. 246-248), Bakı: Elmi İş.

- Tilly, C. (1992). *Coercion, capital, and European states, AD 990–1990*. Cambridge: Blackwell.
- Veliyev, C. (2023). *Legal, political and military reasons for Azerbaijan's anti-terror ops*. Erişim tarihi: 12 Eylül 2024, <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/legal-political-and-military-reasons-for-azerbajans-anti-terror-ops>
- Waever, O. (1995), Securitization and Desecuritization. Ronnie D. Lipschutz (Ed.), *On Security* içinde (46-87), New York: Columbia University Press.
- Waever, O. (2008), Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 151-178.
- Waltz, K. (1990). Realist thought and neorealist theory. *Journal of International Affairs* 44(1), 21-37.
- Yılmaz, E. (2023). Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma İlkesine göre Dağlık Karabağ'a Azerbaycan'ın Askeri Müdahalesi. *Avrasya Etüdləri*(62), 5-34.

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2024, Cilt:13, Sayı:2, 301-334
doi: 10.28956/gbd.1553941

Gendarmerie and Coast Guard Academy
Institute of Security Sciences
Journal of Security Sciences, November 2024, Volume:13, Issue:2, 301-334
doi: 10.28956/gbd.1553941

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma / Research Article

Küreselleşme Sürecinde Güvenliğin Değişen Anlamı ile Bir Güvenlik Sorunu Olarak Gıda Güvencesi ve Güvenliği
Food Safety and Security as a Security Issue with the Changing Meaning of Security in the Globalisation Process

Yazar(lar) / Writer(s)

Sena GÖKÇEGÖZ, Araştırma Görevlisi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Bölüm Başkanlığı, senagokcegoz@hotmail.com, ORCID: 0009-0007-1708-0798

Bilgilendirme / Acknowledgement:

- Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:
- Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.
- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.
This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 21.09.2024
Makale Kabul Tarihi / Accepted : 25.11.2024

Atıf Bilgisi / Citation:

Gökçegöz S., (2024). Küreselleşme Sürecinde Güvenliğin Değişen Anlamı ile Bir Güvenlik Sorunu Olarak Gıda Güvencesi ve Güvenliği, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 13(2), ss 301-334. doi: 10.28956/gbd.1553941

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE GÜVENLİĞİN DEĞİŞEN ANLAMI İLE BİR GÜVENLİK SORUNU OLARAK GIDA GÜVENCESİ VE GÜVENLİĞİ

Öz

Bu çalışma, küreselleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan gıda güvencesi ve güvenliğini etkileyen ekolojik sorunların, ulusal güvenlik açısından ne anlama geldiğini gıda rejimleri teorisi ışığında açıklamayı amaçlamaktadır. Küreselleşmenin toplumsal hayatın her alanında getirmiş olduğu değişimler güvenlikle ilgili yaşanan sorunların farklı boyutlara taşınmasına neden olmuştur. Bunlardan biri de nüfus artışına bağlı olarak yaşanan gıda güvencesi ve güvenliği sorunlarıdır. Fakat, bu sorunları çözmek amacıyla gerçekleştirilen uygulamalar, uzun vadede yeni güvenlik sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuş ve bu durumu ulusal güvenlik açısından kritik hâle getirmiştir. Bu çerçevede özellikle 1980'lerden sonra dünya gezegeninde yaşanan ekolojik sorunlarla ilgili verilerden hareketle gıda güvencesi ve güvenliğinin ulusal güvenlik açısından anlamı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu alanı etkileyen ilk boyut, tarihsel ve sosyolojik olarak tarım ve gıda ile ilgili uygulamalarla kapitalist ekonomi arasındaki ilişkinin analizine dayanan gıda rejimleri teorisinden hareketle insan kaynaklı riskler olarak değerlendirilmiştir. Tarım ve gıdanın biyo-politik bir araç olarak kullanıldığını ortaya koymaya çalışan ikinci boyut ise esasında insan kaynaklı risklerin oluşturmuş olduğu ekolojik ve toplumsal sonuçların bir iz düşümü olarak değerlendirilmiştir. Son olarak bu iki boyutun gıda güvencesi ve güvenliğinin ulusal güvenlik açısından anlamının ne olduğu ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gıda Güvencesi ve Güvenliği, Gıda Rejimleri, İnsan Kaynaklı Riskler, Biyo-Politik, Ulusal Güvenlik

FOOD SAFETY AND SECURITY AS A SECURITY ISSUE WITH THE CHANGING MEANING OF SECURITY IN THE GLOBALISATION PROCESS

Abstract

This study aims to explain what the ecological problems affecting food security and safety that emerged with the globalization process mean in terms of national security in the light of food regime theory. The changes brought by the globalisation in all areas of social life have caused the problems related to the security to move to different dimensions. One of these is the problems of food security and safety which is caused by population growth. However, the practices carried out to ensure food security and safety have resulted in of new security problems in the long term and made this issue important in terms of national security. In this framework, it has been tried to reveal the meaning of food security and safety regarding the national security based on the data on ecological problems experienced on the Earth, especially after the 1980s The first dimension affecting this area has been evaluated as human-induced risks based on the food regime theory, which is based on the analysis of the relationship between the practices related to agriculture and food and the capitalist economy historically and sociologically. The second dimension, which tries to reveal that agriculture and food are used as a bio-political tool, has been evaluated as a projection of the ecological and social consequences created by human-induced risks. Finally, the significance of these two dimensions in terms of national security in regard to food security and safety is analysed.

Keywords: Food Security and Safety, Food Regimes, Anthropogenic Risks, Bio-Politics, National Security.

1. GİRİŞ

Bu çalışmanın konusunu küreselleşme sürecinde güvenliğin değişen anlamı sonucunda bir güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkan gıda güvencesi ve güvenliği oluşturmaktadır. Yaşanan ekolojik sorunlar özellikle küreselleşme süreciyle birlikte başlamış ve bu durum askerî olmayan tehditlerin de güvenlik alanına girmesiyle sonuçlanmıştır (Baysal & Lüleci, 2011, s. 73). Böylece güvenlik sorunu sadece askerî tehditlerle sınırlandırılan realist bakış açısıyla değil, (Karabulut, 2009, s. 65) aynı zamanda toplumsal, iktisadi, siyasi, çevresel güvenliği de kapsayan sektörleri içerisinde barındıran bir kavram haline dönüşmüştür (Baysal & Lüleci, 2011, s. 72). Bunun sebebi küreselleşme sürecinde ekonomik, kültürel, teknolojik, çevresel anlamdaki değişimlerle birlikte risklerin artmasıyla ilgilidir. Güvenlik alanının genişleyip risklerin görünmez bir biçimde yayıldığı ve uzmanların antroposen çağ olarak adlandırdığı bu dönemde toplumsal ve ulusal güvenlik için önem arz eden bu alanlardan biri de gıda güvencesi ile güvenliği alanındaki risk ve sorunlardır. Küreselleşme sürecinde nüfus artışına bağlı olarak daha fazla gıdanın üretilmesi gerektiğine dayanan temel sav üzerinden hareketle neoliberal ekonomik yaklaşımla gerçekleştirilen uygulamalar sonucunda (Erbaş, 2017, s. 16) tarım ve gıda alanında birtakım insan kaynaklı riskler ve bu risklerin biyo-politik araçlara dönüştürülmesine dayanan iki boyutlu durum yatmaktadır. Bu iki boyut temelde tarımsal üretim alanında yaşanan sorunlar üzerinden değerlendirilmektedir.

İlk boyut, temeli aydınlanma düşüncesine dayanan insan kaynaklı risklerdir. Bu riskler, modernitenin her şeye aklıyla hükmedebilen insan tasavvuru felsefesi sonucunda insanların yeryüzündeki her şeyi kullanılması gereken metalar olarak görmesi ile ilgilidir (Adorno & Horkheimer, 2010, s. 20). Bu sebeple insan kaynaklı riskler, çevresel/ekolojik boyut olarak ele alınmaktadır. Sanayileşme sürecinden bu tarafa sadece kâr odaklı bir yaklaşımla doğaya uygulanan müdahaleler sonucunda bugün birçok verimli tarım arazisi kullanılamaz hâle gelmektedir. (Ortaş, 2021) Örneğin bugün toprağa uygulanan yapay müdahaleler sonucunda toprak çölleşmesi ve kuraklık yaşanmaktadır (Singh, 2000, s. 99) Yaşanan kuraklık toplumsal alanda huzursuz ve güvensiz bir ortamın oluşmasına ve hatta iç çatışmalara zemin hazırlayabilmektedir (İzol vd., 2023, s. 74). Ayrıca kuraklığın bir sonucu olarak tarım gıda arz güvenliğinin sağlanamaması, göç hareketlerine neden olmaktadır (Bilik, 2023, s. 1102). Göçler sırasında insan ticareti, göçmen kaçakçılığı gibi birçok suç ortaya çıkmakta ve ülkeler için tehdit oluşturabilmektedir.

İkinci boyut ise su ve gıda gibi insanın fizyolojik ve biyolojik yapısını ilgilendiren unsurların nüfusu kontrol etmek amacıyla kullanılması durumudur. Daha açık bir ifadeyle artık savaşlar sadece nüfusu öldüren fiziki ve açık saldırılarla değil aksine nüfusu yaşatmaya dayanan iklim, su, gıda vb. gibi unsurların biyo-politik araçlara dönüştürülerek kullanıldığı bir duruma evrilmektedir. Örneğin Dünya Bankası ve Dünya Tarım Örgütü gibi kuruluşlar buğday savaşlarından, bazı iktisat uzmanları ise kıtlık savaşlarından bahsetmektedirler (Kurtoğlu, 2023, s. 89). Zira küreselleşme süreciyle birlikte oluşan dünyanın yönetim araçları artık, su ve gıdadır (Kurtoğlu, 2023, s. 395). Bu durum, tarım ve gıdanın biyo-politik bir araç olarak kullanıldığı küresel dünyada, insan kaynaklı riskler sonucunda ulusal güvenlik açısından önemli olduğu görülen tarım gıda arz güvenliğini tehditlere karşı açık hâle getirmektedir.

Bu çalışmada, ilk olarak küreselleşme sürecinde güvenliğin nasıl ve ne şekilde değişim gösterdiği açıklanacak ve ulusal güvenlik açısından gıda güvencesi ve güvenliğinin ne anlama geldiği ortaya koyulacaktır. Ardından tarım-gıdanın tarihsel ve sosyolojik açıdan nasıl bir değişim gösterdiği, ne gibi müdahalelerde bulunduğu gıda rejimleri teorisi ışığında tartışılacaktır. Gıda rejimleri teorisiyle hem insan merkezli yaklaşım sonucunda oluşan riskler hem de gıdanın tarihsel süreç içerisinde tarımsal alanda uygulanan müdahalelerle nasıl bir biyo-politik araca dönüştüğünün fotoğrafı ortaya koyulacaktır. Son olarak gıda rejimi teorisinden hareketle gıda güvencesi ve güvenliğini sağlamak adına gerçekleştirilen uygulamaların yeni güvenlik sorunlarının üretimine neden olduğu durumu insan kaynaklı riskler ile tarım ve gıdanın biyo-politik bir araç olarak kullanıldığı şeklindeki iki boyut üzerinden açıklanacaktır.

2. Küreselleşme Sürecinde Güvenliğin Değişen Anlamı

Dünyadaki her toplumu, devleti, ülkeyi kapsayan bir kültürel sistem olarak ifade edebileceğimiz küreselleşme, (Marshall, 2020, s. 449) birbirinden kilometrelerce uzakta olan kişilerin birbirlerinden etkilendiği bir süreçtir (Baylis, J., Smith, S. 2001'den akt. Karabulut, 2009, s. 105). Bu süreçte kişilerin birbirine uzaklıkları, nerede yaşadıkları giderek önemsizleşmektedir. Zira insanların doğdukları yerin ve bu yere ait kültürel sınırlamalarının belirsizleşmesi, dünyanın McLuhan'ın küresel köy (2020), Castells'in ağ toplumu (2013) olarak ifade ettiği gibi tek bir yer şeklinde kavranmasını sağlayan bilinci oluşturmaktadır (Marshall, 2020, s. 449).

Küreselleşme aynı zamanda toplumsal hayatın ekonomik, kültürel, teknolojik, politik alanlarındaki geleneksel bağlardan kopma sürecidir. Kültürel açıdan birçok farklı kültürün değer yargıları, tercihleri vb. yönden birbirine benzemeye başlamasıdır. Ekonomik bakımdan ise üretim faktörleri, bilgi ve iletişim ağları, yatırım ve yönetim bilgileri uluslararası arenada paylaşılarak her ülkenin ekonomik rekabete eşit bir biçimde katılabileceği bir dünya tasavvurudur (Demir, 2001, s.75). Bu yeni dünya tasavvuru ise yeni bir toplumsal ve kültürel tabakalaşmanın ayak seslerini ifade etmektedir. Çünkü küreselleşme sürecinde zenginlik ve yoksulluk, güç ve zayıflık, özgürlük ve sınırlılık yeniden dağıtılmaktadır. Bir başka deyişle bu süreç yeniden tabakalaşma sürecidir (Bauman, 2010, s. 74). Çünkü dünya tasavvuru ile toplumsal alandaki gerçeklik arasındaki çelişki makro anlamda az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri, mikro anlamda ise düşük gelirli sosyal sınıflar ile dezavantajlı gruplar açısından yıkıcı olabilmektedir (Demir, 2001, s. 75). Farklı sosyo ekonomik koşullara, teknolojiye sahip olan ülke ve bireylerin aynı piyasa şartlarında rekabet etmesi, dünyadaki dengenin bozulmasıyla sonuçlanmıştır. Üstelik bu denge sadece ekonomik ve toplumsal anlamda değil çevresel/ekolojik olarak da dünyayı etkilemiştir.

Bu süreçte çevresel/ekolojik olarak dünyanın etkilenmesi, doğanın kâr odaklı bir yaklaşımla kullanılmasıyla ilişkilidir. Doğanın kâr odaklı kullanılması 1930'lardan 1960'lara kadar olan dönemi kapsayan sanayileşme süreciyle birlikte gerçekleşmektedir. Sanayileşme Dönemi'ni günümüzden ayıran temel nokta sanayileşme sürecinde ulus devletlerin güçlü olmasıyla ilgilidir. Esasında Aydınlanma Dönemi ile başlayan ve insanın aklıyla her şeye hükmedebilecek bir güce sahip olduğuna dayanan insan merkezli yaklaşım sanayileşmenin yükseldiği 1930-1960 arasında da mevcuttur ve doğa ile çevrenin bozulmasıyla sonuçlanmıştır. Lakin küreselleşmeyle birlikte devletlerden ziyade çok uluslu şirketlerin güç kazanması bu uygulamaların boyutunu çok daha yıkıcı bir seviyeye dönüştürmüştür. Çünkü ulus devlet, toprakların ülkeye ve o ülkede yaşayan bireylerin yurttaşlara dönüşmesiyle oluşmaktadır. Bu sebeple devlet, yurttaşların her birinden sorumludur. Para, işyeri, ticaret, mülkiyet gibi unsurların garanti altına alınmasını sağlarken aynı zamanda vatandaşlarına düşük maliyetlerle eğitim, sağlık, adalet, sigorta gibi birçok hizmeti de sunma görevini üstlenmekte ve vatandaşını desteklemektedir (Erbaş & Erbaş, 2007, s. 46). Örneğin, refah devletinin yükseldiği dönem olarak görülen 1945-1975 yıllarında (Gümüş, 2018, s. 37) sanayileşme devam ederken sanayileşmenin getireceği riskler karşısında devlet bir sigorta görevi görmekte (Stevenson,

2017, s.436) ve destek uygulamaları gerçekleştirmektedir. Bu destek, tarımsal üretim alanında da meydana gelmektedir.

Örneğin, 1930'larda yaşanan krizin de etkisiyle 1945 sonrası tarım politikaları, üretimi artırmak üzere devletin yerel çiftçiyi, üreticiyi, yurttaşını destekleyen bir biçimde gerçekleşmektedir. 1980 sonrası küresel tarım politikalarında ise özellikle de az gelişmiş ülkelerde yerel üreticiyi destekleyici uygulamalar azalmaktadır. Küçük yerel üreticilerin akışkan piyasa ile tek başına bırakıldığı görülmektedir. Toplumsal dengelerin bozulduğu bu süreç her ülkenin kendine yeterli bir şekilde gıda ihtiyacını sağlaması konusunda tehdit oluşturmaktadır (Keyder & Yenal, 2020, s. 36-37). Daha açık bir ifadeyle özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gıda güvencesi ve güvenliği risk altına girmektedir. Bu durumun temel nedenlerinden biri bu süreçte serbest piyasa kurallarının ve sermayenin serbest bir biçimde dolaşıma girmesine izin veren bir ekonomik yaklaşımın sergilenmesi ve çok uluslu şirketlerin güçlenmesidir (Bauman, 2010, s. 71). Bir homo-economicus olarak piyasada rol oynayan çokuluslu şirketler ve küresel piyasa içinse küçük yerel üreticiler, geçimini sadece topraktan sağlayan üreticiler ve bu süreçte tarlasını satmak zorunda kalıp kırdan kente göç etmek zorunda kalan insanların kentte gıdaya ulaşmakta zorluk çekmelerinden herhangi bir sorumluluk duymamaktadırlar (Gülyüz & Sürgevil Dalkılıç, 2019; Koç, 2013, s. 28).

Küresel piyasaların yerel üretici ve ülke vatandaşlarının sorumluluğunu almayan, bireyin gücüne vurgu yapılan, devletlerden ziyade çok uluslu şirketlerin güç kazanmaya başladığı 1980'lerden sonraki dönemde şirketlerin temel odağının kâr elde etme güdüsü olması doğanın, toprağın, hayvanların etik kurallar gözetilmeksizin kullanılmasını daha da kolaylaştırmıştır. Örneğin Birleşmiş Milletler Dünya Tarım ve Gıda Örgütü'ne göre tarımdaki yanlış uygulamalar sonucunda dünyadaki toprakların üçte biri bozulmuştur (Demirci, 2019). Bilim insanları özellikle sanayi devrimiyle birlikte dünya ısısının 1,1 santigrat derece artmış olduğunu ve en son 125 bin yıl önce bu kadar sıcak olduğunu söylemektedirler (BBC, 2021). 1980'lerden sonra yeryüzü sıcaklıklarındaki bu değişim daha da belirgin hâle gelmektedir ve her geçen yıl sıcaklıklar artmaktadır (Türkeş, 2008, s. 33). Sıcaklıklar tarım arazilerini olumsuz etkilemekte ve kuraklık yaratmaktadır. Bu durum geçimini topraktan sağlayan yerel üreticiler/çiftçilerin yerlerinden göç etmek zorunda kalmalarına sebep olmaktadır. Çiftçilerin kırdan kente göç etmeleri sonucunda tarımsal üretimde azalış yaşanması gıda fiyatlarını artırmakta ve bu durum toplumsal alandaki huzurun bozulmasına ve hatta iç çatışmalara neden olarak (Yörük,

2023, s. 229) toplumsal ve ulusal güvenliği tehdit edebilecek boyutlara kadar gelebilmektedir. Dolayısıyla tarım ve gıda güvence ve güvenliğinin korunması toplumsal ve ulusal güvenliğin sağlanması açısından önem arz etmektedir.

3. Bir Ulusal Güvenlik Alanı Olarak Gıda Güvencesi ve Güvenliği

Kavramsal açıdan gıda güvenliği kavramı 1970'lerde yaşanan ekonomik krizle birlikte Afrika ve Latin Amerika gibi kendi kendine yeterli ülkelerin gıda krizi yaşamasıyla gündeme gelmiştir (İba, 2013, s. 40). Gıda güvenliği (food safety) gıdanın kimyasal, fiziksel niteliklerinin uygunluğunu ve beslenme değeri bakımından kaliteli olduğunu ifade eden bir kavramdır (Koç, 2013, s. 14). Bir başka ifadeyle sağlık açısından güvenli gıdanın tüketimidir (Erbaş, 2017, s. 15). Gıda güvencesi (food security) ise gıda güvenliğini de kapsayan bir kavram olarak dünyadaki tüm insanların gıda ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla her zaman ve her koşulda sağlıklı ve besleyici gıdaya fiziksel ve ekonomik bakımdan ulaşabilmelerini ifade etmektedir (Koç, 2013, s. 14). Dört temel ilkesi olan gıda güvencesinin ilk ilkesi hane, ülke ve küresel düzeyde yeterli gıdanın üretimini, dağıtımını içeren sağlanabilirliktir. İkinci ilke erişilebilirliktir. Erişilebilirlik, gıdanın üretimi için gerekli olan temel üretim araçlarına ya da yeterli ekonomik düzeye sahip olabilmekle ilgilidir. Üçüncü ilkesi kabul edilebilirliktir. Bu ilke ise gıdanın besleyiciliği bakımından güvenli, temiz, kaliteli insan onuruna yakışır, kültürel açıdan uygun gıdayı temsil etmektedir. Dördüncüsü yeterliliklerdir. Sürdürülebilirliğe vurgu yapan bu ilke doğanın ve toprağın gelecek nesiller için de kullanılabilir şekilde gıda üretimi yapılması gerektiğini savunmaktadır. Son olarak bireysel ve kurumsal etmenler ise gıda güvencesinin sağlanması için yapılması gerekenlerin hem bireysel hem de kuruluşların ortak müzakeresidir (Koç, 2013, s. 16-17-18).

Esasında modern anlamda gıda güvencesi ve güvenliği konusunun temeli 1929 yılında dünyada yaşanan ekonomik krize dayanmaktadır. Dünya pazarında yaşanan bu büyük kriz, istihdamın azalmasına ve açlığın artmasına neden olmuştur (İba, 2013, s. 37). Silolarda ve depolarda yiyecekler olmasına rağmen insanlar aç kalmışlardır (Koç, 2013, s. 23). Bu durum gıda güvencesi ve güvenliği sorununu gündeme getirmiştir. Yugoslavya, 1930'larda gıdanın önemini belirtmiş ve Milletler Cemiyeti, gelişmiş ülkelerin gıda ile ilgili bilgi oluşturmalarını söylemiştir. Böylece gıda sorununu açıklayan ilk rapor meydana gelmiştir (Shaw, 2007, s. 6'dan akt. İba, 2013, s. 38).

Bir ulusal güvenlik konusu olarak gıda ise 2. Dünya Savaşı sonrasında gündeme gelmiştir. Gıdanın toplumsal huzur ve güvenliğin sağlanmasındaki

kritik rolü, gıdayı devlet politikaları için önemli kılmıştır. Örneğin 1943'te savaş sırasında Birleşmiş Milletler tarafından yapılan konferansta ABD Başkanı Roosevelt; yurttaşların gıdaya olan erişimleri, beslenme kalitelerinin önemini vurgulamış, tarım ve gıdanın üretimi, dağıtımı, tüketimi konusunda projelerin geliştirilmesi gerektiğini söylemiştir. Böylece tarım ve gıdanın üretiminden tüketimine kadar her boyutunun kontrol altına alınmasını sağlayan bir kurumun kurulması gündeme gelmiştir ve 16 Ekim 1945'te Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü kurulmuştur (İba, 2013, s. 38).

Kavramsal, tarihsel ve ulusal güvenlik açısından gıda güvencesi ve güvenliği konusunun ortak noktalarına bakıldığında hem açlık oranlarını azaltmak hem de savaş, kıtlık, kuraklık gibi aniden gelişen olumsuz durumlarda insanların sağlıklı gıdaya ulaşılabilirliğini sağlamak amacıyla ortaya çıktığı görülmektedir. Bu amaç doğrultusunda tarım ve gıda alanında birçok uygulama gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda 1980 sonrasındaki küresel ticari ilişkilere bağlı olarak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler de tarım ve gıda konusunda yapısal uyum programlarına uyum sağlamaya çalışmışlardır. Fakat gıda güvencesi ve güvenliğinin neoliberal ekonomi politikalar doğrultusunda sağlanmaya çalışılması ve diğer yandan küreselleşmeyle birlikte ülkelerin birbirine olan bağımlılıkların artması sonucunda dünyadaki açlık oranları ve beslenme kalitesizliği daha da yükselmiştir. Bunun temel sebebi gıda güvencesine sadece bir arz olarak bakan küresel ve neoliberal politikaların etkisidir (Koç, 2013, s. 27). Zira piyasa kurallarının üstünlüğüne dayanan neoliberal politikalar ve bu dönemde güçlenen çok uluslu şirketler için doğal kaynakların sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda kullanılması, elde edilen kârdan sonra gelen koşuldur (Güleryüz, 2020). Bu durum doğaya, yerel üreticilere ve piyasa ekonomisine bütüncül bir yaklaşım sergilenmemesi ile ilgili olan insan merkezli yaklaşımın bir ürünüdür. İnsan merkezli yaklaşımla; verim elde etmek için toprağa uygulanan kimyasal müdahaleler, geçimini topraktan sağlayan üreticiler ve özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomisinde önemli bir yer tutan tarım ve gıda arz güvenliğinin sağlanması zorlaşmaktadır.

Tarım gıda alanını da etkilemiş olan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması bu duruma örnek teşkil etmektedir. Anlaşma sonrasında gümrük duvarları kaldırılmıştır. Bu durum Meksikalı küçük mısır üreticilerinin Amerika'nın ucuz mısırları karşısında direnemeyerek üretimi bırakmalarına neden olmuştur. Bu anlaşma ile mısır fiyatları düşmüştür ancak mısır unu fiyatı %279 oranında artış göstermiştir. Meksika'nın yaşadığı bu örnek esasında

gıdanın sadece bir hammadde olarak görülmemesi gerektiğini göstermektedir. Zira hammaddenin ötesinde tarımsal üretim alanında birçok insan üretim yapmaktadır. On binlerce Meksikalı üreticinin tarımdan ve üretimden kopması hem kırsal alandaki üretimin azalmasına hem de topraktan geçimini sağlayarak karınlarını doyuran insanların aç kalmasına yol açmaktadır. Teknolojik gelişmelerin tarım ve gıda alanında kullanılması elbette ki önemlidir fakat bu uygulamaların doğayı, üreticiyi de kapsayan bütüncül bir bakış açısıyla gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir (Koç, 2013, s. 27). Zira bugün gıda güvencesi ve güvenliğini sağlayarak dünyadaki açlık oranlarının azalmasını amaçlayan bu uygulamaların başarısız olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin Gıda Güvenliği ve Beslenme Durumu (Sofi) raporuna göre 2023 yılında 733 milyon kişi açlıkla mücadele etmektedir ve bu oran 2008-2009 yılındaki oranlarla benzerlik göstermektedir. 2019-2023 yılları karşılaştırıldığında ise 2023 yılında açlıkla mücadele eden insan sayısı dünyada 152 milyon kişi artmıştır (UNICEF, 2024).

Dünyadaki açlık oranlarını azaltmak amacıyla gerçekleştirilen tarım ve gıda alanındaki uygulamaları, bu amacın aksine açlığın devam etmesine ve hatta daha da artmasına ve sınıflar arası gelir düzeyi arasındaki farkın açılmasına neden olan patolojik bir durumu doğurmaktadır. Dünya nüfusuna yetecek kadar üretim yapılmasına rağmen açlık oranlarının artmaya devam etmesi (Karaman, 2018, s. 120) bu patolojik durumun bir göstergesidir. Bu noktada söz konusu tarım ve gıda uygulamaları konusunda iki farklı görüş vardır. Bunlardan biri dünya nüfusunun da artmasına bağlı olarak daha fazla gıdaya ihtiyaç olacağı ve bu nedenle özellikle çok uluslu şirketlerin teknolojik gelişmelere bağlı olarak kullanmış olduğu biyoteknolojik tekniklerle genetiği değiştirilerek üretilen GDO'lu tohumlar (Nofouzi, 2013, s. 2) gibi gelişmelerle dünya nüfusunun beslenebileceği savıdır. İkincisi ise asıl sorunun nüfusun artmasına bağlı olarak yaşanabilecek olan gıda yetersizliğinden değil, gıdanın dağıtımında yaşanan adaletsizlikten kaynaklandığı savıdır. Bu sava göre GDO gibi teknolojiler açlık sorununun merhemi olamayacaktır. Aksine bu sorunu yeniden üretme potansiyeline sahiptir. Örneğin tek kullanımlık tohum üretiminin birkaç çok uluslu şirketin tekelinde olması ve küresel ticari pazar mantığına dayalı neoliberal politikaların uygulanması üreticilerin bu şirketlere bağımlı olmasına neden olmaktadır (Erbaş, 2017, s. 16). Ulusal politikalar yerine küresel politikaların daha güçlü ve tercih edilir hâle gelmesi çevre ülkelerin merkez ülkelere bağımlılığını getirmektedir. Bu süreçte az gelişmiş ülkeler merkez ülkelerin yer alması olduğu küresel ekonomi içerisinde yer almaya çalışırken

çevre ülke haline dönüşmektedirler. Bunun sebebi küresel pazar koşullarının özellikle ekonomik sermaye bakımından güçlü olanların çıkarlarına göre şekillenmesinden kaynaklanmaktadır (Öztürk, 2014, s. 95). Bu döngü çevre ülkelere dönüşen ülkelerin kalkınmalarını zorlaştırmakta ve adaletsiz uluslararası iş bölümü, öncesinde tarım ve gıda konusunda kendine yeterli bu ülkeleri tarım ve gıda konusunda şirketlere bağımlı hâle getirmektedir (Erbaş, 2017, s. 15). Bu durum gıda güvencesinin ilk ilkesi olan hane, ülke ve küresel anlamda her zaman ve her koşulda yeterli gıdaya ulaşabilmeyi ifade eden sağlanabilirlik konusunda tehdit oluşturmaktadır.

Diğer yandan bu şirketlerin ilk hedefinin kâr elde etmek olması durumu; doğanın, toprağın, yeryüzünün ikinci plana atılmasıyla sonuçlanmakta ve bu durum hem doğa hem de insanlar açısından riskler yaratmaktadır. Bu riskler gıda güvenliği açısından sağlık ve kaliteli gıdanın tüketimi hususunda sorunların oluşmasıyla ilgilidir. Daha fazla verim elde etmek adına yapılan yapay müdahalelerin insan sağlığını nasıl etkileyeceğinin uzun vadeli sonuçları belirsizdir.

Yapay müdahalelerden biri, geçmişi 2. Dünya Savaşı'ndan sonra gıda üretimini artırmaya yönelik araştırmalara dayanan yabancı otların, böceklerin ve mantarların öldürülmesine yarayan pestisitlerdir (Dubgaard, 1991'den akt. Karaer & Gürlük, 2003, s. 198). Bu pestisitlerin modern tarım alanında da uygulanması sonucunda alınan ürün miktarı bakımından verimliliği artırıcı bir etkisi görülmüş olsa da uzun vadede bitki ve hayvanlara zarar vermiş, yer altı suları ve denizlerin kirliliğine yol açmıştır (Karaer & Gürlük, 2003, s. 199). Bu yanı sıra pestisitler tarım gıda güvencesi ilkelerinin; sağlanabilirliği, erişilebilirliği, yeterliliği bakımından sorunlar yaratmasına neden olabilmektedir. Zira bu durum toprağın aşırı kimyasala maruz kalmasından ötürü uzun vadede kullanılamamasına, verimsizleşmesine ve gelecek nesiller için tarım ve gıda üretiminin yapılamamasına yol açabilmektedir. Tarım üreticilerini topraktan kopmasına, tarım ve yerel ekosistem bilgilerinin gelecek nesillere aktarılamamasına ve üretimin azalmasına bağlı olarak gıda kriziyle sonuçlanabilmektedir. Bu durum gıda kıtlığı ve gıda fiyatlarının yükselmesine neden olarak ülke ve toplumlarda açlığa, yaşam kaybına, sosyal huzursuzluklara, ekonomik ve sosyal istikrarsızlıklara yol açabilmektedir (Hendriks, 2015, s. 612'den akt. Uzun, 2023, s. 8). Dolayısıyla gıda güvencesi ve güvenliğini sağlamak ulusal güvenliğin sağlanması açısından önemli bir güvenlik sorunu haline dönüşebilmektedir.

Tarım gıda güvencesi ve güvenlik alanında yaşanan bu sorunların tarihsel ve sosyolojik çerçevesini bize sunan en önemli teorilerden biri gıda rejimleri teorisisdir. Bu kavram tarihsel ve küresel düzlemde gıdanın üretim, tüketim ve dağıtım konusunda nasıl yönetildiğini, her bir gıda rejiminde değişen ve dönüşen güç dengelerini açıklarken aynı zamanda gıdanın jeopolitik bir silah olarak (McMichael, 2022, s. 18) nasıl kullanıldığını da göstermektedir. Bu yönüyle çalışmanın öne sürmüş olduğu temel fikir olarak gıda güvencesi ve güvenliğinde oluşan insan kaynaklı riskler ve gıdanın biyo-politik bir araca nasıl dönüştüğü sorunu gıda rejimleri teorisi bağlamında tartışılacaktır.

4. GIDA REJİMLERİ BAĞLAMINDA GIDA GÜVENCESİ VE GÜVENLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gıda rejimleri kavramı ilk defa 1987’de Friedmann tarafından 2. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası gıda düzeni ile ilgili yapmış olduğu bir çalışmada Soğuk Savaş Dönemi’nde ABD’nin yapmış olduğu gıda yardımlarının, esasında jeopolitik bir silah olduğunu belirtmek için kullanılmıştır (McMichael, 2022, s. 18). McMichael’e göre de (1996, s. 48’den akt. Roche, 2012, s. 64) bu kavram coğrafyadan ziyade jeopolitik kaygıları içeren bir kavramdır. 1989’da ise Friedmann ve McMichael (2022, s. 18) “kapitalist ekonomik sisteminin gelişiminde ve devlet sisteminde tarımın rolü”ne odaklandıkları makalelerinde gıda rejimi teorisini açıklamışlardır. Kapitalizmin içinde yaşadığı krizler ve çelişkiler gibi gıdanın da benzer bir hikâyesi olduğunu öne süren bu teori (Erbaş, 2017, s. 18) tarım ve gıdanın uluslararası ticaretinin sınıfsal bir düzlem üzerinden nasıl işlediğini göstermektedir (Michael, 2022, s. 198). Kapitalizmin krizlerine benzer şekilde her bir gıda rejimi de belirli bir döneme kadar devam etmekte, yükselmekte ve krize girerek sonunda köklü bir değişime yol açmaktadır (Erbaş, 2017, s. 18). Gıda rejimleri kavramı tarihin belirli dönemlerinde tarım ve gıdanın temellerini bize açıklarken aynı zamanda günümüz küresel gıda sistemi içerisinde tarım ve gıdanın analizi açısından önemli bir araçtır (Gimenez & Shattuck, 2011, s. 110). Tarihsel anlamda üç temel gıda rejiminden bahsedilmektedir.

4.1. Birinci Gıda Rejimi

Yerleşimci kolonyal gıda rejimi olarak adlandırılan ilk gıda rejimi İngiltere hegemonyasında biçimlenmekte ve (Erbaş, 2017, s. 18) 1870-1930 yıllarını kapsamaktadır (Aydın, 2018, s. 123). İngiltere’de artan kentli nüfus için gerekli olan gıdanın sağlanması amacıyla Avrupa’dan birçok Avrupalı göçmen Amerika, Kanada, Arjantin ve Avustralya topraklarına yerleştirilmiştir (Erbaş,

2017, s. 18). Tek ürün odaklı bir tarım modeli benimsenen bu dönemde özellikle tahıl ve et üretimine ağırlık verilmiş, serbest ticaret kuralları ve sömürge düzeni sonucunda İngiliz sermayesi giderek zenginleşmiştir (Aydın, 2018, s. 123).

Sonraları politik bağımsızlıklarını kazanan yerleşimci koloniler ulusal ekonomilerini düzenlemeye çalışmışlardır. Lakin ABD'nin tarım ve gıda alanındaki gelişimi ve çok miktardaki tahılı piyasaya sürmesiyle tahıl fiyatları düşerek Avrupa'da tarımın krize girmesine yol açmıştır. Esasında 1930'larda yaşanan ekonomik buhran bu krizin bir sonucudur. Yaşanan ekonomik buhran ile birinci gıda rejimi krize girmiştir (Erbaş, 2017, s. 18). Diğer taraftan çiftçi oylarıyla hükümet başına gelen Başkan Roosevelt'in tarım ve gıda alanında uyguladığı politikalar sonucunda üretim fazlası meydana gelerek ABD hegemonyasının doğmasına neden olmuştur (Aydın, 2018, s. 124).

4.2. İkinci Gıda Rejimi

Markantil-Endüstriyel Gıda Rejimi olarak adlandırılan ikinci gıda rejimi, teknolojik gelişmelerin hız kazanarak tarım ve gıda ticaretinin geliştiği, (Erbaş, 2017, s. 19) ülkelerin kendi içlerinde tarım ve gıda desteklerinin, uluslararası düzlemde ise liberal kuralların hâkim olduğu rejimdir (Aydın, 2018, s. 124). Tarımsal ürün elde etmede geliştirilen tekniklerle birlikte özellikle 1960'lı yıllarda %100'e varan verimli ürün artışların yaşanması bu rejimin yeşil kapitalizm ya da yeşil devrim olarak da anılmasına sebep olmuştur (Ak, 2002, s. 31). Örneğin 1960-2000 yılları arasında ABD'de buğday ekim alanı %2,89 iken buğday üretim miktarı %80,8 artmıştır. Aynı dönemde az gelişmiş ülkelerde ekim alanı %43,7 oranında artış göstermiş olsa da üretim miktarındaki artış %95 artmıştır. Bu oran ABD'nin ekili alan miktarı ve elde etmiş olduğu ürün miktarına göre düşük kalmaktadır (Karabağ, 2020, s. 260).

ABD, tarımsal alandaki gelişimi ve üretmiş olduğu politikalar sonucunda çok fazla ürün elde etmiş ve bu durumu siyasal ve ekonomik olarak kullanmıştır (Aydın, 2018, s.124). Bunun sebebi küresel anlamda önemli bir güç hâline gelmek ve diğer ülkelerin tarım ve gıda konusunda bağımlılıklarını artırarak elde ettiği gücün pekişmesini sağlamaktır.

Marshall Yardımları ve "bombadan daha etkili bir silah" olarak ifade edilen (Middle East Research and Information Project, 1987'den akt. Karabağ, 2012, s. 268) 1954 Tarımsal Ticaretin Gelişmesi ve Yardım Yasası (Public Law 480) (Aydın, 2018, s. 124) Barış İçin Gıda gibi söylemler, ABD'de oluşan tarım

fazlası ürünlerin ihracatını yapmak (Çaşkurlu, 2012a, s. 64) ve gıda kontrolünü sağlayarak kendisine bağımlı bir küresel ekonomik ilişkiler ağı oluşturmak adına gerçekleştirilen uygulamalardır. Tarım ve gıda konusunda sorunlar yaşayan ülkelere yardım etmek ve kalkınmalarını sağlamak paravanını bir amaç olarak belirleyen ABD, tarım ve gıda ürünlerini piyasa fiyatının altında bu ülkelere satmıştır (Friedmann, 2005b, s. 129'dan akt. Aydın, 2018, s. 124). ABD'nin yardım etmiş olduğu yeni kurulan bu ülkeler böylece ABD buğdayını dış yardım olarak almışlardır. Kendi yetiştirdikleri tahıllar yerine buğday ithalatına yönelmişlerdir. Bu durum 1950 yılında gelişmekte olan ülkelerde %19 olan dünya buğday ithalatının, 1960'ların sonlarında %66'ya çıkmasına neden olmuştur (Friedmann, 1994'den akt. Atkins, 2001, s. 5).

Bu ülkelerin kendilerinin üretmeyip, ithal etmelerinin nedeni hem -kısa vadede de olsa- mali açıdan daha ucuz bir şekilde gıda ihtiyacının karşılanması hem de ulus-devletlerin yükselişinin olduğu bir dönemde kalkınmanın ve modernleşmenin sanayileşme ile gerçekleşebileceği inancıdır. Bu inanç tarımın öneminin azalmasına, yerli üretimden uzaklaşılmasına ve hatta geleneksel beslenme alışkanlıklarının değişmesine neden olmuştur (Çaşkurlu, 2012b, s. 177). Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kendi yetiştirdikleri ürünler yerine daha ucuza mal ettikleri ABD tarım ürünlerini ithal etmeleri, onların tarımdan uzaklaşmalarına, kendi jeopolitik, coğrafik ve ekolojik konumlarıyla ilgili tarımsal kültürle ilgili oluşturmuş oldukları yerel bilgilerin kaybolmasına yol açmıştır. Bu durum temel gıda ürünlerini yetiştirmekte bile zorlanmalarına ve kendi kendine yeterli bir tarım gıda sistemine sahipken gıda ithal eden ülkeler hâline gelmelerine neden olmuştur (Aydın, 2018, s. 125).

Tarımın sanayileştiği bu dönem çok uluslu şirketlerin tarım ve gıda alanında güçlenmesini sağlamıştır. Teknolojik gelişmeye bağlı olarak tarımsal alandaki rasyonalizasyon; tarım ilaçları, melez tohumlar, GDO teknolojisi gibi kısa vadede verimlilik ve kârı getiren unsurların kullanılmasıyla sonuçlanmıştır. Özellikle 1980'lerden sonra tarımsal alandaki bu gelişmeler kalkınmak isteyen az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri de kapsayacak biçimde bir yayılma göstermiş ve tarım uluslararası bir boyuta taşınmıştır. Artık üçüncü dünya ülkeleri de uluslararası ekonomi politik sürecindeki meta zincirlerinin önemli halkaları hâline gelmişlerdir (Aydın, 2018, s. 126).

4.3. Üçüncü Gıda Rejimi

1980'lerden 2000'li yıllara ve günümüze kadar uzanan dönemi (McMichael, 2020, s. 60) kapsayan üçüncü gıda rejimi, bir önceki rejimde devletlerin

başrolde olduğu kalkınma modelinden, çokuluslu şirketlerin güçlendiği ve piyasa kurallarının her şeyin üzerinde olduğu neoliberal ekonomik yaklaşımın hâkimiyetindeki rejimi ifade etmektedir (McMichael, 2020, s. 67). Özellikle 1995'te kurulan Dünya Ticaret Örgütü ve çok taraflı Tarım Anlaşması, çok uluslu şirketlerin önündeki engellerin kaldırılmasını sağlamıştır.

Anlaşma, üçüncü gıda rejiminin biçimlenmesindeki en önemli etkenlerden birisi olarak görülmektedir. Gıdanın küresel piyasalardaki ticari dolaşımının ucuzlatılması, köylerdeki çiftçilerin tarımsal üretiminin zayıflamasına yol açmıştır. Bu durum küçük üreticilerin geçinememesine, kırsal alandan göç etmesine ve köylülüğün toplumsal yeniden üretiminin sağlanamamasına neden olmaktadır. Daha açık bir ifadeyle güçlenen şirketler karşısında küçük üreticilerin akışkan piyasa koşullarında tarımsal üretim yapmaları zorlaşmıştır (McMichael, 2009, s. 285). Örneğin bugün dört büyük çok uluslu şirket (ADM, Bunge, Cargill, Dreyfus) küresel tahıl ticaretinin %75 ila %90'ını oluşturmaktadır (Lawrance, 2011). Küreselleşmeyle birlikte iç ve dış piyasa fırsatları artmış, gelişen teknolojiyle tarımsal alanda kullanılan yöntemler, üreticinin daha az emekle ürün elde etmesini sağlamıştır. Lakin bu fırsatların üreticiler tarafından kullanılması üreticinin ne kadar güçlü bir sermayeyle pazarda rekabet ettiğiyle ilişkilidir.

Sermaye bakımından güçsüz ancak doğa ve toprağa bakışla ilgili kültürel sermayeleri açısından güçlü olan küçük üreticilerin acımasız piyasa koşullarında büyük şirketlerle rekabet etmesi mümkün değildir. Bu durum gitgide kırsal alanda üretimin azalmasına ve üreticinin kentlere göç etmesine neden olmaktadır. Örneğin 1960'larda dünyada %34'lerde olan kentsel nüfus oranı 2022'de %57'ye yaklaşmıştır. Avrupa ülkelerinde %60'tan %70'e çıkan bu oran, Türkiye'de ise %30'dan %70'lerin üzerine çıkarak Avrupa'daki kentsel nüfus oranını geçmiştir (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı). Kırsal nüfusun azalması tarımsal üretim yapan kişilerin azalmasına neden olmakla birlikte aynı zamanda Schneider ve McMichael'e göre (2010'dan akt. Keyder & Yenal, 2020, s. 24-25) insan doğa ilişkisinin deneyiminden süzölmüş yerel ekosistemlere dair epistemik bir yarılmayı (epistemic rift) getirmektedir.

Epistemik yarılmada (epistemic rift) iki tür bilgi kaybından bahsetmek mümkündür. Bunlardan birincisi endüstriyel tarım yöntemlerinin artmasının sonucunda yitirilen bilgidir. Bu kayıp, ikinci gıda rejiminde tarımın mekanizasyonu ile başlayan ve üçüncü gıda rejiminde tarımsal üretim üzerindeki yapay müdahalelerin kolaylaşmasının temel nedenlerinden biri olan

neoliberal ekonomik yaklaşımla gerçekleşmektedir. Bu tür yapay müdahalelerin yoğun bir şekilde kullanılmasının nedeni nicel anlamda verimliliği artırarak kârı artırma isteğinden kaynaklanmaktadır (Keyder & Yenal, 2020, s. 25). Üretimin piyasa ekonomisi temelinde gerçekleştirilmesine dayanan bu durum doğanın ve üreticilerin ekonomisinin ihmalini getirmekte (Shiva, 2018, s. 29) ve o yöreye, iklime, kültüre özgü yerel ekolojik bilginin sürdürülebilirliği imkânsızlaşmaktadır. Çünkü yerel bilginin sürdürülebilirliği kuşaktan kuşağa aktarılan sözlü bir hafızadan beslenmektedir. Lakin hem tarımın temel doğal unsurları olan toprağa, suya, tohuma yapılan müdahalelerle verimsizleşen tarım toprakları hem de doğanın bilgisine sahip üreticilerin bu süreçte topraktan koparak göç etmek zorunda kalmaları bu bilgilerin kuşaktan kuşağa aktarılmasına ket vurmaktadır. İkinci tür bilgi kaybı kırsal alandaki üretimden ziyade kentsel alandaki tüketim biçimi, değişen beslenme kültür ve alışkanlıklarıyla ilgilidir. Hızlı yaşam tarzına bağlı olarak hızlı ve hazır tüketimin tercih edilmesi durumu tüketicinin almış olduğu ürünün nasıl ve kimler tarafından yetiştirildiği, tarlada ne kadar sürede kaldığı, mevsime uygun olup olmadığı ile ilgili merakların azalmasına neden olmaktadır. Ürünün güvenilirliği sahip olduğu marka ile ölçülmektedir. Yani tarımın biyolojik temellerinden ayrılması hem üretim hem de tüketim alanındaki bilgilerin ve bu bilgilere olan merakın kaybolmasıyla sonuçlanmaktadır (Keyder & Yenal, 2020, s. 25-26-27).

Üretimle ilgili epistemik yarılmının ve üçüncü gıda rejiminde güçlenen çok uluslu şirketler ve ülkelerin üreticisinin bu şirketlere bağımlı hâle geldiğini gösteren örneklerden biri Hindistan'da yaşanmıştır. Hindistan'ın yoksul kentlerinden biri olan Bihar'da dünyanın en büyük tohum şirketlerinden Monsanto'nun çiftçilere satmış olduğu tohumlar hem ürün kaybına hem de 4 milyar rupi zarara uğramalarına neden olmuştur. Geçimini topraktan sağlayan Hindistan çiftçilerinin gelirinin azalması ve borçlanması sonucunda çiftçilerde intihar oranları artırmıştır. Aynı zamanda 1942'den beri açlık yaşanmayan bu ülkede 1991'de 8 bin çocuğun açlıktan öldüğü bölgede yapılan araştırmalar sonucunda küreselleşme sürecinden önce 0-6 yaş aralığında çocukların hiçbir zaman açlıktan ölmediği ortaya koyulmuştur (Shiva, 2018, s. 54). Örnekten anlaşılacağı gibi üçüncü gıda rejimiyle birlikte dünyadaki küresel ticari ağın gelişmesi ve teknolojik ilerlemelerin yaşanması, neoliberal bir ekonomik yaklaşımın benimsenmesi sonucunda tarımsal üretim ve kırsal nüfus oranı azalırken (Erbaş, 2017, s. 20) tarım ve gıda konusunda kendi kendine yeterli ülkeler bağımlı hâle gelmeye başlamışlardır (Aysu, 2020, s. 31). Bu durum hem

hane, ülke ve küresel anlamda gıdaya ulaşabilme konusunu ifade eden tarım ve gıda güvencesi konusunda risklerin oluşmasına neden olmakta hem de üretilen tarım ve gıda ürünlerinin uzun vadede insanların sağlığı üzerinde nasıl bir etki yarattığı hususundaki gıda güvenliği ile ilgili riskleri meydana getirmektedir.

Söz konusu riskler ise sadece gıda güvencesi ve güvenliğini ilgilendirmenin ötesinde toplumsal ve ulusal güvenliğe sirayet eden bir potansiyele sahiptir. Esasında açlığı bitirmek ve beslenme kalitesini yükseltmek amacıyla gıda güvencesi ve güvenliğini sağlamak amaçlı yapılan uygulamalar yeni güvenlik sorunlarının üretimini sağlamıştır. Bu bağlamda gıda rejimleri teorisinden hareketle gıda güvencesi ve güvenliği hususunda ulusal güvenlik açısından iki temel güvenlik sorununun önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan birincisi esasında temelini aydınlanma sürecine kadar dayandırabileceğimiz teknolojinin ve teknolojik uygulamaların aklın araçsal olarak kullanılması sonucunda oluşan ve ibarelerini ikinci gıda rejiminden günümüze kadar gelen döneme kadar görmüş olduğumuz insan kaynaklı risklerdir. İkincisi ise modern anlamdaki ibarelerini ikinci gıda rejiminde ABD'nin uygulamış olduğu anlaşma ve yardımlarla başlayıp üçüncü gıda rejiminde çok uluslu şirketlerin güçlenmesi ve gıdanın biyo-politik bir araç olarak kullanılmasından doğan ulusal güvenliği tehdit edebilecek potansiyele sahip risklerdir.

5. GIDA GÜVENCESİ VE GÜVENLİĞİ SORUNUNUN YENİDEN ÜRETİMİ: İNSAN KAYNAKLI RİSKLER VE BİYO-POLİTİK BİR ARAÇ OLARAK TARIM VE GIDA

Tarihsel olarak üç döneme ayrılmış olan gıda rejimlerden de anlaşılacağı gibi tarım ve gıda alanındaki uygulamaların amacı en başta dünyadaki herkese yeterli ve güvenli gıdayı temin ederek gıda güvencesi ve güvenliğini sağlayabilmek olsa da uzun vadede hem ekolojik olarak doğaya, toprağa zarar vermekte hem de tarım ve gıda biyo-politik bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle tarım gıda alanında sağlanmak istenilen güvence ve güvenlik konusu bu süreçte yeni güvenlik sorunlarının üretimine neden olmaktadır. Hem tarım ve gıda alanında hem de toplumsal ve ulusal güvenlik alanında oluşan bu sorunlar insan kaynaklı riskler ve biyo-politik bir araç olarak tarım gıda olmak üzere iki başlık altında gıda rejimleri teorisindeki verilerden hareketle incelenecektir.

5.1. İnsan Kaynaklı Riskler

Kökenini Aydınlanma Dönemi'ne dayandırabileceğimiz insan kaynaklı riskler, sanayileşme, kentleşme, küreselleşme süreçlerini izleyen bir dizi insan

faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu faaliyetlerin geçmişinin Aydınlanma Dönemi'ne dayandırılmasının nedeni ise birçok aydınlanmacı düşünürün insan merkezli yaklaşıma sahip olması ve batının bu yaklaşım üzerinden uyguladığı faaliyetlerle ilgilidir. Örneğin aydınlanmacı bir düşünür olan Bacon, insan doğa ilişkisiyle ilgili olarak “insanların doğadan öğrenmek istedikleri şey doğaya ve insanlara tümüyle egemen olmak üzere doğayı kullanabilmektir” şeklinde ifade etmektedir (Adorno & Horkheimer, 2010, s. 20). İnsan çıkarlarını dünyadaki diğer her şeyin üstünde gören insan merkezli bu yaklaşıma (Dobson, 2017, s. 82) zemin hazırlayan aydınlanma felsefi düşün alanı, aklın amaçsal değil araçsal olarak kullanılmasına yol açmıştır. Esasında bu durum büyüdü dünyanın hurafelerini, söylencelerini bilgi yoluyla yıkarak herkese özgür şekilde aklıyla hareket edebilme özgürlüğünü veren ve insanları skolastik düşünce ve kilisenin baskısından kurtaran projedir (Adorno & Horkheimer, 2010, s. 19). Lakin tarihsel süreç içerisinde aydınlanma projesinin akli, araçsal akla yani her şeyi hesap eden, çıkar ve fayda peşinde koşan homo economicus'a (Akyıldız, 2008, s. 38) dönüşmüştür.

Yeryüzündeki doğal kaynakların insanların yararına şekilde kullanmak, açlığı tamamen bitirmek için teknolojiler geliştirmek elbette önemlidir (Akar, 2023, s. 61). Lakin buradaki kritik nokta nasıl bir yaklaşımla bu teknolojilerin geliştirildiği ve uygulandığıdır. Sadece piyasa ekonomisinin değil doğanın ekonomisinin de baz alınması gerekmektedir. Yani düşüncenin, aklın sadece matematiksel bir aygıtı indirgenmesi (Adorno & Horkheimer, 2010, s. 47) dünyaya bütüncül bir gözle bakmaktan uzak olmakla birlikte bugün ekolojik dengenin bozulmasıyla sonuçlanmıştır.

Modernite ve sanayileşme süreciyle birlikte etkisini gösteren bu dönüşümün sonuçları ise 1970'lerle birlikte kendisini göstermeye başlamıştır. Beck'in risk toplumu olarak adlandırdığı ve iklim krizi, ekolojik kriz, gıda krizi, göçmen krizi gibi her alanda kontrol edilemeyen birtakım risklerle baş etmeye çalışılan bu dönem, sanayileşme sürecinde insanların gezegen üzerinde yapıp ettiklerinin bir sonucudur (Elliott, 2017, s. 350). Bugün tarım ve gıda alanında yaşanan risk ve güvenlik sorunlarının başında da insan kaynaklı riskler gelmektedir. Hem tarıma ve gıda güvencesine hem de güvenliğine etki eden insan temelli bu sorunların modern kaynaklarını tarihsel olarak sanayileşme ile kentleşme sürecinde tarım ve gıda alanındaki uygulamalarda yani ikinci gıda rejiminde görmek mümkündür.

Geleneksel tarım yerine endüstriyel tarım metotlarının geliştirildiği ve uygulandığı ikinci gıda rejiminin sonlarında başlayan yeşil devrim, tarımda belirli bir dönemde tek bir ürünün yetiştirilmesine dayanan monokültür tarım anlayışına dayanmaktadır. Bu anlayış tarımsal üretimde maliyetleri azaltarak kâr maksimizasyonunu sağlarken aynı zamanda yüksek oranda ürün artışı getirmektedir. Bu artış ve kâr için ise belirli tarımsal girdiler kullanılmaktadır (Petruzzello, 2023). Bu tarımsal girdiler hibrit tohum, kimyasal gübre ve ilaçlardır (Michael, 2022, s. 199). Ancak bu girdilerin tarımsal üretimin sürdürülebilirliği açısından yarattığı etki yıkıcıdır. Çünkü endüstriyel tarım girdilerinin uzun vadede tarım gıda alanında yaşattığı/yaşatacağı bu etki, 2050 yılında dünya nüfusunun 10 milyara ulaşacağını söyleyen rapor ve çalışmalara göre gıdanın sağlanabilirliği, erişilebilirliği konusunda ciddi sorunlara gebe olduğunu göstermektedir. Zira tarım ve gıda arz güvenliğinin sağlanabilmesi için 2050'deki üretimin, bugünkü tarım ve gıda üretiminden en az %50 daha fazla olması gerekmektedir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021). Yani tek tip ürün esasına dayanan bu tarımsal metot kısa vadede yüksek verim artışı sağlasa da uzun vadede yaratmış olduğu toplumsal ve ekolojik sonuçları en başta gıda güvencesi ve güvenliği açısından sonrasında ise ulusal güvenlik açısından risk barındırmaktadır.

Ekolojik sonuçlarından birincisi *biyoçeşitliliğin azalmasıdır*. Bu azalma ikinci gıda rejimiyle birlikte uygulanan tek bitki türü üretiminde yoğunlaşma anlamına gelen monokültürel tarımın bir sonucudur. Monokültürel tarım gibi tarımsal alanda yaşanan gelişmeler özellikle 1950'den sonra birçok bitki, hayvan türünde gerilemelere yol açmıştır (Arslan, 2010, s. 6). Örneğin okyanusların ısınması mercan resiflerini beyazlaştırmakta ve iskelet haline getirmektedir ki bu mercan resiflerinin çölleşmesi demektir. Planktonlarla beslenen ve dünyadaki oksijen dengesinin temeli olan büyük balıklardaki sayının giderek azalması ise dünyanın nefesini azaltmaktadır. Palm yağı elde etmek uğruna ağaç çeşitliliği azalmakta ve bazı hayvan türleri yok olmaktadır (Netflix, 2020). Tarım arazisi oluşturmak ve daha fazla ürün elde etmek için ağaçların kesilmesi ve topraktan tek tip ürünler elde edilmesi ise birçok bitki türünün yok olmasına sebep olmuştur. Örneğin bugün 55 çeşit enginardan sadece iki çeşit kalmıştır (TRT Belgesel, 2016). Tarım ve Gıda Örgütü'nün biyoçeşitlilik ile ilgili raporuna göre tarladaki bitki çeşitliliği her geçen yıl azalırken, toprak biyoçeşitliliği yeryüzünün her bölgesinde tehlike altındadır (Fao, 2019, s. 9). Yaşanan bu biyo çeşitlilik kaybının arkasında ise mono kültürel tarım metotlarının etkisi büyüktür (Koç, 2013, s. 107). Bu durum gıda

güvencesi ve güvenliğini sağlamak ve dünyadaki açlık oranlarını azaltmak amaçlı gerçekleştirilen insan merkezli yaklaşıma dayanan uygulamaların yeni güvenlik sorunlarına yol açtığına göstergesidir. Zira biyoçeşitlilik kaybı, en başta gıda güvencesini ve güvenliğini oluşturabilmek adına koyulan sağlanabilirlik, erişilebilirlik, yeterlilik ilkelerini tehdit eden bir duruma dönüşmüştür.

Ekolojik sonuçların ikincisi *kuraklık ve toprak çölleşmesidir*. İklim değişikliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu ekolojik bozulmalar tarımsal üretimin hem besin kalitesinin düşmesine hem de üretilen miktarın azalmasına yol açmaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021). Dünyada her yıl 12 milyon hektar arazi kuraklık ve çölleşme nedeniyle kullanılamaz hâle gelmiş, 11 milyon kişi hayatını kaybetmiş, 2 milyon kişi ise olumsuz etkilenmiştir (Okuroğlu, 2023). Çoğu ülkenin bir ulusal güvenlik sorunu (Okuroğlu, 2023) olarak nitelendirmiş olduğu kuraklık ve toprak çölleşmesinin temel nedenleri toprağa uygulanan yoğun kimyasal müdahaleler ve pestisit kullanımlarıdır. Bitkilerdeki zararlı olarak adlandırılan böcekleri, mantarları kontrol ederek ürün artışı olarak en yüksek faydayı alabilmek amacıyla kullanılan pestisitlerin kullanım oranı giderek artmıştır. Dünya ekonomisi içerisindeki payı büyümüştür. 2019 yılında dünya çapında 2 milyon pestisit kullanılmıştır. Bu durum önce toprağın ve suyun kirlenmesine yol açarak insan sağlığını tehdit etmekte sonrasında ise toprak erozyonuna ve kuraklığa sebep olmaktadır (Sharma, A vd., 2019, s. 1). Dolayısıyla kuraklık ve çölleşme, insan faaliyetlerinin bir sonucu olarak hem güvenli ve besin kalitesi yüksek gıdaya ulaşabilme konusunda hem de her birey, toplum, ülke için tarım ve gıdanın güvencesini tehlikeye girmesine yol açmakta ve yeni bir güvenlik sorunu olarak üretilmektedir.

Dünyadaki ekolojik dengenin bozulmasına neden olan insan kaynaklı riskler toplumsal alanı da etkilemektedir. Bir başka deyişle insan kaynaklı risklerin gıda güvencesi ve güvenliğini doğrudan etkileyen ekolojik sonuçları gibi toplumsal sonuçları da vardır. Bunlardan bir tanesi monokültürel tarım uygulamaları sonucunda yaşanan; biyoçeşitlilik kaybı, kuraklık ve çölleşmenin tarım üreticilerinin geçim kaynaklarında ve gelirlerinde yaşanan yıkımla ilgilidir (Global Academy, 2023). Bu durum iklime bağlı olarak gerçekleştirilen göçlere neden olmaktadır. Son yıllarda iklim değişikliğine bağlı olarak çok daha fazla yaşanan aşırı yağışlar, kuraklık, toprak kalitesinin düşmesi tarımsal üretimde azalmalara yol açmaktadır (An vd., 2021, s. 393). Hem ekolojik olarak yaşanan olumsuzluklar hem de üçüncü gıda rejimiyle birlikte tarım ve gıda

politikalarının çok uluslu şirketlerin himayesinde gerçekleştirilmesi, yerel üreticileri pazara erişim ve fiyatlar konusunda birçok belirsizlikle karşı karşıya bırakmakta (Keyder & Yenal, 2020, s. 57) ve bu durum borçlarının büyümesine ve kırsal alandaki üreticilerin göç etmelerine neden olmaktadır. Yaşanan göç, kentsel nüfus oranının azalmasına ve tarımsal üretimdeki kırsal nüfusun yaşlanmasına neden olmaktadır. Örneğin dünyada 1960'larda kentsel nüfus %30'larda iken bu oran 1980'lerde %40'lara kadar ulaşmış, 2022'de ise %50'ye yaklaşmıştır (Dünya Bankası, 2022).

Bir yandan toplumsal alanda yaşanan göçler diğer yandan da ekolojik olarak oluşan riskler ve yerel üreticilerin tarımsal üretim alanından çekilmek zorunda kalmasıyla birlikte gıda güvencesi ve güvenliğinde yaşanan sorunların da ulusal güvenlik açısından sonuçları vardır. Bunlardan biri de iklim kaynaklı yaşanan göç ve çatışmalar arasındaki ilişkidir. İklim-göç-çatışmalar arasında doğrudan bir ilişki olup olmadığıyla ilgili literatürdeki tartışmalar sürse de iklim değişikliği ve buna bağlı olarak yaşanan göç ve çatışmaların dolaylı olarak etkilediği ifade edilmektedir. Bunlardan biri Suriye'de yaşanmıştır. Önce ekolojik dengenin bozulmuş, ardından bu durumun toplumsal sonucu olarak göç hareketleri başlamış ve sonunda iç savaş ve çatışmalar meydana gelmiştir. 2007-2010 yıllarında yaşanan bu kuraklık neticesinde Suriye'nin tarımsal üretiminde 2007'de %20,4, 2008'de ise %17 kayıp yaşanmıştır. Bu durum hem GSYİH'nin azalmasına hem de istihdam sorunlara neden olmuş, buğday ve pirinç fiyatları her geçen yıl artış göstererek gıda güvenliği konusunda sorunlar yaşanmıştır. Birçok çiftçi kuraklık yüzünden ülkenin batısına göç etmek zorunda kalmıştır. Bu durum vatandaşlar arasındaki gerilimi artırmış ve toplumsal alanda huzursuz ve güvensiz bir ortamın inşa edilmesine neden olmuştur (İzol vd., 2023, s. 73-74-75).

5.2. Biyo-Politik Bir Araç Olarak Tarım ve Gıda

Nüfusun bedenler üzerindeki kontrolüne dayanan biyopolitika kavramı, toplumun sağlık, yaşam ve ölüm süreçlerinin kontrolüyle ilgili uygulamalardır. Doğum ve ölüm oranlarının önemli olduğu ölümlerin nedenlerinde rol oynayan salgın hastalıklar, nüfus artışı gibi konularla ilgili risklerin gözetim altına alınmasını içermektedir (Alca & Malkıç, 2023, s. 9227). Foucault'ya göre (1978, s. 137'den akt. Stock & Gardezi, 2021, s. 196) biyopolitika, yaşam üzerinde olumlu bir etki yaratan ve bu etkiyi yöneten, çoğaltan ve düzenleyen önemli bir güçtür. Örneğin yeşil devrimle birlikte tarım ve gıda ürünlerinde büyük bir artış sağlanmıştır. Lakin sonrasında ekolojik ve toplumsal olarak

yarattığı olumsuz sonuçlar, gıda güvencesi ve güvenliğini ulusal güvenlik bakımından tehdit edebilecek duruma getirmektedir. Bu tehdit ise bizzat tarım ve gıdanın biyo-politik bir araç olarak kullanılmasıyla gerçekleşmektedir.

Gıda güvencesi ve güvenliği konusundaki bu etki ikinci gıda rejiminde ABD'nin gıdayı jeopolitik bir silah olarak görmesi ile başlamış, üçüncü gıda rejiminde ise çok uluslu şirketlerin ve küresel ticari ilişkilerin güçlenmesi ile biyo-politik bir araca dönüşmüştür. Yani tarım ve gıdanın biyo-politik bir araç olarak kullanılmasının modern ibarelerini ilk olarak ikinci gıda rejiminde görmek mümkündür. Esasında bu dönemde tarım gıda alanında yaşanan teknolojik gelişmelerden doğan insan kaynaklı riskler bilerek ya da bilmeyerek yapılabilecek herhangi bir biyolojik müdahalenin biyo-politik bir araç olarak kullanılmasını sağlayan ortamı yaratmıştır. Öyle ki Kurtoğlu'na (2023, s. 21) göre 21. yy'ın ilk yarısında; iklim, GDO, su ve bunların yaratmış olduğu risk ve tehditler her ülke için bir ulusal güvenlik sorunu haline gelebilme potansiyelini taşımaktadır ki bunu da biyo-politik savaşlar olarak adlandırmaktadır.

1974'te Eski ABD tarım bakanının gıdayı bir silah olarak ve Senatör Hubert'in gıdayı bir güç ölçüsü olarak ifade etmeleri, esasında bugün tarım ve gıda alanındaki uygulamalar için bir fragman niteliğindeki sözlerdir (Karabağ, 2020, s. 254-255). 2. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyadaki ortamın ABD'nin ekonomik ve politik bir hegemonik güç olarak ortaya çıkması için uygun olması, tarım ve gıdayı insanları kontrol edebilmek için bir güç aracı olarak gören ABD'nin bu yöndeki uygulamalarını hızlandırmıştır. Örneğin 1947'de kurulan Uluslararası Para Fonu (IMF), 1948'de Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) ve Marshall Yardımları ABD'nin tarım ve gıdanın kontrol altına alarak birçok ülkeyi kendisine bağımlı hâle getirmiş olduğu kuruluş ve projelerdir (Karabağ, 2020, s. 264). Bu kuruluş ve projeler dünyada neoliberal ekonomik yaklaşımın hâkim olmasını, kamu harcamalarının azalmasını ve böylece tarımın uluslararasılaşmasını sağlamıştır. Ürün fiyatlarından, kullanılacak tohumlara ve ilaçlara kadar her alanda küresel gıda ve tarım şirketlerinin egemen olduğu bir dünyanın yaratılmasına neden olmuştur (Keyder & Yenal, 2020, s. 155). Bu durum tarım ve gıdanın biyo-politik bir araç olarak kullanılmasına ve ülkeler için güvenlik sorununun tarım, gıda, iklim, su gibi biyolojik tehdit unsurlarını kapsayan bir alana yayılmasını getirmiştir.

Tarım gıdanın biyo-politik bir silah olarak kullanılmasıyla ilgili örnekleri ise insan kaynaklı risklerle birlikte oluşan yeni güvenlik sorunlarında görmek mümkündür. KBRN (Kimyasal, biyolojik radyolojik, nükleer) kaynaklı tehditler

olarak da anılan bu güvenlik sorunlarının doğaya ve çevreye uzun vadede olumsuz etkileri olabilmektedir (Çiçekdağı, 2023, s. 244). Tarımın biyo-politik bir silah ve araç olarak kullanımında tarım ve gıdayı hedef alarak tarımsal üretimde kayıpların yaşanmasını ve gıda güvence ve güvenliğini tehlikeye sokan bu durum tarımsal terör (agroterorizm) olarak adlandırılmaktadır (Pakdemirli vd., 2021, s. 178).

Tarım gıda konusunda bu etkiyi yaratabilecek/yaratan durumlardan birisi mono kültürel tarım yöntemlerinin artmasıdır. Bunun sebebi mono kültürel tarım yöntemlerinde mısır, patates gibi tek tip ürünlere ağırlık verilmesi ve bu durumun o bölgedeki hayvancılık faaliyetlerini de tek tipleştirmesidir. Dolayısıyla herhangi bir hastalık olması halinde tüm hayvanların ve tarımsal üretimin kaybedilmesi riskini taşımaktadır (Pakdemirli vd., 2021, s. 182). Diğer yandan bu yöntemin biyo-politik bir hesap içerdiğini gösteren şey biyoçeşitliliği azaltan bir yapıya sahip olmasıyla ilgilidir. Zira monokültür, mahsullerini çiçek açtırırken bir yandan da diğer bitki türlerini solduran bir biyo-politik hesaplama içermektedir (Stock & Gardezi, 2021, s. 196).

Toprağa uygulanan yoğun kimyasal müdahaleler ve pestisit kullanımı da toprağı verimsizleştirmekte ve uzun vadede kullanılamaz hâle getirebilmektedir. Pestisitler uzun vadede tarımsal üretimi ve dolayısıyla gıda güvencesini tehlikeye atacak bir potansiyele sahipken aynı zamanda güvenli ve kaliteli beslenme açısından da riskler barındırmaktadır. Zira bu ilaçlar hayvanların beslendiği otluk alanlara sirayet etmekte ve hayvanların ilaçlı otları yemesi sonucunda gut bakterisinin oluşumuna neden olmaktadır. Hayvansal gıdaları da tüketen insanların vücuduna bu kimyasalların girmesi (Karaer & Gürlük, 2002, s. 199) sonucunda gıda güvenliği sağlanamamaktadır. Pestisitlerin toprağı zararlılarla birlikte kuraklık ve çölleşme yaşanmakta bu durum kırsal alandaki üreticileri sosyo ekonomik bakımdan olumsuz etkilemekte ve göç etmek durumunda bırakmaktadır. Yaşanan bu çevresel değişimler ve göç etme eylemi ise insan ihtiyaç ve değerlerini değiştirebilmektedir. Değişen öncelikler ve ihtiyaçlar sosyal yapının etkilenmesine yol açmaktadır. Bu süreçte oluşan sosyoekonomik stres, güvenli ve yeterli gıdaya ulaşamama gibi durumlar toplumsal alanda isyanlara, ayaklanmalara ve çeşitli şiddet biçimlerini doğurabilmektedir. Sosyal yapıda gerçekleşen bu anomi durumu ulusal ve toplumsal iç güvenliği tehdit edecek boyutlara ilerleyebilmektedir (Scheffran vd., 2009, s. 3).

Üçüncü gıda rejiminde epistemik bir yarılmayı getiren kırsal alandaki bu değişim sonucunda o bölgeye, yöreye, iklime dair bilgilerin nesilden nesile aktarımına ket vurulmaktadır (Keydar & Yenal, 2020, s. 25). Diğer yandan bu durum uzun vadede o bölgede yetişen ürünlerin ithal edilmesiyle sonuçlanmakta ve ülkeler bağımlı hâle gelmektedir. Tarım ve gıda ile ilgili tüm bu gelişmelerin özellikle 1980'lerden sonraki süreçte meydana gelmesi ise neoliberal ekonomik yaklaşımların tarım ve gıdanın biyo-politik bir araç olarak kullanılmasını kolaylaştırdığının bir göstergesidir.

6. SONUÇ

Sonuç olarak küreselleşme süreciyle birlikte güvenliğin anlamı değişmiş ve derinleşmiştir. Özellikle teknolojinin gelişmesi ve ekolojik olarak dünya gezegenindeki değişimler sonucunda güvenlik, sadece askerî güvenlikle sınırlandırılmayacak kadar genişlemiş ve farklı alanlarda güvenlikle ilgili sorunların doğmasına neden olmuştur. Bu alanlardan birisini gıda güvencesi ve güvenliği ile ilgili yaşanan güvenlik sorunları oluşturmuştur. Buna göre temelde güvenlik sorunu nüfus artışına bağlı olarak dünyadaki gıda ihtiyacının karşılanamaması sonucunda açlık oranlarının artacağı ile ilgili yaşanmıştır. Nüfusun hızlı bir şekilde yükselmesiyle oluşan açlık tehdidi sonucunda tarımsal üretimdeki verimliliğin artmasına yönelik ekonomik ve teknolojik uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Açlık oranlarını azaltmak için yapılan bu uygulamaların gıda rejimleri teorisi üzerinden değerlendirildiği bu çalışmada, tarımsal ürün artışı gerçekleşse de uygulamaların esas amacının aksine, açlık oranlarının her geçen yıl arttığı ifade edilmiştir. Buna göre birinci gıda rejimini İngiltere'nin artan kentli nüfusun gıda ihtiyacını karşılamak adına koymuş olduğu serbest ticaret kuralları oluşturmuştur. Gıdanın kontrolü üzerinden dönemin hegemonik bir gücü olarak kendisini gösteren İngiltere, sonraları ABD'nin teknolojik gelişmelere bağlı olarak tarımsal üretim ve gıda alanında yaşamış olduğu artış karşısında zayıflamıştır. Böylece ABD, ikinci gıda rejiminin hegemonik gücü olarak ortaya çıkmıştır. Gıdayı bir kontrol aracı, jeopolitik bir silah olarak gören ABD, bu dönemde teknolojik gelişime bağlı olarak elde etmiş olduğu tarım fazlası ürünleri az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ihraç ederek tarım gıda üzerinden küresel bağımlılığın tohumlarını atmıştır. Bu durumun, öncesinde tarım gıda konusunda kendine yeterli ülkelerin dışa bağımlılığının artmasına ve tarımdan, tarıma ait yerel bilgilerden uzaklaşmalarına neden olduğu görülmüştür. Teknolojik uygulamaların hız kazandığı üçüncü gıda rejiminde ise

çok uluslu şirketlerin giderek güçlenirken, yerel üreticilerin bu şirketlere bağımlı hâle geldiği ifade edilmiştir. 1980'lerden günümüze kadar getirebileceğimiz bu dönem aynı zamanda doğanın ve tarımın aşırı rasyonalizasyonu sonucunda ekolojik dengenin bozulmasına yol açarak tarım gıda alanındaki güvenlik sorunlarının artmasına neden olduğu değerlendirilmiştir.

Ekolojik alanda yaşanan bu güvenlik sorunlarının ise toplumsal ve ulusal güvenlik alanında yeni risk ve tehditleri yaratacak potansiyele sahip olduğu değerlendirilmiştir. Bu durum iki boyutlu olarak incelenmiştir. İlk boyut insan kaynaklı risklerdir. Lakin bu noktada riskleri oluşturan insanın sürecin kazananları (Erbaş, 2017, s. 16) olan güçlü aktörlerden oluştuğu görülmüştür. Bu aktörler birinci gıda rejiminde İngiltere hegemonyası, ikinci gıda rejiminde ABD ve üçüncü gıda rejiminde ise çok uluslu şirketler olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda insan kaynaklı risklerin uzun vadede ekolojik ve toplumsal sonuçlar yarattığı görülmüştür. Buna göre sanayileşme sürecinden bu yana insan merkezli yaklaşımla birlikte doğa ve toprağa yapılan yapay müdahaleler sonucunda biyoçeşitlilik azalmış, kuraklık ve çölleşme yaşanmıştır. Mono-kültürel tarım anlayışının etkili olduğu bu bozulmalardan birisi olan biyoçeşitliliğin azalması, gıda güvencesi ilkelerinden özellikle yeterlilik ilkesinin olumsuz yönde etkilenmesine yol açtığı görülmüştür. Zira yeryüzündeki birçok bitki, hayvan ve ağaç türü azalmış ya da yok olmuştur. Yoğun pestisit kullanımına bağlı olarak oluşan kuraklık ve toprak çölleşmesi neticesinde tarım arazileri verimsizleşmiştir. Bu durumun gıda güvencesi ilkelerinden her zaman yeterli gıdaya sahip olma anlamına gelen sağlanabilirlik ilkesi açısından risk yarattığı anlaşılmıştır. Aynı zamanda toprağa uygulanan ilaçların tarımsal ürüne geçebilme ihtimali de besin kalitesi açısından gıda güvenliğini tehdit ettiği şeklinde değerlendirilmiştir. Yani biyoçeşitliliğin azalması, kuraklık ve toprak çölleşmesi insan kaynaklı risklerin ekolojik sonuçları olarak değerlendirilmiştir.

Ekolojik sonuçlara bağlı olarak yerel üreticilerin gelir kaybı yaşayarak göç etmek durumunda kalması durumu ise insan kaynaklı risklerin toplumsal sonuçları olarak değerlendirilmiştir. Yaşanan göçlerle kırsal nüfus oranının azalmasına yol açan bu durum, o yöreye, iklime ait insan doğa ilişkisinden doğan ve sözlü kültürle diğer nesillere aktarılan bilgilerin yok olması potansiyeli taşımaktadır. Dolayısıyla gıda güvencesinin kültürel alışkanlıklara uygun gıdanın üretilmesi amacını taşıyan kabul edilebilirlik ilkesinin sağlanamamasına neden olabileceği değerlendirilmiştir. Toplumsal alanda

yaşanan bu değişimlerin ulusal güvenlik açısından da sorunlar yaratabileceği değerlendirilmiştir.

Kırsal nüfusun azalması gıda güvencesi ve güvenliğinin bozulmasına neden olarak gıda fiyatlarının artmasıyla sonuçlanabileceği ifade edilmiştir. Diğer yandan küreselleşmeye bağlı olarak dünyanın her tarafında iklim değişikliğine bağlı olarak yaşanan dış ve iç göçler toplumsal alanda farklı kültür, değer ve inançlara sahip olan bireyler arasında gerginliklere ve çatışmalara yol açabilmektedir. Böylece insanların temel ihtiyacı olan sağlıklı ve güvenilir gıdaya ulaşmakta zorluk yaşamaları, diğer yandan yaşanan göçlerin toplumsal alandaki kamusal düzenin bozulmasına yol açabilecek potansiyele sahip olması konunun ulusal güvenlik sorunu olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermiştir. Bu noktada tarım ve gıdanın biyo-politik bir araç olarak kullanılabilirliğini ifade eden ikinci boyutun ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Bu boyut tarım ve gıda alanının insan kaynaklı risklerin doğurduğu tehditlerle biyo-politik bir araç olarak kullanımına zemin hazırlayan şey olarak görülmüştür. Ayrıca tarım ve gıda konusundaki hâkimiyetin belirli şirketler ve ülkeler tekelinde güçlenmesinin risk ve tehditlerin arttığı küresel dünyada gıda ve su gibi temel besin kaynaklarının ülkelerin ulusal güvenliğinin sağlanması açısından kritik unsurlar haline dönüştüğü şeklinde değerlendirilmiştir.

Tüm bunlardan hareketle sonuç olarak küreselleşme süreciyle birlikte yaşanan değişimlerin ekolojik alanda yaratmış olduğu sonuçlar her ülkenin toplumsal ve ulusal güvenlikleri için gıda güvencesi ve güvenliğine de önem vermesi gerektiği şeklinde değerlendirilmiştir. Her geçen yıl nüfus artış oranının artmasına bağlı olarak gıda üretiminin yükselmesi gerektiği gerçeği açıktır. Bununla ilgili olarak ekonomik düzenlemelerin yapılması, teknolojinin tarım gıda alanında uygulanması elbette önemlidir. Ancak bu düzenlemelerin ve uygulamaların sadece piyasa odaklı bir bakış açısıyla gerçekleştirilmesinin ekolojik dengenin bozulmasına yol açtığı görülmüştür. Ekolojik dengenin bozulması, yeni güvenlik sorunlarının üretimine neden olmuştur. Bu nedenle doğayı ve yerel üreticiyi de içerisine alan bütüncül bir yaklaşımla ekonomik ve teknolojik uygulamaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bir başka deyişle ekonomik ve teknolojik aklın sadece kâr odaklı bir araç olarak kullanılmasından ziyade amaca yönelik bir yöntem ve bakış açısının sergilenmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Diğer yandan küresel dünyanın mevcut ekonomik düzeninin birbirine bağımlı ticaret ilişkilerinin artmasına yönelik oluşturmuş olduğu ağır bir sonucu olarak oluşabilecek olan biyo-politik savaş tehdidinde karşı ulusal anlamda gıda güvencesi ve güvenliğini sağlamanın ciddi bir öneme sahip

olduğu görülmüştür. Bu sebeple ülkelerin kendilerine yeterli, sağlıklı, kaliteli ve sürdürülebilir tarım gıda yöntem ve planlarının olması önemlidir. Aynı zamanda tarım ve gıdanın ulusal ve uluslararası ticari dolaşımıyla ilgili yapılan üretim planlarının yerel üreticiyi destekleyip, üretimin devam etmesini sağlayarak kırsal kalkınmaya önem verecek şekilde yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Son olarak ülkelerin kendi coğrafi ve jeopolitik konumlarına uygun tarım ürünlerinde uluslararası anlamda güçlü bir tarımsal üretim planı yapmasının mühim olduğu değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

Ak, İ. (2002). Ekolojik Tarım ve Hayvancılık. *Gıda ve Yem Bilimi Teknolojisi Dergisi*, 0(2), 31-39.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/gidaveyem/issue/3980/52601>

Akar, N. (2023). Çevre Sorunlarının Küreselleşme Bağlamında Sosyolojik Analizi. *Bozok Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 55-82.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bozoksbd/issue/77742/1267918>

Akyıldız, H. (2008). Tartışılan Boyutlarıyla “Homo Economicus”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 13(2), 29-40. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduiibfd/issue/20833/223182>

Alca, D. & Malkoç, K. (2023). Foucault ve Agamben'de BiyoPolitika, Soyuttan Somuta Güvenlik ve Özgürlük. *International Social Sciences Studies Journal*, 9(117), 9218-9232. DOI, 10.29228/sss.73040

An, N. & Turp, M. T. & Kurnaz, L. (2021). İklim Değişikliğine Bağlı Çevresel Bozulmanın Göç Kararına Etkisi: Genel Bir Bakış. *Ege Coğrafya Dergisi*, 30(2), 383-403, <https://doi.org/10.51800/ecd.932879>

Adorno, T.W. & Horkheimer, M. (2010). *Aydınlanmanın Diyalektiği*. (N. Ülner, E. Ö. Karadoğan çev.) Kabalcı.

Arslan, N. (2010). 2010 Uluslararası Biyoçeşitlilik Yılı Münasebetiyle Tarımsal Biyoçeşitlilik ve Yerel Çeşitlerin / Ekotiplerin Önemi. *Ziraat Mühendisliği*, (354), 4-9. Erişim Tarihi, 28.09.2024, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/zm/issue/52114/680970>

Atkins, P.J. & Bowler, I. (2001). Food Régimes As An Organizing Concept. *Food in society, economy, culture, geography* London, Arnold Erişim Tarihi, 10.10.2024, https://www.researchgate.net/publication/271327020_Food_regimes_as_an_organizing_concept

Aydın, Z. (2018). *Çağdaş Tarım Sorunu*. İmge Kitabevi.

Aysu, A. (2020). *Gıda Krizi Tarım, Ekoloji ve Egemenlik*. Metis.

Bauman, Z. (2010). *Küreselleşme Toplumsal Sonuçları*. (A. Yılmaz. Çev.) Ayrintı Yayınları.

- Baysal, B. & Lüleci, Ç. (2015). Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11(22), 61-96. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrtrj/issue/7544/99268>
- BBC NEWS (2021). *İklim Değişikliğinin Varlığını ve İnsanlardan Kaynaklandığını Nereden Biliyoruz?* Erişim Tarihi, 01.10.2024, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-59032966>
- Betz, J & Siegel, T. (2016). Tohum: Anlatılmayan Öykü. Trt Belgesel
- Bilik, M. B. (2023). Kuraklık Nedeniyle Bozulan Sosyal İlişkiler ve Göç: Van Edremit Dilkaya Örneği. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 1097-1114. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/afet/issue/80195/1278058>
- BM Gıda ve Tarım Örgütü, Gıda ve Tarım İçin Genetik Kaynaklar Komisyonu (2019). Gıda ve Tarım için Biyoçeşitliliğin Küresel Durumu. Erişim Tarihi, 01.10.2024, <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/8226523a-635e-4c9b-bb7f-5373baaedf1d/content>
- Castells, M. (2013). *Ağ Toplumunun Yükselişi / Enformasyon Çağı*, Ekonomi, Toplum ve Kültür Cilt 1. (E. Kılıç Çev.). Bilgi Üniversitesi.
- Çaşkurlu, S. (2012a). Türk Tarımının Üçüncü Gıda Rejimine Eklemlenme Süreci. *Mülkiye Dergisi*, 36 (3), 61-100. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/2/16>
- Çaşkurlu, S. (2012b). Küresel Gıda Krizi: Üçüncü Gıda Rejimi, Küresel Sermaye ve Gelişmekte Olan Ülkeler. *Ekonomik Yaklaşım*, (23), 161-194. <https://ideas.repec.org/a/eyd/eyjrnl/v23y2012i1p161-194.html>
- Çiçekdağı, H. İ. (2023). Kbrn Kaynaklı Tehditler ve Yönetimi. (Ed. Cengiz Özel). *Güvenlik Çalışmaları ve Türkiye’de İç Güvenlik Yönetimi*. (ss. 241-260).. Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Yayınları.
- Demir, G. (2001). Küreselleşme Üzerine. Ankara Üniversitesi. *SBF Dergisi*, 56 (1), 73-104. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001815
- Demirci, Z. (2019). *Ekolojik Dengenin Bozulması Felaketleri Beraberinde Getiriyor*. Anadolu Ajansı. Erişim Tarihi, 01.10.2024, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ekolojik-dengenin-bozulmasi-felaketleri-beraberinde-getiriyor/1496809>
- Dobson, A. (2017). *Ekolojizm*. (C. Yücel Çev.). Yeni İnsan Yayınevi.

- Dubgaard, A. (1991). *Pesticide regulations in Denmark, in farming and the countryside*. CAB International, Wallingford.
- Dünya Bankası (2022). Urban Population. Erişim Tarihi, 15.10.2024, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?contextual=default>
- Elliott, A. (2016). *Çağdaş Sosyal Teoriye Giriş*. Dipnot.
- Erbaş, H., Erbaş, M. (2007). Kâr şıt Kavramlaştırmalarla Üç Küreselleşme ve Güvenlik Sorunları: Modernizm, Tekno-Ekolojizm, Ütopyanizm Bağlamında Sosyolojik Bir Çerçeve, Güvenliğin Yeni Boyutları ve Uluslararası Örgütleri, Dördüncü Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Ankara: Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 43-77.
- Erbaş, H. (2017). Tarım-Gıda Etiği/Politikası ve Geleceğimiz: Ekonomi-Politik ve Ötesi Sosyolojik Bir Çerçeve. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 4(1), 14-28.
- Friedmann, H. 1994: The international relations of food: the unfolding crisis of national regulation. In Harriss-White, B. and Hoffenberg, R. (eds): *Food: Multidisciplinary Perspectives*. Oxford: Blackwell, 174-204.
- Friedmann, H. (2005b). Feeding the Empire: The Pathologies of Globalized Agriculture. L. Panich and C. Leys (der), *The Empire Loaded: Socialist Register*, Monthly Review Press, Newyork, 124-143.
- Fothergill, A, Hughes, J. (2020). *David Attenborough A Life On Our Planet*. Netflix.
- Foucault, M., 1978. *The history of sexuality, volume I: An introduction*. Pantheon Books.
- Gıda ve Tarım Örgütü (FAO). (2019). Gıda ve Tarım İçin Biyoçeşitliliğin Küresel Durumu Raporu. Erişim Tarihi, 05.10.2024, <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/8226523a-635e-4c9b-bb7f-5373baaedf1d/content>
- Global Academy. (2023). İklim Değişikliği, Gıda Krizi ve Güvenlik. Erişim Tarihi, 05.10.2024, <https://www.globacademy.org/lessons/iklim-degisikligi-gida-krizi-ve-guvenlik/>
- Gimenez, E. & Shattuck, A. (2011). Food Crisis, Food Regimes And Food Movements, Rumblings of reform or tides of transformation?. *Journal Of Peasant Studies*, 38 (1), 109-144.

- Güleryüz, İ. & Sürgevil Dalkılıç, O. (2019). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projelerinin Kurumsal İtibar Üzerine Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal)*,5(33), s. 2089-2098.
- Güleryüz, İ. (2020). Kurumsal İtibar Yönetiminde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Etkisi, İlişkisel Bir Analiz Çalışması. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 6(13), 241-266.
- Gümüş, İ. (2018). Tarihsel Perspektifte Refah Devleti: Doğuş, Yükseliş ve Yeniden Yapılanma Süreci. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, (1)1, 33-66.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jpaljournal/issue/37016/424484>
- Hendriks, S. L. (2015). “The food security continuum: A novel tool for understanding food insecurity as a range of experiences”. *Food Security*, 7, 609-619. Erişim Tarihi: 20.09.2024,
<https://link.springer.com/article/10.1007/s12571-015-0457-6>, DOI 10.1007/s12571-015-0457-6
- İba, S. (2013). *Uluslararası Güvenlik Anlayışında Gıda Güvenliği Sorunsalı: Avrupa Birliği- Türkiye Karşılaştırmalı Analizi*, Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- İzol, B. & Yetmen, H. & Benek, S. (2023). İklim Değişikliğinin ve Değişebilirliğinin Yerel Göç ve Çatışmalardaki Rolü: Siverek-Diyarbakır (Karacadağ Yöresi) Örneği. *Coğrafya Dergisi*, (46), 67-80. DOI: 10.26650/JGEOG2023-1165495
- Kahraman, S., Polat, E. (2021). Antroposen Çağı ve Felaketler: Yakın Gelecek, Gelecek Mi? 8. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu, 2-3-4 Aralık 2021- Konya; Bildiriler, 285-299. Erişim Tarihi, 12.09.2024,
https://www.researchgate.net/publication/364111079_Antroposen_Cagi_ve_Felaketler_Yakin_Gelecek_Gelecek_mi
- Karabağ, H. (2020). İkinci Dünya Savaşı Sonrası Amerikan Tarım Politikaları ve Az Gelişmiş Ülkeler Tarımsal Ekonomisi Üzerindeki Etkileri (1945-2000). *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (40), 253-299.

- Karabulut, B. (2009). *Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.
- Kararer, F. & Gürbüz, S. (2003). Gelişmekte Olan Ülkelerde Tarım Çevre Ekonomi Etkileşimi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4 (2), 197-206. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/doujournal/issue/66649/1042855>
- Karaman, K. (2018). Tarım-Gıda Politikaları Bağlamında Türkiye’de Gıda Güvencesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (65), 115-133. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abuhsbd/issue/36059/404860>
- Keyder Ç. & Yenil, Z. (2020). *Bildiğimiz Tarımın Sonu*. İletişim.
- Kurtoğlu, R. (2023). *Biyo-Politik Savaşlar*. Destek Yayınları.
- Lawrence, F. (2011). The global food crisis: ABCD of food – how the multinationals dominate trade. Erişim Tarihi: 19.09.2024, <https://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2011/jun/02/abcd-food-giants-dominate-trade>
- Marshall, G. (2020). *Sosyoloji Sözlüğü* (O. Akınhay, D.Kömürcü Çev.). Bilim ve Sanat.
- McLuhan, M. & Powers, B.R. (2020). *Global Köy*. (B. Ö. Düzgören Çev.). Scala Yayıncılık.
- McMichael, P. (1996). Globalization: Myths and Realities. *Rural Sociology*, 61, 15-55
- McMichael, P. (2009). A food regime analysis of the ‘world food crisis’. *Agriculture and Human Values*, 26, 281-295. Erişim Tarihi, 20.09.2024, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10460-009-9218-5> DOI 10.1007/s10460-009-9218-5
- Middle East Report 145 (1987). Public Law 480: better than a bomber. <http://www.merip.org/mer/mer145/public-law-480-better-bomber>
- Nofouzi, F. (2013). Genetiği Değiştirilmiş Organizma (GDO) Nedir ve Nasıl Yapılmaktadır? *Güncel Gastroenteroloji*, 17/4, 1-7. Erişim Tarihi, 01.10.2024 <https://guncel.tgv.org.tr/journal/47/pdf/100137.pdf>
- Okuroğlu, S. (2023). *Çölleşme Nedeniyle 2045 Yılına Kadar Yaklaşık 135 Milyon İnsan Evinden Olabilir*. Anadolu Ajansı. Erişim tarihi, 12 Ekim

- 2024, <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/collesme-nedeniyle-2045-yilina-kadar-yaklasik-135-milyon-insan-evinden-olabilir/2923931>
- Ortaş, İ. (2021). Toprak Yanlış Kullanılıyor, Bozuluyor, Verimsizleşiyor ve Yok Ediliyor, Erişim Tarihi, 20.10.2024, <https://www.hidropolitikakademi.org/tr/article/29281/toprak-yanlis-kullaniliyor-bozuluyor-verimsizlesiyor-ve-yok-ediliyor>
- Öztürk, Ş. (2014). *Yeni Köy Sosyolojisi Tartışmaları*. Doğu Kitabevi.
- Pakdemirli, B. & Birişik, N. & Aslan, S. & Öz, S. (2021). Önemli Bir Tarım, Gıda Güvenliği ve Çevre Riski Olarak “Agroterörizm” Üzerine Bir Değerlendirme. *Bahri Dağdaş Hayvancılık Araştırma Dergisi*, 10(2), 176-194. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bdhad/issue/66152/1003403>
- Petruzzello, M. (2023). *Monokültür*. Encyclopedia Britannica. Erişim tarihi 12 Ekim 2024. <https://www.britannica.com/topic/monoculture>.
- Roche, M. (2012). Food Regimes Revisited: A New Zealand Perspective. *Urbani izziv*, 23(2), 62-75. DOI, 10.5379/urbani-izziv-en-2012-23-supplement-2-005
- Stock, R. & Gardezi, M. (2021). Make bloom and let wither: Biopolitics of precision agriculture at the dawn of surveillance capitalism. *Geoforum*, 122, 193-203. Erişim Tarihi, 20.09.2024, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0016718521001135>
- Scheffran, J. & Schilling, J. & Link, P.M., (2009). Theories and Models of the climate-security link. *Research Group Climate Change and Security*, KlimaCampus, Universität Hamburg. Erişim Tarihi, 20.09.2024 https://epub.sub.uni-hamburg.de/epub/volltexte/2012/17340/pdf/Working_paper_CLISEC_3.pdf
- Schneider, M. & McMichael, P. (2010). Deepening and Repairing the Metabolic Rift. *Journal of Peasant Studies*, 37(3), 461-484.
- Sharma, A. & Kumar, V. & Shahzad, B. ve diğerleri (2019). Worldwide pesticide usage and its impacts on ecosystem. *SN Appl. Sci.* 1, 1446 Erişim tarihi, 30.09.2024 <https://link.springer.com/article/10.1007/s42452-019-1485-1> <https://doi.org/10.1007/s42452-019-1485-1>

- Singh, R. B. (2000). Environmental consequences of agricultural development, a case study from the Green Revolution state of Haryana, India. *Agriculture Ecosystems&Environment*, 82, (1-3), 97-103.
- Shaw, D. J. (2007). *World Food Security: A history since 1945*. Palgrave Macmillan.
- Shiva, V. (2018). *Yeryüzü Demokrasisi*. (A.K. Saysel, E. Gen, O. Günay. çev.). Bgst Yayınları.
- Stevenson, N (2017). Ulrich Beck. *Çağdaş Toplum Kuramından Portreler*. (ed.) B. Tuner, A. Elliott. İletişim.
- Tarım ve Orman Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü (2021). İklim Değişikliği ve Tarım Değerlendirme Raporu. Erişim Tarihi, 02.10.2024, <https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Belgeler/IKLIM%20DEGISIKLIGI%20VE%20TARIM%20DEGERLENDIRME%20RAPORU.pdf>
- Türkeş M., (2008). Küresel iklim değişikliği nedir? Temel kavramlar, nedenleri, gözlenen ve öngörülen değişiklikler. *İklim Değişikliği ve Çevre*, 1, s. 26-37. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/idec/issue/36965/450247>
- UNİCEF (2024). BM Raporu: Küresel Krizler Derinleşirken Açlığa İlişkin Rakamların Üç Yıl Üst Üste Yüksek Çıkması Dikkat Çekiyor. Erişim Tarihi, 20.09.2024, <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCltlenleri/bm-raporu-k%C3%BCresel-krizler-derinle%C5%9Firken-a%C3%A7%C4%B1%C4%9Fa-ili%C5%9Fkin-rakamlar%C4%B1n-%C3%BC%C3%A7-y%C4%B1l-%C3%BCst-%C3%BCste>
- Uzun, H. (2023). Küresel Gıda krizi ve Uluslararası Gıda Güvenliği Çerçevesinde Tarımsal Kooperatifleşmenin Önemi. XXV. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi, Antalya. Erişim tarihi, 20.09.2024, https://www.researchgate.net/publication/377066405_Kuresel_Gida_Krizi_ve_Uluslararası_Gıda_Guvenligi_Cercevesinde_Tarımsal_Kooperatifleşmeni_n_Onemi
- Yörük, B. (2023). İklim Göçü ve İklim Mülteciliği Kavramlarına İnsan Hakları Temelli Sosyolojik Bir Bakış. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (60), s. 224-237. <https://doi.org/10.53568/yyusbed.1214134>

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2024, Cilt:13, Sayı:2, 335-364
doi: 10.28956/gbd.1531048

Gendarmerie and Coast Guard Academy
Institute of Security Sciences
Journal of Security Sciences, November 2024, Volume:13, Issue:2, 335-364
doi: 10.28956/gbd.1531048

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma / Research Article
Terörle Mücadelede Verinin Kullanımı
Using the Data in the Counter Terrorism

Yazar(lar) / Writer(s)

İrem DOĞAN, Yüksek Lisans Öğrencisi, Millî Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü İstihbarat Çalışmaları Anabilim Dalı, İstihbarat Çalışmaları Programı, iirem.dogann@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6528-2764

Muhammed Hayati TABAN, Dr. Öğr. Üyesi, Millî Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü İstihbarat Çalışmaları Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0003-1785-9965

Bu çalışma İrem DOĞAN'ın "Terörle Mücadelede Verinin İstihbarat Olarak Kullanımı" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Bilgilendirme / Acknowledgement:

- Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:
- Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.
- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.
This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 09.08.2024
Makale Kabul Tarihi / Accepted : 25.11.2024

Atf Bilgisi / Citation:

Doğan İ. ve Taban M.H., (2024). Terörle Mücadelede Verinin Kullanımı, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 13(2), ss 335-364. doi: 10.28956/gbd.1531048

TERÖRLE MÜCADELEDE VERİNİN KULLANIMI

Öz

Teknoloji çağının gereği yapay zekânın ve veri analizi yöntemlerinin uygulama alanı genişledikçe, bu araçların terörle mücadeledeki etkileri de kendini göstermeye başlamıştır. Bu makalede, Türkiye’de yaşanan terör olaylarının il bazında ilişkilendirilebilecek değişkenleri incelenmiştir. Bu çerçevede çalışma, veri odaklı yaklaşımların yerel düzeyde nasıl uygulanabileceğine dair önemli bulgular sunmaktadır. Terörle mücadelede teknolojinin ön plana çıkarılması vurgulanmıştır. Veri analizi, makine öğrenimi ve yapay zekâ gibi teknolojilerin kullanımı, terör eylemlerinin önceden tespit edilmesi ve engellenmesi konusunda büyük avantajlar sağlamaktadır. Bu bağlamda makale, Türkiye’nin veri kullanımının ön plana çıktığı teknolojilere yatırım yaparak ve veri odaklı stratejiler geliştirerek terörle mücadelede daha etkin sonuçlar elde edebileceğini göstermektedir. Çalışma ile terörle mücadelede veri dünyasının sunduğu farklı yöntemler ve stratejilerin etkilerini anlamak için bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu amaç doğrultusunda, 81 ile ilişkin elde edilen veriler kullanılarak sonuçların gelecekteki mücadele stratejilerine katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörle Mücadele, Veri, İstihbarat, Analiz.

USING THE DATA IN THE COUNTER TERRORISM

Abstract

As the application area of artificial intelligence and data analysis methods has expanded as a requirement of the technological age, the effects of these tools in the counter terrorism have also begun to manifest themselves. In this article, the variables that can be associated with terrorist incidents in Turkey on a province basis are analysed. In this framework, the study provides important findings on how data-driven approaches can be applied at the local level. It is emphasized that technology should be brought to the forefront in counter terrorism. The use of technologies such as data analysis, machine learning and artificial intelligence provides great advantages in detecting and preventing terrorist acts in advance. In this context, the article shows that Turkey can achieve more effective results in the counter terrorism by investing in data-driven technologies and developing data-driven strategies. The study provides a framework for understanding the effects of different methods and strategies offered by the data world in the counter terrorism. In line with this purpose, the study aims to contribute to future counter terrorism strategies by using the data obtained from 81 provinces.

Keywords: Terrorism, Counter Terrorism, Data, Intelligence, Analysis

1. GİRİŞ

2000’li yıllarla birlikte internetin yaygınlaşması, bilgiye erişimi kolaylaştırarak insanların iletişim yeteneklerini artırmıştır. Terör örgütleri de bu durumdan yararlanmış, bilgiye ulaşım ve iletişim alanındaki kapasitelerini genişletmiştir. Aynı doğrultuda terörle mücadele de verilerin kullanıldığı ve teknolojik altyapının faaliyete geçtiği yeni analiz yöntemlerinin uygulanmasını zorunlu kılan bir durum oluşmuştur. Geçmişte sadece konvansiyonel yöntemlerle gerçekleştirilen terör eylemleri ve terörle mücadele günümüzde siber alan ve veriler üzerinden de sürdürülmektedir.

Yaşanan bilgi devrimi ile dijitalleşmenin hayatımıza getirdiği veriler ve bunların depolanması artık bir ihtiyaç olmuştur. Zira bilgiye sahip olmak, tarihin her döneminde güç ile özdeşleşmiştir. Veri çeşitliliği arttıkça farklı alanlara özgü veriler de zamanla artış göstermiştir. Teknolojik gelişmeler ekonomi, sağlık ve eğitim gibi birçok alanda veri kullanımını etkilerken ulusal güvenlik alanında da kendini göstermeye başlamıştır. Günümüzde, ulusal güvenlik stratejilerinin geliştirilmesi amacıyla birçok düzenleme yapılmaktadır. Yeni yapılanmalarda veri toplama ve analiz işlemlerinde uygulanan yeni yöntemler, birçok sorunun önceden tespit edilerek engellenmesini hedeflemektedir. Buradaki temel amaç, terör gibi geniş etki alanına sahip ve sonuçları ağır olan ulusal güvenlik sorunlarının önlenmesidir.

Bu çalışma; istihbarat toplama sürecinde elde edilen bilgilerin doğru bir şekilde işlenmesinin ve depolanmasının karar alma süreçlerinde de etkili sonuçlar doğuracağından hareketle, terörle mücadelede verinin kullanılmasının önemine odaklanmaktadır. Özellikle terör olaylarının erken tahmin edilmesi gibi çalışmalara dayanan erken uyarı sistemlerinin oluşturulması, ulusal güvenliğin güçlenmesine katkı sağlayabilir. Bu doğrultuda çalışma temel olarak Türkiye’de yaşanan terör olaylarını il bazında ele almış; sosyo kültürel, ekonomik ve demografik değişkenlerin terör vaka sayısı ile ilişkisinin neler olduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaçla öncelikle terörle mücadelede verinin yeri ve öneminden bahsedilecek, ardından terör veri tabanları tanıtılacaktır. Veri toplama ve analiz bölümünde ise toplanan veriler analiz edilecektir.

Çalışmanın ilk sınırlılığı terörün beklenmedik şekilde gelişen bir eylem olmasından kaynaklı olarak terörü etkileyebilecek faktörlerin tespitinin zor olması sayılabilir. Ayrıca seçilen değişkenlerin 81 il özelinde 24 yıllık verisine

ulaşılmaya çalışılması ve belirli yıllar arası kayıt yetersizliğinden eksik gözlemlerin bulunması bir diğer sınırlılık olarak belirtilebilir.

2. TERÖRLE MÜCADELEDE VERİNİN KULLANILMASI

Dijital çağda haberleşme ağlarının yaygınlaşması, günümüzde mevcut verinin büyüklüğünü ve değerini artırmaktadır. Gelişen teknoloji sayesinde artık çoğu cihaz büyük miktarda veri üretip kayıt altına almaktadır. Bu gelişmelerin sosyal, siyasi ve ekonomik alanlara önemli yansımaları bulunmaktadır. Terörle mücadelede istatistiksel analiz yöntemlerinin kullanılması verilerin istihbarat sağlamada etkili hâle gelmesine işaret etmektedir.

Bilgi çağında terör örgütleri ileri teknolojiye hâkim, görece yüksek bilgi ve beceriye sahip kişilerin katılımıyla dönüşmektedir. Bu nedenle terör örgütleri internetin ve diğer ileri teknolojilerin kullanımında geri durmamaktadır. Geçmişe kıyasla, günümüzde terör örgütleri daha sistematik bir şekilde örgütlenmekte olup eylem tarzları da daha çeşitli hâle gelmektedir. Bu nedenle örgütlerin yapılanmaları kaynaklı olarak bilgi ve veri toplamak daha karmaşık bir hâl almaktadır. Tüm bu faktörler göz önünde bulundurulduğunda terörle mücadelede istihbarat servislerinin ileri teknolojiyi kullanması zaruri hâle gelmiştir.

Geleneksel medya çağında daha az sosyal ağ yazılımı ve daha az veri üretimi mevcutken teknoloji çağında bilgi ağları gerçek zamanlı olarak büyük miktarda veri üretmektedir. Bilgi kaynağının çok büyük ve çeşitli olduğu günümüzde, geleneksel istihbarat toplama ve analiz yöntemleriyle istihbarat üretmek zorlaşmaktadır. Sürdürülebilir bir ulusal güvenlik politikası için istihbarat veri kaynaklarının nasıl analiz edileceği ve ilişkilendirileceği, terörle mücadele istihbaratı açısından büyük önem taşımaktadır. Günümüzde analiz yöntemleri oldukça gelişmiş durumda iken istihbarat, insan gücü dışındaki destekleyici yöntemlerle de tamamlanması ve terörle mücadelede istihbarat birimlerinin veri toplama, işleme ve analiz etme becerilerini geliştirmelerini gerektirmektedir.

Terörle mücadelede erken uyarı sistemlerinin kullanılması, toplanan bilgi kaynaklarının zamanında işlenmesini sağlayarak istihbarat analizinde önemli bir rol oynamaktadır. Terör faaliyetleri gerçekleştiğinde olay saatine ne kadar yaklaşırsa istihbarat verilerinin kullanım oranı da o kadar artmaktadır (Yang, 2022, s. 1196). Bu nedenle erken uyarı sistemleri sayesinde potansiyel tehditlerin önceden tespit edilmesi ve hızlı bir şekilde müdahale edilmesi

mümkün hale gelmektedir. Gerçek zamanlı veri analizi ve hızlı istihbarat paylaşımı, tehdiye karşı alınacak önlemlerin hızla uygulanmasına ve müdahale süreçlerinin iyileştirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu şekilde, terörle mücadele stratejileri daha proaktif bir yaklaşımla yürütülebilir ve güvenlik daha etkin bir şekilde sağlanabilir.

Terörle mücadelede istihbaratın toplama ve analiz süreçlerinde, verilerin sağladığı imkânlar kullanılarak istihbarat çalışmalarının verimliliği önemli ölçüde artırılmaktadır. Bu verimlilik, istihbarat kaynaklarının hızlı ve kapsamlı bir şekilde toplanmasını sağlamak için internet gibi açık kaynaklardan faydalanılarak da oluşturulmaktadır. Verilerin kullandığı teknolojiler sayesinde, internet ortamında açık kaynaklı istihbaratın sağladığı bilgi kaynaklarının toplanması ve bu bilgilerin derinlemesine araştırılması mümkün hâle gelmektedir. Bu süreçte, web tarayıcısı teknolojisi, doğrudan toplama yöntemi ve dolaylı toplama yöntemi gibi araçlar kullanılmaktadır. Doğrudan toplama yöntemi ile kamuya açık veriler, sosyal medya paylaşımları ve haber sitelerinden bilgi elde edilirken dolaylı toplama yöntemi ise bu verilerin çapraz doğrulanması ve analiz edilmesi için kullanılmaktadır. Bu yöntemler, terörist faaliyetlerin izlenmesi ve olası tehditlerin önceden tespit edilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Sonuç olarak verilerin sağladığı teknolojileri kullanarak istihbarat kaynaklarının hızlı ve kapsamlı bir şekilde toplanması, analiz edilmesi ve yorumlanması, terörle mücadele istihbarat çalışmalarının etkinliğini artıracak potansiyele sahiptir (Yang, 2022, s. 1196).

Gerçek zamanlı istihbarat verilerinde güncellenen dinamik bilgileri net bir şekilde kavramak, terörle mücadele ekiplerinin etkili ve esnek bir şekilde müdahalede bulunmasına katkı sağlayabilmektedir. İstihbaratın terörle mücadelede veri kullanımı açısından en önemli alanlarından biri, bu dinamik bilgileri en kısa sürede analiz edip anlamlı sonuçlar çıkararak operasyonel karar verme süreçlerini desteklemektir. Gerçek zamanlı video ve ses verileri, anlık olayları izleyip analiz etmek için kullanılırken akıllı cihaz algılama verileri de potansiyel tehditlerin tespit edilmesinde kritik rol oynamaktadır. Yapılandırılmış ve yapılandırılmamış verilerin etkili bir şekilde işlenmesi ve depolanması, terörle mücadelede istihbarat çalışmalarının verimliliğini artırmakta ve terörist faaliyetlerin hızlı bir şekilde tespit edilerek önlenmesini mümkün kılmaktadır. Bu veriler, terörle mücadele ekiplerine anlık bilgi

sağlayarak karar alma süreçlerini hızlandırmakta ve operasyonların başarı şansını yükseltmektedir (Yang, 2022, s. 1197).

Terörle mücadele için verilerden elde edilen istihbarat aracılığıyla istihbaratın karar vericilere sunulması ve komuta desteği alınması, etkin bir politika oluşturma açısından da büyük önem taşımaktadır. Terör eylemlerinin önlenmesi sürecinde şüpheli personeli, kilit alanlardaki finansal akışları, işlem bilgilerini ve diğer veri değişikliklerini yakından izlemek ve bunlara dikkat etmek, veriler sayesinde mümkün kılınabilir. Bu sayede kilit personel ve faaliyetler önceden izleme kapsamına dâhil edilerek risklerin minimize edilmesi sağlanabilir. Küresel terörle mücadelenin odağı, kademeli olarak “acil müdahale”den “terörle mücadelede erken uyarı”ya kaymış ve bu dönemde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

Verinin güvenlik açısından önemi arttıkça veri üzerine yapılan çalışmalarda çeşitli konu başlıklarının ön plana çıktığı görülecektir. Ulusal güvenlik bağlamında ele alınan makine öğrenmesi ve gizlilik vurgusunun olduğu çalışmalardan H. M. Verhelst, A. W. Stannat ve G. Mecacci'nin “Machine Learning Against Terrorism: How Big Data Collection and Analysis Influences the Privacy-Security Dilemma” isimli makalesinde makine öğrenimi tekniklerindeki hızlı gelişmeler, kitlesel gözetimin daha büyük ölçeklerde uygulanması, ulusal güvenlik çıkarları ile bireysel gizlilik endişeleri arasındaki ikilemin yeniden gözden geçirilmiş bir modellemesini ele almıştır (Verhelst, Stannat ve Mecacci, 2020, s. 957).

Benzer bir şekilde makine öğrenmesi konusunu ele alan bir diğer çalışma, Mustafa Ulaş ve Barış Karabay tarafından “Terör Saldırılarını İçeren Büyük Verinin Makine Öğrenmesi Teknikleri ile Analizi” adıyla yapılmıştır. Bu çalışmada, Global Terrorism Database'den elde edilen veriler kullanılarak bir inceleme yapılmıştır. İncelenen terör olayları, büyük veri çerçevesinde makine öğrenmesi teknikleri kullanılarak sınıflandırılmıştır. Makine öğrenmesi teknikleri sayesinde hangi terör olayının hangi örgüt tarafından gerçekleştirildiğini tahmin eden büyük bir veri mekanizması geliştirilmiştir. Programlama dilleri kullanılarak veri kümesi içerisinde en çok saldırı planlayan 10 terör örgütü incelenmiş ve sınıflandırma algoritması oluşturulmuştur. Çalışmanın sonucunda ise bir performans değerlendirmesi yapılarak doğruluk oranı hesaplanmıştır (Ulaş ve Karabay, 2020, s. 278).

Verilerin ve makine öğreniminin yanı sıra, istatistiki modelleme ve görsellerle desteklenen bir çalışma olarak Narasimha Rao Vajjhala, Kenneth David Strang ve Zhaohao Sun'un "Statistical Modeling and Visualizing Open Big Data Using a Terrorism Case Study" adlı çalışması öne çıkmaktadır. Bu çalışmada, büyük veri analitiği ele alınarak literatürde açık olduğu düşünülen stratejik karar vermeye yardımcı olabilecek gizli faktör ilişkilerini belirlemek için nitel büyük veri türünün nasıl analiz edilebileceği gösterilmiştir. Çalışmada 1970-2013 yılları arasında yayınlanan kamuya açık haber makalelerinden derlenen büyük veri seti görselleştirilerek kullanılmıştır. Bu çalışma ile büyük verilerin ve veri analitiğinin kullanımının terörle mücadeleyi kolaylaştırıldığı öne sürülmektedir (Vajjhala, Strang ve Sun, 2015, s.8).

Büyük veri ve terör olayları tahmini bağlamında yapılan çalışmalara hız kazandıran bir diğer araştırma ise Xi Meng, Lingyu Nie ve Jiapeng Song'un "Big Data-Based Prediction of Terrorist Attacks" adlı makalesidir. Bu çalışmada, karma bir sınıflandırmaya dayalı olarak terör saldırıları için geniş verili bir tahmin sunulmuştur. Ele alınan diğer çalışmalarda olduğu gibi GTD verileri kullanılmış ancak farklı olarak burada veri içeriğinin iyi anlaşılması sağlanmaya çalışılmıştır (Meng, Nie ve Song, 2019, s.127).

Sanjun Nie ve Duoyong Sun'un "Research on Counter-Terrorism Based on Big Data" çalışmasında, terörle mücadelede büyük verinin etkisi incelenmiş ve veri madenciliği, korelasyon analizi gibi yöntemlerle terör örgütlerinin davranış kalıplarının analiz edilerek erken uyarı sistemleri için bir temel oluşturulması amaçlanmıştır (Nie ve Sun, 2019 s.5).

Hemanta Kumar Bhuyan ve Subhendu Kumar Pani'nin "Crime Predictive Model Using Big Data Analytics" çalışması, veri madenciliği metodolojisini kullanarak suç önleme açısından büyük veri ve makine öğrenimi ile gelecekteki suçları tahmin etmeye yönelik analizler önererek, güvenlik noktalarındaki suçları azaltmaya ve suçluların soruşturulmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır (Bhuyan ve Pani, 2021, s.57).

Literatürdeki bir diğer önemli çalışma Atsa'am, Wario ve Okpo'nun "A New Terrorism Categorization Based On Casualties And Consequences Using Hierarchical Clustering"dır. Bu çalışmada, makine öğrenmesiyle terör olaylarının tespitine yönelik GTD verileri kullanılarak terörün yol açtığı hasar ve sonuçlar analiz edilerek ölen fail sayısı, yaralı sayısı gibi değişkenlere dayanan eksiksiz gözlemler üzerinden Aglomeratif Hiyerarşik Kümeleme

teknîği ile gruplama yapılmış ve sonrasında R yazılımı ile değerlendirilmiştir (Atsa'am, Wario ve Okpo, 2020, s.369).

Ele alınan çalışmalarda görüldüğü üzere terör üzerine yapılan araştırmalarda verilerden, makine öğrenimi ve diğer analiz yöntemlerinin kapsamından yararlanmak, günümüz dünyasının akademik çalışmalarına yön vermektedir. Terörle mücadelede istihbarat ve verinin etkin kullanımı, güvenlik güçlerinin terör tehditlerine karşı etkili bir şekilde hareket etmesini sağlayabilme potansiyeline sahiptir. Büyük veri, veri analitiği ve ileri teknolojilerin kullanımı, saldırıların öngörülmesi ve önlenmesi açısından büyük avantajlar sunmaktadır. Özellikle terör veri tabanları bu konuda en güncel verileri depolaması açısından öne çıkmaktadır.

3. TERÖR VERİ TABANLARI

Veri tabanları, kullanılan parametrelere göre farklılık gösterir ve ele alınan çalışma konusuna göre çeşitlenebilir. Bu bağlamda, Küresel Terörizm Veri Tabanı (Global Terrorism Database- GTD) incelendiğinde, 1970'den 2020'ye kadar dünya genelindeki terör olayları hakkında bilgiler içeren, açık kaynaklı bir veri tabanı olduğu görülmektedir. GTD, diğer birçok veri tabanından farklı olarak yerel ve uluslararası terör olaylarına dair sistematik bir şekilde veri sunmakta ve 2020 itibarıyla 200.000'i aşkın vakayı içermektedir.

GTD'de gerçekleşen terör olayının tarihi ve yeri, kullanılan silahlar, hedefin niteliği, zayıat sayısı ve tanımlanabildiğinde, sorumlu grup veya birey hakkında bilgiler yer almaktadır. Veri tabanındaki istatistiksel bilgiler, çeşitli açık medya kaynaklarından elde edilen raporlara dayanmaktadır. Bu bilgiler, kaynakların güvenilirliği belirlenmeden veri tabanına eklenmez. Ulusal Terörizm Araştırmaları ve Terörizme Tepkiler Konsorsiyumu (START), şiddetin daha kolay incelenebilmesi ve etkisiz hâle getirilebilmesi için anlaşılmasını artırmak amacıyla GTD'yi kullanıma sunmuştur. GTD'de, 1970'den bu yana 88.000'den fazla bombalı saldırı, 19.000 suikast ve 11.000 adam kaçırmaya vakası hakkında veri bulunmaktadır. GTD'nin kapsamlı ve güvenilir veri sağlama kapasitesi, onu terörizm araştırmaları alanında önemli bir araç hâline getirmiştir. GTD'de 1998 ile 2017 yılları arasında olay verilerini derlemek için 4.000.000'dan fazla haber makalesi ve 25.000 haber kaynağı incelenmiştir (Global Terrorism Database, 2024).

Bir diğer önemli terör veri tabanı olan Terörizm Analiz Platformu (TAP), 1970’den 2020’ye kadar gerçekleştirilen yurt içi ve uluslararası terör saldırıları ile terörle mücadele operasyonlarını içeren açık kaynak istihbaratına dayanan bir veri tabanıdır. İlk olarak PKK terörünü ve bu terörün Türkiye’ye etkisini profesyonel bir şekilde analiz etmek amacıyla geliştirilen TAP projesi, zamanla Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki terörle ilgili olaylara yoğunlaşan uluslararası bir terörizm veri tabanına dönüşmüştür. TAP, 25.000’den fazla terör saldırısı ve 15.000’den fazla terörle mücadele operasyonunu kapsayan 40.000’den fazla terör olayını içermektedir. Bu kapsamlı veri tabanı; ulusal güvenlik ve istihbarat camiasındaki profesyoneller, uygulayıcılar, akademisyenler ve terörizm araştırmaları alanındaki araştırmacılar için kapsamlı veriler sunmayı hedeflemektedir. TAP’ın sağladığı veriler, terörizm ve terörle mücadele konularında daha derinlemesine ve bilgiye dayalı kararlar alınmasını sağlamaktadır. Bu veri tabanı, terörizmin farklı yönlerini ve bu yönlerin bölgesel etkilerini anlamak için kritik bir araç olarak kullanılmaktadır (TAP, 2024).

Terör konusunda bilgi sağlayan önemli veri tabanlarından biri de Silahlı Çatışma Konumu ve Olay Verileri Projesi (Armed Conflict Location & Event Data Project- ACLED)’dir. ACLED; ayrıştırılmış veri toplama, analiz ve kriz haritalama projesi olarak faaliyet göstermektedir. Bu proje; dünya çapında bildirilen tüm siyasi şiddet ve protesto olaylarının tarihleri, aktörleri, yerleri, ölümleri ve türleri hakkında bilgi toplamaktadır.

ACLED ekibi, çatışma senaryolarını tanımlamak, araştırmak ve test etmek için analizler yapmakta ve bu analizleri kamuoyunun ücretsiz erişimine sunmaktadır. Hem verileri hem de yapılan analizleri halkın kullanımına açık hâle getirerek araştırmacıların, politika yapımcıların ve diğer ilgililerin çatışma dinamiklerini daha iyi anlamalarına olanak tanımaktadır (ACLED, 2024). ACLED, terörizm, siyasi şiddet ve protesto olayları konularında kapsamlı ve güvenilir veri sağlayarak kriz dönemlerinde daha bilinçli ve etkin kararlar alınmasına katkı sunmaktadır.

Bir diğer önemli veri tabanı ise RAND Corporation’nın projesi olan The RAND Database of Worldwide Terrorism Incidents (RDWTI)’dir. RDWTI, 1968’den 2009’a kadar olan verilerin bir derlemesini içermektedir. Bu eski RAND projesiyle, 1968 yılına kadar uzanan uluslararası ve yerel terörizm hakkında kapsamlı bilgi sağlayan bir terör olayları veri tabanı geliştirilmiştir

(RDWTI, 2024). Yıllar boyunca birçok kamu ve özel sponsor, RDWTI Terör Olay Veri Tabanının korunmasına ve güncellenmesine katkıda bulunmuştur. Kodlanmış ve ayrıntılı 40.000'den fazla terör olayıyla RDWTI'nin kalitesi zaman içinde büyük ölçüde geliştirilmiştir. RAND personeli, potansiyel terör eylemlerini araştırmak ve analiz etmek için bölgesel uzmanlığa, ilgili dil becerilerine ve ülke içi saha çalışması deneyimine sahip personelden yararlanmıştır. RDWTI, terörizmin tarihsel dinamiklerini anlamak ve gelecekteki terör tehditlerini analiz etmek için önemli bir kaynak olarak hizmet vermektedir.

Action on Armed Violence (AOAV) ise bir başka terör veri tabanıdır. AOAV, dünya çapında sivillere yönelik silahlı şiddet verilerini kaydetmektedir. Web sitesinde patlayıcı silahlarla gerçekleştirilen terör eylemleri hakkında bilgilerin yanı sıra aylara göre sınıflandırılabilir bir veri tabanı bulunmaktadır. Veri tabanı, 2010 ile 2021 yılları arasında meydana gelen 22.000'den fazla terör eylemlerine ilişkin verileri içermektedir. AOAV veri tabanı, İngilizce haber kaynakları taranarak oluşturulmuştur. GTD'ye benzer bir yapıya sahip olmasına rağmen, patlayıcı silahlarla gerçekleştirilen terör eylemlerine odaklanma açısından farklılık göstermektedir. GTD veri tabanı ile benzer şekilde aranabilecek belirli kriterler vardır. Bu kriterlerden üçü (tarih, ülke, kayıplar) zorunlu doldurma alanlarıdır ve diğer alanlar (saldıran grup, saldıranların durumu, bir yerleşim yerinde gerçekleşip gerçekleşmediği, olay yeri, hedef kitle, kayıpların yaşı ve cinsiyeti, silah türü, saldırı türü, saldırının başlatıldığı yer) isteğe bağlı doldurma alanlarıdır. Örneğin Türkiye'de 2017-2019 yılları arasında meydana gelen "El Yapımı Patlayıcı" olayları ve etkilenen askerî birliklerin sayısına erişilebilir ve bu kriterler belirtilerek ilgili birimler sıralanabilir. Ayrıca tüm sonuçlar Excel dosya formatında da elde edilebilmektedir (AOAV, 2024).

Data.world (DW); çeşitli alanlarda veri kümelerinin aranabildiği, indirilebildiği ve analiz edilebildiği bir veri depolama sitesidir. Platform, birçok farklı kaynaktan elde edilen ve finans, terörizm, ekonomi gibi çeşitli konularla ilgili veri kümelerini bünyesinde barındırmaktadır. Kullanıcılar, DW'ye kendi veri kümelerini yükleyebilir ve bu verileri diğer kullanıcılarla paylaşabilirler. Bu entegrasyon, 53 farklı uygulama ve internet sitesi ile sağlanmaktadır. Veri üzerinde arama yapmak için DW'nin kullanıcı ara yüzünde SQL (Yapılandırılmış Sorgu Dili) ve SPARQL (Protokol ve Sorgu Dili) sorguları

yazılabilmektedir. Ayrıca analitik çalışmalar için R ve Python programlama dilleri ile seçilen veriler üzerinde analiz yapma imkânı da sunulmaktadır. Bu özellikler, DW'yi veri bilimciler, analistler ve araştırmacılar için güçlü bir araç hâline getirmektedir. DW, kullanıcılarına verimli veri yönetimi ve analiz süreci sunarak çeşitli sektörlerdeki veri odaklı projelerin hayata geçirilmesine önemli katkılarda bulunmaktadır (Adıgüzel, Dereli & Karagöz, 2022, s.7).

Son olarak ele alınacak veri tabanı, Kaggle Terörizm Veri Kümeleri'dir. Kaggle web sitesinin ilk kurulma amacı, makine öğrenmesi yarışmaları için bir platform sunmaktır. Bu platform, çeşitli veri kümelerine ve beklenen çıktıları tanımlı çeşitli problemlere erişim imkânı sağlamaktadır. Kullanıcılar, veri kümelerine ve değerlendirme ölçütlerine erişerek kendi modellerini oluşturabilir ve bu modelleri Kaggle web sitesine yükleyebilir. Ayrıca veri kümeleri üzerinde anahtar sözcük tabanlı arama da desteklenmektedir. Bu özellikler, araştırmacılar ve veri bilimciler için terörizmle ilgili veri kümelerini analiz etmeyi ve model geliştirmeyi kolaylaştırmaktadır. Kaggle, kullanıcılarına sunduğu bu geniş analiz ve modelleme yetenekleri ile veri bilimi ve makine öğrenmesi alanında önemli bir araç olarak hizmet vermektedir (Adıgüzel, Dereli & Karagöz, 2022, s.7). Tablo 1'de bahsi geçen veri tabanları özelliklerine göre gösterilmektedir.

Tablo-1. Terör Veri Tabanları Sınıflandırılması

Veri Tabanı	Veri Türü	Kapsamı	Erişim Şekli	Özelliği	Değişkenler
Global Terrorism Database	Dünyadaki yerel ve uluslararası terör olayları	1970-2020 yılları arası	Ücretsiz	Olayın tarihi, yeri, kullanılan silahlar ve hedefin niteliği, zayıat sayısı ve tanımlanması sorumlu grup veya birey hakkında detaylı bilgi içermesi	Ülke, Tarih, Şehir, Fail Grup, Ölümler, Yaralı, Hedef Türü
Terörizm Analiz Platformu	Terörle mücadele operasyonlarını içeren açık kaynak istihbaratı	1970-2020 yılları arası	Ücretsiz	1970-2020 yılları arası Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki terör olaylarını incelemesi	Saldırı Sayıları, Gerçekleştiği Güvenlik Ortamı, Saldırıların Coğrafi Dağılımı, Saldırı Hedef ve Yöntemleri, Zayıatlar Kurbanlar ve Etkisiz Hâle Getirilen Teröristler

Veri Tabanı	Veri Türü	Kapsamı	Erişim Şekli	Özelliği	Değişkenler
Armed Conflict Location & Event Data Project	Ayrıştırılmış bir veri toplama, analiz ve kriz haritalama projesi	Dönemsel ve bölgesel veriler haritalaması	Ücretsiz	Erken uyarı sistemi oluşturması ve ön görü sunması	Tarih, Olay Türü, Aktörler, Konum, Enlem, Boylam, Kaynak, Ölümler,
RAND Database of Worldwide Terrorism Incidents	Uluslararası ve yerel terörizm hakkında kapsamlı bilgi sağlayan bir terör olayları veri tabanı	1968-2009 yılları arası	Ücretsiz	Kamu ve özel sponsorların desteklemesi	Tarih, Şehir, Ülke, Fail, Silah, Yaralanmalar, Ölümler, Açıklama
Action on Armed Violence	Sivillere yönelik silahlı şiddet verileri	2010-2021 yılları arası	Ücretsiz	İngilizce haber kaynakları taranarak patlayıcı silahlarla gerçekleştirilen terör eylemlerine odaklanması	Tarih, Ülke, Kayıplar, Saldırıda Bulunan Grup, Saldırıda Bulunanların Durumu, Meskûn Yerleşim Yeri, Gerçekleşip Gerçekleşmediği, Olay Yeri, Hedef Kitle, Kayıplara Ait Yaş ve Cinsiyet, Silah Tipi, Saldırı Tipi, Saldırını Nereden Başlatıldığı
Data.world	Veri kümelerinin aranabildiği, indirilebildiği ve analiz edilebildiği bir veri depolama	53 farklı uygulama ve internet sitesi ile entegrasyon	Ücretli	Kullanıcıların kendi veri kümelerini yüklemeleri ve paylaşmalarına izin vermesi;	Olayların Tarihleri, Yaşandığı Yerleri, Kayıp Sayısı, Askerî Personel Kaybı Olup Olmadığı, Olayın Detaylı Açıklaması
Kaggle	Makine öğrenmesi yarışmaları sunan platform	Veri kümesi değerlendirmeleri	Ücretsiz	Kullanıcıların kendi modellerini oluşturup, bu modelleri web sitesine yükleyebilmeleri	Olay Zamanı, Kayıp Sivil Sayısı, Şehir

Kaynak: Tablo 1. Çalışma Kapsamında Elde Edilmiştir.

4. VERİ TOPLAMA VE ANALİZ

Terör olaylarının toplumsal, ekonomik, demografik ve coğrafi faktörlerle ilişkisini anlamak, bu olgulara karşı daha etkili stratejiler geliştirebilmek adına

büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla bu çalışmada, çeşitli parametrelerin terörle ilişkisi incelenerek bir analiz yapılması amaçlanmıştır. İlk olarak terörle ilişkili olabileceği düşünülen toplumsal, ekonomik, demografik ve coğrafi parametrelerin kullanılması gerektiğine karar verilmiştir. Bu doğrultuda Türkiye'nin 81 iline ait veriler, mümkün olan en eski tarihten günümüze kadar incelenmek üzere sıralanmıştır. Analiz edilecek değişkenler şu şekilde belirlenmiştir:

- Nüfus
- Genç nüfus
- İntihar sayısı
- Otomobil sayısı
- Tarım alanı
- Şehir-başkent uzaklığı
- Şehir-en yakın şehir merkezi uzaklığı
- Şehir-en yakın sınır uzaklığı
- Cezaevindeki hükümlü sayısı
- Evlenme sayısı boşanma sayısı
- Hastane sayısı
- Doktor sayısı
- Gayrisafi yurtiçi hasıla miktarı
- Okuma yazma bilmeyen sayısı
- Alınan göç sayısı
- İşsizlik oranı
- Sanayi girişimi sayısı
- Bebek ölümü sayısı
- Akraba evliliği sayısı
- Okul sayısı.

Bu değişkenler, terörün sosyo-ekonomik ve demografik temellerinin il bazında ilişkisine dair daha kapsamlı bir bilgi elde etmek için toplanmış ve verilerin analizi sonucunda belirli parametrelerin terör olayları ile anlamlı ilişkiler taşıyıp taşımadığı değerlendirilmiştir. Bu şekilde teröre karşı alınacak önlemlerin geliştirilmesinde daha isabetli ve hedefe yönelik stratejiler belirlenebileceği düşünülmüştür.

Nüfus değişkeni için terör vakası sayısı ile ilişkisi, çeşitli sosyoekonomik, demografik, politik ve coğrafi faktörler tarafından şekillenmektedir. Nüfus

yoğunluğunun yüksek olduğu büyük şehirler, terör saldırıları için daha elverişli ortamlar sağlamaktadır. Nüfus -terör ilişkisi kuran çalışmalara örnek olarak Mario Coccia'nın "The Relation Between Terrorism and High Population Growth" isimli makalesi verilebilir. Çalışmada yüksek nüfus artış oranlarının terörizmin kaynağı ve değişimi üzerindeki etkisini incelemektedir (Coccia, 2018 a, s.89). Mario Coccia'nın "What Is The Growth Rate Of Population That Supports Terrorism in Regions With Social Issues?" başlıklı makalesinde, terörün nüfus artışı ile ilişkisi incelenmiştir. Bu çalışmada; yaklaşık %3,6'lık yüksek nüfus artış oranının, terör olaylarının ölümcüllüğünü maksimize ettiği sonucuna varılmaktadır (Coccia, 2018 b, s.10). Nüfus değişkenine ilişkin veri elde edebilmek için Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) web sayfasında yer alan istatistik konu başlıkları kullanılmıştır. Nüfus ve demografi başlığı altında sıralanan 713 kayıt, filtreleme işlemi için alt kategoriler, yıllar ve düzey işaretlemeleri ile gözden geçirilmiştir. 2007-2023 yılları arasında, kimlik numaralarına göre kişilerin ve ikamet adreslerinin eşleştirildiği Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) kullanılmıştır. Ancak 2007 yılı öncesine ait veriler, ADNKS'ye dayanmayan tahminler sonucunda oluşturulmuş nüfus verilerini içermektedir.

İntihar sayısı değişkeni terör vakası sayısı ilişkisinde, psikolojik etkilerin yanı sıra sosyal faktörlerin de etkisinin olduğu gözlemlenmektedir. Terör, toplumun refah seviyesini bozarak intihar etmeyi düşünen bireylerin hayatlarını gözden çıkarmasına neden olabileceği için bu bireylerin terör eylemlerinde kullanılma ihtimalinin arttığı düşünülebilir. Literatürdeki örnek çalışmalarda ise Ellen Townsend'ın "Suicide Terrorists: Are They Suicidal?" başlıklı çalışması öne çıkmaktadır. Bu çalışma intihar eylemi yapan teröristlerin gerçekten intihar eğiliminde olup olmadığını ve bu gruptaki bireylerin genel intihar popülasyonunun bir alt grubu olarak değerlendirilebileceğini ele alınmıştır (Townsend, 2007, s. 36). Bir diğer önemli çalışma, Cynthia A. Claassen, Thomas Carmody, Sunita M. Stewart, Robert M. Bossarte, Gregory L. Larkin, Wayne A. Woodward ve Madhukar H. Trivedi tarafından kaleme alınan "Effect Of 11 September 2001 Terrorist Attacks in The USA On Suicide in Areas Surrounding The Crash Sites" başlıklı makaledir. Bu çalışmada, 11 Eylül 2001 terörist saldırılarının ABD'deki çarpışma bölgeleri çevresindeki intihar oranları üzerindeki etkisi incelenmektedir (Claassen vd. 2010, s. 360). İntihar sayıları için TÜİK web sayfasının nüfus ve demografi başlığı kullanılmıştır. Alt kategorilerden "Hayati İstatistikler" başlığı altında yer alan 102 istatistiksel

tablodan 2000-2022 yılları arasındaki İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması ve cinsiyete göre intihar verileri elde edilmiştir.

Otomobil sayısı için refah düzeyi ile ekonomik büyüme arasında ilişki kurularak dinamikler oluşturulabilir. Özellikle araçların terör saldırılarında kullanılmasına dair belirli senaryolar bu ilişkiyi etkileyebilir. Araçların yaygın kullanımı ve kolay erişilebilirliği, teröristlerin saldırıları planlama ve gerçekleştirme süreçlerini kolaylaştırabilir. TÜİK E-Hizmetler bölümünde yer alan İl Göstergeleri hizmeti altında “Ulaştırma” konu başlığı seçilmiştir. Otomobil sayısı işaretlendikten sonra, yıl aralığı belirlenerek 81 il için rapor talep edilmiştir. Elde edilen raporda, 81 il ve Türkiye düzeyi için 2000-2023 yılları arasındaki otomobil sayısına ulaşılmıştır.

Tarım alanı miktarı için terör vakası arasındaki ilişkiyi açıklamada birçok faktör göz önünde bulundurulabilir. Tarım alanlarının azalması veya artması, ekonomik durumu doğrudan etkileyebilir. Ekonomik sıkıntılar, bazen terör aktivitelerinin artmasına yol açabilmektedir. Ayrıca tarım alanlarının stratejik önemi, terörist gruplar tarafından kaynak elde etmek amacıyla hedef alınma ihtimalini artırabilmektedir. Yaygın tarım alanları, kontrol altına alındığında gelir sağlama potansiyeline sahip olabileceğinden bu alanların terör ile ilişkisi incelenmeye değer bulunmuştur. Tarım ve terörizmi ele alan akademik çalışmalara örnek olarak Olusegun Fadare, Giacomo Zanello ve Chittur Srinivasan'ın "The Joint Effects Of Terrorism And Land Access On Livestock Production Decisions: Evidence From Northern Nigeria" başlıklı makalesi gösterilebilir. Bu çalışmada terörizmin ve tarımsal arazi erişiminin özellikle Nijerya'nın kuzeyinde, küçük ölçekli hayvancılık üretimi üzerindeki etkileri incelenmektedir (Fadare vd. 2022, s.1). Söz konusu değişkene ilişkin verinin erişimi TÜİK üzerinden sağlanmıştır. Veri talebi adımları tamamlandıktan sonra tarım alanı sayısına ulaşılmıştır.

Şehir-başkent uzaklığı, şehir-sınır uzaklığı ve şehir-en yakın şehir uzaklığı gibi coğrafi yakınlık içeren değişkenlere ait verilere erişimde Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM) iller arası mesafe cetveli kullanılmıştır. Merkezî yönetimden uzaklaşan bölgelerin terör gruplarına maruz kalma ihtimalinin fazla olması, terör gruplarının operasyonlarını planlarken ve gerçekleştirirken coğrafi yakınlık ve erişilebilirlik gibi faktörleri dikkate alınması, terör örgütlerinin sınırdan geçiş ve sınır güvenliği ile ilgili

aktivitelerde (kaçakçılık vb.) bulunma olasılığının göz önünde bulundurulması gibi hususların terör vakası sayısı ile ilişkilendirileceği düşünülmüştür.

Evlenme ve boşanma sayılarının terörle ilişkisinde ise sosyoekonomik, demografik faktörler açısından öne çıkmaktadır. Terör olayları, insanların yaşadıkları yerleri terk etmelerine ve daha güvenli bölgelere göç etmelerine neden olabilmektedir. Bu tür demografik değişiklikler, evlenme ve boşanma oranlarını etkileyebilir. Ayrıca terör olayları, belirli bölgelerde nüfus yoğunluğunu azaltma potansiyeline sahiptir. Boşanma oranları, aile içindeki stres ve çatışmalara bağlı olarak artış göstermektedir. Terör saldırıları, ekonomik belirsizliği artırma potansiyeline sahiptir. İşsizlik oranlarının yükselmesi, ekonomik istikrarsızlık, aile içindeki stres ve çatışmaları artırarak boşanma oranlarının yükselmesine katkıda bulunabileceği düşünülmektedir. Alana yönelik akademik çalışmalarda Gary LaFree ve Bianca E. Bersani'nin "County-Level Correlates of Terrorist Attacks in the United States" başlıklı makalesi örnek gösterilebilir. Makalede, sosyal pek çok konu üzerinden terör olayları ele alınmıştır. Çalışmada, ABD'deki terör saldırılarının ilçe düzeyindeki korelasyonları incelenmektedir (LaFree ve Bersani, 2014, s.474). Evlenme ve boşanma verilerine TÜİK'in "İl Göstergeleri" sekmesinden ulaşılmıştır. "Demografi" konu başlığı altında en geniş yıl aralığı olarak 2001-2023 yılları seçilerek 81 il için rapor oluşturulmuş ve bu veriler elde edilmiştir.

Doktor sayısı ve hastane sayısı gibi sağlık hizmeti ihtiyacı noktasında terör vakaları ilişkisinde çeşitli dinamikler belirleyici olabilmektedir. Ekonomik ve sosyal faktörler açısından terör olayları, ekonomik istikrarsızlığa ve sosyal huzursuzluğa yol açabilmektedir. Bu durum, hastanelere olan yatırımları ve doktorların çalışma koşullarını olumsuz etkileyebilir. Ayrıca ekonomik zorluklar, sağlık hizmetlerine ayrılan bütçeyi kısıtlayabilmektedir. Hastane sayısı, sağlık ve terör bağlamında yapılan çalışmalara örnek olarak Thomas May ve Mark P. Aulisio'nun "Access to Hospitals in the Wake of Terrorism: Challenges and Needs for Maintaining Public Confidence" başlıklı çalışması gösterilebilir. Bu makalede, hastanelerin terörizm ve çocukları da kapsayan diğer halk sağlığı acil durumlarına nasıl hazırlanması gerektiği incelenmektedir (May ve Aulisio, 2006, s.67). Sağlık verileri, TÜİK'in "İl Göstergeleri" sekmesinden elde edilmiştir.

Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYH) ile terör arasındaki ilişkide, ekonomik faktörlerin başında GSYH geldiği düşünülerek hareket edilmiştir. Literatürdeki

çalışmalara örnek olarak Yunhuan Qu, Yatian Chen, Zhaowen Tan ve Bei Han'ın "The Statistical Analysis Based on GTD Terrorist Incident Record Data" başlıklı çalışması gösterilebilir. Bu makalede, GTD veri tabanını kullanarak terör saldırılarının zararlarını değerlendiren bir model oluşturulmuştur (Qu vd., 2024, s.10). İl bazında GSYH miktarına, TÜİK'in "Ulusal Hesaplar" konu başlığı altında yer alan Türk Lirası cinsinden miktara 2004-2022 yılları arasında rapor oluşturularak erişilmiştir.

Terör vakaları ile **genç nüfus** sayısı arasındaki ilişki, genç nüfusun önemli bir demografik faktör olması nedeniyle incelenmeye değer bulunmuştur. Genç nüfusun yoğun olduğu bölgelerde, işsizlik oranlarının yüksek olma olasılığı bulunmaktadır. Genç nüfusun iş bulma ve ekonomik olarak kendini geliştirme fırsatlarının sınırlı olduğu bölgelerde, terör grupları, bu gençleri hedef alarak saflarına katma girişiminde bulunabilmektedir. Akademik çalışmalara örnek olarak Andrey Korotayev, Daniil Romanov, Julia Zinkina ve Maxim Slav'ın "Urban Youth and Terrorism: A Quantitative Analysis (Are Youth Bulges Relevant Anymore?)" başlıklı çalışması gösterilebilir. Makale, şehirleşme ve genç nüfus oranının terörizm üzerindeki etkisini incelemektedir (Korotayev vd., 2022, s.20). İllere göre genç nüfus verilerine ulaşmak için TÜİK'in e-devlet üzerinden bilgi talep sistemi kullanılmıştır. 2000 yılına ait veriler ve 2007-2023 yılları arasındaki veriler ayrı ayrı temin edilmiştir. 15-19 yaş ve 20-24 yaş arasındaki nüfus sayıları, yaş grubuna göre temin edildiğinden genç nüfus sayısına bu iki ayrı yaş grubunun toplamı ile ulaşılmıştır.

Terörün genellikle siyasi, sosyal, ekonomik ve ideolojik nedenlerin karmaşık bir bileşiminden kaynaklandığı göz önüne alındığında terörün kaynağı ile ilişkilendirilebilecek faktörlerden biri de **eğitim** ve **okuma yazma bilmeyen** bireylerin sayısıdır. Eğitim eksikliği, sosyal huzursuzluğa ve radikalleşmeye zemin hazırlayabilmektedir. Bu bağlamda yapılan akademik çalışmalara örnek olarak Oryina Michael-David Orkar, Tersoo Solomon Shaminja ve Gabriel Tyolumun Tyungu'nun "Examining the Nexus Between Illiteracy and Terrorism in Nigeria: Borno State North-Eastern, Nigeria in Perspective" başlıklı çalışması incelenmiştir. Bu makalede, Nijerya'nın kuzeydoğusunda bulunan Borno Eyaleti'nde okuryazarlık ile terörizm arasındaki ilişki araştırılmaktadır (Orkar, Tyungu ve Shaminja, 2020, s.33). İllere göre okuryazarlık verisine, TÜİK'in e-devlet üzerinden bilgi talep sistemi ve "İl Göstergeleri" uygulaması kullanılarak ulaşılmıştır. 2008-2021 yılları arasındaki okuma yazma bilmeyen genel

toplamaına 15 yaş ve üzerindeki nüfus dâhil edilmiştir. 2000 yılı verisi için ise nüfusun illere, okuryazarlığa, bitirilen son öğrenim kurumuna ve cinsiyete göre dağılımını istatistikleri kullanılarak erişilmiş olup 6 yaş ve üzerindeki nüfus kapsamı dikkate alınmıştır. **İllere göre okul sayısı** için ise önceki verilerden farklı olarak Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) istatistiklerine başvurulmuştur. MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı'nın eğitim-öğretim yılına göre okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim kademeleri kapsamında sağladığı veriler her bir eğitim kademesindeki okul sayısı toplanarak 81 il için toplam okul sayısı elde edilmiştir.

Terör vakası sayısı ile **illerin aldığı göç sayısı** arasında siyasi ve sosyal açıdan ilişkiler kurulabilir. Göçmenlerin yeni toplumlarla uyum sürecinde yaşadıkları zorluklar, toplumsal dışlanma ve ayrımcılık hissine yol açabilir. Bu durum, özellikle gençler arasında kimlik krizine ve aidiyet duygusunun zayıflamasına neden olarak radikalleşme riskini artırabilir. Ayrıca göçmenlerin yerel iş gücüne katılımı, ekonomik rekabet algısı yaratabilir ve toplumsal gerilimleri tetikleyebilir. Bu koşullar, toplumsal huzursuzluğa ve potansiyel terör eylemlerine zemin hazırlayabilir. Göçmen karşıtı söylemler, toplumsal bölünmeyi derinleştirerek istikrarsızlığa neden olabilir. Genç göçmenler arasında marjinalleşme hissi, terör örgütleri için potansiyel bir kaynak oluşturabilir, bu durum örgütlerin ötekileştirilmiş bireyleri kendi saflarına çekmesine olanak tanıyabilir. Konuya ilişkin akademik çalışmalardan biri, Marc Helbling ve Daniel Meierrieks'in "Terrorism and Migration: An Overview" başlıklı çalışmasıdır. Bu makale, terörizm ve göç arasındaki ilişkiyi ele alarak mevcut literatürü derinlemesine incelemektedir (Helbling ve Meierrieks, 2022,). İllere göre göç verilerine, TÜİK'in e-devlet üzerinden bilgi talep sistemi ve "İl Göstergeleri" uygulaması kullanılarak ulaşılmıştır. 2008-2023 yılları arasındaki verilere, "Nüfus ve Göç" başlığı altından rapor oluşturarak erişilmiştir.

Terör vakası sayısı ile **işsizlik** arasında, ekonomik istikrarsızlık bağlamında ilişki kurulabileceği düşünölmektedir. Yüksek işsizlik oranları, ekonomik istikrarsızlığa ve bireylerin yaşam standartlarının düşmesine yol açabilir. Bu durum, özellikle gençler arasında hayal kırıklığı ve umutsuzluk yaratmaktadır. İşsiz gençler, radikal ideolojilere ve terör örgütlerine daha açık hâle gelebilmektedir. Bu bağlamda yapılan akademik çalışmalara örnek olarak Adesoji Adelaja ve Justin George'un "Is Youth Unemployment Related to Domestic Terrorism?" başlıklı makalesi incelenmiştir. Bu makalede, genç

işsizliği ile iç terörizm arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Araştırma kapsamında ülkeler arası bir panel veri tabanı kullanılmıştır (Adelaja ve George, 2020, s.41). Bir başka çalışma olarak Kevin B. Goldstein'in "Unemployment, Inequality and Terrorism: Another Look at the Relationship between Economics and Terrorism" başlıklı makalesi öne çıkmaktadır. Bu makalede; işsizlik, ekonomik eşitsizlik ve terörizm arasındaki ilişki araştırılmaktadır (Goldstein, 2005, s.15). İl düzeyinde işsizlik oranı, TÜİK'in e-devlet üzerinden bilgi talep sistemi ile 2008-2013 yılları arasında elde edilmiştir. TÜİK istatistiklerinde iş gücü verileri il düzeyinde sağlanmamaktadır. Ancak bu yıllar arasında il bazında üç temel değişken için (işsizlik oranı, iş gücüne katılım oranı ve istihdam oranı) tahminler elde edilmiştir.

Sanayi girişimleri ile terör vakası sayısı arasında şu bağlamda ilişki kurulabileceği düşünülmektedir: Sanayi girişimlerinin yoğun olduğu bölgelerde, terör grupları bu ekonomik faaliyetleri hedef alarak dikkat çekmeye çalışabilir. Bu durum sanayi girişimlerinin güvenlik önlemlerini artırmasını gerektirebilir. Ayrıca hızlı sanayileşme ve ekonomik büyüme, bazı durumlarda toplumsal eşitsizlikleri artırarak terörizme zemin hazırlayabilir. İllere göre sanayi girişimi sayısına TÜİK'in "İl Göstergeleri" sekmesinden ulaşılmıştır. "Sanayi" konu başlığı filtrelenerek 2009-2022 yılları arasında 81 il düzeyinde rapor oluşturulmuş ve veri erişimi sağlanmıştır.

Terör vakası ile **bebek ölümleri** arasında sosyoekonomik açıdan ilişkiler kurulabileceği düşünülmektedir. Terör ve bebek ölümleri üzerine yapılmış akademik çalışmalara örnek olarak Zachary Wagner, Sam Heft-Neal, Zulfiqar A. Bhutta, Robert E. Black, Marshall Burke ve Eran Bendavid'in "Armed Conflict and Child Mortality in Africa: A Geospatial Analysis" başlıklı çalışması gösterilebilir. Bu makale, Afrika'daki silahlı çatışmaların çocuk ölümleri üzerindeki etkilerini incelemektedir (Wagner, 2018, s.7). Bir diğer örnek çalışma, Daniel Meierrieks ve Max Schaub'un "Terrorism and Child Mortality" başlıklı makalesidir. Bu çalışmada, terörizmin çocuk ölümleri üzerindeki etkileri, Afrika'daki 52 ülke için 2000-2017 yılları arasında incelenmiştir (Meierrieks ve Schaub, 2024, s.33). İllere göre akraba evliliği sayısına, TÜİK'in e-devlet üzerinden bilgi talep sistemi aracılığıyla 2010-2023 yılları arasında ulaşılmıştır. Elde edilen veriler kapsamında, ek olarak evlenme sayısına da erişim sağlanmıştır.

Bağımlı değişken olan illere göre **terör vaka sayısına** ulaşmak amacıyla küresel veri tabanları kullanılmıştır. Çalışmada yapılacak veri analizi kapsamında, Global Terör Veri Tabanı (GTD) verilerinin daha uygun olacağı tespit edilmiştir. GTD; meydana gelen terör olaylarını tarih, ülke, şehir, saldırgan grup, yaralanan sayısı, ölüm sayısı ve amaç gibi kriterlere göre sıraladığı için geniş bir kapsam sunmaktadır. Bu noktada, GTD'nin teröre karşı bakışı, kullandığı sınıflandırma ve sınırlılıklarına da değinmek gerekmektedir. GTD; terör saldırısını, devlet dışındaki bir aktör tarafından baskı yoluyla siyasi, ekonomik, dini veya sosyal bir hedefe ulaşmak için şiddet kullanma tehdidi veya şiddet kullanımına dayanan bir eylem olarak tanımlamaktadır.

Özellikle bir olayın GTD'ye göre terör olarak kabul edilebilmesi için faillerin kasıtlı hareket ediyor olması, faillerin kişilere veya mallara karşı tehditte bulunması veya şiddet kullanması ve faillerin bir devletin ajanı olmaması gerekmektedir. Eylemlerin sivilleri hedef alması ve bu eylemlerin siyasi, ekonomik, dinî veya sosyal bir hedefin ürünü olması da GTD veri tabanına terör eylemi olarak kaydedilmesi için şarttır.

GTD; terör olaylarını araştırmacılarının haberleri, diğer güncel kaynaklar, benzer veri kümeleri ve akademik araştırmaları değerlendirerek tespit etmektedir. Güvenilirlik açısından, GTD birçok farklı türde kaynak kullanmakta ve güvenilir bilgi sağlama konusunda geçmişte olan bağımsız kaynaklardan gelen raporlara öncelik vermektedir. Bu bağlamda, birincil kaynak kullanımı tercih edilirken ikincil kaynakların kullanımı da dikkate alınmaktadır. Kayıtlar tutulurken GTD, bir etkinliğin birkaç kez sayılma riskini azaltmak amacıyla olayları şehir düzeyinde ve güne kadar tanımlamaya çalışmaktadır. Ancak GTD'nin kısıtlılıkları arasında, terörizmi tanımlama ve ölçme yöntemlerinde bazı eksikliklerin bulunduğu söylenebilir (LaFree ve Dugan, 2007, s. 181). Normal şartlarda, terör olayı olarak değerlendirilebilecek olaylarda sivil hedef alınmıyorsa GTD bu olayları terör olayı olarak kabul etmemektedir. Verilerin kapsamı esas olarak medya raporlarına dayandığından uzak konumlardaki olaylar, başarısız olaylar gibi medyanın daha az ilgisini çeken olayları içerebilme olasılığı daha düşüktür. Bu kısıtlılıklara rağmen veri tabanının geniş bir yıl aralığında terör olaylarını kayıt altına alması, terörizmin geçmişte ve günümüzde dünya genelinde ne kadar yaygın olduğuna dair önemli bilgiler sunmaktadır. Ayrıca verilere erişimin kolaylığı ve ücretsiz olması, veri tabanının avantajları arasında sayılabilir.

İlk olarak GTD web sitesinde arama çubuğuna ülke adı yazılmış ve ortaya çıkan sonuçları daha dar bir çerçeveye oturtmak için çeşitli filtrelemeler uygulanmıştır. Tüm bu işlemlerin ardından illelere göre belirlenen terör eylemlerinin illere göre dağılımı yapılarak 2000-2020 yılları arasındaki net tablo elde edilmiştir. Çalışmada en güncel verilere ulaşmak amacıyla 2020 yılı sonrası veriler için farklı veri tabanlarında araştırmalar yapılmıştır. Bu bağlamda ACLED veri tabanının 2021-2024 yılları arasındaki terör olaylarını depoladığı tespit edilmiştir. Detaylı bir veri talebi gerektirdiğinden ilk olarak ACLED'den e-posta yoluyla üyelik gerçekleştirerek erişim izni alınmıştır. Kayıt işlemi tamamlandıktan sonra, en fazla 3 veri dosyası indirme hakkına sahip olunmaktadır. GTD'ye benzer şekilde olay tarihi, yeri, olay tipi, kullanılan silah türü ve eylemi gerçekleştiren grup gibi veriler üzerinden Türkiye'de meydana gelen olayların listesi indirilmiştir. Burada, 2021-2024 yılları arasında 81 il düzeyinde gerçekleşmiş terör olay sayısı toplanarak illere göre veriler elde edilmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen veriler Tablo 2'de özetlenmiştir.

Tablo-2. Terör Veri Tabanları Sınıflandırılması

Değişken Adı	Kapsamı	Erişim Şekli	Analizde Kullanım Durumu
Terör Vakası Sayısı	2000-2024 yılları arası	GTD ve ACLED veri tabanları	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
Nüfus	2000-2023 Yılları Arası	TÜİK	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
İntihar Sayısı	2000-2022 Yılları Arası	TÜİK	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
Otomobil Sayısı	2000-2023 Yılları Arası	TÜİK	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
Tarım Alanı Miktarı	2000-2023 Yılları Arası	TÜİK	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
Sınır Uzaklığı	Sınır Kapısı Mesafesi	Google Haritalar	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
Başkent Uzaklığı	Ankara'ya Olan Mesafe	KGM	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
Şehir Uzaklığı	İller Arası Mesafe	KGM	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
Cezaevindeki Hükümlü Sayısı	2000-2020 Yılları Arası	TÜİK	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
Evlenme Sayısı	2001-2023 Yılları Arası	TÜİK	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
Boşanma Sayısı	2001-2023 Yılları Arası	TÜİK	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
Hastane Sayısı	2002-2021 Yılları Arası	TÜİK	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
Doktor Sayısı	2002-2021 Yılları Arası	TÜİK	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut

Değişken Adı	Kapsamı	Erişim Şekli	Analizde Kullanım Durumu
GSYİH	2004-2022 Yılları Arası	TÜİK	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
Genç Nüfus Sayısı	2000 ve 2007-2023 Yılları Arası	TÜİK	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
Okuma yazma Bilmeyen Sayısı	2000 ve 2008-2022 Yılları Arası	TÜİK	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
Aldığı Göç Sayısı	2000 ve 2008-2023 Yılları Arası	TÜİK	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
İşsizlik Oranı	2008-2013 Yılları Arası	TÜİK	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut Değil
Sanayi Girişimi Sayısı	2008-2022 Yılları Arası	TÜİK	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
Bebek Ölümü Sayısı	2009-2022 Yılları Arası	TÜİK	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
Akraba Evliliği Sayısı	2010-2023 Yılları Arası	TÜİK	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut
Okul Sayısı	2012-2022 Yılları Arası	MEB	Analiz İçin Yeterli Veri Mevcut

Kaynak: Tablo 2. Çalışma Kapsamında Elde Edilmiştir.

5. BULGULAR VE TARTIŞMA

Makale için nicel veri analizi yöntemi olan ikili binary lojistik regresyon analizi kullanılmıştır çünkü burada asıl amaç bağımlı değişkeni nasıl etkilediğini belirlemektir. Tercih edilen değişkenlerle en iyi sonucu sağlayan ilişkiyi ikili lojistik regresyon analizi sağlamaktadır. Çalışmada kullanılan lojistik regresyon analiziyle anlamlı bir model kurabilmek adına değişkenlerin birbiriyle ilişkisiz olması gerektiği düşünülerek her bir değişken nüfusa oranlanmıştır zira bu şekilde değişkenler arası ilişki azaltılarak modelin daha iyi çalışması sağlanmıştır. Elde edilen bulgular ise Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo-3. Bölgelere Göre Değişkenlerin Ortalamaları (2010-2020)

	BÖLGE						
	Akdeniz Bölgesi	Doğu Anadolu Bölgesi	Ege Bölgesi	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	İç Anadolu Bölgesi	Karadeniz Bölgesi	Marmara Bölgesi
	Mean	Mean	Mean	Mean	Mean	Mean	Mean
Terör Vakası	1	3	0	7	0	0	1
Nüfus	1256565	424601	1269211	931481	967637	428053	2178038
İntihar	56	19	64	34	41	16	76
Otomobil	174220	20878	195104	47347	172933	48944	335281
Tarım Alanı	2891562.357	1767160.205	3479488.213000	3365907.653600	6071507.745000	1554384.379000	2128166.690300
Sınır Uzaklığı	521	284	557	328	622	553	350
Başkent Uzaklığı	521	979	469	843	235	473	485
Şehir Uzaklığı	77	118	85	91	91	91	91
Cezaevindeki Hükümlü	3643	726	4227	1537	2067	930	4622
Evlenme	9522	3253	9163	7487	7010	2861	15502
Boşanma	2417	273	2907	646	1834	555	4089
Hastane	22	10	24	14	20	12	37
Doktor	2075	638	2473	1180	2255	719	4048
Genç Nüfus	198398	85588	185365	183155	156916	67067	330938
Okuma Yazma Bilmeyen	36301	25607	26943	58499	25887	18915	47441
Aldığı Göç	37396	14856	39080	23567	33869	18757	70683
Sanayi Girişim	57721	12099	66519	26453	43073	18256	118196
Bebek Ölümü	216	119	148	360	128	46	260
Akraba Evliliği	474	283	234	939	252	80	478

Kaynak: Tablo 3. Çalışma Kapsamında Elde Edilmiştir.

Tablo-4. Model Özeti

Step	-2 Log likelihood	Cox ve Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	688.964 ^a	.310	.455

a. Estimation terminated at iteration number 6 because parameter estimates changed by less than .001.

Kaynak: Tablo 4. Çalışma Kapsamında Elde Edilmiştir.

Tablo 4'te görüldüğü üzere R Kare (Nagelkerker R Square) 0.455 bulunmuştur. Yani kurulan model ile Türkiye'de yaşanan terör olaylarını il bazında etkileyen değişkenlerin çalışmada kurulan modeldeki değişkenlere göre terör vakası olması ihtimalinin %45.5'ini açıklayabilmektedir.

Tablo-5. HosmerLemeshow Test Sonucu

Step	Chi-square	df	Sig.
1	7.983	8	.435

Kaynak: Tablo 5. Çalışma Kapsamında Elde Edilmiştir.

Tablo 5'te verilen Hosmer Lemeshow testinin sonucuna göre kurulan model ile veri uyumludur. Geçerlilik ve güvenilirlik üzerine sonuç veren bu teste göre kullanılan değişkenler terör vakası sayısını uyumlu sayılabilecek ölçüde açıklamaktadır. Kurulan modelin kalibrasyonunun iyi olduğu ortaya konularak gözlenen değerler ile beklenen değerler arasında fark olmadığı (Sig.>0.05) %95 oranında bir güven düzeyi verdiği söylenebilmektedir.

Tablo-6. Değişken Önem Düzeyleri ve Etki Büyüklükleri

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a	İntihar Sayısı On Binde	1.011	.681	2.200	1	.138	2.748
	Evllenme Sayısı On Binde	.028	.017	2.620	1	.106	1.029
	Boşanma Sayısı On Binde	.053	.046	1.283	1	.257	1.054
	Hastane Sayısı On Binde	1.391	1.596	.759	1	.384	4.017
	Doktor Sayısı On Binde	.039	.035	1.240	1	.265	1.039
	Okuma Yazma Bilmeyen On Binde	-.001	.001	.286	1	.593	.999
	Sanayi Girişim Sayısı On Binde	-.004	.003	2.709	1	.100	.996
	Bebek Ölümü On Binde	-.094	.199	.223	1	.637	.910
	Akraba Evliliği On Binde	-.032	.092	.125	1	.724	.968
	Aldığı Göç On Binde	.000	.001	.037	1	.847	1.000
	Genç Nüfus On Binde	.003	.001	11.317	1	.001	1.003

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Cezaevindeki Hükümlü Sayısı On Binde	.014	.016	.781	1	.377	1.014
Nüfus On Binde	.650	.169	14.760	1	.000	1.916
İç Anadolu Bölgesi (0)			11.424	6	.076	
Marmara Bölgesi (1)	-.798	.610	1.714	1	.190	.450
Akdeniz Bölgesi (2)	.234	.528	.196	1	.658	1.264
Ege Bölgesi (3)	-.812	.628	1.671	1	.196	.444
Karadeniz Bölgesi (4)	-.398	.618	.415	1	.519	.672
Doğu Anadolu Bölgesi (5)	-.511	.658	.604	1	.437	.600
Güneydoğu Anadolu Bölgesi (6)	.391	.679	.332	1	.564	1.479
Tarım Alanı n	-.156	.055	8.033	1	.005	.856
GSYH n	-.147	2.260	.004	1	.948	.864
Sınır Uzaklığı	-.001	.001	1.102	1	.294	.999
Başkent Uzaklığı	.002	.001	6.990	1	.008	1.002
Şehir Uzaklığı	.003	.004	.503	1	.478	1.003
Constant	-9.266	2.397	14.949	1	.000	.000

Kaynak: Tablo-6. Çalışma Kapsamında Elde Edilmiştir.

Girilen Değişkenler: İntihar Sayısı On Binde, Evlenme Sayısı On Binde, Boşanma Sayısı On Binde, Hastane Sayısı On Binde, Doktor Sayısı On Binde, Okuma Yazma Bilmeyen On Binde, Sanayi Girişim Sayısı On Binde, Bebek Ölümü On Binde, Akraba Evliliği On Binde, Aldığı Göç On Binde, Genç Nüfus On Binde, Cezaevindeki Hükümlü Sayısı On Binde, Nüfus On Binde, Bölge Kodu, Tarım Alanı n, GSYH n, Sınır Uzaklığı, Başkent Uzaklığı, Şehir Uzaklığı.

Tüm bu analizleri elde edebilmek ve verilerin görünümünü homojenize etmek için 10.000'e bölünmüştür. Ayrıca TÜİK'ten toplanan veriler arasındaki işsizlik sayısı eksik gözlem barındırdığından kapsam dışı bırakılmıştır. Doğru analizlerin elde edilebilmesi için bağımsız değişkenler arasındaki ilişkililik durumunun ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu ilişkililik durumunu fazlasıyla karşılayan otomobil sayısı ve okul sayısı analize dâhil edilmemiştir.

Tablo 6'dan anlaşıldığı üzere değişkenlerin düzeylerinde etki ve büyüklükleri incelenirken Sig. Değeri 0.05'ten küçük olanlar model için anlamlı değişkenlerdir. Buna göre kullanılan bağımsız değişken arasından kurulan model çerçevesinde anlamlı veri oluşturan ve terör olayıyla ilişkilendirilebilen veriler sırasıyla **Nüfus, Genç Nüfus, Tarım Alanı Miktarı ve Başkente Olan**

Uzaklık'tır. Buna göre terör vakası tahminlerinde kullanılabilen analizler ise şu şekildedir:

- Nüfus oranında gerçekleşen her on binlik ölçekte bir birimlik artış terör vakası olma ihtimalini %91.6 arttırmaktadır.
- Genç nüfus sayısının nüfusa oranında gerçekleşen her on binlik ölçekte bir birimlik artış terör vakası olma ihtimalini 1.003 kat arttırmaktadır.
- Kişi başına düşen tarım alanında gerçekleşen bir birimlik artış terör vakası olma ihtimalini 1.168 kat azaltmaktadır.
- Bir şehrin başkente olan uzaklığı bir birim arttığında terör vakası olma ihtimali 1.002 kat artmaktadır.

6. SONUÇ

Bilgi devriminin getirmiş olduğu yenilikler sonucu istihbarat imkân ve kabiliyetleri gelişim göstermektedir. Değişen güvenlik ortamında ulusal güvenliği sağlamak için istihbarat üretim sürecinin her aşamasında (toplama, işleme, dağıtım) yöntemlerinde geleneksel metotlara ek olarak yeni veri analiz yöntemlerini kullanmak bir gereklilik hâlini almıştır. 1990'lı yıllardan itibaren internetin imkânlarını kendi çıkarları için kullanmaya başlayan terör örgütleri karşısında devletler de terörle mücadele etmek için daha teknolojik silahlar, teçhizatlar ve yazılımlar kullanmaya başlamıştır. Böylelikle terörle mücadele yöntem ve araçları yoğun bir şekilde teknolojik merkezli ilerlemiştir. Terörle mücadelede verilerin istihbarat üretim sürecinde kullanılması, ulusal güvenlik stratejilerinin gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır. Teknolojik ilerlemelerle birlikte bilgi toplama ve analiz süreçlerindeki yenilikler, terör olaylarının önceden tahmin edilmesi ve önlenmesi gibi önemli hedeflere yönelik etkin çözümler sunmaktadır. Bu bağlamda disiplinler arası yaklaşımlar ve gelişmiş istihbarat teknikleri, ulusal güvenlik alanında daha etkili stratejilerin oluşturulmasına olanak tanımaktadır.

Tüm bu değişimler ve gelişimler göz önüne alınarak yapılmış bu çalışmada kurulan model ile Türkiye'de yaşanan terör olayları il bazında etkileyen değişkenlerin modelde kullanılan değişkenlere göre terör vakası olması olayının %45.5'ini açıkladığı görülmüştür. Türkiye'de yaşanan terör olaylarını il bazında etkileyen değişkenlere ilişkin analizler doğrultusunda üzerinde durulması gereken değişkenlerden ilkinin genç nüfus olduğu sonucuna ulaşılabilir. Pek çok grup üzerinden stratejilerini devam ettiren örgütler, genç nüfus üzerinden de maksimum düzeyde fayda sağlayarak eylemlerini gerçekleştirmektedir. İkinci

olarak başkente olan mesafe artıkça terör vakası olma ihtimalinin artması Türkiye geneli kırsalda yaşanan terör olaylarına ve örgütlere yoğunlaşılması gerektiğine işaret etmektedir. Üçüncü olarak ise tarım alanının artması terör olaylarının azalmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışmada varılan en önemli çıkarım, verinin terörle mücadele istihbaratında kullanımının terörle mücadelede kritik bir öneme sahip olduğu yönündedir. Türkiye'nin terörle mücadelede daha etkin sonuçlar elde edebilmesi için veri odaklı yaklaşımların benimsenmesi ve bu doğrultuda akademik çalışmaların artması gerekmektedir. Özellikle terörizm çalışmalarının makine öğrenmesi ve büyük veri gibi alanlarda ilerlemesi alana yapılacak katkılar açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Action on Armed Violence (AOAV). (2024). <https://aoav.org.uk/>, [Erişim Tarihi: 05.02.2024].
- Adelaja, A., & George, J. (2020). Is youth unemployment related to domestic terrorism?. *Perspectives on terrorism*, 14(5), 41-62.
- Atsa'am, D. D., Wario, R., Okpo, F. E (2020). "A New Terrorism Categorization Based on Casualties and Consequences Using Hierarchical Clustering". *Journal of applied security research*, 15 (3), 369-384.
- Adıgüzel, F., Dereli, C., & Karagöz, P. (2022). Erişime Açık Terörizm Veri Kümeleri Kullanarak Makine Öğrenmesi ve Büyük Veri Mimarileri ile Terörle Mücadeleye Yönelik Tahminleme Yaklaşımları. *Savunma Bilimleri Dergisi*, (42), 119-154.
- Bhuyan, Hemanta Kumar. Subhendu Kumar Pani (2021). Crime Predictive Model Using Big Data Analytics. *IEEE*, 57-78.
- Chung, S., & Shannon, M. (2005). Hospital planning for acts of terrorism and other public health emergencies involving children. *Archives of disease in childhood*, 90(12), 1300-1307.
- Claassen, C. A., Carmody, T., Stewart, S. M., Bossarte, R. M., Larkin, G. L., Woodward, W. A., & Trivedi, M. H. (2010). Effect of 11 September 2001 terrorist attacks in the USA on suicide in areas surrounding the crash sites. *The British Journal of Psychiatry*, 196(5), 359-364.
- Coccia, M. (2018 b). "What Is The Growth Rate Of Population That Supports Terrorism in Regions With Social Issues?", *Coccialab Working Papers*, C.37, (2018): 10.
- Coccia, M. (2018 a). The relation between terrorism and high population growth. *Journal of Economics and Political Economy*, 5(1), 84-104.
- Fadare, O., Zanello, G., & Srinivasan, C. (2022). The joint effects of terrorism and land access on livestock production decisions: Evidence from northern Nigeria. *World Development Perspectives*, 27, 100447.
- Global Terrorism Database. (2024). <https://www.start.umd.edu/gtd/about/> [Erişim Tarihi: 06.02.2024].

- Goldstein, K. B. (2005). Unemployment, inequality and terrorism: Another look at the relationship between economics and terrorism. *Undergraduate Economic Review*, 1(1), 6.
- Helbling, M., & Meierrieks, D. (2022). Terrorism and migration: An overview. *British Journal of Political Science*, 52(2), 977-996.
- Hulnick, A. S. (2006). What's wrong with the Intelligence Cycle. *Intelligence and national Security*, 21(6), 959-979.
- Korotayev, A., Romanov, D., Zinkina, J., & Slav, M. (2023). Urban youth and terrorism: A quantitative analysis (are youth bulges relevant anymore?). *Political Studies Review*, 21(3), 548-572.
- LaFree, G., & Bersani, B. E. (2014). County-level correlates of terrorist attacks in the United States. *Criminology & Public Policy*, 13(3), 455-481.
- LaFree, G., & Dugan, L. (2007). Introducing the global terrorism database. *Terrorism and political violence*, 19(2), 181-204.
- May, Thomas., P. Aulisio, Mark. (2006). Access to Hospitals in the Wake of Terrorism: Challenges and Needs for Maintaining Public Confidence. *Disaster Management & Response*. 4, 67-71.
- Meng, Xi., Nie, Lingyu., Song, Jiapeng. “Big data-based prediction of terrorist attacks”. *Computers and Electrical Engineering*, (77), 120-127.
- Meierrieks, D., & Schaub, M. (2024). Terrorism and child mortality. *Health Economics*, 33(1), 21-40.
- Nie, Sanjun. Duoyong Sun. “Research on Counter-Terrorism Based on Big Data”. *Computers and Electrical Engineering*, C. 77 (2019): 120-127.
- Orkar, O. M. D., Tyungu, G. T., & Shaminja, T. S. (2020). Examining The Nexus Between Illiteracy And Terrorism In Nigeria: Borno State North-Eastern, Nigeria In Perspective. *International journal of Innovative Research and Advanced Studies (IJRAS)*, 7 (9), 32-36.
- Qu, Y., Chen, Y., Tan, Z., & Han, B. (2024). “The Statistical Analysis Based on GTD Terrorist Incident Record Data”, *Journal Pre-Proof*, 10.

Ulaş, Mustafa, Barış Karabay. “Terör Saldırılarını İçeren Büyük Verinin Makine Öğrenmesi Teknikleri ile Analizi”. Fırat Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, C. 32, S. 1 (2020): 267-277.

Terörizm Analiz Platformu (TAP). (2024). <https://tap-data.com/> [Erişim Tarihi: 06.02.2024].

The Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED). (2024). <https://acleddata.com/>, [Erişim Tarihi: 05.02.2024].

The RAND Database of Worldwide Terrorism Incidents (RDWTI). (2024). <https://www.rand.org/nsrd/projects/terrorism-incidents.html>, [Erişim Tarihi: 05.02.2024].

Townsend, E. (2007). Suicide terrorists: Are they suicidal?. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 37(1), 35-49.

Verhelst, H. M. A. W. Stannat, G. Mecacci. “Machine Learning Against Terrorism:

How Big Data Collection and Analysis Influences the Privacy-Security

Dilemma”. *Science and Engineering Ethics*, C. 26 (2020): 975-2984.

Wagner, Z., Heft-Neal, S., Bhutta, Z. A., Black, R. E., Burke, M., & Bendavid, E. (2018). Armed conflict and child mortality in Africa: a geospatial analysis. *The Lancet*, 392(10150), 857-865.

Yang, H. L. (2022, December). Application of Big Data in Counter-Terrorism Intelligence Analysis and Early Warning. In *2022 International Conference on Artificial Intelligence, Internet and Digital Economy (ICAID 2022)* (pp. 1193-1200). Atlantis Press

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2024, Cilt:13, Sayı:2, 365-386

doi: 10.28956/gbd.1321215

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

Journal of Security Sciences, November 2024, Volume:13, Issue:2, 365-386

doi: 10.28956/gbd.1321215

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma / Research Article

Teorik Temeller Kapsamında Stratejik İşbirlikleri: RINEP (Uluslararası Kolluk Eğitim Ağı) Örneği

Strategic Alliances Within the Scope of Theoretical Foundations: The Case of RINEP (Police Educational Internationalization Network)

Yazar(lar) / Writer(s)

Ümit ŞEVİK, Doç.Dr, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi, drumitsevik@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3543-5923

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 30.06.2023

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 25.11.2024

Atıf Bilgisi / Citation:

Şevik Ü., (2024). Teorik Temeller Kapsamında Stratejik İşbirlikleri: RINEP (Uluslararası Kolluk Eğitim Ağı) Örneği, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 13(2), ss 365-386. doi: 10.28956/gbd.1321215

TEORİK TEMELLER KAPSAMINDA STRATEJİK İŞBİRLİKLERİ: RINEP (ULUSLARARASI KOLLUK EĞİTİM AĞI) ÖRNEĞİ

Öz

Bilgi dâhil tüm kaynakların paylaşımı, yetkinlik geliştirme ve rekabet avantajı sağlamak amacıyla kurulan stratejik işbirlikleri temel olarak kurumsal kuram, ağ kuramı, bilgi temelli yaklaşım, sosyal değişim teorisi ve örgütsel öğrenme teorisine dayanmaktadır. Bu çalışma kolluk eğitiminin uluslararasılaştırılmasına yönelik oluşturulan bir ağ olan RINEP'in stratejik işbirliği kapsamında hangi teorik temeller üzerine inşa edildiğini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Stratejik işbirliği kapsamında değerlendirilen RINEP'in teorik temellerini tespit etmek amacıyla yapılan çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup durum çalışması deseniyle RINEP'in kurumsal web sitesinde bulunan bilgiler ve tüzükleri doküman incelemesi ile değerlendirilmiş ve veri analiz tekniği olarak nitel betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz sonucunda stratejik işbirliği kapsamında kurulan RINEP'in kurumsal kuram, bilgi temelli yaklaşım, ağ kuramı, sosyal değişim teorisi ve örgütsel öğrenme gibi teorik temeller üzerine inşa edildiği tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında stratejik işbirliklerinin sürdürülebilir olabilmesi için teorik temellere dayanması gerektiği değerlendirilerek gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Stratejik işbirlikleri, Teorik temeller, RINEP.*

STRATEGIC ALLIANCES WITHIN THE SCOPE OF THEORETICAL FOUNDATIONS: THE CASE OF RINEP (POLICE EDUCATIONAL INTERNATIONALIZATION NETWORK)

Abstract

Strategic alliances established for the purpose of sharing all resources, including knowledge, developing competence and providing competitive advantage are fundamentally based on institutional theory, network theory, knowledge-based approach, social change theory and organizational learning theory. This study was conducted to determine the theoretical foundations on which RINEP, a network established for the internationalization of law enforcement training, was built within the scope of strategic alliances. In order to determine the theoretical foundations of RINEP, which is evaluated within the scope of strategic alliance, qualitative research method was used in the study, RINEP's official website and statutes were evaluated by document analysis with a case study design, and qualitative descriptive analysis was used as the data analysis technique. As a result of the descriptive analysis, it was determined that RINEP, established within the scope of strategic alliance, was built upon theoretical foundations such as institutional theory, knowledge-based approach, network theory, social change theory and organizational learning. Within the scope of the study, it was evaluated that strategic alliances should be based on theoretical foundations in order to be sustainable, and suggestions were made for future studies.

Keywords: *Strategic alliance, Theoretical foundations, RINEP.*

GİRİŞ

Küreselleşmenin ivme kazanması ile birlikte örgütlerin faaliyetlerinin uluslararası bir boyuta taşınması sonucunda, örgütlerin dayanışma ve işbirliği içine girmeleri diğer bir ifade ile stratejik işbirliği oluşturma gayretlerini artırmıştır (Koçel, 2018, s.425). Günümüzde örgütlerin stratejik işbirliğine girme tercihlerini de küreselleşme ve teknolojinin baş döndürücü bir hızla artması şekillendirmektedir. Stratejik işbirlikleri, örgütlere işbirliği yaptıkları örgütlerin yardımıyla güçlerini artırma konusunda eşsiz bir fırsat sağlamaktadır. Stratejik işbirlikleri farklı beceri ve bilgi temellerine sahip örgütleri bir araya getirirken işbirliği yapan örgütler için benzersiz öğrenme fırsatları sunmaktadır (Inkpen, 1998, s.224).

Akademik alanda faaliyet gösteren örgütlerde uluslararası genişleme bir seçimden ziyade gereklilik olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda uluslararasılaşma faaliyetleri için motive edici iki kavram olarak ön plana çıkan kurumsal itibar ve meşruiyet kazanma yolunda örgütlerin kullanacakları argümanlardan biri olan stratejik işbirlikleri (Cattaneo, Meoli ve Paleari, 2016, s.333) en önemli araç hâline gelmiştir (Tiwari, Sen ve Shaik, 2016). Örgütlerin başarılı stratejik işbirliği geliştirmeleri, yetkinlikler açısından kurumsal itibarlarında artma eğilimine sebep olacağı gibi (Das ve Teng, 2001, s.258) yüksek kurumsal itibar da stratejik işbirliği performansını olumlu yönde etkileyecektir (Hoelz ve Bataglia, 2022, s.169). Stratejik işbirliklerinde kurumsal itibar ve meşruiyet kazanmanın yanı sıra öğrenme kapasitelerinin artırılması, ağ (network) yapılarının oluşturulması, küresel entegrasyon kapsamında uluslararası bir topluluğun parçası olunması ile entelektüel sermayenin değişimi ve etkileşimi de önemli rol oynamaktadır (Banerji ve Sambharya, 1998, s.53; Cattaneo, Meoli ve Paleari, 2016, s.333; He vd., 2020, ss. 592-593; Liou vd., 2011, s.3515).

Suç ve suçluluğun her geçen gün artan bir ivme ile asimetrik bir hâl aldığı günümüzde, suç ve suçlulukla mücadele kapsamında kolluk eğitimlerinin bu durumun hep bir adım önünde olmaları önem arz etmektedir. Kolluk eğitiminin yerel düzeyde kalmasından ziyade uluslararası bir boyut kazanması ve dünyadaki diğer kolluk eğitimi uygulamalarının değişimi ve etkileşimi kolluk eğitimi özelinde bir stratejik işbirliği oluşturmayı gerektirmektedir. Bu kapsamda Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güney Amerika ülkelerinin kolluk eğitimi veren kurumları ile 12 Ekim 2016 tarihinde kolluk eğitimini uluslararasılaştırmak amacıyla kurulan “Uluslararası Kolluk Eğitim Ağı-

RINEP” ile 06 Kasım 2019 tarihinde stratejik işbirliğine dâhil olmuştur (Avcı, 2021, s.21). RINEP’in maksadı kolluk eğitimini uluslararasılaştırmak olduğu için bünyesinde kolluk kuvvetleri ile aynı zamanda kolluk eğitim kurumları ve güvenlik alanında akredite olan kurum ve kuruluşlar da bulunmaktadır.

Çalışma stratejik işbirliği kapsamında teşkil edilen RINEP’in hangi stratejik işbirliği teorik temelleri üzerine inşa edildiği ve hangi teorilerin ön plana çıktığı araştırma sorusu çerçevesinde şekillenmiştir. Çalışmada stratejik işbirliği ile ilgili kavramsal ve kuramsal çerçeve çizildikten sonra, RINEP’in kurumsal web sitesi ve tüzükleri üzerinden, stratejik yaklaşım kapsamında RINEP’in stratejik işbirliği teorilerinden hangileri üzerine inşa edildiği araştırma sorusuna nitel araştırma yöntemi ile cevap aranacaktır.

1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Stratejik İşbirliği

Yönetim stratejilerinin uygulanmasında kullanılan teknikler kapsamında değerlendirilen stratejik işbirlikleri iki veya daha fazla örgütün, yeni bir isim altında yeni bir örgüt kurmadan, sahip olunan varlık ve yetenekleri beraberce kullanarak önem verdikleri belirli amaçları gerçekleştirmek üzere anlaşmaya (kontrat) dayalı işbirliği yapmaları olarak tanımlanmaktadır (Ülgen ve Mirze, 2007, s.324). Stratejik işbirlikleri genellikle, işbirliği yapan örgütler için rekabet avantajı elde etmeyi amaçlayan örgütler arası işbirliği anlaşmalarını temsil eder. Bu işbirlikleri, resmî olmayan "el sıkışma" anlaşmalarından, tarafların ortak girişim örgütleri oluşturmak için öz sermaye alışverişinde bulunabilecekleri veya sermayeye katkıda bulunabilecekleri uzun sözleşmelere sahip resmî anlaşmalara kadar uzanmaktadır (Elmuti, Abebe ve Nicolosi, 2005, s.115). Örgütler arasında uzun vadeli, hem öz sermayeli hem de öz sermaye dışı işbirliği olarak değerlendirilen stratejik işbirlikleri, ortak girişimler, iş ağları, taşeronluk anlaşmaları, Ar-Ge ortaklıkları, ortak üretim ve pazarlama ortaklıkları gibi çeşitli örgütler arası işbirliklerini de kapsar (Culpan, 2008, s.98).

Stratejik işbirlikleri; bilgi dâhil “tüm kaynakların paylaşımı, yetkinlik geliştirme ve rekabet avantajı sağlamak maksadıyla kurulmaktadır (Dacin, Oliver ve Roy, 2007, s.182). Örgütlerin temel yetenek ve yetkinlikleri ile tek başlarına yapamayacakları faaliyetlerin sosyal ve ekonomik bir ağ üzerinden icra etmeleri, know-how faaliyetlerini icra etmeleri ve öğrenme kapasitelerini

artırarak sosyal ve ekonomik bir sistemin meşru bir şekilde parçası olmaları kapsamında stratejik işbirliklerinin önemi gün geçtikçe artmaktadır.

Stratejik işbirliklerinin örgütler tarafından sağlam teorik temeller üzerinde inşa edilmesi stratejik işbirliklerinin hem başarılarını hem de ömürlerini olumlu yönde etkileyecektir. Stratejik işbirliklerinin dayandığı temel teoriler ise işlem maliyeti yaklaşımı, kaynak temelli yaklaşım, bilgi temelli yaklaşım, kaynak bağımlılığı teorisi, sosyal değişim teorisi, oyun teorisi, kurumsal kuram, dinamik kapasiteler yaklaşımı, ağ kuramı, örgütsel öğrenme, paydaş teorisi, durumsallık teorisi ve vekalet teorisidir (He vd., 2020; Lin ve Darnall, 2015; Russo ve Cesarani, 2017). RINEP'in kâr amacı gütmeyen ve akademik odaklı kolluk eğitimine yönelik oluşturulan bir stratejik işbirliği olmasından dolayı çalışma kapsamında kurumsal kuram, ağ kuramı, bilgi temelli yaklaşım, örgütsel öğrenme ve sosyal değişim teorisi üzerinde durulacaktır.

1.1.1. Kurumsal Kuram

Kurumsal kuram perspektifine göre örgütlerin hayatlarını sürdürebilmelerinde yalnızca etkili ve verimli olması yeterli olmamakta, aynı zamanda bulunduğu kurumsal çevre içerisinde ne derece kabul gördükleri de ayırt edici bir unsur olmaktadır. Bu kapsamda örgütler, faaliyette bulunduğu çevrede kendilerinin meşru görülmesine yönelik düzenlemelere gitme eğiliminde olmaktadır (Çakar ve Danışman, 2012, s.241). Böylelikle örgütsel yapı ve süreçler örgütlerin içerisinde yer aldıkları kurumsal çevreye uyumlarına göre şekillenmekte, aynı kurumsal ve sosyal çevrede faaliyet gösteren örgütler yapısal ve süreçler açısından birbirine benzer diğer bir ifade ile eşbiçimsel hâle gelmektedirler (Özen, 2010, s.240-241).

Örgütler sosyal ve kurumsal ortamda olduğu gibi uluslararası platformlarda da meslek örgütleri arasında meşruluğu sağlamada ön önemli araç olarak stratejik işbirliklerini görmektedir (Dacin vd., 2007). Kurumsal kuram perspektifinden değerlendirildiğinde stratejik işbirlikleri, uluslararasılaşma derecesini olumlu yönde etkilemekle (Takyi, Naidoo ve Dogbe, 2022) birlikte uluslararasılaşmaya yönelik eğilim, stratejik işbirliğinin oluşumuyla da ilişkilidir (Dickson ve Weaver, 2011). Aynı zamanda kurumsal kuram kapsamında meşruiyetin geliştirilmesi de uluslararasılaşmayı hızlandırmaktadır (Bangara, Freeman ve Schroder, 2012). Uluslararasılaşmaya giden yolda stratejik işbirlikleri kritik öneme haiz bir konumdayken çıkış noktasını kurumsal kuram perspektifinden meşruiyet oluşturmaktadır.

1.1.2. Bilgi Temelli Yaklaşım

Yeni bilgi; tüm örgütler için deneyim, yenilik ve değişim adına can suyu gibidir. Bilgi, örgütsel eylem için kapasite sağlarken yeni bilgi de örgütsel yenilenme için kapasite sunar (Inkpen, 1998, s.223). Odağında kilit bir rekabet aracı olan, bilgi ve bilgiyi entegre etme kapasitesine işaret eden bilgi temelli yaklaşım, örgütlerin stratejik işbirliği yapma açısından önemli bir motivasyonudur (Mowery, Oxley ve Silverman, 1996, s.77). Stratejik işbirliklerinin performansına olumlu yönde katkısı olan bilgi temelli yaklaşım; örgütlerin bilgi ve öğrenme yeteneklerini, stratejik işbirliği yoluyla elde edebilecekleri en değerli varlık olarak görmektedir (Camison, Boronat ve Villar, 2007).

Stratejik işbirliklerinde bilgiler her ne kadar ulaşılabilir olsa da bir stratejik işbirliğinin öğrenme potansiyelinden yararlanmak, stratejik işbirliğine katılımdan daha fazlasını gerektirir. Örgütsel bilginin oluşturulması; bilginin paylaşılmasını ve yayılmasını gerektirirken stratejik işbirliği yapan örgütlerin karşılaşabilecekleri en büyük zorluk bilginin paylaşımını, yayılımını ve üretimini teşvik edecek bir ortamı sağlamaları olacaktır (Inkpen, 1998, s.226). Stratejik işbirliklerinin başarısında bilgi temelli yaklaşım kritik bir rol oynamaktadır. Bilgi temelli yaklaşımda özellikle bilginin elde edilmesi, kodlanması ve paylaşılması için sistematik bir yaklaşım, insanlar ve topluluklar arasında işbirliğini mümkün kılmak için sosyal sermaye oluşturmaya odaklanma, öğrenme ve eğitime vurgu ile iş uygulamalarında bilgi ve uzmanlıktan yararlanmaya öncelik verme konuları ön plana çıkmaktadır (Parise ve Sasson, 2002). Stratejik işbirliklerin performanslarının yüksek seviyede olması için işbirliği yapısında ortaklardan öğrenme eğilimi ve kapasitesinin yanı sıra, bilgi aktarımına yönelik eğilimin bulunması önem arz etmektedir (Camison vd., 2007).

1.1.3. Örgütsel Öğrenme

Stratejik işbirlikleri arasında öğrenme sürecinin sonucu olarak oluşturulan bilgi “stratejik bilgi” olarak tanımlanmaktadır (Cegarra-Navarro, 2005). Örgütlerin en değerli varlıkları kapsamında değerlendirilen örgütsel öğrenme ve bilgi transferi gelecekteki bilgi gereklilikleri konusunda belirsizliğin ve bilgi asimetrisinin olduğu durumlarda stratejik işbirlikleri ile avantajlar sağlamaktadır (Genç ve İyigün, 2011, ss.1124-1125). Stratejik işbirliklerinde iki veya daha fazla örgütün farklı kaynaklarla ve tamamlayıcı kapasitelerle birlikte

çalışması, öğrenmeyi kolaylaştırıcı bir faktör olduğundan dolayı stratejik işbirlikleri öğrenmek için ideal platformdur (Cegarra-Navarro, 2005).

Örgütler stratejik işbirliğine girerken kendi değerlerini artırma, diğer örgütlerin beceri veya teknik bilgiyi edinmelerinde algılanan tamamlayıcılığı sağlama, know-how kabiliyetlerini geliştirme, bilgi alışverişine açık olma, önceki deneyimlerden kurulan güvenilirliği inşa etme (Dacin vd., 2007, s.175) ve bilgi kullanım yeteneğini geliştirme (Mirić, Burton ve Petković, 2013) hususları dikkati çekmektedir. Bununla birlikte stratejik işbirliği yapan örgütler birbirlerinin çalışma yöntemlerini, örgütsel kültürünü ve liderlik tarzlarını karşılıklı olarak öğrenme fırsatı bulurlar (Zhou, Gomes ve Vendrell-Herrero, 2023). Stratejik işbirliklerinde karşılıklı güven, saygı ve dostluk uzun süreli işbirliklerini netice vermektedir. İşbirlikleri ne kadar uzun sürerse o kadar çok örgütsel öğrenme gerçekleşecektir. Örgütsel öğrenme ile ilgili başarı faktörleri arasında, örgütün işbirliği yaptıkları örgütlerdeki avantajları bulması ve diğer örgütlerden nelerin öğrenmeye değer olduğunu bilmesi ile mümkündür (Yan, 2004).

1.1.4. Ağ Kuramı (Network)

Eğitim faaliyetlerinin uluslararasılaşmasının ilk aşamalarında, örgütler genellikle uluslararası kurumsal bağlantılar kurmak için gayret gösterirler. Bu bağlantılar; akademik hareketlilik, kıyaslama, ortak müfredat, program geliştirme, seminerler, konferanslar ve ortak araştırma girişimleri gibi farklı amaçlar için olabilir. Örgütler uluslararasılaşma yaklaşımlarında olgunlaştıkça net amaçlar ve sonuçların açıkça ifade edildiği stratejik işbirlikleri geliştirmek için daha fazla çaba harcarlar. Buradaki önemli konu, ağ yapılarının geliştirilmesidir (Knight, 2004, s.27). Ağ şeklindeki organizasyon yapıları ortak girişimler, ilişkisel sözleşmeler ve dış kaynak anlaşmaları gibi stratejik işbirliklerini içerir (Podolny ve Page, 1998). Ağ kuramı, bilgiye erişim sağlamada, öğrenme süreçlerini kolaylaştırmada, bilgi aktarımında, bilgi entegrasyonunda ve bilginin oluşturulmasını teşvik etme konularında örgütlere faydalar sağladığı (Wijk, Bosch ve Volberda, 2012) gibi stratejik işbirliklerinin yeni üyelerle genişlemesinde, yönetilmesinde ve şekillendirilmesinde yol gösterici olur (Stuart, 1998).

1.1.5. Sosyal Değişim Teorisi

Sosyal değişim teorisi örgütler arasındaki etkileşimi açıklayan kapsamlı bir teoridir. Stratejik işbirliği içinde olan örgütlerde öğrenme ve bilgi temelli

işbirlikleri genel olarak sosyal değişim teorisi kapsamında değerlendirilmektedir (Lioukas ve Reuer, 2015, ss.1826-1827). Her ne kadar ortaklar arasında sosyal etkileşimler stratejik işbirliklerinin başarısı için zorunlu olarak vurgulansa da sosyal değişim teorisi, öğrenmeyi ve bilgi transferini de kolaylaştırmaktadır (Muthusamy ve White, 2005). Özellikle stratejik işbirliklerinin son zamanlarda çoğalması, bunun bilgi alışverişi ve diğer faktörlerden daha hızlı öğrenme için sağladığı fırsatlarla açıklanmaktadır. Bilginin değişimi ve hizmetler arasındaki değişimi vurgulayan sosyal değişim teorisinden istifade eden stratejik işbirlikleri, bilgiden yararlanmanın faydalarını da kullanarak örgütlerin değer oluşturmalarını sağlar (Hermens, 2001).

1.2. RINEP

Toplumların gelişmesiyle birlikte asayiş ve güvenlik konularındaki değişen ihtiyaçlar, kolluğun da aynı hızla hatta daha hızlı şekilde gelişim sağlaması gerektiğini göstermektedir. Özellikle küreselleşme olgusu, karmaşık suç yapıları ve sınırı aşan suçlarla birlikte, diğer ülkelerin kolluk birimleri ve eğitim kurumları ile işbirliğini neredeyse zorunlu hâle getirmektedir. Kolluk eğitiminin uluslararasılaştırılması süreçleri de mevcut ve gelecekteki kolluk eğitim sistemlerine desteği ile önemli bir rol oynayacağı değerlendirilmektedir (Guerrero Nieto, 2020).

Bu kapsamda Uluslararası Kolluk Eğitim Ağı (RINEP); akademik odaklı, süresiz, kâr amacı gütmeyen, 12 Ekim 2016'da oluşturulmuş ve üyeleri arasında stratejik bir plan dâhilinde hizmetin profesyonelleşmesini güçlendirmeye izin veren eğitimlerin uluslararasılaştırılması için oluşturulmuş bir eğitim organıdır. Ağ, uluslararası hukukun genel ilkelerini, ikili ve çok taraflı anlaşmaları, kolluk doktrinini ve dünyadaki kolluk eğitiminin uluslararasılaşmasını düzenleyen diğer normları ve varsayımları, her ülkenin iç hukukuna sıkı bir saygı ile benimseyerek kolluk kuvvetlerinin eğitim kurumları ve muadilleri ile kolluk eğitimindeki yükseköğretim kurumları arasında kalıcı bağlantılar kurulmasına izin verme amacına sahiptir (RINEP, 2023). Ülkelerin kolluk eğitim sistemlerini ve onların güvenlik konusunda benzer kurumları birbirine bağlayan bir ağ olan RINEP'in stratejik yönü, müfredatın uluslararasılaştırılması, araştırma, akademik hareketlilik ve uluslararası akreditasyonu alanlarında uluslararasılaştırma stratejileri kapsamında faaliyetlerini şekillendirmektedir. Aslında bu uluslararasılaştırma stratejileri her ülkede asayiş ve güvenliğin sağlanmasında kolluk hizmetlerini profesyonelleştirmeyi amaçlayan akademik

topluluğun da temel direğidir (Molina-Garzón, Moreno-Daza ve Velásquez-Aponte, 2020).

RINEP'in yapısı kapsamında icracı üyeler, düzenli üyeler ve temsilci üyeler olmak üzere üç farklı üye grubu bulunmaktadır. İracı üyeler jandarma ve polis teşkilatlarındaki yöneticiler, kolluk eğitim kurumları temsilcileri ve güvenlik alanında akredite olan kurum ve kuruluşlardan oluşmaktadır. İracı üyeler Bolivya, Brezilya, Arjantin, Dominik Cumhuriyeti, Guatemala, Meksika, Kosta Rika, Honduras, İtalya, Kolombiya, Peru, Şili, El Salvador, Panama, Ekvador, İspanya ve Paraguay ülkeleridir. İracı üyeler çoğunlukla Güney Amerika Kıtası ülkeleri ve İspanyolca dilini konuşan ülkeler olup en çok üye Meksika'ya ait kolluk kurum, kuruluş ve eğitim birimleridir. Düzenli üyeler ise kolluk eğitim sistemlerinin ve güvenlik muadillerinin uluslararasılaşma stratejisini destekleyen kurum ve kuruluşlardan oluşmaktadır. Temsilci üyeler ise ağı doktrinsel destek sağlayabilecek, eğitimin uluslararasılaştırılması ve akademik entegrasyon stratejileri veya programların geliştirilmesinde geniş deneyime veya geçmiş performansa sahip kurum, kuruluş ve kişileri kapsamaktadır (RINEP, 2023). Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi de, 30 Kasım-02 Aralık 2022 tarihleri arasında Kolombiya'nın Bogota şehrinde icra edilen 7. Uluslararası Kolluk Eğitimi Direktörleri Toplantısı'nda, 15 katılımcı ülke arasında yapılan oylama sonucunda 12 oy alarak, yürütme kurulu direktörü seçilmiş ve iki yıl süreyle 2023-2024 Uluslararası Kolluk Eğitim Ağı'nda dönem başkanlığı yapmaya hak kazanmıştır (JSGA, 2023).

2. YÖNTEM

Stratejik işbirliklerin teorik temellerinin incelendiği bu çalışmada RINEP'in dünyadaki kolluk kuvvetleri, kolluk eğitimi veren kurumlar ve güvenlik alanında akredite kurumlarla oluşturulmuş olan stratejik işbirliği incelenmiştir. Nitel analiz, veri setinin hangi hususları temsil ettiğine yönelik sınıflama ve yorumlama içerdiğinden (Çelik, Baykal ve Memur, 2020) çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma deseni olarak durum çalışması yöntemi seçilmiştir. Durum çalışması veya örnek olay yöntemi, araştırmacının verileri belirli bir bağlamda yakından incelemesine olanak tanır. Çoğu durumda örnek olay çalışması yöntemi, sınırlı sayıda olay veya koşulun ve bunların ilişkilerinin ayrıntılı bağlamsal analizi yoluyla araştırmaktadır (Zainal, 2007). Böyle bir çalışma, incelenen olguyla ilgili bağlam ve süreçlerin analizini sağlamak amacıyla bir veya daha fazla kuruluşun veya kuruluşlar içindeki grupların ayrıntılı bir incelemesinden oluşmaktadır (Meyer, 2001). Olayı derinlemesine, doğal ortamında, karmaşıklığını ve bağlamını dikkate alarak

anlamayı hedefleyen durum çalışması; bir birey, bir rol, küçük bir grup, bir örgüt veya bir topluluk olabilir (Punch, 2005). Araştırma kapsamında RINEP'in kurumsal web sitesi ile RINEP'e ait tüzükler ve yönergeler doküman incelemesi ile değerlendirilmiş ve veri analiz tekniği olarak nitel betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde, araştırma sorusuna yönelik verilerin ne söylediğine veya hangi sonuçlara işaret ettiğine odaklanılmaktadır. Betimsel analizde “ne” ve “hangi” sorularına cevap aranır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Diğer bir ifadeyle betimleme, kişinin ve olayın neye benzediğinin resmini çizmektir (Punch, 2005). Çalışmanın geçerlilik ve güvenilirliğini artırmak amacıyla kullanılan yöntemin seçim gerekçesi açıkça belirtilmiş, tema, kategori ve kodlar oluşturulurken stratejik işbirliklerinin teorik temelleri ile ilgili literatürdeki göstergelerden istifade edilmiş, veri toplama aracı açıkça belirtilmiş, veri analizinde doğrudan alıntı yapılmış ve analiz sonrasında veriler oluşturulan kodlara göre değerlendirilerek tartışılmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmanın betimsel analizi kapsamında öncelikle temalar, kategoriler ve kodlar oluşturulmuştur. Stratejik işbirliklerini açıklayan teoriler ve teorilerin göstergeleri diğer bir ifade ile kodları tümdengelim yöntemi ile literatürden belirlenmiştir. Stratejik işbirlikleri kapsamında değerlendirilen RINEP, kolluk eğitimi odaklı olmasından dolayı kurumsal kurama, bilgi temelli yaklaşıma, örgütsel öğrenmeye, ağ kuramına ve sosyal değişim kuramına yönelik göstergeler kod olarak belirlenmiştir. Tablo-1.'de betimsel analiz için oluşturulan tema, kategori ve kod listesi bulunmaktadır:

Tablo-1. Betimsel Analiz için Oluşturulan Tema, Kategori ve Kod Çizelgesi

TEMA	KATEGORİ	KOD
Stratejik İşbirlikleri	Kurumsal Kuram	Kurumsal Meşruiyet
		Kurumsal Eşbiçimlilik
	Bilgi Temelli Yaklaşım	Bilgiye Ulaşım ve Bilgiyi İşleme
		Bilgi Paylaşımı
		Bilgi Kullanım Yeteneği
		Bilginin Edinilmesi
	Örgütsel Öğrenme	Paylaşılan Deneyim ve Öğrenme
		Know-How Yeteneği
		Örgütsel Kültür, Liderlik Tarzları ve Çalışma Yöntemlerini Öğrenme
		Öğrenme ve Değerlerin Korunması
	Ağ Kuramı	Stratejik Ağ Yapıları
		İşbirliğine Katılacak Ortakların

Stratejik İşbirlikleri		Seçimi
		Sosyal Bağlar
		Bilginin Transferi
	Sosyal Değişim Kuramı	Bilginin Değişimi
		Know-How Kapasitesinin Paylaşımı

*Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Literatürden istifade edilerek hazırlanan kodlara göre RINEP'in kurumsal web sitesi ile RINEP'e ait tüzükler, yönergeler, kılavuzlar ve bülteni doküman incelemesi ile değerlendirilmiş olup kodları içeren ifadelerin ilgili belgelerde bulunma durumu ile belirtilme sıklıkları tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında oluşturulan kodlara ait ifadeler ile kodları niteleyen ifadelerin ilgili kaynaklarda bulunma durumu ve belirtilme sıklıkları Tablo-2.'de gösterilmiştir.

Tablo-2. Betimsel Analiz Sonuçları

KAYNAKLAR (İNCELENEN DOKÜMANLAR)		RINEP'in kurumsal internet sayfası	RINEP'in teşkil edilmesi ve onaylanma tüzüğü	RINEP'in iyi uygulama ilkelerine (kalite güvence sistemi) yönelik belgesi	RINEP'in kalite güvence sistemine ait kılavuz	Kolluk değerlendiricileri için prosedürler ve göstergeler ile etik kodlar	Akademik bülten (Eğitimde uluslararasılaşmanın temel unsurları)
KATEGORİ VE KODLAR							
Kurumsal Kuram	Kurumsal Meşruiyet	✓(5)	✓(2)	✓(8)	-	✓(4)	✓(2)
	Kurumsal Eşbiçimlilik	✓(8)	✓(12)	✓(4)	✓(1)	✓(3)	✓(5)
Bilgi Temelli Yaklaşım	Bilgiye Ulaşım ve Bilgiyi İşleme	✓(3)	✓(1)	✓(6)	✓(3)	✓(1)	-
	Bilgi Paylaşımı	✓(3)	✓(6)	✓(2)	-	✓(1)	-
	Bilgi Kullanım Yeteneği	✓(3)	✓(1)	✓(4)	-	✓(1)	-
	Bilginin Edinilmesi	✓(5)	✓(3)	✓(3)	✓(1)	✓(1)	✓(3)
Örgütsel Öğrenme	Paylaşılan Deneyim ve Öğrenme	✓(4)	✓(8)	✓(3)	-	✓(4)	✓(1)
	Know-How Yeteneği	✓(3)	✓(4)	✓(2)	-	✓(5)	-

	Örgütsel Kültür, Liderlik Tarzları ve Çalışma Yöntemlerini Öğrenme	✓(5)	✓(1)	✓(1)	-	-	✓(1)
	Öğrenme ve Değerlerin Korunması	-	✓(3)	✓(7)	✓(1)	✓(8)	✓(1)
Ağ Kuramı	Stratejik Ağ Yapıları	✓(2)	✓(6)	✓(3)	-	-	✓(1)
	İşbirliğine Katılacak Ortakların Seçimi	✓(1)	✓(4)	-	-	-	-
	Sosyal Bağlar	✓(6)	✓(4)	✓(6)	-	-	✓(2)
	Bilginin Transferi	✓(5)	✓(1)	-	-	-	✓(1)
Sosyal Değişim Kuramı	Bilginin Değişimi	✓(3)	-	✓(3)	-	-	✓(2)
	Know-How Kapasitesinin Paylaşımı	✓(2)	✓(5)	✓(7)	-	-	✓(1)

*Tablo içerisinde geçen “✓” işareti, ilgili dokümanlarda teoriye yönelik oluşturulan kod ifadelerinin bulunma durumunu; rakamlar, ilgili dokümanlarda belirtilme sıklığını göstermektedir.

**Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Betimsel analiz sonucunda stratejik işbirliği kapsamında teşkil edilen RINEP’in stratejik işbirliği yapısının teorik temellere göre inşa edildiği tespit edilmiştir. Eğitim odaklı bir stratejik işbirliği olan RINEP’in, stratejik işbirliklerinin kâr amacı gütmeyen ve eğitim odaklı olan teorileri genel olarak karşıladığı görülmüştür. RINEP’in stratejik işbirliği kapsamındaki teorik temellerini oransal olarak değerlendirdiğimizde kolluk eğitimini uluslararasılaştırma açısından en çok kurumsal kuram üzerine inşa edildiği gözlemlenmiştir. Sonrasında örgütsel öğrenme ve bilgi temelli yaklaşıma dair teorik temellerin ağırlıklı olduğu, ağ kuramı ve sosyal değişim kuramına diğer teorik temellerden daha az vurgu yapıldığı tespit edilmiştir. Betimsel analizin sonuçlarına yönelik tabloda belirtilen tüm hususlardaki ifadelerin sayısı çok olduğu için verilememiş olup özellikle ortak noktaları vurgulayan ve ön plana çıkan belgelerdeki bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

RINEP’in stratejik işbirliği oluşturulurken yapısına yönelik betimsel analizi kapsamında Uluslararası Kolluk Eğitim Ağını Teşkil Edilmesi ve Onaylanma Tüzüğü’nün 3 ve 4’üncü maddelerinde yer alan misyon ve vizyon ifadelerinde teorik temellere ait çeşitli vurgular bulunmaktadır (RINEP, 2023):

“RINEP’in vizyonu, 2022 yılına kadar müfredatın uluslararasılaştırılması, araştırma, akademik hareketlilik ve uluslararası akreditasyon yoluyla kolluk eğitim sistemlerinin ve dünyadaki güvenlik alanında hizmet veren ortaklarının

uluslararasılaştırılmasının geliştirilmesi için en verimli ve etkili araç olacaktır.”

“RINEP’in misyonu birlikte var olma beklentisine ve vatandaşlarının güvenliğine katkıda bulunmak amacıyla kolluk eğitim sistemleri ve güvenlik alanında hizmet veren ortakları arasındaki eğitimin uluslararasılaşması faaliyetlerini teşvik etmek, bu kuruluşların kalite güvencesine olanak sağlamak için uluslararası ve kurumlar arası akademik işbirliği projeleri üretmektir.”

Kurumsal kuram perspektifinden değerlendirildiğinde müfredatın uluslararasılaştırılması, uluslararası akreditasyon, kolluk eğitimi veren kurumların uluslararasılaştırılmasının geliştirilmesi ve bu hususların teşvik edilmesiyle kolluk eğitimi kapsamındaki kurum ve kuruluşların uluslararası platformlarda kurumsal meşruiyetine hizmet edecektir. Ayrıca kurumları bu uygulamalarla eşbiçimsel hâle getirecektir.

Vizyon ve misyon ifadelerinde yer alan akademik hareketlilik ile sosyal değişim kuramı, örgütsel öğrenme ve ağ kuramına vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte kurumlar arası akademik işbirliği projeleri üreterek kolluk eğitimi veren kurum ve kuruluşların bilgi paylaşımı, know-how yeteneği, örgütsel öğrenme ve bilgi temelli yaklaşımına vurgu yapılmaktadır.

RINEP’in kurumsal web sitesinde bulunan tanıtımında stratejik işbirliğinin teorik temellerine yapılan vurgular aşağıdaki ifadeye görülmektedir (RINEP, 2023):

“Her ülkenin iç hukukuna sıkı bir şekilde saygı gösteren RINEP, topluma hizmetin kapsamlılığına uygun olarak suçla ilgili ve sosyal olguları ele alan kapsayıcı bir sosyal yaklaşımla kolluktaki yükseköğretimin asli işlevleri için “yeni bilginin inşası”nın öncülünü oluşturmak amacıyla akademik hareketlilik, müfredatın uluslararasılaştırılması ve araştırma gibi uluslararasılaşma stratejilerinin ifade edilmesi yoluyla kolluk kuvvetlerinin entegrasyonunu teşvik eder.”

Yukarıda belirtilen metinde özellikle öğrenme ve değerlerin korunması, bilginin edinilmesi, akademik hareketlilik, müfredat ve araştırmanın uluslararasılaştırılması ile kolluk kuvvetlerinin entegrasyonu ifadeleri çalışma kapsamındaki beş teoriye işaret edilmektedir.

RINEP’in kurumsal olarak oluşturduğu hedeflerde kurumsal kuram, bilgi temelli yaklaşım, örgütsel öğrenme, ağ kuramı ve sosyal değişim kuramına ait göstergelere yönelik ifadeler bulunmaktadır. Aşağıda RINEP’in kurumsal web

sitesinde belirttiği aynı zamanda tüzüğünde, diğer belge ve kılavuzlarında da parça parça belirttiği 11 hedefi bulunmaktadır (RINEP, 2023):

“1.Yükseköğretim kurumları, akademik kuruluşlar ve benzeri ağlarla uluslararası ve kurumlar arası akademik işbirliği bağlantıları kurmak.

2.Kolluk kuvvetleri arasında eğitimin uluslararasılaşmasına olanak tanıyan etkili akademik bilgi alışverişine yönelik alanları teşvik etmek.

3.Yeni teknolojilere dayanarak, ağ üyeleri arasında kolluk eğitim programlarını ve projelerini yaygınlaştırmak.

4.Kolluk kuvvetleri ve benzeri güvenlik kurumlarının eğitim, öğretim ve profesyonelleşmesine katkıda bulunmak.

5.Kolluk eğitim sistemlerinin kalitesinin iyileştirilmesini teşvik eden akademik stratejiler ve öğretim süreçleri oluşturmak.

6.Ağa üye olan kolluk kuvvetlerinin eğitim sistemlerindeki müfredat ve araştırmaların uluslararası hâle getirilmesini teşvik etmek.

7.Kolluk teşkilatındaki yöneticilerin, araştırmacıların, öğrencilerin ve öğretmenlerin iki yönlü akademik hareketliliğini teşvik etmek.

8.Kolluk kuvvetlerinde eğitimin uluslararasılaşma politikalarının oluşturulması ve geliştirilmesi konusunda tavsiyelerde bulunmak.

9.Eğitim alanında işbirliği çeşitliliği aracılığıyla kolluk eğitim sistemlerinin uluslararası akademik görünürlüğüne oluşturmak.

10.Her ülkedeki eğitim uygulamalarını düzenleyen kurum tarafından onaylanan resmî programlarda çift diplomayı teşvik etmek.

11.Kurumların benzerleri arasında ortak araştırmaların geliştirilmesini teşvik etmek.”

Müfredat yapısına geri bildirim olarak farklı değerlendirme alanlarını, sürekli iyileştirmeyi, kurumsal süreçlerin geliştirilmesini ve güçlendirilmesini desteklemek için kolluk mezunlarına yönelik bilgi ve izleme sistemlerinin etkinliğine de özel vurgu yapan “Kolluk Eğitiminde Uluslararası Kalite Güvence Sistemi Kapsamında İyi Uygulamaların Uluslararası Kurumsal Sertifikasyonu (SIACEP)” belgesinde özellikle kurumsal kurama yönelik vurgular ön plana çıkmaktadır (RINEP, 2023):

“Kolluk eğitimi kurumlarının iyi uygulamalarına ilişkin uluslararası sertifikalandırma süreci; kurumsal çerçevenin kolluk eğitim sistemini bir mükemmellik idealine doğru nasıl yönlendirdiğini belirli sonuçlarla, sağlaştırmış köklü bir gelenekle, uygunluk, sosyal etki ve tanınma yoluyla kaliteyi ortaya koymayı ifade eder.”

RINEP’in kolluk değerlendiricileri için prosedürler ve göstergeler ile etik kodlar isimli belgesinde stratejik işbirliklerinin teorik temellerinden ön plana çıkan örgütsel öğrenme kapsamında öğrenme ve değerlerin korunmasıdır. İlgili belgede etik açısından özellikle evrensel değerlere, hesap verebilirliğe ve şeffaflığa vurgu yapılmaktadır. Aşağıda ilgili belgenin kolluk eğitiminde kalitenin pekiştirilmesi süreçlerinde dikkat edilmesi gereken hususlarla ilgili bir madde örnek olarak sunulmuştur (RINEP, 2023):

“Kurumsal istikrarı güvence altına alan iyi yönetim politikalarının uygulanması ile kişilerin hak ve görevlerine ve topluma karşı hesap verebilirliğe uygun, şeffaf, etkili ve verimli yönetim sistemlerinin oluşturulması.”

Eğitimde uluslararasılaştırmanın temel unsurları temalı 2017 yılına ait akademik bültende yer alan ifadelerde kurumsal kuram ve bilgi temelli yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Aşağıda akademik bültende yer alan ve kurumsal kuram kapsamında kurumsal eşbiçimliliğe vurgu yapan ifade örnek olarak sunulmuştur (RINEP, 2023):

“Akreditasyon standartlarının iyileştirilmesini ve farklı ülkelerdeki akademik program ve kurumların kalite kriterlerinin uyulaştırılmasını teşvik eder.”

4. SONUÇ

Stratejik işbirlikleri hayatın bir gerçeği hâline gelmesi ile örgütlere önemli bir öğrenme getirisi sağlarken stratejik işbirliklerin öğrenme potansiyelinden yararlanması daha da önemli olmuştur (Inkpen, 1998, 229). Suçun ve suçluluğun uluslararası bir hâl alması neticesinde, kolluğun suç ve suçlulukla mücadelesinde kolluk eğitiminin de bir boyutunun uluslararası niteliğinin olması, uluslararası iyi uygulamaları kendi bünyesine dâhil etme ve kendi bünyesinde olan iyi uygulamaları uluslararası boyutta paylaşması önem arz etmektedir. Özellikle kolluk eğitiminde öğrenme kapasitesi, uygulamaların ve eğitimin meşruiyeti, uluslararası ağ yapılarının kurulması ve bilginin edinilmesi, işlenmesi ve yayılımı açısından kolluk kuvvetlerini stratejik işbirliği teşkil

etmeye motive etmektedir. Stratejik işbirliklerinin sağlam teorik temeller üzerine inşa edilmesi, işbirliklerin başarısını ve uzun süre yaşamlarını devam ettirmesini de olumlu yönde etkileyecektir. Çalışma kapsamında incelenen RINEP'in stratejik işbirliği yapısında kurumsal kurama, bilgi temelli yaklaşıma, örgütsel öğrenmeye, ağ kuramına ve sosyal değişim kuramına dayandığı ve RINEP'in stratejik işbirliği yapısının kurumsal web sitesi, tüzükler ve diğer belgeler kapsamında sağlam teorik temeller üzerine inşa edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda ulaşılan sonuçlar stratejik işbirliği literatürü ile uyum göstermektedir.

Çalışmanın uygulamaya yönelik katkıları kapsamında stratejik işbirlikleri vasıtasıyla kolluk eğitiminin uluslararasılaştırılması ile kolluk eğitiminin niteliğini artıracak gibi bilginin üretilmesine, kullanılmasına, yayılımına ve paylaşılmasına yönelik eğitim kurumlarında kültürün oluşturulması, stratejik işbirliklerinin başarı seyrini de şekillendirecektir. Kuruluş amacı kolluk eğitimi uluslararasılaştırmak olan RINEP'in, farklı kıtalarda bulunan ülkelerin kolluk eğitimi veren kurum ve kuruluşlar ile stratejik işbirliği yaparak genişlemesi; akademik hareketlilik, müfredat ve araştırmanın uluslararasılaştırılması ile kolluk kuvvetlerinin entegrasyonunu daha da güçlendirecektir. Bununla birlikte RINEP faaliyetlerinde uygulamaya daha fazla önem vererek ve özellikle akademik hareketlilik kapasitesini artırarak örgütsel kültür, liderlik tarzları ve çalışma yöntemlerinin öğrenilmesi ile stratejik ağ yapılarını sağlamlaştıracaktır. RINEP'in kurumsal web sitesinde oluşturulacak eğitim platformu ile üye ülkelerin dillerinde örnek olaylarla iyi uygulamaların paylaşımını içeren eğitim videolarını sunması, bilgi transferindeki etkinliğine ve know-how kapasitesinin paylaşımına hizmet edecektir. Uygulamaya yönelik bu katkıların hayata geçmesi ile birlikte stratejik yönetim kapsamında stratejik işbirliği olan RINEP'in kolluk eğitim faaliyetlerinin ve dolayısıyla kolluk hizmetlerinin daha etkin bir şekilde icra edilmesini sağlayacak olup RINEP'in uzun vadede yaşamını devam ettirmesine katkı sunacaktır.

RINEP'in kurumsal web sitesi, tüzük ve ilgili belgeler kapsamında yapısında bulunan teorik temellerinin, stratejik işbirliklerinin literatürde belirtilen teorik temeller ile uyumlu olması sebebiyle çalışma teoriye katkı sunmaktadır. Stratejik işbirliklerinin teorik temeller doğrultusunda inşa edilmesi ve idamesi stratejik işbirliklerinin geleceği ve başarısında önemli rol oynamaktadır.

Stratejik işbirliklerinin uzun vadede başarılı olabilmesi için teorik temeller ile uygulamanın uyumlu olması gerekmektedir. Çalışmada incelenen ve 8 yıllık

bir geçmişe sahip olan RINEP'in ilk dönemlerde oluşturulan tüzük ve diğer belgeleri kapsamında süreç içerisinde arzu edilen uygulama seviyesine tam olarak ulaşamadıkları, faaliyetlerini yeteri kadar uluslararasılaştıramadıkları, özellikle kuruluş aşamasında oluşturulması gereken stratejik planlarını net bir şekilde ortaya koyamadıkları, vizyon belgelerini 2022 yılı ile sınırlandırarak net bir stratejik yönlendirme yapamadıkları ve mevcut kurumsal web siteleri ile günceli yansıtamadıkları değerlendirildiğinde RINEP'in stratejik yönetimi açısından üzerinde durulması gereken önemli konuların başında gelmektedir. Henüz yeni bir stratejik işbirliği olan RINEP, gelecekte bu teorik temelleri sahadaki uygulamalarla bütünleştirerek devam etmesi durumunda sürdürülebilirliği sağlayacaktır. RINEP'in faaliyet gösterdiği dönemlerde dünyada yaşanan pandeminin, ağır canlandırılmasında her ne kadar olumsuz etkilerinin olabileceği değerlendirilse de pandemi sürecinde etkin görev yapan kolluk kuvvetlerine eğitim açısından proaktif yaklaşarak uluslararası yaşanabilecek tüm risklere ve krizlere hazırlıklı olunması, stratejik işbirliklerinin teorik temellerine ve bu temelleri sahaya yansıtma başarısına bağlı olduğu gözden kaçırılmaması gereken hususlardandır.

Çalışmanın sınırlılıkları kapsamında, araştırma sadece özel bir alanda yani kolluk eğitimi ile ilgili kurulan stratejik işbirliği olan RINEP ile ilgili yapılmıştır. Araştırma kapsamında RINEP'in kurumsal web sitesi, tüzükleri ve ilgili belgeler betimsel analize tabi tutularak nitel bir araştırma yapılmıştır. Betimsel analiz kapsamında Tablo 2'de bulunan tüm belgelere yönelik teorik temellere vurgu yapan ifadeler çokluğu itibarıyla verilememiş olup sadece belgelerde ön plana çıkan örnek ifadeler belirtilerek açıklanmıştır. Aynı zamanda çalışmanın araştırma sorusunda belirtildiği üzere RINEP'in hangi stratejik işbirliği teorileri üzerine inşa edildiği araştırıldığından sadece RINEP'in sınırlı sayıda ve inşa sürecindeki ilk dönemlerinde ortaya koyduğu belgeler değerlendirilmiş, süreç içerisinde sonuçlara ulaşma durumu ve RINEP'in 8 yıllık süreçteki kanıt temelli somut faaliyetleri değerlendirilmemiştir.

Gelecekte yapılacak çalışmalara tavsiyeler kapsamında; RINEP ile ilgili daha derinlemesine içerik analizi ile araştırma yapılmasının, RINEP'in kurulduğu günden bugüne süreç içerisinde sonuçlara ulaşma durumu ve kanıt temelli somut faaliyetlerin değerlendirilerek ayrıntılı çalışmaların yapılmasının, stratejik plan eksikliği ve etkin bir şekilde vizyon belirlenememesinin, stratejik işbirliklerinin başarısına ve performansına olan etkisinin karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmesinin, kolluk ile ilgili farklı stratejik işbirliklerinin ve farklı

Ümit ŞEVİK

sektörlerdeki stratejik işbirliklerinin teorik temellerinin değerlendirilmesinin literatüre, teoriye ve uygulamaya katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Avcı, E. (2021). Kamu diplomasisi aktörü olarak Jandarma Teşkilatı. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 10(1), 1-29.
- Banerji, K. ve Sambharya, R. B. (1998). Effect of network organization on alliance formation: a study of the Japanese automobile ancillary industry. *Journal of International Management*, 4(1), 41-57.
- Bangara, A., Freeman, S. ve Schroder, W. (2012). Legitimacy and accelerated internationalisation: An Indian perspective. *Journal of World Business*, 47(4), 623-634.
- Camisón, C., Boronat, M. ve Villar, A. (2007). Technical strategic alliances and performance: The mediating effect of knowledge-based competencies. *Instituto Valenciano de Investigaciones Económicas*, ed. Referencia: WP-EC, 11.
- Cattaneo, M., Meoli, M. ve Paleari, S. (2016). Why do universities internationalize? Organizational reputation and legitimacy. *University Evolution, Entrepreneurial Activity and Regional Competitiveness*, 32, 327-346.
- Cegarra-Navarro, J. G. (2005). An empirical investigation of organizational learning through strategic alliances between SMEs. *Journal of Strategic Marketing*, 13(1), 3-16.
- Culpan, R. (2008). The role of strategic alliances in gaining sustainable competitive advantage for firms. *Management Revue*, 19(1/2), 94-105.
- Çakar, M. ve Danışman, A. (2012). Kurumsal Kuram. Sözen, H.C. ve Basım, H.N. (Ed), *Örgüt Kuramları* (s.241-269) içinde. Beta Yayınları.
- Çelik, H., Baykal, N. B. ve Memur, H. N. K. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 379-406.
- Dacin, M. T., Oliver, C. ve Roy, J. P. (2007). The legitimacy of strategic alliances: An institutional perspective. *Strategic Management Journal*, 28(2), 169-187.
- Das, T. K. ve Teng, B. S. (2001). Trust, control, and risk in strategic alliances: An integrated framework. *Organization Studies*, 22(2), 251-283.

- Dickson, P. H. ve Weaver, K. M. (2011). Institutional readiness and small to medium-sized enterprise alliance formation. *Journal of Small Business Management*, 49(1), 126-148.
- Elmuti, D., Abebe, M. ve Nicolosi, M. (2005). An overview of strategic alliances between universities and corporations. *Journal of Workplace Learning*, 17(1/2), 115-129.
- Genç, N. ve İyigün, N. Ö. (2011). The role of organizational learning and knowledge transfer in building strategic alliances: A case study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 24, 1124-1133.
- Guerrero Nieto, G. E. (2020). La internacionalización como proceso de fortalecimiento de los sistemas educativos policiales: Un estudio en el marco de la Red de Internacionalización Educativa Policial (RINEP) en Colombia, México y Honduras. Retrieved from https://ciencia.lasalle.edu.co/doct_educacion_sociedad/46.
- He, Q., Meadows, M., Angwin, D., Gomes, E. ve Child, J. (2020). Strategic alliance research in the era of digital transformation: Perspectives on future research. *British Journal of Management*, 31(3), 589-617.
- Hermens, A. (2001). Knowledge exchange in strategic alliances: Learning in tension. *Creativity and Innovation Management*, 10(3), 189-200.
- Hoelz, J. C. ve Bataglia, W. (2022). Corporate reputation and strategic alliance performance. *Corporate Reputation Review*, 25(3), 161-175.
- Inkpen, A. (1998). Learning, knowledge acquisition, and strategic alliances. *European Management Journal*, 16(2), 223-229.
- JSGA (2023). <https://www.jsga.edu.tr/jsga-baskanligi-iki-yil-sureyle-2023-2024-uluslararasi-kolluk-egitim-agina-rinep-ev-sahipligi-yapmaya-hak-kazanmistir> adresinden 28.06.2023 tarihinde alınmıştır.
- Knight, J. (2004). Internationalization remodeled: Definition, approaches, and rationales. *Journal of Studies in International Education*, 8(1), 5-31.
- Koçel, T. (2018). *İşletme yöneticiliği* (17. Baskı). Beta Yayınevi.
- Lin, H. ve Darnall, N. (2015). Strategic alliance formation and structural configuration. *Journal of Business Ethics*, 127, 549-564.

- Liou, J. J., Tzeng, G. H., Tsai, C. Y. ve Hsu, C. C. (2011). A hybrid ANP model in fuzzy environments for strategic alliance partner selection in the airline industry. *Applied Soft Computing*, 11(4), 3515-3524.
- Lioukas, C. S. ve Reuer, J. J. (2015). Isolating trust outcomes from exchange relationships: Social exchange and learning benefits of prior ties in alliances. *Academy of Management Journal*, 58(6), 1826-1847.
- Meyer, C. B. (2001). A case in case study methodology. *Field Methods*, 13(4), 329-352.
- Mirić, A. A., Burton, R. M. ve Petković, M. (2013). Coordinating inter-organizational learning throughout alliance evolution. *Network Governance: Alliances, Cooperatives and Franchise Chains*, 11-32.
- Molina-Garzón, A. L., Moreno-Daza, J. ve Velásquez-Aponte, D. (2020). Leadership from the perspective of the Police Educational Internationalization Network. *Revista Logos Ciencia & Tecnología*, 12(3), 84-97.
- Mowery, D. C., Oxley, J. E. ve Silverman, B. S. (1996). Strategic alliances and interfirm knowledge transfer. *Strategic Management Journal*, 17(S2), 77-91.
- Muthusamy, S. K. ve White, M. A. (2005). Learning and knowledge transfer in strategic alliances: A social exchange view. *Organization studies*, 26(3), 415-441.
- Özen, Ş. (2010). Yeni kurumsal kuram: Örgütleri çözümlenmede yeni ufuklar ve yeni sorunlar, Sargut, A.S. ve Özen, Ş. (Ed.). *Örgüt Kuramları* (s.237-330) içinde. İmge Kitabevi.
- Punch, K. F. (2005). Sosyal araştırmalara giriş, nicel ve nitel yaklaşımlar (1. Baskı). (D. Bayrak, B. Arslan ve Z. Akyüz, Çev.). Siyasal Kitabevi (Orijinal eserin basım tarihi 2005, 2. Baskı).
- Parise, S. ve Sasson, L. (2002). Leveraging knowledge management across strategic alliances. *Ivey Business Journal*, 66(4), 41-47.
- Podolny, J. M. ve Page, K. L. (1998). Network forms of organization. *Annual Review of Sociology*, 24(1), 57-76.
- RINEP (2023). About RINEP. <https://rinep.policia.edu.co/rinep/> adresinden 28.06.2023 tarihinde alınmıştır.

- Russo, M. ve Cesarani, M. (2017). Strategic alliance success factors: A literature review on alliance lifecycle. *International Journal of Business Administration*, 8(3), 1-9.
- Stuart, T. E. (1998). Network positions and propensities to collaborate: An investigation of strategic alliance formation in a high-technology industry. *Administrative Science Quarterly*, 43(3), 668-698.
- Takyi, L. N., Naidoo, V. ve Dogbe, C. S. K. (2022). Government support, strategic alliance and internationalization: Evidence from indigenous Ghanaian exporters. *Journal of International Entrepreneurship*, 20(4), 619-638.
- Tiwari, S. K., Sen, S. ve Shaik, R. (2016). Internationalization: A study of small firms from emerging markets. *The Journal of Developing Areas*, 50(6), 355-364.
- Ülgen, H. ve Mirze, S.K. (2007). *İşletmelerde stratejik yönetim* (4.Baskı). Arıkan Yayınevi.
- Wijk, R. V., Bosch, F. A. V. D. ve Volberda, H. W. (2012). Organizing knowledge in social, alliance, and organizational networks. In M. Easterby-Smith ve M.A. Lyles (Ed.), *Handbook of organizational learning and knowledge management* (s.s. 477-504). Wiley.
- Yan, L. (2004). Role of organizational learning in strategic alliance. *Retrieved April, 20*.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, (11. Baskı), Seçkin Yayıncılık.
- Zainal, Z. (2007). Case study as a research method. *Jurnal Kemanusiaan*, 5(1). 1-6.
- Zhou, Y., Gomes, E. ve Vendrell-Herrero, F. (2023). Learning ‘from’ vs. learning ‘about’ partners in pre-acquisition strategic alliances: The role of familiarity. *Long Range Planning*, 56(6), 102386.

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2024, Cilt:13, Sayı:2, 387-414
doi: 10.28956/gbd.1423615

Gendarmerie and Coast Guard Academy
Institute of Security Sciences
Journal of Security Sciences, November 2024, Volume:13, Issue:2, 387-414
doi: 10.28956/gbd.1423615

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma / Research Article

Sınırşan Örgütlü Suç Tipi Olarak İnsan Ticareti: Sorunlar ve Çözüm Önerileri
Human Trafficking as a Transnational Organized Crime Type: Problems and Solutions

Yazar(lar) / Writer(s)

Hakan BOSTAN, Dr, Bağımsız Araştırmacı, Emekli Jandarma Albay,
akadem118@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-9376-0591
İlkan YENER, Dr, Bağımsız Araştırmacı, Emniyet Genel Müdürlüğü,
ilkkanayaz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8360-0401

Bilgilendirme / Acknowledgement:

- Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:
- Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.
- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.
This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 27.01.2024
Makale Kabul Tarihi / Accepted : 25.11.2024

Atıf Bilgisi / Citation:

Bostan H. ve Yener İ., (2024). Sınırşan Örgütlü Suç Tipi Olarak İnsan Ticareti: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 13(2), ss 387-414.
doi: 10.28956/gbd.1423615

SINIRAŞAN ÖRGÜTLÜ SUÇ TİPİ OLARAK İNSAN TİCARETİ: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Öz

İnsan ticareti suçu veya günümüzün ifadesiyle “modern kölelik”; insan haklarını ihlal eden ve insanların sömürülmesini içeren uluslararası ve sınıraşan örgütlü suçların en önemlilerindedir. İnsan ticareti suçu 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun uluslararası suçlar kısmının 80'inci maddesinde düzenlenmiştir. İnsan ticaretiyle mücadele stratejisi; önleme, mağdurların korunması, soruşturma ve kovuşturma, ortaklık hususlarını kapsamaktadır. Bu çalışmada; insan ticareti suçu, insan ticareti suçuyla mücadele, karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara yönelik tedbirlerin ele alınması amaçlanmış, insan ticaretiyle mücadelede karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri, soruşturma ve kovuşturma stratejisi ön planda tutularak ortaya konulmuştur. Araştırma yöntemi olarak konuyla ilgili literatür araştırması yöntemi uygulanmış, çeşitli istatistikî bilgilerden faydalanılmıştır. Bulgular, oluşturulan tablo ve grafiklerle desteklenmiştir. Çalışma sonucunda; insan ticareti suçu ile mücadelede etkin bir strateji belirlenmesi, Türkiye ile çok taraflı sözleşmelere tabi olmayan ülkeler ile ikili iş birliği anlaşmalarının sayısının artırılması, konuyla ilişkili tüm kurum ve kuruluşların katılımıyla disiplinler arası bir çalışma anlayışı geliştirilmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İnsan Ticareti, Mağdurların Korunması, Modern Kölelik, İnsan Sömürüsü.

HUMAN TRAFICKING AS A TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIME TYPE: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Abstract

The crime of human trafficking or in modern terms “modern slavery” is one of the most important international and transnational organized crimes that violates human rights and involves the exploitation of people. Human trafficking is regulated in Article 80 of the International Crimes section of the Turkish Penal Code No. 5237. Strategy to combat human trafficking includes prevention, protection of victims, investigation and prosecution, and partnership. In this study, it is aimed to address human trafficking crime, the fight against the crime, the problems encountered and the measures against these problems, the problems encountered in the fight against human trafficking and the solution proposals for these problems are presented by keeping the investigation and prosecution strategy in the foreground. As a research method, the method of literature research on the subject was applied, and various statistical information was used. The findings were supported by tables and graphs presented. In the results of working, it is recommended to determine an effective strategy in the fight against human trafficking crime increasing the number of bilateral cooperation agreements with countries that are not subject to multilateral agreements with Türkiye, and to develop an interdisciplinary understanding on the issue with the participation of all relevant institutions and organizations.

Keywords: Human Trafficking, Protection of Victims, Modern Slavery, Exploitation of People.

GİRİŞ

İnsanların duygusal, ekonomik veya psikolojik sömürülmesini ifade eden ve günümüz ifadesiyle “modern kölelik”, “köleliğin modern biçimi” olarak adlandırılan insan ticareti suçu; “insanlığa karşı işlenen” suçlardan en önemlisidir (Yalinsu, 2019, s. 1). Türkiye, Palermo Protokolü olarak bilinen “Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol”ü imzalamış ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 80’inci maddesinde insan ticareti suçunu söz konusu sözleşme ve protokole uygun şekilde düzenlemiştir (Palermo Protokolü, 2003; Türk Ceza Kanunu, 2004). İnsan ticaretinin öznesi konumunda olan insan ticareti mağduru ise bu suçtan etkilenen kişileri ifade eder; hem yabancı uyruklu şahıslar için hem de Türk vatandaşlar için kullanılabilir. İnsan ticareti suçunda iki sebep öne çıkmaktadır; sosyal ve ekonomik. Bununla birlikte insan ticareti daha çok cinsel istismar veya emek sömürüsü şeklinde görülmektedir.

Türkiye’de insan ticaretiyle mücadele kapsamında birçok çalışma yapılmıştır. Dışişleri Bakanlığı bünyesinde ilgili kurum ve kuruluşların katılımıyla Ekim 2002’de “İnsan Ticareti ile Mücadele Ulusal Görev Gücü” oluşturulmuştur. Bu kapsamda yapılan çalışmalar sonucunda “İnsan Ticareti ile Mücadele Ulusal Eylem Planı” hazırlanmış ve 2003 yılında yürürlüğe konmuştur. İkinci “İnsan Ticareti ile Mücadele Ulusal Eylem Planı” ise 18 Temmuz 2009 tarihinde Başbakanlık Kararnamesiyle yürürlüğe konmuştur. Oluşturulan bu teşkilatlanma, Aralık 2014’te yapılan Ulusal Görev Gücünün son toplantısının ardından “İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Komisyonu” olarak yeniden yapılandırılmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2023; Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi, 2013, s. 22). Yine insan ticaretiyle etkin mücadele edebilmek ve insan ticareti mağdurlarının korunması iş ve işlemlerini gerçekleştirmek üzere 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’yla İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ile İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Daire Başkanlığı kurulmuştur (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013). 29 Ekim 2021 tarihli ve 85 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün statüsü Göç İdaresi Başkanlığına (GİB) dönüştürülmüş ve İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Daire Başkanlığı Uluslararası Koruma Genel Müdürlüğüne bağlanmış ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Kurulu kurulmuştur (Göç İdaresi Başkanlığı [GİB],

2023a; Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2021). İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Komisyonunun 10 Aralık 2020 tarihli toplantısında alınan karar ile Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) Ulusal Raportörlük Kurumu olarak tespit edilmiştir (TİHEK, 2023a).

Bu çalışmada; insan ticareti suçu, insan ticareti suçu ile mücadele, insan ticaretiyle mücadelede karşılaşılan sorunlar ve sorunlara yönelik tedbirlerin ele alınması amaçlanmıştır. Bu maksatla, konu uluslararası sözleşmeler ve kanunlar çerçevesinde incelenmiş, soruşturma-kovuşturma stratejisi bağlamında değerlendirilmiştir. Araştırma yöntemi olarak konuyla ilgili literatür araştırması yapılmış, çeşitli kuruluşların istatistiklerinden faydalanılmıştır. Bulgular, oluşturulan tablo ve grafikler ile desteklenmiştir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İnsan ticareti literatürde; “insan yağması”, “insan sömürüsü”, “insan kaçakçılığı” vb. terimlerle ifade edilmektedir. Göçmen kaçakçılığı olarak da ifade edilen insan kaçakçılığı terimi yerine TCK’de insan ticareti terimi kullanılmaktadır (Uluslararası Göç Örgütü [IOM], 2016, s. 276).

Türkiye, insan ticareti suçuna yönelik uluslararası mevzuat açısından en önemli belgelerden biri olan Palermo Protokolü 13 Aralık 2000 tarihinde imzalamış ve 18 Mart 2003 tarihinde yürürlüğe koymuştur (Palermo Protokolü, 2003). Bununla birlikte insan ticareti suçu, eski Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) “Çalışma hürriyetine karşı suçlar” kısmında (Madde 201/b) düzenlenmiş ve tanımlaması yapılmıştır:

Zorla çalıştırmak veya hizmet ettirmek, esarete veya benzeri uygulamalara tâbi kılmak, vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden, barındıran kimseye *beş yıldan on yıla kadar ağır hapis* ve bir milyar liradan az olmamak üzere ağır para cezası verilir (Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, 2002; Türk Ceza Kanunu, 1926).

5237 sayılı yeni TCK’nin “Uluslararası suçlar” kısmının 80’inci maddesinde tekrar düzenlenen insan ticareti suçuna “fuhuş yaptırmak” maksadı ile “kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkararak” eylemleri maddeye eklenmiş, “esarete veya benzeri uygulamalara tabi kılmak” ibaresindeki “veya benzeri uygulamalara” kısmı metinden çıkarılmış ve suçun alt cezası beş yıldan sekiz yıla, üst cezası ise on yıldan on iki yıla yükseltilmiştir:

Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, *fuhuş yaptırmak* veya esarete tabi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle *kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkaran*, tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden ya da barındıran kimseye *sekiz yıldan oniki yıla kadar hapis* ve onbin güne kadar adli para cezası verilir (Türk Ceza Kanunu, 2004).

Ayrıca, 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanununda (CMK) 6 Aralık 2019 tarihinde gerçekleştirilen yasal düzenlemeyle “Tutuklama Nedenleri” başlıklı 100’üncü maddesine tutuklama nedeni olarak “göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti” ilave edilerek bu suçu işleyen tacirlerin tutuklanmasının önü açılmıştır (GİB, 2020a, ss. 38-39; Ceza Muhakemesi Kanunu, 2004). Öte yandan, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin üye ülkelere; Cinsel Sömürü Amacıyla İnsan Ticaretine Karşı Eylem, Cinsel İstismara Karşı Çocukların Korunmasına ve Kadınların Şiddete Karşı Korunmasına İlişkin tavsiye kararlarının ardından 17/03/2016 tarihinde çıkarılan İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik ile sözleşme gereği alınması gereken önlemler iç mevzuatımıza dâhil edilmiştir (GİB, 2023a; IOM, 2016, ss. 97-98).

İnsan ticareti suçuyla ilgili olarak, “Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi”, Türkiye tarafından 19 Mart 2009’da imzalanmış ve 30 Ocak 2016’da TBMM’de onaylanması uygun bulunmuş olup insan ticaretinin önlenmesi, insan ticareti mağdurlarının haklarının korunması ve insan tacirlerinin kovuşturulmasını içermektedir (Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi, 2005; Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, 2016).

Yukarıda bahsedilen uluslararası sözleşme ve kanunların yanı sıra Türkiye;

- 18 Mayıs 1904 ve 04 Mayıs 1910 tarihli “Beyaz Kadın Ticaretinin Yasaklanmasına Dair Uluslararası Sözleşme”,
- 30 Eylül 1921 tarihli “Kadın ve Çocuk Ticaretinin Engellenmesi Sözleşmesi”,
- 04 Ekim 1933 tarihli “Tüm Yaşlarda Kadın Ticaretinin Yasaklanmasına Dair Uluslararası Sözleşmesi”,
- 2 Aralık 1949 tarihli “İnsan Ticaretinin ve İnsanların Fuhuş Yoluyla Sömürülmesinin Yasaklanmasına Dair Sözleşme”,
- 25 Eylül 1926 Birleşmiş Milletler (BM) Köleliğe Karşı Sözleşme ve 1953 tarihli protokol,
- 06 Haziran 1930 tarihli Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nün 29 sayılı “Cebri veya Mecburi Çalışmaya İlişkin Sözleşme (Zorla Çalıştırma Sözleşmesi)”,

- 7 Eylül 1956 tarihli “Kölelik, Köle Ticareti, Köleliğe Benzer Uygulama ve Geleneklerin Ortadan Kaldırılmasına dair Ek Sözleşme”,
- 5 Haziran 1957 tarihli ILO’nun 105 sayılı “Cebri Çalıştırmanın İlgasına Dair Sözleşme (Zorla Çalıştırmanın Kaldırılması Sözleşmesi)”,
- 18 Aralık 1979 tarihli BM “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”,
- 20 Kasım 1989 tarihli “Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi”,
- 17 Haziran 1999 tarihli ILO’nun 182 sayılı “En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi”,
- 25 Mayıs 2000 tarihli “Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol” gibi sözleşme ve protokollere dâhil olmuştur (GİB, 2023a; IOM, 2016, ss. 90-101).

2. İNSAN TİCARETİ SUÇUNUN ÖZELLİKLERİ

İnsanlar ekonomik, siyasi ve kültürel nedenlerle hızlanan bir şekilde göç etmeye başlamışlardır (Kahya, 2012, s. 2). İnsan ticareti suçunun altında yatan en önemli sebeplerden biri de yoksulluktur. Ülkeler arasında gelir farklılıklarının bulunması, insanların daha iyi şartlarda yaşama arzusu hem düzensiz göçe hem de insan ticareti nedeniyle birçok insanın mağdur olmasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra, dünya genelinde, toplumsal değerlerin kaybedilmesi, ucuz iş gücü, çeşitli iş alanlarındaki yoğun talep; suçtan elde edilen gelirin cazibesi, bazı ülkelerde cezalara uygulanan yaptırımların yetersiz kalması gibi nedenler insan ticaretinin artmasına sebep olmaktadır (GİB, 2023b). Günümüzde insan ticareti suçu, zorla ve erken yaptırılan evlilikler, zorla dilendirme, yasa dışı evlat edinme, çocukları kriminal aktivitelerde veya asker olarak kullanma gibi birçok şekilde işlenmektedir (GİB, 2018a, s. 77). Bunlara ek olarak, coğrafi konumu, gelişen ekonomisi ve demokratik yapısı ile insan ticareti mağdurları için bir geçiş güzergâhı ya da son durak hâline gelen Türkiye’de; insan ticareti suçu, kadınların veya kız çocukların fuşşa zorlanması, çocuk işçiliği, hizmetçilik, zorla çalıştırma, çocukların dilendirilmesi, çocukların satışı, çocuklara suç işlettirilmesi, insanların organlarının izinsiz olarak alınması gibi farklı yollarla da yapılmaktadır (GİB, 2020a, s. 65; GİB, 2023b; Jandarma Genel Komutanlığı [JGNK], 2017). İnsan ticareti “yasa dışı sınır geçişleri ve bulaşıcı hastalık riskinden dolayı kamu güvenliğine ve sağlığına da ciddi tehditler oluşturmaktadır” (GİB, 2019, s. 12). Öte yandan insan ticareti suçu, Anayasa’nın kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığını düzenleyen 17’nci maddesi, zorla çalıştırma yasağını düzenleyen 18’inci maddesi, kişi

hürriyeti ve güvenliğini düzenleyen 19'uncu maddesi, özel hayatın gizliliğini güvence altına alındığı 20'nci maddesi, çalışma ve dinlenme hakkını düzenleyen 50'nci maddesi gibi bazı düzenlemelerine de aykırılık teşkil etmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

İnsan ticareti suçu insan hakları ihlallerinin en önemlilerinden biri olmakla birlikte, insan haysiyet ve onuruna, mağdurların daha çok cinsel yönden istismarına veya emek sömürsüne maruz kalmasından dolayı ailenin ve toplumun ahlak yapısına, ülkenin genel güvenliği ve hastalıkların yayılmasındaki olumsuz rolünden ötürü toplum sağlığına zarar vermektedir. Bu durum ülke kaynaklarının zarar görmesine ve neticesinde hem toplumun refah düzeyinin etkilenmesine hem de sosyal yapının bozulmasına neden olmaktadır (JGNK, 2023; EGM, 2023).

İnsan ticareti suçu çok yönlü ve çok taraflı bir suçtur. Çoğu suçta olduğu gibi insan ticaretinde de mağdur ya da mağdurlar, fail ya da failer bulunmaktadır. “Fail” kavramı 5237 sayılı yeni TCK'de “insan ticaretine konu olan kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkararak, tedarik eden, kaçırarak, başka yere götüren, sevk eden, barındıran kimse” olarak tanımlanmaktadır (Yenidünya, 2009, s. 91). Birçok fail ile mağdurun yer aldığı ve milyarlarca dolarlık bir suç ağı olarak düşünülen insan ticareti, bu hâliyle, uyuşturucu ve silah kaçakçılığından sonra dünyada en yüksek kazanç sağlanan üçüncü suç durumuna gelmiştir (JGNK, 2017; GİB, 2023b).

3. İSTATİSTİKSEL ANALİZ

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) tarafından açıklanan 2020 Küresel İnsan Ticareti Raporu'na göre, 2018 yılında 135 ülkeden 48.478 kişi insan ticareti mağduru olmuştur. İnsan ticareti mağdurlarının %46'sını kadınlar, %20'sini erkekler, %19'unu kız çocukları, %15'ini ise erkek çocukları oluşturmaktadır. Dünyada insan ticareti mağdurlarına çoğunlukla Avrupa, Asya'nın bazı bölgeleri ve Amerika'da rastlanmaktadır. İnsan ticaretinin nedenleri arasında %50'yle cinsel sömürü, %38'le zorla çalıştırma, %12'yle diğer nedenler gösterilmektedir. Cinsel sömürü nedeniyle mağduriyette %77 oranla kadınlar, zorla çalıştırma nedeniyle mağduriyette %67 oranla erkekler öne çıkmaktadır. İnsan ticareti mağdurlarının %58'i kendi ülkesinde mağdur olurken insan tacirlerinin %67'sini ise erkekler oluşturmaktadır (2020 Küresel İnsan Ticareti Raporu [*Global Report on Trafficking in Persons 2020*], 2021).

Uluslararası Çalışma Örgütü (*International Labour Organization - ILO*), Uluslararası Göç Örgütü (*International Organization for Migration - IOM*) ve Walk Free Vakfı (*Walk Free Foundation- WFF*) tarafından gerçekleştirilen araştırmada; 2016 yılında dünyada 40 milyonun üzerinde kişinin insan ticareti mağduru olduğu ve bunların %71'inin (29 milyon) kadınlardan ve kız çocuklarından oluştuğu düşünülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre; 40 milyon modern kölelik mağdurun yaklaşık 25 milyonunun zorla çalıştırıldığı, 15 milyon kadarının da zorla evlendirilmiş kişilerden oluştuğu tahmin edilmektedir. Aynı zamanda ILO; 5 ile 17 yaş aralığında yaklaşık 152 milyon çocuğun (88 milyonu erkek çocuk) işçi olarak çalıştığını, cinsel istismar amaçlı zorla çalıştırılanların %99'unu, zorla evlendirme mağdurlarının da %84'ünü kadınlar ve kız çocuklarının oluşturduğunu (%37'si kız çocukları) belirtmiştir (Küresel Çağdaş Kölelik Tahminleri [*Global Estimates of Modern Slavery*], 2017).

2019 yılı Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Raporu'nda ise 2016 yılında 110 ülkeden (veri temin edilebilen ülke) 24.687 insan ticareti mağdurundan elde edilen veriler sonucunda 2010 yılında ülkelerin tespit ettiği mağdur ortalaması sayısının 150 iken, bu sayının 2016 yılında 254'e yükseldiği, bunda ülkelerin mağdurları tespit etme çabalarının artışının ve büyüyen insan ticareti sektörünün bir sonucu olabileceği, eskiye nazaran çoğu insan ticareti mağdurunun kendi ülke vatandaşı olduğunu tespit edilmiştir (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri [*The Sustainable Development Goals*], 2019; Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Raporu [*The Sustainable Development Goals Report*], 2019, s. 54).

Ayrıca aynı raporda; 2016'da tespit edilen mağdurların neredeyse yarısını kadınların, yaklaşık %23'ünü ise kız çocuklarının oluşturduğu, insan ticareti mağdurlarının çoğunluğunu cinsel istismar (%59 civarında) ve zorunlu çalışma (%34'ünün) için sömürüldüğü, 2016 yılında kadın mağdurların %83'ünün cinsel sömürü için erkeklerin ise %82'sinin zorunlu çalışma nedeniyle insan ticaretine maruz kaldığı belirtilmiştir (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri [*The Sustainable Development Goals*], 2019; Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Raporu [*The Sustainable Development Goals Report*], 2019, s. 54).

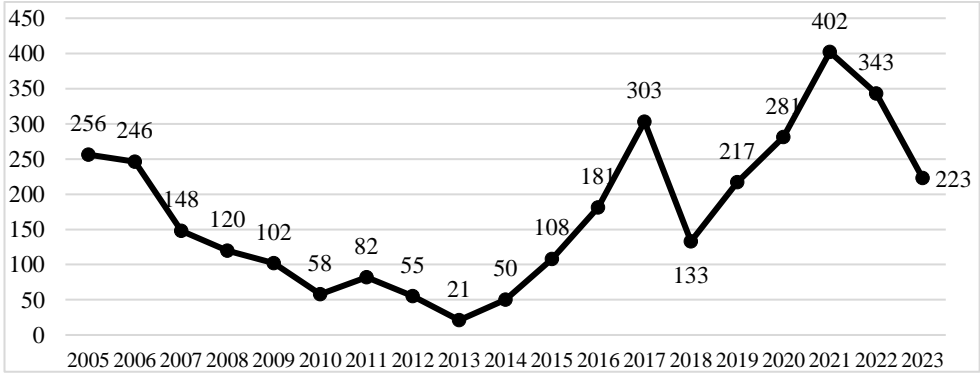
2021 yılında yayınlanan aynı raporda ise 2018 yılı verilerine göre ise insan ticareti mağdurlarının %46'sını kadınlar, %19'unu kız çocukları, %20'sini erkekler ve %15'ini erkek çocukları oluşturmaktadır. Kadınlar ve kız çocukları %72'yle cinsel sömürüye, erkekler ise %66'yla zorunlu çalışmaya maruz bırakılmıştır. Yine söz konusu raporda önceki dönemlerde yaşanan ekonomik

krizler, yetişkin işsizlik oranlarındaki ani artış ve COVID-19'dan kaynaklanan asimetrik küresel toparlanmanın insan ticareti riskini artıracakı öne sürülmüştür (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Raporu [*The Sustainable Development Goals Report*], 2021).

2023 yılı yayınlanan aynı raporda ise 2019 ile 2020 yılları arasında cinsel istismar amaçlı insan ticareti mağdurlarının tespitinde yüzde 24'lük düşüş olduğu belirtilmiştir. Bu durumun, COVID-19'un etkisiyle mağdurların daha gizli ve tehlikeli yerlerde istismar edilmesinin sonucu olduğu belirtilmiştir (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Raporu [*The Sustainable Development Goals Report*], 2023).

Türkiye'deki duruma bakıldığında, insan ticaretiyle mücadelede istatistiki veriler öncesinde Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) ve IOM tarafından tutulurken 2014 yılından itibaren Göç İdaresi Başkanlığı (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü) ile genel kolluk birimlerinden (polis ve jandarma) alınan verilerin birleştirilmesi neticesinde oluşturulmaktadır. 2005 yılından itibaren kurtarılan insan ticareti mağdurlarının sayıları 2013 yılına kadar azalma göstermiş sonrasında yükselişe geçmiştir (Grafik 1). 2023 yılında insan ticareti mağduru sayısı 223 kişidir (GİB, 2023c; GİB, 2018).

Grafik-1. İnsan Ticareti Mağduru Sayısı (2005-2023) (GİB, 2023c).

Göç İdaresi Başkanlığının 2014 ve 2021 yılları arasını kapsayan verilerine göre %63,2'si (1059 kişi) cinsel sömürü maksatlı toplam 1675 insan ticareti mağduru kurtarılmıştır (GİB, 2023ç). En fazla sömürü türü olan cinsel sömürüyü, iş gücü sömürüsü (%23) ve zorla dilendirme (%8,5) takip etmektedir. 2017-2021 yılları arasında mağdurların yaş aralığı en fazla %32,1 ile 18 yaş altı yani çocukların yer aldığı yaş aralığıdır. Bu yaş grubunu 18-25 yaş aralığı (%31,3) ve 26-35 yaş aralığı (%27) takip etmektedir. Aynı dönemde mağdurların %79,5'ini kadınlar

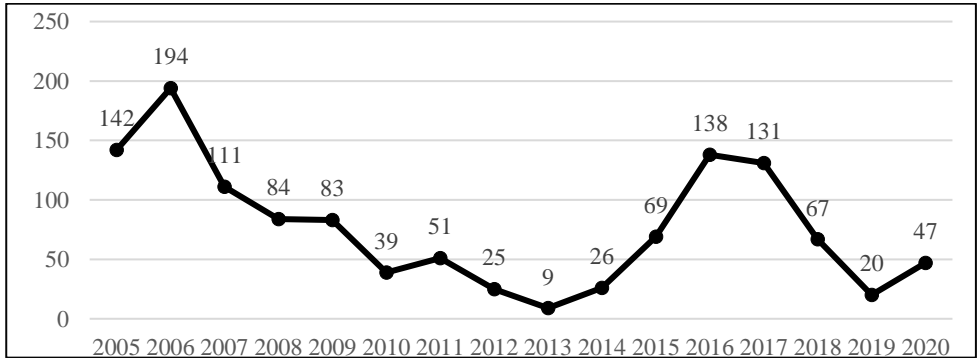
oluşturmaktadır. 2017 yılında ise 98'i çocuk olmak üzere 212 kadın ve 91 erkek; 2021 yılında 118'i çocuk olmak üzere 321 kadın, 81 erkek, insan ticareti mağduru olmuştur. Türkiye’de insan ticareti daha çok cinsel sömürü türü şeklinde görüldüğü için mağdurların büyük oranını kadınlar oluşturmaktadır (Tablo-1.):

Tablo-1. İnsan Ticareti Mağdurlarının Sömürü Türleri (2014-2021) (GİB, 2023ç; TİHEK, 2023b)

Sömürü Türü	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Toplam	%
Cinsel Sömürü	43	88	143	186	95	144	160	200	1059	63,2
İş Gücü Sömürüsü	7	19	30	52	39	55	73	111	386	23
Zorla Dilendirme		1	8	65		4	43	22	143	8,5
Zorla Evlendirme						11	4	54	69	4,1
Çocuk Savaşçı								14	14	0,8
Çocuk Satışı						1	1	1	3	0,18
Organ-Doku Ticareti							1	-	1	0,06
Toplam	50	108	181	303	134	215	282	402	1675	100

2017-2020 yılları arasında en fazla insan ticareti mağduru sırasıyla; Suriye (%34,1), Özbekistan (%14,4), Kırgızistan (%7,7), Afganistan (%6,6) ve Fas (%6,1) uyruklu yabancılar ile Türk (%4,8) vatandaşlarından oluşmaktadır. 2021 yılında tespit edilen 402 insan ticareti mağdurunu; Suriye (158), Özbekistan (63), Türkiye (42), Afganistan (22), Kırgızistan (12), Türkmenistan (11) ve diğer ülke vatandaşları (44) oluşturmuştur (GİB, 2020a, s. 67; TİHEK, 2023b, ss. 36-37).

Grafik-2. Sığınma Evlerinde Kalan İnsan Ticareti Mağdur Sayısı (2005-2020) (GİB, 2023c).

Türkiye’de insan ticareti mağdurlarının sığınma evlerinde (Ankara ve Kırıkkale) ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına (AÇSHB) bağlı

konuhevlerinde de barınma imkânı sağlanmaktadır. Yıllara göre barınma evlerinde kalan insan ticareti mağdurları sayıları Grafik 2’de görülmektedir (GİB, 2021; GİB, 2023c):

Göç İdaresi Başkanlığı tarafından işlem yapılan tacirlerle ilgili istatistikler yayınlanmamaktadır. Ancak 2020 yılında yayınlanan Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporu’nda, EGM tarafından zorla çalıştırma, seks ticareti veya diğer sebeplerden 42 operasyon yapıldığı ve 126 insan taciri hakkında işlem uygulandığı, JGNK tarafından ise 30 operasyonda, 90 mağdurun kurtarıldığı ve 127 insan taciri hakkında işlem yapıldığı belirtilmiştir (GİB, 2020a, s. 57).

4. İNSAN TİCARETİYLE MÜCADELE

İnsan ticaretiyle mücadele stratejisi; önleme, mağdurların korunması, soruşturma ve kovuşturma, ortaklık hususlarını içermektedir (GİB, 2023c). İnsan ticaretiyle mücadele için ekonomik, sosyal, psikolojik önlemler kadar suçun mağdurlarını tespit etmek, kurtarmak, korumak ve failleri bularak yargı önüne çıkartmak da önemli faktörlerdir (JGNK, 2023; EGM, 2023). İnsan ticareti suçunu önlemede en önemli hususlardan biri bu suçun işlenmesini önleyecek caydırıcı etkin bir ceza sistemi oluşturmaktır. Türkiye, insan ticaretiyle mücadelesini ceza kanununda yer verdiği ağır hapis ve adli para cezasıyla birlikte birçok kurum koordinesindeki çalışmalarıyla sürdürmektedir.

İnsan ticareti mağdurlarının korunması noktasında ise öncelikle Göç İdaresi Başkanlığında İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı kurulmuştur (GİB, 2015, s. 28). Öte yandan insan ticareti mağdurlarının öncelikli ihtiyaçlarından birisi olan sağlık ihtiyaçlarına yönelik olarak insan ticareti mağduru olduğu tespit edilen ve sağlık giderlerini sağlayamayanların 4736 sayılı Kanunun (Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 2002) 1’inci maddesinin 1’inci fıkrası hükmünden muaf tutularak sağlık giderlerinin ücretsiz karşılanması, adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerine başvurmaları hâlinde bu hizmetlerden yararlanma hakkını kullanması gibi birçok destek de yine Türkiye tarafından sağlanmaktadır (İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik, 2016; GİB, 2020a, ss. 28-29).

Bunlarla birlikte Türkiye, Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesinin 12’nci maddesinde belirtilen mağdurların desteklenmesi

hususunu İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik ile gerçekleştirmiş ve etkin bir insan ticareti mağduru koruma stratejisi belirlemiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Stratejik Planında (2019-2023) insan ticaretiyle mücadelede stratejik amaç kapsamında "İnsan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunması alanında uluslararası hukuk perspektifiyle mağdur odaklı etkin bir mağdur koruma ve mücadele sistemi geliştirmek" hedeflenmiş, mağdur tespit sürecini iyileştirmek, yasal ve idari kapasiteyi güçlendirmek ve sivil toplum kuruluşlarıyla (STK) iş birliği içerisinde mağdur destek hizmetlerini artırılmasını içeren üç alt hedef belirlenmiştir (GİB, 2018b). 2019 yılında 3.738; 2020 yılında 4.919; 2021 yılında ise 8.025; 2022 yılında 21.202; 2023 yılında ise 20.260 muhtemel insan ticareti mağduruyla mülakat gerçekleştirilmiştir. 2020 yılında 16.926; 2021 yılında 1.991, 2022 yılında 5.883; 2023 yılında 3.119 kişiye farkındalık eğitimi verilmiştir (GİB, 2020c; GİB, 2021; GİB, 2022; GİB, 2023d).

Göç İdaresi Başkanlığı (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü) ile Ankara Büyükşehir Belediyesi arasında Şubat 2017 tarihinde insan ticareti mağdur sığınmaevî protokolü imzalanarak insan ticareti mağdurlarının Ankara Büyükşehir Belediyesine ait kadın sığınmaevinden hizmet almaları imkânı sağlanmıştır. Göç İdaresi Başkanlığı'nın 2022 Yılı Faaliyet Raporu'na göre; sığınmaevî sayısının önce dörde çıkarılması ardından sayının artırılması hedeflenmektedir (GİB, 2022).

İnsan Ticaretiyle mücadelede soruşturma, Cumhuriyet savcıları ile kolluk birimleri koordinesinde gerçekleştirilmektedir. Ayrıca bu maksatla 2016 yılı başında JGNK ile EGM'de Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Daire Başkanlıkları kurulmuştur (JGNK, 2017, s. 30).

5. KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

İnsan ticaretiyle mücadele stratejilerinden olan önleme stratejisi, öncelikle suçun ceza kanunu ile caydırıcı olmasının sağlanmasıdır. Türkiye, TCK ile insan ticareti suçunun insan tacirleri tarafından işlenmesini önleyecek, caydırıcı bir ağır ceza öngörerek gerçekleştirmektedir. Bunun yanında özellikle insan ticaretine maruz kalanların başvurabileceği, her türlü ihbarın yapılabileceği Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER- ALO 157) hattının görünürlüğü, oluşturulacak kamu spotları, reklam filmleri vb. yöntemlerle artırılmalıdır. İnsan ticareti afiş ve spotları uluslararası havalimanları ile ulaşım güzergâhlarına yerleştirilmelidir.

İnsan ticaretiyle mücadele stratejilerinden biri de ortaklıktır. Türkiye, insan ticareti suçunun sınıraşan örgütlü suçlardan biri olduğunun bilinciyle, özellikle Türkiye’de tespit edilen insan ticareti mağdurlarının geldiği kaynak ülkeler ile iş birliği anlaşmalarını gerçekleştirmiştir. Türkiye; 2004 ve 2006 yılları arasında Belarus, Gürcistan, Ukrayna, Moldova ve Kırgızistan ile ikili iş birliği protokolü imzalamıştır. Türkiye bu ülkelerin yanında diğer kaynak ülkelerle de ikili iş birliği protokollerini gerçekleştirmelidir (GİB, 2023a). Göç İdaresi Başkanlığı yurt dışında büyükelçilikler ve konsolosluklar bünyesinde göç müşavirlerinin/göç ataşelerinin görevlendirilmesiyle birlikte insan ticaretiyle mücadelede iş birliği olanakları daha da artacaktır.

Türkiye; insan ticaretiyle mücadelede, ABD Dışişleri Bakanlığı’nın hazırladığı 2022 yılı İnsan Ticareti Raporu’nda, önemli çabalar göstermesine rağmen asgari çabaları karşılayamadığı için ikinci kategoride yer almıştır. Birinci kategoride 30 ülke bulunurken ikinci kategoride 99 ülke yer almıştır. Raporunda;

- İnsan ticareti davaları için uzman savcılar tayin edilmesi, insan ticaretiyle ilgili davaları ele almak için eğitilmiş savcı ve hâkimlerin belirlenmesi ve insan ticaretiyle etkin bir şekilde mücadele etmek için yeterli personel ve kaynak tahsis edilmesi gerektiği,

- İnsan ticareti (TCK m.80) ve TCK’deki fuhuş (TCK m.227) ile iş ve çalışma hürriyetinin ihlali (TCK m.117) arasındaki yanlış algıların devam ettiği,

- İnsan ticareti tacirlerinin araştırılması, kovuşturulması ve mahkûm edilmesi gerektiği,

- İnsan ticareti mağdurlarının soruşturma ve kovuşturmalara katılımları için teşvik edilmesi, insan ticareti mağdurlarının uzaktan ifadelerin alınması ve seyahatleri için fon sağlanması gerektiği gibi hususlar yer almaktadır (İnsan Ticareti Raporu [*Trafficking in Persons Report*], 2022).

Raporunda belirtilen “insan ticaretiyle ilgili davaları ele almak için eğitilmiş savcılar ve hâkimler belirlenmeli ve insan ticaretiyle etkin bir şekilde mücadele etmek için yeterli personel ve kaynak tahsis edilmesi” hususunda, Türk Hukuku’nda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı’nda (2009) da “Cumhuriyet savcılarının iş yoğunluğu, insan ticareti ve benzer nitelikteki ağır suçlara özel bir önem vermelerini engellemektedir” (Aldan, Değirmenci, Tamöz ve Sağut, 2009, s. 143) şeklinde belirtilmiş olup özellikle insan ticareti gibi özel suçlara bakacak savcılar belirlenip ilave eğitimlerle bilgileri tazelenmeli ve yeterli sayıya ulaşmaları sağlanmalıdır.

İnsan ticareti suçunun kovuşturması esnasında insan taciri olduğu tespit edilen yabancı ülke vatandaşlarının ifadelerinin alınabilmesi, haklarında bilgi talep edilmesi, alınan kararların tebliğ edilebilmesi, gerektiğinde de yakalanmalarının sağlanması maksatlarıyla yabancı devlet adli makamlarıyla ikili anlaşmalar ya da çok taraflı sözleşmeler yapılmaktadır. Ülkemizin 1969 yılında taraf olduğu Avrupa Konseyi hukuk sistemi içerisinde bulunan 1959 tarihinde imzalanan “Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi (CİKAYAS)” çok taraflı sözleşmelerinin en önemlilerinden bir tanesidir. Ayrıca “Suçtan Elde Edilen Gelirlerin Aklanması, Aranması, El Konulması ve Müsaderesine İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” de çok taraflı sözleşmelerin en önemlileri arasında yer almaktadır. Çok taraflı sözleşmeler kapsamında ülkeler birbirlerinden talepleri konusunda bazen birtakım sıkıntılar yaşamaktadır. Bu nedenle çok taraflı sözleşmelere tabi olmayan ülkelerle ikili iş birliği anlaşmalarının sayısının artırılarak insan ticareti suçunun kovuşturulmasında karşılaşılabilecek güçlüklerin giderilmesi gerekmektedir. Adli makamların uluslararası adli yardımlaşmanın önemini bilmelerine rağmen bazen bu yola başvurulmaması da yaşanan problemler arasındadır. Bu sebeple, “Uygulamada, adli makamlarımızca, yalnızca ülkemizde elde edilebilecek delillerin toplanması yoluna gidildiği, adli yardımlaşma yoluyla mağdurun bulunduğu ülkeden delil temini mümkün iken bu yola başvurulmadığı, çoğu kere soruşturma evrakının muktezaya bağlandığı ve delil yetersizliğinden kovuşturmaya yer verilmediği görülebilmektedir.” (Çalışkan, Türkmen ve Tosun, 2009, ss. 239-257).

Bunun yanında insan ticareti suçu TCK'nin uluslararası suçlar kısmında yer alması yerine, suçta esas korunan hukuki değer insan haysiyet ve onuru ile kişilerin temel hak ve özgürlükleri olması nedeniyle TCK'nin kişilere karşı suçlar kısmının hürriyete karşı suçlar bölümünde yer almasının daha uygun olacağı düşünülmektedir (Korkusuz, 2014, s. 164; IOM, 2016, s. 227). Aslında insan ticareti suçu Palermo protokolüne imza atan birçok ülke tarafından özel bir yasa ile iç hukukta cezalandırılmıştır. Türkiye ise insan ticareti suçunu Türk Ceza Kanunu ile cezalandırma yoluna gitmiştir. 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda suçun yapılandırılmasının daha uygun olacağı görülmektedir (Farrokhzad, 2018, s. 222).

Ulusal raportörlük kurumu olan TİHEK'in 2023 yılında hazırladığı raporda soruşturma ve kovuşturma hususlarında insan ticaretiyle mücadelede yönetmelik haricinde bir kanunun düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca aşağıdaki belirtilen hususlarla ilgili de düzenlemeler yapılmalıdır:

İnsan ticaretine ilişkin suç ve cezaların, Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi hükümleri ve GRETA tavsiyeleri dikkate alınarak gözden geçirilmesi ve anılan sözleşmeyle uyumlu hâle getirilmesi,

Ülkeye sokma ve ülke dışına çıkarma ibarelerinin TCK'nin 80'inci maddesinin birinci fıkrasında yer aldığı şekliyle çocuklarla ilgili esasları düzenleyen üçüncü fıkrasına eklenmesi,

İnsan ticaretiyle mücadeleye ilişkin politikalarının hazırlanması, izlenmesi ve değerlendirilmesine esas teşkil etmek üzere ayrıştırılmış, kapsamlı ve tutarlı bir veri ve istatistik sisteminin geliştirilmesi (TİHEK, 2023b, ss. 65-66).

Dünya'da ve ülkemizde insan ticareti suçu en çok “fuhuş yaptırmak” maksadıyla işlenmektedir. Türk Ceza Kanunumuzun 227'nci maddesinde fuhuş suçuna ilişkin düzenleme yapılmıştır.

(1) Çocuğu fuhuşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran, bu maksatla tedarik eden veya barındıran ya da çocuğun fuhuşuna aracılık eden kişi, dört yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun işlenişine yönelik hazırlık hareketleri de tamamlanmış suç gibi cezalandırılır.

(2) Bir kimseyi fuhuşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran ya da fuhuş için aracılık eden veya yer temin eden kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis ve üç bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Fuhuşa sürüklenen kişinin kazancından yararlanılarak kısmen veya tamamen geçimini sağlanması, fuhuşa teşvik sayılır.

(3) (Mülga: 6/12/2006 – 5560/45 md.; Yeniden düzenleme: 24/11/2016-6763/18 md.) Fuhuşu kolaylaştırmak veya fuhuşa aracılık etmek amacıyla hazırlanmış görüntü, yazı ve sözleri içeren ürünleri veren, dağıtan veya yayan kişi bir yıldan üç yıla kadar hapis ve iki yüz günden iki bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(4) Cebir veya tehdit kullanarak hile ile ya da çaresizliğinden yararlanarak bir kimseyi fuhuşa sevk eden veya fuhuş yapmasını sağlayan kişi hakkında yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarısından iki katına kadar artırılır... (Türk Ceza Kanunu, 2004).

06 Aralık 2006 tarih ve 5560 sayılı Kanun'la TCK'nin 227'nci maddesinin 3'üncü fıkrasında belirtilen “Fuhuş amacıyla ülkeye insan sokan veya insanların ülke dışına çıkmasını sağlayan kişi hakkında yukarıdaki fıkralara göre cezaya hükmolunur” ifadesi metinden çıkarılmıştır. Yine aynı kanunla insan ticareti suçu maddesine (80'inci maddesi) “fuhuş yaptırmak” amacıyla “ülkeye sokmak, ülke dışına çıkarmak” durumları eklenmiştir. İnsan ticareti suçundaki; “fuhuş yaptırmak” maksadıyla, “tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götürülen veya sevk eden ya da barındıran” ifadeleri, 227'nci maddenin 4'üncü fıkrasında da yer almaktadır. Burada önemli olan insan ticareti suçunun, “fuhuş yaptırmak” amacıyla “tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle” işlenmiş olması

gereklidir. Aksi takdirde TCK'nin 227'nci maddesinde belirtildiği gibi fuhuş suçunu oluşturacak ve karmaşıklık devam edecektir. Özetle insan ticareti suçu ile fuhuş suçunun birbirinden ayrılması için bir düzenleme yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda TCK'nin 227'nci maddesinin 1'inci fıkrasındaki “bu maksatla tedarik eden veya barındıran” ifadeleri insan ticareti suçunda tanımlandığı için bu ifadelerin fıkradan çıkarılarak “çocuğa fuhuş yaptıran” ifadesi eklenmelidir. TCK'nin 227'nci maddesinin 4'üncü fıkrasındaki “fuhuş sevk eden veya fuhuş yapmasını sağlayan” ifadeleri insan ticareti suçunda tanımlandığı için bu ifadelerin fıkradan çıkarılarak kesin ifade olan “fuhuş yaptıran” ifadesinin eklenmesinde fayda vardır (IOM, 2016, ss. 82-84; Yenidünya, 2014, ss. 20-21).

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünün kayıtlarına göre insan ticareti suçundan; önceki yıllardan gelen dosyalar dâhil olmak üzere 2017 yılında karar verilen 42 insan ticareti davasındaki 185 insan ticareti tacirinden 96'sına beraat kararı verilirken 45'ine insan ticareti suçuyla, 44'üne ise diğer suçlarla bağlantılı mahkûmiyet kararı verilmiştir (GİB, 2018a).

TCK'nin 80'inci maddesi kapsamında 221 insan ticareti davası 2020 yılına devredilmiştir. 2020 yılında açılan 68 yeni davada 347 kişi yargılanmaktadır. 2020 yılında 55 dava sonuca bağlanmış, 30 kişi hakkında cezaya hükmedilmiş, 177 kişi hakkında ise beraat kararı alınmıştır (GİB, 2020a, s. 56). 2021 yılında ise 70 insan ticareti suçu davası karara bağlanmış, 278 sanıktan 213'ü beraat etmiştir (TİHEK, 2023b, s. 53). Bu kararlarda yine yukarıda TCK'nin fuhuş suçunu açıklayan 227'nci maddesindeki birinci ve dördüncü fıkralarında önerilen değişikliğin gerekliliği ortaya konulmaktadır. Bu yüzden bu suçlarda soruşturmanın titizlikle yapılması gerektiği hususu ön plana çıkmaktadır.

Türkiye'nin taraf olduğu İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına ilişkin Protokolünün 3'üncü maddesi ve imzaladığı Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi'nin 4'üncü maddesi hükümlerine uygun şekilde ve uygulamada karşılaşılan sorunların çözümü maksadıyla bazı değişikliklere ihtiyaç duyulmaktadır. İnsan ticareti suçunun oluşması için gereken maddi unsurlardaki araç fiillerden olan “kandırmak” yerine “hileli davranışlarla aldatmak” ifadesi kullanılmalı, araç fiillerde belirtilmeyen “başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlamak” ifadesiyle asıl ya da amaç fiillere “teslim eden veya teslim alan” fiilleri de eklenmelidir. İnsan ticareti suçunun manevi

unsurunda aranan amaçlar arasında dilendirmek sayılmamaktadır. Dilencilik her ne kadar tanıtımda belirtilen “zorla çalıştırmak”, “hizmet ettirmek”, “esarete tabi kılmak” amaçları kapsamında değerlendirilebilse de çocukların istismardan korunmasının sağlanması amacıyla maddeye “dilendirmek” amacı eklenmelidir. Ukrayna ve Gürcistan, ceza kanunlarında, “ticari amaçla evlat edinmeyi” kendi insan ticareti yasalarına eklemiştirlerdir. Türkiye’de insan ticareti suçunun manevi unsurlarına “evlat edinmek veya evlatlık vermek” amacı ile çocukların çatışmalarda kullanılmasını engellemek için “çocukları çatışmalarda asker olarak kullanma” amacı da eklenmelidir. Vücut organlarının verilmesi amacının da detaylandırılarak “vücut organ ve dokularının verilmesini sağlamak” şeklinde değiştirilmelidir. Ayrıca cinsel istismarın diğer şekillerine de yer verilmeli, “müstehcen görüntülerin kayıt edilmesi ve ürünlerinin pazarlanması” amacı da suçun manevi unsuruna eklenmelidir (IOM, 2016, ss. 130-132; Farrokhzad, 2018, ss. 223-224; Vural, 2018, s. 320; Yenidünya, 2014, s. 9). Çocukların “evlenme” adıyla cinsel istismarının önlenmesi ve esarete tabi tutulmaması maksadıyla TCK’nin 80’inci maddesine “Çocuğu evlenme adı altında birlikte yaşamaya veya cinsel birleşmeye zorlamak esarete tabi kılmak sayılır” şeklinde ek fıkra eklenmelidir (IOM, 2016, s. 16, 110; Yenidünya, 2014, s. 12).

Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi’nin 24’üncü maddesi insan ticaretinin ağırlaştırıcı hükümlerini belirtmektedir. Bu kapsamda Türk Ceza Kanun’un 80’inci maddesine “İnsan ticareti için başvuru alan cebir ve şiddetin, kasten yaralama suçunun ağır neticelerine sebep olması hâlinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır” ve “Birinci fıkrada tanımlanan suçun işlenmesi sonucunda mağdurun ölümüne neden olunması durumunda ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolünür” fıkralarıyla insan ticareti suçunun bir örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi durumunda suçun ağırlaştırıcı nedeni olarak belirtilmediği görülmektedir. Göçmen kaçakçılığı suçunda belirtildiği şekliyle maddeye “Bu suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâlinde, verilecek cezalar yarı oranında artırılır” fıkrası eklenerek suçun caydırıcılığı ve etkinliği artırılmalıdır (Arslan, Temel, Aydın, Şen, Doğan ve Bacaksız, 2006, ss. 140-141; Farrokhzad, 2018, s. 225; IOM, 2016, s. 276; Vural, 2018, s. 231; Yenidünya, 2014, ss. 17-18).

Yine Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi’nin 19’uncu maddesi “İstismar konusu hizmetlerden ilgili kişinin insan ticareti mağduru olduğunu bilerek yararlanmanın” iç hukuk sistemine dâhil edilmesini öngörmektedir. Bu kapsamda maddeye, “Birinci fıkrada sayılan istismar

fillerinden, mağdurun bu durumunu bilerek ve isteyerek yararlananlar bu kanunda düzenlenen ilgili suç tipleri uyarınca cezalandırılırlar” fıkrasını eklemekte fayda vardır (Vural, 2018, s. 331; Yenidünya, 2014, s. 19).

İnsan ticareti suçunda tacirlerin çoğunluğunun mağdurun tanıdığı hatta yakın akrabalar içinden olduğu görülmüştür. Bu nedenle insan ticareti suçunda mağdurla akrabalık ilişkisinde olan tacirlere verilecek cezanın ağırlaştırıcı neden olarak eklenmesi durumunda hem suçun caydırıcılığı hem de etkinliği artırılmış olacaktır (Renk ve Demir, 2011, s. 73; Yılmaz, 2017, s. 962).

İnsan ticareti suçunun alt sınırının aşağıya yani sekiz yıldan üç yıla ve üst sınırının ise on iki yıldan sekiz yıla çekilmesi noktasında bazı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerde temel husus; insan ticareti sonrasında gerçekleşen suçların ayrıca cezalandırılacak olması ile “yüksek cezalar içeren, tatbikinden imtina edilen bir norma yer vermek değil uygulanan, caydırıcı, makul, sınırları belli olan bir normu toplumsal hayata yansıtmaktır” (Yenidünya, 2014, s. 22) şeklinde veya “amaç fillerden bir veya birkaçının gerçekleşmesi durumunda gerçek içtima hükümleri gereğince her bir fiil ayrıca cezalandırılacaktır” (Arslan vd., 2006, ss. 140-141) şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca suçun üst cezasının on iki yıldan sekiz yıla indirilmesi nedeniyle ağır ceza mahkemesinin yargılaması kapsamından çıkmaması amacıyla 5235 sayılı Kanun’un (Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun, 2004) 12’nci maddesine “yağma (TCK.m.148)” ibaresinden sonra “insan ticareti (TCK. m.80)” ibaresinin eklenmesi hususu da önerilmektedir. İnsan ticareti suçu insan onur ve şahsiyetine karşı işlenmesi nedeniyle caydırıcı olması ve verilecek cezaların ağır olması gerekmektedir.

İnsan Ticaretine Karşı Eylem Uzmanlar Grubu (GRETA) Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi’nin izleme ve gözetim mekanizmasıdır. GRETA’nın Türkiye’ye yapmış olduğu ziyaretler sonucu yayımlanan 09 Ekim 2019 tarihli raporunda mevzuat başta olmak üzere belirtilen eksikliklerin tamamlanması mücadeleye olumlu katkı sağlayacaktır (TİHEK, 2023b, s. 20).

İnsan ticaretiyle mücadele esas itibarıyla ilgili tüm kurumların uyum içerisinde ve bütüncül bir yaklaşım ile esas alınmalıdır. İnsan ticareti suçuna gerek mağdur gerek fail olarak konu olmuş kişilerin tespitinin zorluğu göz önünde bulundurularak hem ulusal alanda hem de uluslararası alanda bu suçla mücadeleyi yalnızca kamu kurumları gücüyle yürütmenin de zor olacağı

bilinciyle sivil toplum kuruluşları ve toplumun iş birliğinde sürdürmek gerekmektedir (GİB, 2018a, s.77).

Kurumsal, adli ve sosyal aktörler arasındaki daha sistematik bir koordinasyon, küçük projeler için harcamaların azaltılmasına ve insan ticaretiyle mücadelede uzun vadeli etkin bir strateji için kaynakların yönlendirilmesine olanak sağlayacaktır (Pangerc, 2013, s. 195-196).

İnsan ticaretiyle mücadelede iş birliği ve ortaklığın önemli bir yeri bulunmakta olup hem akademisyen hem de konuyla ilişkili tüm kurum ve kuruluşların katılımıyla disiplinler arası çalışma kültürü geliştirilmeli, sistematik planlamalar ve çalışmalar yapılmalıdır (Kızılsümer, 2007, s. 143). İnsan ticaretiyle mücadelede; önleme, mağdurların korunması, soruşturma ve kovuşturma ile birlikte ortaklık ve iş birliği önemli rol oynamaktadır. Bu konuda; akademisyenler, suçun soruşturmasında etkin rolü bulunan polis ve jandarma personeli ile yetkili savcılar, suçun yargılamasını gerçekleştiren adli personel, sivil toplum örgütleri ile insan ticaretini önleme ve mağdurların korunması başta olmak üzere İçişleri Bakanlığına bağlı olan Göç İdaresi Başkanlığı kendi alanlarıyla ilgili çalışmaları gerçekleştirmektedir. Bu kurum ve kuruluşlar ile akademisyenlerin, insan ticareti suçuyla etkin mücadele edilmesi amacıyla ortak çalışma kültürü geliştirmeleri gerekmektedir.

SONUÇ

Ülkemizde insan ticareti suçu; kadınların veya kız çocukların fuhşa zorlanması başta olmak üzere çocuk işçiliği, zorla çalıştırma, hizmetçilik, çocuklara suç işlettirilmesi, çocukların dilendirilmesi, insanların organlarının izinsiz olarak alınması gibi çeşitlerde görülmektedir.

İnsan tacirleri ve organize suç örgütleri bu suçtan milyarlarca dolar kazanç sağlamaktadır ve bu hâliyle insan ticareti, uyuşturucu ve silah kaçakçılığından sonra dünyada en yüksek kazanç sağlanan üçüncü suç durumuna gelmiştir. Sınırşan örgütlü suç türlerinden biri olarak insan ticareti; devletlerin tek başına durdurabilmesi mümkün olmayan, etkin uluslararası iş birliğini gerektiren suçların en önemlilerindedir. İnsan ticaretiyle mücadelenin; önleme, mağdurların korunması, soruşturma-kovuşturma ve iş birliği-ortaklık stratejisiyle yürütülmesi gerekmektedir.

İnsan ticareti suçunu işleyenlere verilecek cezaların ağır olduğu ile ilgili görüşler bulunmaktadır. Suçun caydırıcılığının sağlanması ve insanlığa karşı işlenen suçlardan en önemlilerinden biri olan bu suçu işleyenlerin en ağır

şekilde cezalandırılması gerekmektedir. Esas problem sahası bu suçu işleyen şüphelilerin beraat etmesi ve farklı suçlardan cezalandırılmasıdır. Bu kapsamda suçun tanımındaki eksikliklerin giderilmesi ve soruşturmanın titizlikle yerine getirilmesi gerekmektedir.

TİHEK'in 2023 yılında hazırladığı raporda insan ticareti ile mücadelede belirtilen öneriler bir an önce tamamlanmalıdır.

Dünya'da ve ülkemizde insan ticareti suçu en çok fuhuş yaptırmak maksadıyla işlenmektedir. Fuhuş suçu ile insan ticareti suçu genellikle birbirine karıştırılmaktadır. TCK'nin fuhuş suçunu açıklayan 227'nci maddesinin birinci ve dördüncü fıkralarında belirtilen değişiklikler yapılmalıdır. İnsan ticareti suçuyla etkin mücadele etmek ve uygulamada karşılaşılan sorunların çözümü maksadıyla; Türkiye'nin taraf olduğu "İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol" ile "Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi" esaslarına göre bir önceki bölümde detaylıca açıklanan mevzuat değişikliklerinin yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye'de insan ticaretiyle mücadelede, insan ticaretiyle ilgili soruşturmaları yürütecek eğitimli savcılar ve davaları ele almak için hâkimler belirlenmeli, insan ticaretiyle etkin bir şekilde mücadele etmek için yeterli personel ve kaynak tahsis edilmelidir. Ayrıca insan ticareti mağdurlarının soruşturma ve kovuşturmalara katılımlarının teşvik edilmesi noktasında, insan ticareti mağdurlarının ifadeleri uzaktan alınmalı veya seyahatleri için maddi ve manevi desteklenmelidir.

İnsan ticareti suçunun kovuşturması esnasında insan taciri olduğu tespit edilen yabancı ülke vatandaşlarının ifadelerinin alınabilmesi, haklarında bilgi talep edilmesi, alınan kararların tebliğ edilebilmesi gerektiğinde de yakalanmalarının sağlanması maksatlarıyla yabancı devlet adli makamlarıyla ikili anlaşmalar ya da çok taraflı sözleşmeler yapılmaktadır. Türkiye ile çok taraflı sözleşmelere tabi olmayan ülkeler arasında ikili iş birliği anlaşmalarının sayısı arttırılmalıdır.

Türkiye, insan ticareti suçunun sınıraşan örgütlü suçlar olduğunun bilinciyle, özellikle insan ticareti mağdurlarının geldiği kaynak ülkeler ile de ikili iş birliği protokollerini gerçekleştirmelidir. Göç İdaresi Başkanlığı yurt dışında büyükelçilikler ve konsolosluklar bünyesinde göç müşavirleri/göç ataşeleri görevlendirmelidir. Bu sayede insan ticaretiyle mücadelede o ülkelerle iş birliği

olanakları daha da artacaktır. Türkiye Göç Raporu da en son 2016 yılında yayımlanmış olup güncellenmesi gerekmektedir. Üçüncü “İnsan Ticareti ile Mücadele Ulusal Eylem Planı”nın yürürlüğe konması gerekmektedir.

İnsan ticareti suçunun doğasında örgüt faaliyeti içerisinde veya organize boyutta işlenmesi hususu bulunmaktadır. Bu nedenle kolluk kuvvetleri ve Cumhuriyet Savcıları bu suçun organize boyutunun açığa çıkarılması ile insan ticareti suçu ile mücadelede etkin bir strateji belirlemelidir. Bu konuyla ilişkili tüm kurum ve kuruluşların katılımıyla disiplinler arası bir çalışma ve ortak çalışma kültürü geliştirilmelidir. İnsan ticaretiyle etkin mücadelede yapılan çalışmaları takip etmek amacıyla küresel ölçekte bir izleme mekanizması oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun (2004, 7 Ekim). Resmî Gazete (Sayı: 25606). Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5235.pdf>
- Aldan, S., Değirmenci, O., Tamöz, M. ve Sağut, R. (2009). İnsan Ticareti Suçunun Soruşturma-Kovuşturma Usulü, Mağdur Hakları ile Mağdurun Korunmasına İlişkin Yaklaşımlar. Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı içinde (ss. 130-237). (2. Baskı). Ankara: Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Yayınları.
- Arslan, Ç., Temel, İ., Aydın, Y., Şen, Y. F., Doğan, K. ve Bacaksız, P. (2006). Türkiye'de İnsan Ticareti ile Mücadelede Yasa Uygulama ile İlgili Stratejik Bir Yaklaşım. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Yayınları.
- Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi. (2005, 16 Mayıs). Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160407-16.pdf>
- Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun (2016, 1 Ocak). Resmî Gazete (Sayı: 29629). Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6667.html>
- Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (2021, 29 Ekim). Resmî Gazete (Sayı: 31643). Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4771.html>
- Ceza Muhakemesi Kanunu (2004, 4 Aralık). Resmî Gazete (Sayı: 25673). Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4771.html>
- Çalışkan, B., Türkmen, B. ve Tosun, L. (2009). İnsan Ticareti Suçunun Takibinde Uluslararası Adli Yardımlaşma. Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı içinde (ss. 239-275). (2. Baskı). Ankara: Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Yayınları.
- Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun. (2002, 3 Ağustos). Resmî Gazete (Sayı: 24841). Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4771.html>

Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM). (2023). İnsan Ticareti. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.egm.gov.tr/insan-ticareti>

Farrokhzad, A. (2018). İnsan Ticareti ve Göçmen Kaçakçılığı Suçları. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku ABD, Ankara.

Global Report on Trafficking in Persons 2020. (2021). UNODC, Global Report on Trafficking in Persons 2020. United Nations publication, Sles No. E.20.IV.3, Vienna, Austria. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/2021/GLOTiP_2020_15jan_web.pdf

Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage. (2017). Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_575479.pdf

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2015). Türkiye ve Göç Broşürü. (2. Baskı), Yayın No:18. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/Kitaplar/turkiyevegoc_tr.pdf

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2018a). 2017 Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporu. Yayın No: 49. Ankara.

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2018b). Stratejik Plan 2019-2023. Erişim tarihi 15 Mayıs, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Mali-Tablolar/STRATEJIK-PLAN-2019-2023/Stratejik-Plan-2019_2023.pdf.

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2019). 2018 Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporu. Yayın No: 52. Ankara.

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2020a). 2020 Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporu. Yayın No: 61. Ankara.

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2020b). 2019 Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporu. Yayın No: 60. Ankara.

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2020c). 2020 Yılı Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/Stratejik-Yonetim/Faaliyet-Raporlari/2020-Yili-Faaliyet-Raporumuz.pdf>

- Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2021). 2021 Yılı Faaliyet Raporu. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Strateji/Faaliyet->
- Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2022). 2022 Yılı Faaliyet Raporu. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Strateji/2023-Mayis-/2022-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf>
- Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2023a). Türkiye'nin İnsan Ticaretiyle Mücadelesi. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-insan-ticaretiyle-mucadelesi>
- Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2023b). İnsan Ticaretiyle Mücadele Hakkında. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.goc.gov.tr/genel-bilgi56420>
- Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2023c). İnsan Ticareti ile Mücadele. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-ile-mucadele-istatistik>
- Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2023ç). Türkiye'nin İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporları. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-insan-ticaretiyle-mucadele-yillik-raporlari>
- Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2023d). 2023 Yılı Faaliyet Raporu. Erişim tarihi: 30 Ekim 2023, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Mali-Tablolar/FAALIYET-RAPORU/2023/2023-Yili-I%CC%87dare-Faaliyet-Raporu.pdf>
- İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik (2016, 17 Mart). Resmî Gazete (Sayı: 29656). Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-9.htm>
- Jandarma Genel Komutanlığı (JGNK). (2017). Jandarma Dergisi, 147 Sayı, 28-33. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, https://www.jandarma.gov.tr/kurumlar/jandarma.gov.tr/Jandarma/Jandarma_Dergisi/J_DERG%C4%B0S%C4%B0_147.pdf
- Jandarma Genel Komutanlığı (JGNK). (2023). İnsan Ticareti. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.jandarma.gov.tr/insan-ticareti>
- Kahya, Y. (2012). Sınıraşan Organize Suç Tipi Olarak Göçmen Kaçakçılığı: Türkiye' deki Kaçakçı Profili ve Organizasyonları. (Yayınlanmamış Doktora

Tezi). Polis Akademisi, Güvenlik Bilimler Enstitüsü, Güvenlik Stratejileri ve Yönetim ABD, Ankara.

Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2002, 19 Ocak). Resmî Gazete (Sayı:24645). Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/03/20030318.htm#4>

Korkusuz, G. (2014). İnsan Ticareti Kavramı ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda İnsan Ticareti Suçu. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku ABD, İstanbul.

Kızılsümer, D. (2007). İnsan Ticareti ile Mücadele: Uluslararası Belgeler ve Türkiye'nin Çabaları. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 62 (01), 113-145. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002011

Pangerc, D. (2015). Anthropological Methods in Counter-Trafficking Activities: Analysis of Criminal Networks and Victim-Oriented Approach. Hurtado, F.A. and Ercolani, G. (Eds). Anthropology and Security Studies. (pp. 185-198). Murcia: Universidad de Murcia.

Palermo Protokolü. (2003). Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol'ün Onaylanması Hakkında Karar (2003, 18 Mart). Resmî Gazete (Sayı: 25052). Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/03/20030318.htm#4>

Renk, B. ve Demir, O.Ö. (2011). İnsan Ticareti ve Yasal Düzenlemeler: Eski Sorunlar, Yeni Çözümler. Polis Bilimleri Dergisi, Cilt 13 (1), 51-75.

The Sustainable Development Goals. (2019). Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/economic-growth/>

The Sustainable Development Goals Report 2019. (2019). Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://unstats.un.org/sdgs/report/2019/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2019.pdf>

The Sustainable Development Goals Report 2021. (2021). Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://unstats.un.org/sdgs/report/2021/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2021.pdf>

- The Sustainable Development Goals Report 2023. (2023). Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2023.pdf>
- Trafficking in Persons Report June 2022. (2022). Department of State, United States of America. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/10/20221020-2022-TIP-Report.pdf>
- Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı. (2009). (2. Baskı), Ankara: Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Yayınları. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/Kitaplar/insanticareti.pdf>
- Türk Ceza Kanunu 765 sayılı (1926, 13 Mart). Resmî Gazete (Sayı: 320). Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm>
- Türk Ceza Kanunu 5327 Sayılı (2004, 26 Eylül). Resmî Gazete (Sayı: 25611). Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982, 18 Ekim). Resmî Gazete (Sayı: 17863 Mükerrer) Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK). (2023a). Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Zirvesi. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.tihék.gov.tr/turkiye-insan-ticaretiyle-mucadele-zirvesi>
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK). (2023b). İnsan Ticaretiyle Mücadele Türkiye Ulusal Raporu. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.tihék.gov.tr/kategori/pages/insan-ticaretiyle-mucadele-turkiye-ulusal-raporu>
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2023). Türkiye'nin İnsan Ticaretiyle Mücadelesi. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-insan-ticaretiyle-mucadelesi-.tr.mfa
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM). (2016). Ulusal ve Uluslararası Alanda İnsan Ticareti ile Mücadele ve Mağdurların Korunmasına İlişkin Hukuksal Çerçeve. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Yayınları.

- Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD). (2013). Türkiye’de İnsan Ticareti ile Mücadele ve İlerisi Araştırma Raporu. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <https://www.icmpd.org/file/download/48331/file/Current%2520Anti-trafficking%2520Response%2520in%2520Turkey%2520and%2520the%2520Way%2520Forward%2520TR.pdf>
- Vural, S. (2018). İnsan Ticareti Suçu. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku ABD, Ankara.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013, 11 Nisan). Resmî Gazete (Sayı: 28615). Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>
- Yalinsu, B. (2019). Nijerya’da İnsan Ticaretinin Ağları ve Boyutları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yenidünya, A.C. (2009). Türk Ceza Kanunu’nda İnsan Ticareti Suçu. Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı içinde (ss. 50-88). (2. Baskı). Ankara: Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Yayınları.
- Yenidünya, A.C. (2014). İnsan Ticareti Suçu ile Etkin Mücadelede Nasıl Bir Ceza Kanunu. Erişim tarihi: 20 Ekim 2023, https://www.academia.edu/36133684/%C4%B0nsan_Ticareti_%C4%B0le_M%C3%BCcadelede_Nas%C4%B1_Bir_Ceza_Kanunu
- Yılmaz, Y. (2017). İnsan Ticareti Suçu ve İtîma Sorunu. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 23 (3), 883-972.

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2024, Cilt:13, Sayı:2, 415-436
doi: 10.28956/gbd.1459747

Gendarmerie and Coast Guard Academy
Institute of Security Sciences
Journal of Security Sciences, November 2024, Volume:13, Issue:2, 415-436
doi: 10.28956/gbd.1459747

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma / Research Article

Yapay Zekâ Teknolojisi ile Kan Şekillerinin Oluşumları Analiz Edilerek Öldürücü ve Yaralayıcı Aletin Belirlenmesi

Detection of Lethal and Injurious Instruments by Analyzing the Formation of Blood Patterns with Artificial Intelligence Technology

Yazar(lar) / Writer(s)

Kenan YANAR, Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Disiplinlerarası Adli Bilimler Anabilim Dalı, Adli Bilimler Enstitüsü Kriminalistik Anabilim Dalı, kenanyanar@jandarma.gov.tr, ORCID: 0000-0003-4020-0309
Nergis CANTÜRK, Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Disiplinlerarası Adli Bilimler Anabilim Dalı ve Adli Bilimler Enstitüsü Kriminalistik Anabilim Dalı Başkanı, canturkn@medicine.ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8739-0723

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 27.03.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 25.11.2024

Atıf Bilgisi / Citation:

Yanar K. ve Cantürk N., (2024). Yapay Zekâ Teknolojisi ile Kan Şekillerinin Oluşumları Analiz Edilerek Öldürücü ve Yaralayıcı Aletin Belirlenmesi, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 13(2), ss 415-436. doi: 10.28956/gbd.1459747

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

YAPAY ZEKÂ TEKNOLOJİSİ İLE KAN ŞEKİLLERİNİN OLUŞUMLARI ANALİZ EDİLEREK ÖLDÜRÜCÜ VE YARALAYICI ALETİN BELİRLENMESİ

Öz

Kan lekesi model analizi (KLMA), adli bilimlerde kan lekelerinin incelendiği, tanımlandığı ve kan lekelerinin neden olduğunu araştıran bir adli disiplindir. Bu adli disiplin altında yapılan birçok araştırma bulunmaktadır. Yapılan bu çalışmaların içerisinde kan lekelerinin genişliği, uzunluğu ve radyal açı gibi özelliklerine bağlı olarak öldürücü veya yaralayıcı aletlerin cinsi de belirlenebilmektedir. Bu belirlemeler kan lekelerinin analiz edilmesi sayesinde mümkün olmaktadır. Yapay sinir ağları ile modeller geliştirilip kan lekelerinin oluşum şekillerinden öldürücü veya yaralayıcı aletin doğrudan cinsinin tespitine yönelik önermelerde bulunacak bir programın alt yapısı hazırlanmaya çalışılmıştır. Stubbs'ın 2012 yılında yaptığı çalışmada elde ettiği veriler ışığında kan lekelerinin boyutları ve çapları esas alınarak yapay sinir ağları ile öldürücü veya yaralayıcı alet tanımlamaları yapılacağı yönünde bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde Matlab programı kullanarak Yapay Sinir Ağları (YSA) modeli ile genişlik ve uzunluk bilgilerine bağlı olarak kan lekeleri düşüş açıları eğitimi yapılmıştır. Bu düşüş açıları sayesinde farklı değer aralıklarındaki genişlik ve uzunluğa bağlı olarak düşme açıları da regresyon analizi ile hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar sonucunda elde edilen değerler ile aletin cinsine yönelik %99 oranında tutarlı bir dağılım gösteren model çıkartılması sayesinde önermelerde bulunmamızı sağlamıştır. Ölüm ve yaralanma ile sonuçlanan hemen hemen bütün olaylarda olay yerinde kan lekesi görmek mümkündür. Kan lekelerinden suç aletinin tanımlanması olayı anlamaya ve aydınlatmaya büyük katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Kan Lekesi Model Analizi (KLMA), Yapay Sinir Ağları (YSA), Regresyon Analizi.*

DETECTION OF LETHAL AND INJURIOUS INSTRUMENTS BY ANALYZING THE FORMATION OF BLOOD PATTERNS WITH ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGY

Abstract

Bloodstain pattern analysis (BPA) is a forensic discipline in forensic science that examines and identifies bloodstains and investigates cause of bloodstains. There are many studies conducted under this forensic discipline. In these studies, depending on the characteristics such as the width, length and radial angle of the bloodstains, the type of lethal or injuring tools can also be determined. These determinations are made possible by the analysis of blood stains. Models have been developed with artificial neural networks and an attempt has been made to prepare the infrastructure of a program that will make suggestions for determining the direct type of lethal or injurious instrument from the formation patterns of blood stains. In the study, in the light of data obtained by Stubbs in the study in 2012, findings were obtained that lethal or injurious tools could be identified with artificial networks based on the size and diameters of blood stains. As a result of the findings, using the Matlab program, the Artificial Neural Networks (ANN) model and blood stains fall angles training was carried out depending on the width and length information. Thanks to these fall angles, the falling angles were calculated by regression analysis depending on the width and length in different value ranges. The values obtained as a result of these calculations enabled us to make suggestions by creating a model that showed a 99% consistent distribution for the type of tool. It is possible to see blood stains at the scene of almost all incidents resulting in death or injury. Identifying the crime weapon from blood stains will contribute greatly to understanding and shedding light on the incident.

Keywords: *Bloodstain Pattern Analysis (BPA), Artificial Neural Networks (ANN), Regression Analysis.*

GİRİŞ

Ölümlü ya da yaralamalı adli olayların aydınlatılmasında olay yeri incelemesi büyük önem taşımaktadır. Olay yerinden toplanan deliller üzerinde disiplinler arası yaklaşımla yapılacak olan incelemeler sonucunda olayın nasıl geliştiğinin, yaralama ya da ölüm olayının tam olarak nerede meydana geldiğinin, mağdurun ve sanığın birbirlerine göre konumlarının ve vücut pozisyonlarının tespit edilmesi, olayın aydınlatılması açısından anahtar görevi görmektedir. Bu tespitlerin yapılmasında da olay yerinde tespit edilecek kan lekeleri geriye yönelik olarak olayın yeniden yapılandırılmasında (kurgulanmasında), ayrıca kimi vakalarda olayın orijini ile ilgili önemli bulgular sunmasının yanında olayın oluş şekli hakkında da bilgi vermesinden dolayı büyük öneme haizdir. Olay yerinde bulunan kan lekelerinin dağılımı, düşüş açısı gibi sayısal değerlerin incelenmesi ile olayın oluş şekli hakkında bir kanaat elde edilmektedir. Bu sebepten dolayı kan lekelerinin model analizine yönelik yapılmış olan çalışmalar incelenmiş ve kan lekesi model analizi ile alakalı yapılabilirliği yüksek olan ve yapılması hâlinde olayı aydınlatmaya yönelik kazanımlar üzerinde durulmuştur.

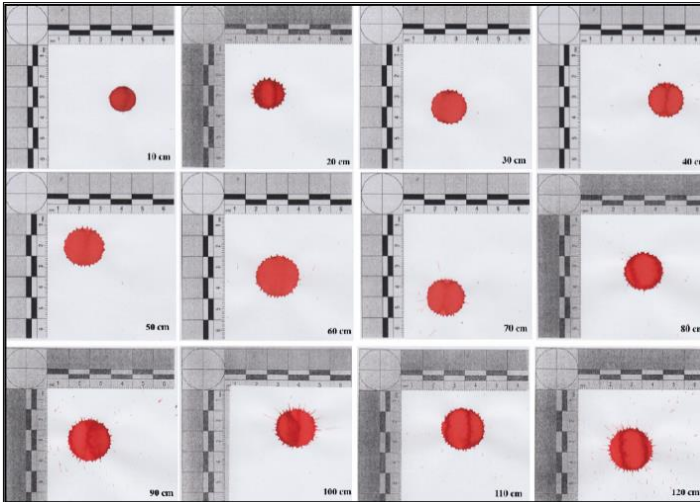
Kan lekeleri üzerinde yapılacak olan biyolojik ve kimyasal analizlerden önce kan lekesinin şekli, ortamdaki kan lekelerinin birbirlerine göre konumları ve şekilleri gibi fiziksel özellikleri belgelenmelidir. Kan damlasının kaynağından ayrılma şekli, çarpma yüzeyi, çarpma açısı gibi veriler olay yeri incelemesi sırasında olayın nasıl meydana geldiği konusunda araştırmacıya ışık tutacaktır. Bu amaçla da deneysel olarak oluşturulmuş kan lekeleri üzerinde çalışılması, olay yeri incelemesi sırasında, olay yerindeki lekelerin yorumlanmasını kolaylaştıracak ve kan lekelerinin inceleyici tarafından kolayca tanınır ve hızla yorumlanabilir hâle gelmesini sağlayacaktır. Ayrıca tespit edilen kan lekesi modellerinin iki ve üç boyutlu analizlerinin yapılması leke modelinin orijininin ve mekanizmasının saptanmasını sağlayacaktır.

Bu çalışma kapsamında kan lekeleri model analizine dair yeni bir yaklaşım geliştirilmiş, yapay sinir ağları ile kan lekesi model analizi yapılmıştır. Matlab üzerinde gerçekleştirilen analizler ile bir veri tabanı oluşturulmuştur. Gelecekte olabilecek ölümlü ve/veya yaralamalı olaylarda kullanılan suç aletinin tahmini için olasılıkların daraltılması sağlanmıştır.

1. KAN LEKESİ MODEL ANALİZİ

1.1. Kan Lekesi Modelinin Oluşum Süreci

Kan lekelerinin oluşumlarına birçok unsur yükseklik, hız, yoğunluk, hacim, viskozite vb. etmenler kanın akışı ve oluşun şekline etki etmektedir. Kanın birleştirici kuvveti damlacığı tutar, sonra bir boyun oluşur ve yer çekimi kuvveti ile yüzey gerilim kuvvetini aştığında kan damlar, buna kanın viskozitesi de denilmektedir. Kan damlacıkları eşit değildir ve pasif durumlarda bile boyutları farklıdır, standart hacmi yoktur. Kan damlası yüzeyde gözyaşı damlası gibi görünse de uçuş hâlinde bir kan damlası her zaman küre şeklindedir (Millington, 2023). Bir damla kan, düz bir yüzeye dik olarak düştüğünde, leke daireseldir ve kenarlarında herhangi bir bozulma olmaz. Yüzey pürüzlü ise yüzey gerilimi aşılabacak ve ikincil damlacıklar (uydu lekeleri/ikinci serpinti) oluşacaktır. Belli bir yükseklikten, ilk çıkış hızı sıfır olarak kabul edilen düşme hareketine serbest düşme denmektedir. Serbest düşme; düzgün bir şekilde hızlanan, düşey doğrultuda ve tek yönlü bir hareket mekanizmasıdır. Cismin yere düşme hızı ve oluşturacağı şekil, kanın damlasının düştüğü yüksekliğe ve ortamın çekim ivmesine bağlıdır. Yükseklik, kanın hacmi, ortamın çekim ivmesi, kanın viskozite özelliği oluşacak olan kan lekesinin büyüklüğünü karakterize etmektedir (James ve Eckert, 1998. Ss.30; Bevel ve Gardner, 2008, ss.111-123).

Şekil-1. Kan Lekelerinin Yüksekliğe Bağlı Oluşumu (Ayrančioğlu, 2014, s. 65)

Kan lekelerinin yüksekliğe bağlı oluşumu Şekil-1. üzerinde gösterilmiştir. 10 cm ile 120 cm arasında farklı yüksekliklere bağlı çap değişimleri gösterilmiştir.

Şekil-1.'de görüldüğü üzere yükseklik miktarı arttıkça oluşan kan lekelerinin çaplarında da artış görülmüştür.

Kan lekesi model analizinin temel amaçlarından biri de oluşan kan lekelerinin ne kadar uzaklıktan sıçradığının bilinmesidir. Kan lekesi modeli, aynı darbe ya da olayla meydana gelmiş her bir kan lekesinin birlikte oluşturduğu şekildir. Modele dâhil olan her bir kan lekesi, meydana gelen olay ve lekenin oluştuğu yüzeyle bağlantılı olarak kabul edilebilir boyutta olmaktadır. Model tanımlandıktan sonra kesişme noktasının bulunması kolay bir işlemdir. Kan damlasının havada izlediği yol tespit edilerek tümünün kesiştiği tek bir nokta ya da alan ortaya çıkarılır. Bu nokta/alan, modeli oluşturan kan damlalarının kaynak noktası/alanıdır. Başka bir deyişle kanın vücuttan ya da kaynağından ayrıldığı nokta/alandır. Kan damlasının hedefe çarptığı andaki açısına “çarpma açısı” adı verilir. Bu açı en küçük dar açı olan 1° ile 90° arasında değişebilmektedir. Çarpma açısı kan lekesi analizine matematik biliminin bir katkısı ile hesaplanabilmektedir. Buna ek olarak kan damlasının hedefe doğru izlediği yol ve hedefe çarpma sırasındaki yönünün gösterilmesi de kan lekesi model analizi ile sağlanır (Hortoğlu, 2016, s.31).

Kan damlasının kaynağının tespitinde üç yöntem vardır: Bu yöntemler lekelerin hem yandan hem de tepeden bakılarak çizimlerle ele alınması, ip germe metodu ve bilgisayar destekli üç boyutlu çizimden oluşmaktadır.

Kan lekelerin hem yandan hem de tepeden bakılarak çizimle ele alınması metodunda lekeyi oluşturan kan damlasının doğrultusu ve çarpma açısının saptanması gerekmektedir. Kan lekelerine tepeden bakılması her bir lekeye 90° açı ile bakılması anlamına gelmektedir. Bu şekilde her bir lekenin izlediği yol iki boyutlu düzlemde çizilmesine olanak sağlamaktadır.

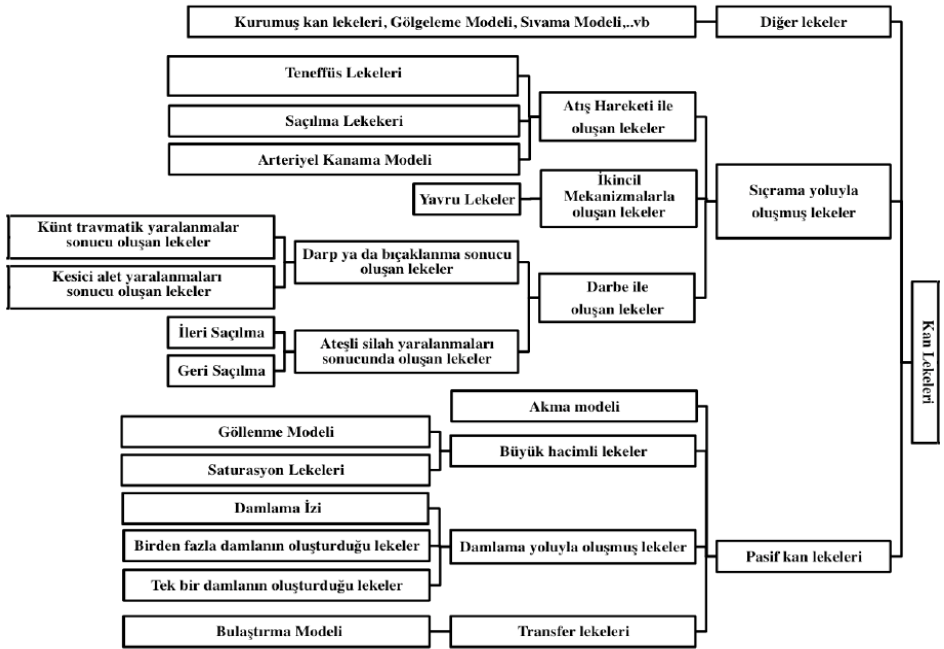
Bir kan damlası, havadaki seyrini tamamlayıp yüzeye ulaştığında, kan lekesi son şeklini alana kadar çıplak gözle görmenin mümkün olmayacağı, ancak yüksek hızlı sinematografik kayıt yöntemleri ile tespit edilebilecek dört evre geçirmektedir (Mramor, 2007, s.9). Kan damlasının havadaki hızı, hava direnci nedeni ile damlanın boyutuna bağlı olarak değişmektedir. Damlanın hareketine karşı oluşan hava direnci, damlanın hızı ile ters orantılı iken boyutu ile de doğru orantılı bir ilişkiye sahiptir. Damla ne kadar küçük olursa direncin o kadar olacağı anlamına gelmektedir. Kan damlasının yere çarptığı an'a kadar geçen süre içerisindeki yapısı yavaşlatılarak gerçekleştirilen görüntüleme teknikleri ile elde edilebilmektedir (Pizzola vd., 1986a, s.45; Pizzola vd., 1986b,s.55). Kan

damlası oluşumu sırasında dört farklı süreç gözlenmiştir (Bevel ve Gardner, 2008, s.123). Bu süreçler aşağıda belirtilmiştir:

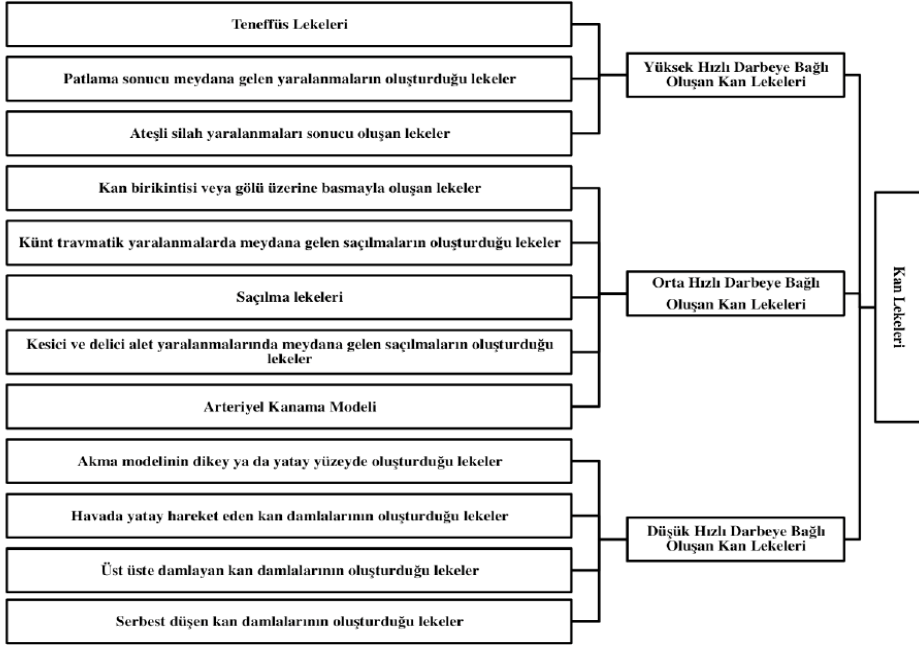
- Temas ve Çökme Evresi,
- Yer Değiştirme,
- Ayrılma,
- Geri Çekilme.

1.2. Kan Lekesi Modellerinin Sınıflandırılması

Kan lekesi modelleri; oluşum hızlarına göre kan lekeleri ve görünüşlerine göre kan lekeleri şeklinde sınıflandırılabilir (James vd., 2005, s.7) ve bu sınıflandırmalar aşağıda yer alan Şekil-2. ve Şekil-3. üzerinde gösterilmiştir:

Şekil-2. Görünüşlerine Göre Kan Lekeleri (Ayrancıoğlu, 2014. s.56).

Şekil-3. Oluşum Mekanizmasına Göre Kan Lekeleri (Ayrancıoğlu, 2014. s.57).

Kan serpinti dinamiklerini anlamak, tek bir kandamlasının nasıl hareket ettiğine dayanmaktadır. Yer çekimi ve yüzey gerilimine bağlı olarak yer çekimi yüzey gerilimini aştığında kan damlar. Tüm nesnelere serbest düşüşte 9,81m/s ile aynı ivmeyi oluşturur. Kan damlasının oluşumunda iç kısımlarında bulunan moleküllerin her yönden eşit olarak çekim kuvveti etkisi altında olmasından kaynaklanmaktadır. Böylece kan içerisindeki bir moleküle etki eden kuvvetler birbirlerini dengelemiş olmaktadır. Bu durum sonucunda küresel bir şekil alması sağlanmaktadır. Kan damlasının düşüşü sırasında, kanın viskozitesi ve kütlesine etki etmektedir (James ve Eckert, 1998, s.24). Düşme sırasında, kan damlaları hava direncine duyarlıdır. Hava direnci hız ile artar, hareket yönüne zıttır.

1.3. Kan Lekesi Model Analizinde Nesnel Kriterler

Kan Lekesi Model Analizi (KLMA) kan lekesinin ebat, şekil, dağılım vb. gibi fiziksel özelliklerini ve birbirleri ile olan ilişkilerini inceleyerek sonuçlar çıkararak bu çıkarımları yaparken fizik biliminin kurallarından ve matematik biliminin formüllerinden yararlanan bir disiplindir (Aşıcıoğlu, 2004, ss. 12-22). Kan lekesi model analizi; olay yerinde bulunan kan lekelerinin ayrı ayrı

birbirlerine göre dağılımları, sayıları, şekil karakteristikleri, hacimleri, oluşturdukları modelin ortaya çıkarılmasını ve ortaya çıkan bu bilgiler ışığında kanın olay yerindeki hangi noktadan kaynaklandığının tespiti ile kanın vücut dışına çıkma mekanizmasını aydınlatmaya çalışan bir disiplindir (James ve Edel, 1997, s.232).

Kan Lekesi Model Analizi'nde tanımlama gözleme dayandığından sağlam bir taksonominin geliştirilmesi önemlidir. Modelin neden farklı olduğunu objektif olarak göstermek için kan lekesi modellerinin yorumlanmasında tekrarlanabilirliği geliştirmeyi amaçlayan birçok araştırma bulunmaktadır. Kan Lekesi Model Analizinde kullanılan nesnel kriterler aşağıda belirtilmiştir (Millington, 2023).

- I. Tüm modelin şekli
- II. Model içindeki lekelerin hizalanması
- III. Lekelerin diğerlerine göre hizalanması
- IV. Model boyunca leke yoğunluğu veya sayısı
- V. Modeldeki lekelerin boyut dağılımı

1.4. Kan Lekesi Model Analizi ile Soruşturma Açısından Elde Edilebilecek Bilgiler

Kan Lekesi Model Analizi ile olay hakkında elde edilebilecek bilgiler aşağıda sıralanmıştır:

- Kan damlasının bulunduğu yüzeye çarpma açısı,
- Kan damlalarının buldukları yüzeye kadar kat ettikleri mesafe,
- Kan damlasının çarptığı yüzeye geliş doğrultusu,
- Uygulanan kuvvetin özellikleri ve kuvvetin uygulanma yönü,
- Kuvvet uygulayan nesnenin özellikleri,
- Olay sırasındaki atış, darbe sayısı,
- Özel leke modelleri oluşturan nesnelere,
- Mağdur/ölen, şüpheli ve ortamdaki ilgili diğer nesnelere birbirlerine göre pozisyonları ve hareketleri,
- Meydana gelen olaylar silsilesi,
- Bazı durumlarda hangi elle darbenin uygulandığı,
- Mağdur, şahitler ya da şüpheli tarafından anlatılanların desteklenmesi ya da yalanlanmasıdır (Buck, 2011, ss.22-28; James ve Edel 1997, s.227).

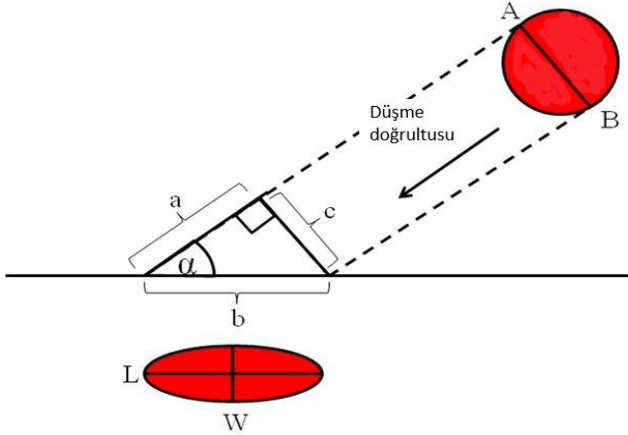
Kan Lekesi Model Analizi, olay yerinin dikkatli incelenmesi ve fotoğraflamasının yanı sıra kıyafetlerin ve silahların pozisyonları ile

desteklenebilmektedir. Hastane kayıtları, ölü muayenesi ve otopsi bulguları ile ölçekli çekilen fotoğraflar da faydalı bilgiler sağlayabileceğinden incelemeye katılmalıdır. Kan Lekesi Model Analizi kullanılarak olay yerinin yeniden yapılandırılması sonucunda; ne oldu, nasıl oldu, nerede oldu, olaylar hangi sırayla oldu, olay/olaylar sırasında orada kimler vardı veya yoktu, sorularına yanıt bulunabilmektedir.

1.5. Kan Lekelerinin Çarpma Açılarının Hesaplanması

Kan damlasının havadaki seyrinin sonunda hedef yüzeye temas ettiği sırada yüzey ile kan damlasının havada izlediği doğrultunun yaptığı açı, çarpma açısı olarak adlandırılmaktadır. Bu açı kural olarak 90 dereceden küçük bir açıdır (Bevel ve Gardner 2002, s. 355).

Kan damlası yüzeye çarptığında oluşan elipsin eni, yani küçük çapı havada uçan damlacığın çapına eşittir. Boyu, diğer bir deyişle büyük çapı ise damlacığın çarpma açısına göre değişmektedir. Şekil 4'te gösterildiği gibi, oluşan kan lekesinin büyük ve küçük çaplarının ölçümü yapılarak damlanın yüzeye çarpma açısı hesaplanmaktadır.

Şekil 4. Kan damlasının çarpma açısının hesaplanmasında geometrik şekillerin kullanılması (a: genişlik, b: uzunluk) (Boonkhong vd., 2010. s.170)

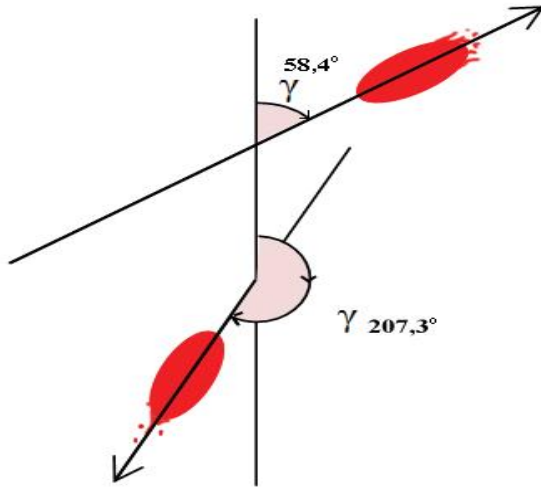
Kan damlası bir yüzey ile temas ettiğinde, hesaplamalarda kullanılacak olan iki farklı çarpma açısı oluşturur. Bunlardan birincisi yukarıda belirtilen ve genel kabul gördüğü şekliyle (α) olarak adlandırılan çarpma açısıdır. Bir diğer açı ise doğrultu açısı olarak adlandırılan ve (γ) olarak gösterilen açıdır (James ve Edel 1997, ss.72-89).

Basit bir geometrik hesaplama ile kanın çarpma açısı (α) tespit edilebilir. Şekil 5'te resmedilmiş olan kan lekesinin küçük çapının büyük çapına oranı çarpma açısının sinüsüne eşittir (Bevel ve Gardner, 2002 s. 357).

Formül ile gösterecek olursak: Çarpma açısı = $\arcsin(a/b)$

Bu şekilde hesaplanan bir çarpma açısının $\pm 3^\circ$ gerçek değerinden sapma ihtimali vardır (Kızılöz, 2006, s.18).

Doğrultu (γ) açısı kan damlasının uzun eksenini ile hesaplanır. Şekil-5.'te görüldüğü gibi kan damlasının uzun ekseninin yere dikey olan doğrultu ile yaptığı açıdır. Ölçüm saat ibrelerinin dönüş yönünde yapılmaktadır.

Şekil-5. Kan Lekesinde Doğrultu (γ) Açısının Bulunması (Boonkhong vd, 2010, s.170).

1.6. Yapay Sinir Ağları (YSA) Modelinin KLMA Kullanılması

Yapay zekâ teknolojisinde önemli bir yeri olan YSA tekniği insan beyninin çalışma şeklini taklit eden bir çalışma yapısına, çok sayıda değişkenle çalışarak bunları öğrenme ve genelleme yapabilme yeteneğine sahiptir (Ataseven, 2013, s.102; Yapraklı ve Erdal, 2016, s.24).

YSA, gerçek dünyadaki karmaşık sistemlerde doğrusal olmayan girdi çıktı arasındaki ilişkilerini temsil etmektedir ve bunu örneklerle öğrenebilir (Kalteh ve Berndtsson, 2017, ss.305-317).

Regresyon analizi iki veya daha çok değişken arasındaki bağıntıyı tespit etmek ve modellemek için kullanılmaktadır (Kalteh ve Berndtson, 2017, ss. 305-317). Regresyon analizi; var olan veriler ile matematiksel olarak hesaplanması ve elde edilmemiş ara değerler ya da alt ve üst değerlerin belirlenmesinde kullanılmaktadır. Yapay sinir ağları ile regresyon analizi yapılmaktadır.

Regresyon analizinde değişkenler bağımlı ve bağımsız değişken olmak üzere ikiye ayrılır: Bağımlı değişken, bağımsız değişkenler tarafından açıklanmaya çalışılan değerlerdir (Çakıcı ve ark., 2015, s.148). Regresyon analizi bir bağımlı bir bağımsız değişken arasında oluyorsa basit regresyon analizi, birden çok bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında oluyorsa çoklu regresyon analizi olarak ifade edilmektedir (Özkişi ve Topaloğlu, 2017, ss. 247-253).

Çok sayıda araştırmacı, daha iyi doğruluk için makine zekâsı ve KLMA'nı bir arada kullanmak için çalışmalar gerçekleştirmektedir. Geleneksel KLMA yöntemleri, uzun ve detaylı bir yaklaşımla sonuçlanan elle gerçekleştirilen teknikleri içerir. Yapay Zekâ, geleneksel yöntemlere kıyasla işlem süresini azaltmaktadır.

Giovanni ve arkadaşları tarafından yürütülen bir çalışmada; hesaplama zekâsının görüntü işleme teknikleriyle birlikte çalışması ile kan lekelerinin incelenmesini hızlandırdığı belirtilmiştir (Özkişi ve Topaloğlu, 2017, ss.247-253).

Yu Liu ve arkadaşları; kan lekesi modelini, olay yerinin yeniden yapılandırılması ve hesaplamalı analizler ve kalıpların sınıflandırılması için makine öğreniminden yararlanmıştır. Esas olarak ateşli silah veya darp ya da kesici delici alet ile oluşan lekelerinin otomatik olarak sınıflandırılmasına odaklanmıştır. Hedef yüzeyin türüne ve mesafeye bağlı olarak kan lekesi modellerinin doğruluğundaki farkı incelemişlerdir. Elde ettikleri sonuçlar neticesinde KLMA için yeni bir otomatik yöntem geliştirilmiştir (Laber ve Taylor, 2014, ss. 1-6).

Md Shawket Ali'nin 2016'da, kan lekelerinin geometrik özelliklerini yapay sinir ağlarının iki farklı modülünü kullanarak karşılaştırma yapmıştır. Karşılaştırma için verilerini kan lekesi resimlerinin ideal hâle getirilmesi ve geometrik özelliklerinin elde edilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Bu karşılaştırmalarda fonksiyon uydurma sinir ağı (FFNN) ve kademeli ileri sinir ağı modellerinin sonuçları karşılaştırılmıştır (Md Shewkat Ali, 2016, s. 515).

Niketha Ravivarma'nın 2021'de, hazırlamış olduğu tezde yapay zekâ algoritması ile kan lekelerinin çarpma açılarını En Yakın Komşu Algoritması (EYKA) (K-Nearest Neighbour – KNN) kullanarak gerçekleştirmiştir. Çalışma kapsamında 10° ile 90° arasındaki açılar, 30,5" yükseklik ve 50µl hacme bağlı olarak elde edilen veriler kullanılmıştır. Her kan damlası açısı için 5 kâğıt örneği, her kâğıtta ise 6 ile 8 arasında kan damlası örneği kullanmıştır (Ravivarma, 2021, ss. 32-33).

2. MATERYAL VE METOD

Kaynakların yetersizliği ve çalışmaların fazla bütçe gerektirmesi sebebiyle deneysel çalışma Stubbs'ın 2012'de yapmış olduğu çalışmada elde ettiği verilerin doğrulanması ve genişletilmesi ile devam edilmiştir. Stubbs'ın çalışmasında elde etmiş olduğu veri aralığı Tablo 1 üzerinde gösterilmiştir. Bu veri aralığından yola çıkılarak kendi çalışmamız kapsamında oluşturduğumuz veriler Tablo-2. üzerinde gösterilmiştir:

Tablo-1. Her Vuruş Yöntemi için Sıçramanın Boyut Aralığı (Stubbs, 2012).

Ölçüt ve Suç Aleti Cinsi	Delme Eylemi	Tuğla	Tahta	Çekiç
Min. Kan Damlası Ölçüsü	1 mm'den az	1 mm'den az	1 mm'den az	1 mm'den az
Mak. Kan Damlası Ölçüsü	9 mm	6 mm	5 mm	22 mm

Stubbs'ın 2012'de yapmış olduğu deneysel çalışmada kan lekelerinin oluşturulması için hedefe yönelik atış yapmak için üç farklı silahın yanı sıra yumruklama eylemi gerçekleştirilmiştir. Kullanılan aletler bir çekiç, bir miktar tahta ve bir tuğladır. Hedef 7 ml kanla doldurulmuş küçük bir domuz eti parçası olup söz konusu parça Şekil 6 üzerinde gösterilmiştir:

Şekil-6. Kullanılan Domuz Eti Parçası (Stubbs, 2012)

Stubbs'ın 2012'de yapmış olduğu çalışmada hedefe çömelme pozisyonundayken tekrar başına beş vuruş ve vuruş yöntemi başına toplam üç tekrar yapılmıştır. Tekrarda koruyucu kıyafetlerin üzerine temiz, uzun kollu pamuklu tişörtler ve uzun pamuklu kot pantolonlar giyilmiştir. Kurumaya bırakılmadan önce fotoğraflama işlemleri yapılmıştır. Analiz için giysiler eşit parçalara ayrılmıştır; her bir silahın kaydını oluşturmak için kan damlası miktarı ve kan damlalarının boyut aralığı kaydedilmiştir.

Her bir darbe için oluşan sonuçlar kaydedilirken aynı zamanda kıyafetler üzerinde sıçrayarak oluşmuş kan lekeleri boyutları ve fotoğraflaması da yapılmıştır. Bu kan lekeleri Şekil-7. üzerinde gösterilmiştir:

Şekil-7. Oluşan Kan Lekelerinin Bir Örneği (Stubbs,2012).

Stubbs'ın 2012'de yaptığı çalışmada elde edilen verilerin doğrudan kullanılması yerine test sonuçlarında elde edilen aralıkların genişletilmesi ile veri tabanı için gerekli verilerin sayısı artırılmıştır. Bu şekilde yapay sinir ağı modeli için gerekli veri tabanı hazırlanmıştır. Yapılan YSA modellemesi için kullanılan veri aralıkları Tablo 2 üzerinde gösterilmiştir.

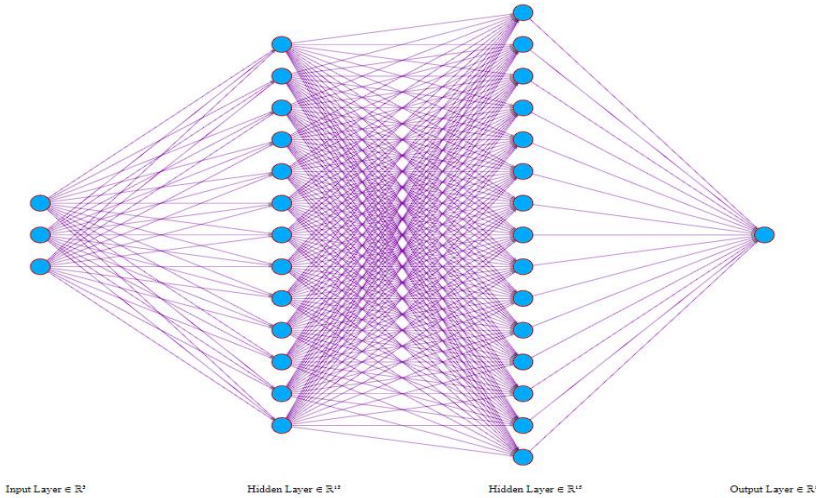
Tablo-2. YSA Modeli Veri Aralıkları

Genişlik (a) mm	Uzunluk (b) mm	Radyal Açı (rad)	Derece Açı (°)
2	2,1	Sinα=a/b	
2,1	2,2		10
2,2	2,3		15
2,3	2,4		20
2,4	2,5		25
2,5	2,6		30
2,6	2,7		35
2,7	2,8		40
2,8	2,9		45
2,9	3		50
3	.		55
.	.		60
.	.		65
.	.		70
.	21		75
19	21,1		80
19,1	21,2		85
19,2	21,3		90
19,3	21,4		

19,4	21,5		
19,5	21,6		
19,6	21,7		
19,7	21,8		
19,8	21,9		
19,9	22		
20			

Tablo-2. üzerinde paylaşılan değer aralığındaki ondalıklı olarak arttırılarak elde edilen tüm genişlik ve uzunluk değerleri için yapılan YSA modellemesi ile gelecekte olabilecek yaralanmalı ve ölümlü olayların aydınlatılmasında, olay yeri incelemesinde ve adli laboratuvar incelemelerinde yardımcı olabilecek veri tabanı çalışması gerçekleştirilmiştir.

Matlab Yapay Sinir Ağları modülü kullanılarak oluşturulan modelleme ile genişletilen ve Tablo-2. üzerinde gösterilen kan lekelerinin ebatlarından faydalanılarak damlama açısı hesaplaması yapılmıştır. Yapılmış olan yapay sinir ağlarına ait ağ modelinin yapısı Şekil-8. üzerinde gösterilmiştir:

Şekil-8. Oluşturulan 3+13+15+1 Yapay Sinir Ağları Mimarisi

ANN modelinde kullanılan Tansig, Logsig, Purelin transfer fonksiyonları aşağıdaki (Denklem 1-4) ile gösterilmiştir:

$$NET_i = \sum W_{ij} \cdot X_j + W_{bi} \quad (2)$$

$$a = \text{tansig}(n) = \frac{2}{(1+e^{-2n})} - 1 \quad (3)$$

$$a = \text{logsig}(n) = \frac{1}{1+e^{-n}} \quad (4)$$

$$a = \text{purelin}(n) \quad (5)$$

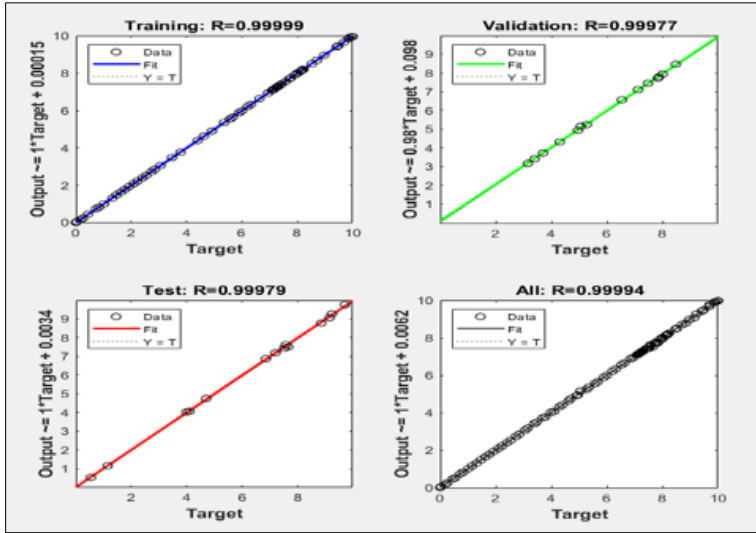
n: Önceki katmandaki işlenen öğelerin sayısı

Bu yapı 3 girdi verisi, 13 adet 1. gizli katman, 15 adet 2. gizli katmandan oluşmaktadır. 1 adet çarpma açısı olarak çıktı verisi kullanılmıştır.

Bu çalışma kapsamında bağımlı değişken kan lekesinin çarpma açısı (α), bağımsız değişkenler ise kan lekesinin genişliği, uzunluğu olarak belirlenmiştir. Bu değişkenlere bağlı olarak yapay sinir ağları modeli ve regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir.

3. BULGULAR

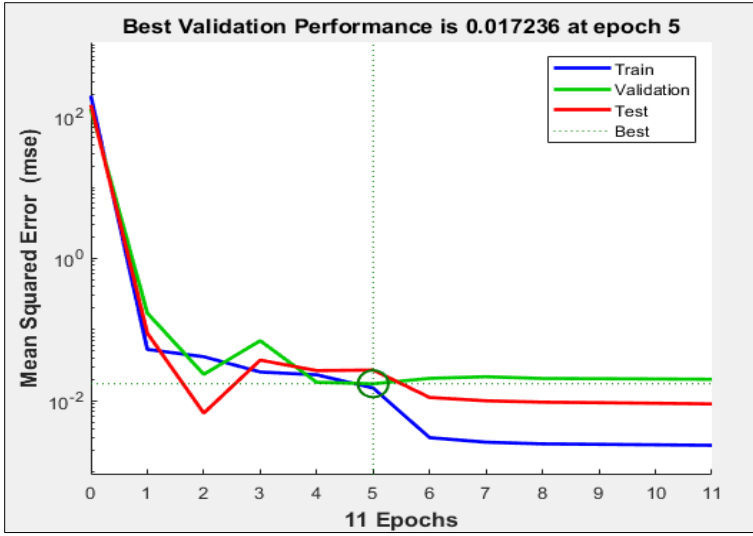
Matlab yapay sinir ağları modülü kullanılarak matematiksel olarak yapılan hesaplamalar, YSA modeline öğretilerek bu açıların kaç olacağı ortaya çıkarılmıştır. Regresyon analizi ile de elde edilen sonuçların doğruluk oranı incelenmiş ve Şekil-9. üzerinde gösterilmiştir.

Şekil-9. Regresyon Analizi Sonucu

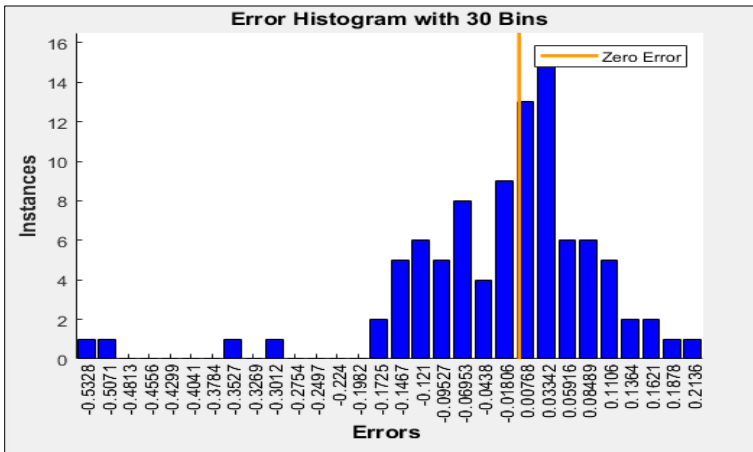
Yapılan regresyon analizinin sonucuna göre elde edilen verilen yaklaşık olarak %99 oranında tutarlılık göstermektedir. Bu sonuç bize kan lekelerinin izinden yola çıkılarak gelecekte herhangi yaralamalı veya ölümlü olaylarda oluşacak

kan lekelerinin ebatlarına bağlı olarak olayda kullanılan kesici ya da delici aletin ne olduğuna yönelik cevap verebilecektir.

Şekil-10. YSA Modeli Deneme ve Hata Oranı

Yapılan YSA modelleme eğitimi ile test sonucu ve 850 adet farklı genişlik ve uzunluğa bağlı olarak elde edilen gerçek değerlerin birbirleri ile tutarlılığındaki hata oranı ve deneme sayısı Şekil 10 üzerinde gösterilmiştir. Toplam 2.500 deneme içerisinde ilk 11 deneme kapsamında 5. denemede ideal olarak 0.017236 en düşük hata oranıyla %99 başarı sağladığı görülmektedir. Validation (Doğrulama) ve Train (Eğitim) birbirlerini 5. deneme sonucunda keşiştiği görülmüştür.

Şekil-11. YSA Modeli Yığılma ve Hata Oranları

Yapılan YSA modelinin çalışması esnasında oluşan hata yığılmaları ve sıfır hata noktası Şekil-11. üzerinde gösterilmiştir. Bu yığılmalarda 30 farklı grup içerisindeki değerler içinde analizi gerçekleştirilmiştir. Bu yığılmaların oranları verilmiştir. Elde edilen değerler Sıfır (0) hata çizgisine bitişik ve yakın olarak yığılma gerçekleştirdiği görülmüştür.

4. SONUÇLAR

Yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar ve önermeler aşağıda belirtilmiştir:

Yapılan bu YSA modellemesi ile KLM analizlerinin daha sağlıklı yürütülmesini sağlayacak bir yazılımın da oluşturulabilmenin yanında görüntü işleme teknikleri kullanılarak olay yerinden alınan kan lekeleri fotoğrafları ile olayın hangi tip yaralayıcı ya da öldürücü bir aletle ne şekilde uygulandığı da ortaya çıkarılabileceği görülmüştür. Görüntü işleme teknikleri ile oluşturulacak bir veri tabanı ile kan lekelerinin açılardan yola çıkarak sıçrama, damlama, fışkırma ve sürünme gibi değişik kan lekelerinin tanımlanması sağlanabilecektir.

Çeşitli yaralayıcı, öldürücü aletlerin deneysel çalışmaları sonucu veri tabanı havuzu genişletilerek elde edilecek sayısal veriler ile yapay sinir ağlarının sonuçlarının tutarlılık göstereceği görülmüştür. Bu şekilde, kullanılan öldürücü/yaralayıcı silahın ne olduğuna yönelik olay yerindeki kan lekelerinden bu tanımlamaların daha kısa süreyle daha az hatayla yapılacağı ortaya çıkarılmıştır. Olay yeri inceleme sonucu elde edilen kan lekelerinin şekillerinin yapay sinir ağları vasıtasıyla yorumlanması olaylardan etkilenen ve duygusal bir yapısı olan insan hatasının minimize edilmesi açısından son derece önemlidir.

Kan lekesi model analizinde insan kaynaklı yapılacak değerlendirmelerde açık ve objektif olunmalı, olay yerinde görünen ve tespit edilen hususların yanında, diğer ihtimallerde dâhil edilecek şekilde düşünülmelidir. İncelemeler ve tespit sonucu bazı yöntemlerin neden tercih edildiği veya tercih edilmediği hususu tarafsızlığı ortaya koymak adına önemlidir. Bütün işlem ve değerlendirmelerin baştan itibaren belgelenmesine ve muhafaza edilmesine dikkat edilmelidir. İnsanın duygusal bir varlık olması sebebiyle yapacağı işlem ve değerlendirmelerde önyargıyı minimuma indirmek ve bağlamsal bilginin düşünceler üzerindeki etkilerini azaltmak için mümkün olduğunca farklı teknik kullanması gerekmektedir. Şeffaf ve objektif olarak kan model analizinde yapay sinir ağlarının kullanılması insan hatalarının önüne geçerek adaletin doğru tecelli etmesine katkı sağlayacaktır.

5. TARTIŞMA

Bu çalışma kapsamında kullanılan asıl veriler, canlılardan kan elde edilmesinin ve yapay kan oluşturulmasının zorluğundan dolayı Stubbs'ın 2012'de yapmış olduğu deneysel çalışmalar üzerine dayanmaktadır. Ancak oradaki veriler belirli limitler dâhilinde kalmış, yapay zekâ gibi çok geniş ve detaylı bir veri aralığında bu tahminlerin gerçekleştirilmesi yapılmadığı için bu eksik nokta tamamlanmaya çalışılmıştır.

Kan lekesi oluşumlarının yapay sinir ağları ile özellik çıkarım denemesi ve çalışması ilk olarak Shoumy ve arkadaşları tarafından 2016 yılında çalışılmıştır. Ancak yapmış oldukları Yapay Sinir Ağları (YSA) modelinde, teste tabii olan veriler ile tahminleri gerçekleştirilen veriler 0,9986 gibi bir değerde doğruluk yakalamış olsalar bile nominal çizgi üzerinde yığılım göstermediği görülmüştür (Shoumy, 2016, ss. 8583-8589). Burada oluşturulan modelde bir gözlem hatası ve yığılım hatası olduğu verilerin yanılısamaya yol açacağı değerlendirilmiştir.

Bu değerlendirmelerden yola çıkılarak bu çalışma kapsamında oluşturulan yapay sinir ağları modelinin daha kullanılabilir olduğu görülmüştür. Bu bakımdan modelin matematiksel altyapısı geliştirilmeye çalışılmıştır. Çıkan sonuçlar %99 oranında daha tutarlı bir dağılım göstermiştir. Sonraki yapılacak çalışmalarda veri tabanından ziyade kullanılacak modelin kritik öneme sahip olduğu saptanmıştır.

KAYNAKÇA

- Ataseven, B. (2013). Yapay Sinir Ağları ile Öngörü Modellemesi. *Öneri Dergisi*, 10(39), ss.101-115.
- Aşıcıoğlu, F. (2004). Kan Lekesi Model Analizi. *Adli Tıp Dergisi*. (18) ss.12-22.
- Ayrancıoğlu, C.A. (2014). Sentetik Kan ile Modelleme Yoluyla Oluşturulacak Olan Kan Lekelerinin Şekillerini Etkileyen Faktörlerin Deneysel Analizi. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi).Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi.
- Bevel T, Gardner RM. (2002). *Bloodstain Pattern Analysis: With an Introduction to Crime Scene Reconstruction*. Boca Raton. CRC Press Inc.
- Bevel,T. ve Gardner, R. M. (2008). *Bloodstain Pattern Analysis: With an Introduction to Crime Scene Reconstruction*, Boca Raton. CRC Press Inc.
- Boonkhong, K. Karnjanadecha, M. Aiyarak, P. (2010). Impact Angle Analysis Of Bloodstains Using A Simple Image Processing Technique. *Songklanakarın Journal Science Technologi* 32(2), ss.169–173.
- Buck, U.,et.al.,(2011). 3D Bloodstain Pattern Analysis: Ballistic Reconstruction Of The Trajectories Of Blood Drops And Determination Of The Centres Of Origin Of The Bloodstains, *Forensic Science International* 206, ss.22–28.
- Çakıcı, M. Oğuzhan, A. Özdi, T. (2015). *İstatistik*. Ekin Yayınları, Bursa.
- Hortoğlu, M.B. (2016). Suç Mahallelerinde Kan Varlığının Tespitinde Kullanılan Bir Kemilüminesant Bileşik Olan Luminolun İn-Vitrositotoksik Ve Genotoksik Etkilerinin Araştırılması. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa Üniversitesi.
- James, S.H. Edel, C.F. (1997). *Bloodstain Pattern Interpretation*. Eckert WG Ed.*Introduction to Forensic Siences*. CRC Press Inc., ss.167-232.
- James, S.H, Kish, P.E ve Sutton, (2005). TP., *Principles of Bloodstain Pattern Analysis. Theory and Practice*. Boca Raton. CRC Press Inc.Ss.572.
- James, S.H. Eckert W.G. (1998).*Interpretation of Bloodstain Evidence at Crime Scenes*,Boca Raton, New York. Ss.322.
- Kalteh, A.M. Berndtsson, R. (2007). Interpolating Monthly Precipitation By Self-Organizing Map (SOM) And Multilayer Perceptron (MLP), *Hydrological Sciences Journal*, 52(2), ss.305-317.

- Kızıllöz., Ö.İ. (2006). Kan Lekesi Modeline Göre Kanın Yükseklik Ve Düşme Açısının Hesaplanması.(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi. Ss.56.
- Laber, P. K. Taylor M. Owens G. Osborne N. Curran J. (2014). Reliability Assessment of Current Methods in Bloodstain Pattern Analysis NCJR
- Md Shawkat Ali, N. J. Shoumy, S. Khatun., (2016). Non-invasive Blood Glucose Measurement Performance Analysis through UWB Imaging. 3rd International Conference on Electronic Design (ICED), ss.513-516.
- Millington J. (2023). The Introduction to BPA Training Course. Erişim Tarihi:03.01.2023, www.spattered.co.uk.
- Mramor, K. (2007). No Splash On The Moon, University of Ljubljana, Faculty of Mathematics and Physics, Department of Physics, Ljubljana. Ss.12.
- Özkişi H., Topaloğlu M., (2017). Fotovoltaik hücrenin verimliliğinin yapay sinir ağı ile tahmini Bilişim Teknolojileri Dergisi, 10(3), ss.247-253.
- Pizzola, P.A. Roth, S. Deforest, P.R. (1986). Blood Droplet Dynamics-I. J. Forensic Science. 31(1): 36-49.
- Pizzola, P.A, Roth, S. Deforest, P.R. (1986). Blood Droplet Dynamics-II. J. Forensic Science. 31(1): 50-65.
- Ravivarma, N., (2021). Development of an Artificial Intelligence Method for the Analysis of Bloodstain Patterns. (Published Master Thesis). Jackson College of Graduate Studies, University of Central Oklahoma.
- Shoumy, N. J. (2016) Feature Extraction for Neural Network Pattern Recognition for Bloodstain Analysis, International Journal of Applied Engineering Research, 11(15), ss. 8583-8589.
- Stubbs, F., (2012). Blood Pattern Analysis on a Suspects Clothing when using a Punching Action Versus Different Weapons, Forensic and Crime Science, Staffordshire University.
- Yapraklı, T.Ş. Erdal H.(2016). Firma Başarısızlığı Tahminlemesi: Makine Öğrenmesine Dayalı Bir Uygulama. International Journal of Informatics Technologies, 9(1), ss.21-31.

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2024, Cilt:13, Sayı:2, 437-454
doi: 10.28956/gbd.1418922

Gendarmerie and Coast Guard Academy
Institute of Security Sciences
Journal of Security Sciences, November 2024, Volume:13, Issue:2, 437-454
doi: 10.28956/gbd.1418922

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma / Research Article

Patlayıcılar ile Ateşli Silahların Kullanımından Kaynaklanan Kurşun ve Bakır Kirliliğinin Giderilmesi

Removal of Lead and Copper Pollution Caused by the Use of Explosives and Firearms

Yazar(lar) / Writer(s)

Hülya KOYUNCU, Prof. Dr., Bursa Teknik Üniversitesi, hulya.koyuncu@btu.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-6756-4973

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 12.01.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 25.11.2024

Atıf Bilgisi / Citation:

Koyuncu H., (2024). Patlayıcılar ile Ateşli Silahların Kullanımından Kaynaklanan Kurşun ve Bakır Kirliliğinin Giderilmesi, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 13(2), ss 437-454.
doi: 10.28956/gbd.1418922

PATLAYICILAR İLE ATEŞLİ SİLAHLARIN KULLANIMINDAN KAYNAKLANAN KURŞUN VE BAKIR KİRLİLİĞİNİN GİDERİLMESİ

Öz

Patlayıcı maddeler, askerî amaçlarla ve sivil mühendislik uygulamalarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Birincil patlayıcılar; daha az duyarlı ikincil patlayıcıları ateşleyebilmek için fünye ya da primer karışımlarında kullanılan ve alev, darbe, elektrik kıvılcımı, sürtünme ya da ısı gibi küçük bir etkiyle bir patlama dalgası oluşturabilen patlayıcılardır. Kurşun azid ($Pb(N_3)_2$), füyelerde ya da primer karışımlarda hâlen günümüzün en yaygın kullanılan birincil patlayıcıları arasında yer alır. Yüksek maliyetli gümüş azid (AgN_3) ve yüksek hassasiyetli bakır azidler (CuN_3 ve $Cu(N_3)_2$) ise özel uygulamalarda kullanılmaktadır. Ateşli silahlar ve patlayıcıların kullanımıyla hava, toprak, yer üstü ve yer altı sularında metal kirliliği oluşur. Üstelik sadece kullanımla değil üretim, paketleme, nakliye ve depolama aşamalarında da patlayıcılar çevre kirliliğine neden olarak insanların ve diğer canlıların sağlığı için tehdit oluşturur. Bu nedenle kurşun ve bakırın sulardan uzaklaştırılması, çevresel sürdürülebilirlik ve insan sağlığı için oldukça önemlidir. Bu çalışmada kurşun ve bakır iyonlarının sulu ortamdan uzaklaştırılması araştırılmıştır. Farklı sıcaklık ve başlangıç konsantrasyonlarında likenden üretilen aktif karbon kullanılarak adsorpsiyon yöntemiyle deneyler gerçekleştirilmiştir. Giderim yüzdesi 25oC'de ve 20 ppm başlangıç konsantrasyonunda kurşun ve bakır iyonları için sırasıyla % 81,40 ve % 80,30 olarak hesaplanmıştır. Sıcaklık 45 oC'ye yükseltildiğinde uzaklaştırma verimi kurşun için % 92,55 ve bakır için % 91,20 olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Patlayıcı, Kirlilik, Kurşun, Bakır, Adsorpsiyon.

REMOVAL OF LEAD AND COPPER POLLUTION CAUSED BY THE USE OF EXPLOSIVES AND FIREARMS

Abstract

Explosives are widely used for military purposes and civil engineering applications. Primary explosives are explosives that are used in detonators or primer mixtures to ignite less sensitive secondary explosives and can create a detonation wave with a small effect such as flame, impact, electric spark, friction, or heat. Lead azide ($Pb(N_3)_2$) is still among the most widely used primary explosives today, either in detonators or primer mixtures. High-cost silver azide (AgN_3) and high-sensitivity copper azides (CuN_3 and $Cu(N_3)_2$) are used in special applications. Metal pollution occurs in the air, soil, surface, and groundwater with the use of firearms and explosives. Moreover, explosives pose a threat to the health of humans and other living things by causing environmental pollution not only in use but also in the production, packaging, transportation, and storage stages. Therefore, removing lead and copper from water is very important for environmental sustainability and human health. In this study, the removal of lead and copper ions from aqueous media was investigated. Experiments were carried out by the adsorption method using activated carbon produced from lichen at different temperatures and initial concentrations. The removal percentage was calculated as 81.40% and 80.30% for lead and copper ions, respectively, at 25 oC and 20 ppm initial concentration. When the temperature was increased to 45 oC, the removal efficiency was 92.55 % for lead and 91.20 % for copper.

Keywords: Explosives, Pollution, Lead, Copper, Adsorption.

GİRİŞ

Patlayıcı madde ve ateşli silahların kullanımı tüm dünyada artan bir ivmeyle devam etmektedir. Patlayıcı maddeler, enerjetik malzemeler (bünyelerinde barındırdıkları büyük miktarda kimyasal enerjiyi herhangi bir etki ile uyarıldığında güçlü ve çok hızlı bir reaksiyon ile açığa çıkaran kararsız yapıda malzemeler) sınıfında değerlendirilen kimyasal bileşik ya da karışımlardır. Patlayıcı maddeler, yapılarında yanıcı ve oksitleyici bileşenleri bir arada bulundurur. Reaksiyonun başlaması için şok, ısı, titreşim, darbe, sürtünme, kıvılcım gibi bir etki yeterlidir; sonunda katı ya da sıvı fazdan çok hızlı (mikrosaniyeler mertebesinde) bir şekilde ve çok yüksek hacimde gaz fazına geçiş olur. Patlama sırasında ve sonrasında basınç dalgası, ısı, ışık, yüksek gürültü ve bazen de yangın meydana gelir. Bununla birlikte patlama sonrasında çevreye (hava, su, yer altı ve yer üstü sular) salınan organik, inorganik ve metalik artıklar yani kirlilikler belki de gözle görülebilir olmadığından çoğu zaman dikkate alınmaz.

Patlayıcı maddeler sadece askerî amaçlarla ya da terör faaliyetleri için kullanılmaz. Sivil mühendislik alanlarında da patlayıcılar çok sık kullanılmaktadır. Bu alanlardan bazıları şunlardır: 1. Madencilik (maden arama, işletme ve tünel açma çalışmaları vb.), 2. İnşaat sektörü (kontrollü yıkımlar, yol ve köprü yapımındaki temel kazıkları, kanal açma, baraj ve gölet yapımı, ham madde tedariki vb.), 3. Enerji sektörü (yer altı petrol ve doğalgaz depoları, hidroelektrik ve nükleer santraller, yer altı nükleer atık ve yer altı basınçlı hava depoları vb.), 4. Metal işleme (patlayıcı ile kaynak, sıkılaştırma, kesme, gerilim giderme, temizleme, sertleştirme, kaplama vb.), 5. Tarım ve ormancılık (orman yangınlarını söndürme, ağaç köklerinin çıkartılması, su geçirgenliği için kayalık tabakalarında çatlak oluşturulması vb.), 6. Petrol sanayii (sismik aramalar, boru hatlarının açılması, rezervuar gevşetilmesi vb.) ve 7. Uzay ve havacılık sanayileri (araç dizaynı ve yakıt vb.). Aslında patlayıcılar; sadece kullanımla değil üretim aşamasından itibaren paketleme, yükleme, nakliye, depolama ve ateşleme aşamalarında da çevre kirliliğine sebep olan atıklar oluşturmakta ve bunlar hava, toprak ve suya karışmaktadır. Patlayıcı kaynaklı ağır metal atıklarının havada, toprakta, yer üstü ve yer altı sularındaki miktarlarının tespiti ve bunların buldukları ortamlardan uzaklaştırılması son derece önemlidir. Çünkü özellikle kurşun ve bakırın hem karada hem de suda yaşayan canlılar üzerinde son derece toksik etkilerinin olduğu bilinmektedir (Şekil-1).

Şekil-1. Kurşun Azid ve Bakır Azidin Etki ve Toksisitesini Simgeleyen Piktogramlar.

Uluslararası Kanser Araştırma Ajansına göre kurşun kanserojendir, uzun süreli bakır maruziyeti ise şiddetli ve kronik sakıncalar yaratabilmektedir (Aslanoğlu vd., 2022, ss. 11-13). Bu toksik metaller; insanlarda cilt hastalıkları, mide bulantısı, kusma, ishal vb. sağlık sorunlarına neden olabildiğinden kurşun ve bakır iyonlarının sulardan uzaklaştırılması, çevresel sürdürülebilirlik ve insan sağlığı için elzemdir. Ayrıca Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Avrupa Birliği (AB) kurallarına göre, içme suyunda bakır ve kurşun için izin verilen maksimum değerler de sırasıyla 2 ve 0,01 ppm'dir (Afolabi vd., 2022, ss. 10860).

Ateşleyici, detonatör ya da başlatıcı olarak da isimlendirilen birincil patlayıcılar, yanmadan patlama meydana getirerek açığa çıkan ısı ve basınç dalgasıyla daha az duyarlı ikincil patlayıcıları ateşleyebilmek için fünye ya da primer karışımlarında kullanılır. İlk olarak 1830 yılında keşfedilen cıva fulminat başlatıcı olarak kullanılmış ancak sonraki yıllarda cıvanın toksik özelliği nedeniyle daha az kullanılır olmuştur. Cıva fulminatın yerini patlayıcı performansı daha iyi olan kurşun stiftat ve kurşun azid almıştır (Ji vd., 2018, ss. 860). Kurşun azid ($Pb(N_3)_2$), füyelerde ya da primer karışımlarında hâlen günümüzün en yaygın kullanılan birincil patlayıcılarından. Bakır azidler (CuN_3 ve $Cu(N_3)_2$) ise yüksek hassasiyetleri nedeniyle özel uygulama alanlarında kullanılmaktadır (Wurzenberger vd., 2022, ss.579).

Patlayıcı ve ateşli silah kullanımı kriminalistik açıdan, patlamaya sebep olan patlayıcı maddenin cinsinin tespit edilmesi ve ateşli silahla yaralama ya da ölüm olaylarında ise ateş eden kişinin belirlenmesi için araştırılır. Bu amaçla patlama olay yeri kalıntılarının ve şüphelinin el ve avuçlarından alınan svap örneklerinin analizi yapılır. Bu svaplarda kurşun (başlatıcı olarak kullanılan kurşun azid, iğnenin kapsüle sert bir şekilde vurmasıyla ateşlenir) antimon (yakıt olarak kullanılan antimon sülfür, yüksek sıcaklıkta yanarak çekirdeği harekete geçirecek olan barutu ateşler) ve baryum (yükseletgen ya da oksitleyici görevi gören baryum nitrat, yanmanın gerçekleşmesi için gerekli oksijeni temin eder)

artıkları aranır. Patlayıcı ve ateşli silah kullanımı çevre ve insan sağlığı açısından değerlendirildiğinde ise metalik, organik ya da inorganik kökenli kirliliğin boyutları araştırılır ve çözüm yöntemleri geliştirilir. Bir ateşli silahın kullanımı sırasında belirli basınç ve sıcaklıkta atış artıkları (GSR) oluşur. Kapsül muhteviyatının ateşlenmesiyle fûnye içindeki sıcaklık yaklaşık 2.500 °C'ye ulaşır ve metalik bileşenler buharlaşır. Ateş eden kişi solunum yoluyla bu gaza maruz kalır. Gazın yoğunlaşmasıyla beraber tüm ekosistem hem ağır metal hem de oluşan diğer toksik gazlardan etkilenir (Maia vd., 2022, ss. 427-435). ABD'de 3.000'den fazla aktif hafif silah atış poligonu, Kore Cumhuriyeti'nde ise yaklaşık 1.400 atış poligonu sahaları vardır (Moon ve ark., 2013, ss.1349). Kore Millî Savunma Bakanlığına göre ülke geneline dağılan bu poligonlar yüzünden yılda 267 ton kurşun (Pb) birikimi oluşmaktadır (Ahmad vd., 2014, ss.433-434). Bu oldukça büyük bir miktardır. Dünya geneli için düşünülecek olursa tehlikenin vahameti daha da belirginleşir. Bununla birlikte kurşun, birincil patlayıcı karışımları dışında mermilerin yapısında da bulunmaktadır. Kurşun mermilerde, metalik kurşun (Pb), ağırlığın %95-97'sini ve antimom (Sb) %0,4-2'sini oluştururken geri kalan kısmı ise bakır (Cu), kalay (Sn), selenyum (Se), mangan (Mn), kadmiyum (Cd), krom (Cr) ve nikel (Ni) tamamlamaktadır (Yin vd., 2010, ss.895).

Özellikle ordu atış poligonu topraklarında patlayıcıların ve ağır metallerin sebep olduğu toprak kirliliğinin sub-kritik su ekstraksiyonu ile uzaklaştırılması araştırılmış; topraktaki ağır metallerin (HM) çevresel riski, risk değerlendirme koduna (RAC) ve ekolojik risk endekslerine (Er ve RI) göre değerlendirildiğinde yapılan çalışma ile 250 °C'de sıcaklıkla HM'in % 70-97 oranında azaldığı ve çevreye karşı risk oluşturmadığı gösterilmiştir (Islam vd., 2015, ss.262-269). 2016 yılı Mayıs ayında Mersin'de bir atış poligonunda düzenlenen ve 3 gün süren 50 m 22-cal resmî ulusal yarışmalarında kapalı ortam havasında bulunan metaller araştırılmış ve atış poligonları için kapalı alan sınırlarını aşmasa da en fazla kurşun (Pb) olmak üzere baryum (Ba), bakır (Cu), çinko (Zn), nikel (Ni), krom (Cr), arsenik (As), selenyum (Se), mangan (Mn), kadmiyum (Cd) gibi birçok metalin varlığı tüfek ve tabanca atışları için tespit edilmiştir (Aslanoğlu vd., 2022, ss.11-23). Bu ağır metallerin varlığı hem atış yapanların ve seyircilerin sağlığı açısından hem de kirlenen havadan toprak ve suya karışması nedeniyle çevre sağlığı açısından riskler oluşturmaktadır.

Kurşun ve bakır gibi toksik metal iyonlarının sudan uzaklaştırılması için çöktürme, iyon değişimi, elektrokimyasal yöntemler, membran ayırma gibi kullanılan geleneksel yöntemler arasından adsorpsiyon yönteminin kullanım

kolaylığı, düşük maliyeti ve basit tasarımı nedeniyle daha etkili olduğu kanıtlanmıştır (Koyuncu ve Kul, 2020a ss. 72). Adsorpsiyon, çözelti ortamında bulunan ve uzaklaştırılmak istenen bileşenlerin ki bunlara adsorbat ya da adsorplanacak madde denir, adsorbent/adsorban ya da adsorplayıcı madde olarak adlandırılan katı bir yüzeyde fiziksel ya da kimyasal bağlarla tutunması olayıdır. Burada katı yüzeyi ifadesinden sadece katının dış yüzeyi değil aynı zamanda girintiler, oyuklar, boşluklar ve gözeneklerin yüzey alanlarından oluşan toplam yüzey anlaşılmalıdır. Kullanılacak adsorbentin toplam yüzey alanı (BET spesifik yüzey alanı ölçümleriyle belirlenebilir) ne kadar büyük ise adsorplama gücü de o kadar artar. Elbette burada gözenek hacimleri ve gözenek boyut dağılımlarının da önemi vardır. Zira adsorplanacak maddenin molekül çapı gözenek çapından büyük olursa bu molekül gözenek içine giremez ve orada fiziksel ya da kimyasal bağ yaparak tutunamaz. Bu da uzaklaştırma veriminin düşmesi anlamına gelir. Yani her adsorbent madde her adsorpsiyon prosesi için uygun olmayabilir. Burada uzaklaştırma veriminin yüksekliği kadar harcanan zaman yani denge süresinin kısalığı da önemlidir. Zira çok uzun sürelerde yüksek verime ulaşılması ekonomik anlamda kârlı olmayacaktır. Proseste uygulanan sıcaklık da uzaklaştırma verimi üzerinde etkilidir. Sıcaklık artışı hem çözelti viskozitesini düşürür hem de moleküllerin kinetik enerjilerinin artmasıyla hareketliliğinin artmasını sağlar. Ancak burada başka faktörlere de dikkat edilmelidir. Eğer adsorbat ile adsorbent arasındaki bağlanma fiziksel mekanizma ile gerçekleşmişse ve entalpi değeri negatif işaretli ise sıcaklığın artırılması verimi düşürecektir. Yani daha düşük sıcaklıklarda daha yüksek adsorpsiyon verimine ulaşılması mümkündür. Ama eğer katı yüzeyine bağlanma kimyasal mekanizma ile gerçekleşiyorsa ve entalpi değeri pozitif ise yüksek sıcaklıklarda çalışılması verimi daha da artıracaktır. Karıştırma hızı da adsorpsiyon verimine etki eder. Şöyle ki karıştırma işlemiyle sıvı fazdan katı faza moleküllerin transferi kolaylaşır ve bu da kütle transferinde geçen süreyi kısaltır. Aynı zamanda moleküllerin gözenek içlerine doğru hareketinde aktarıma karşı film dirençlerinin azalmasında etkili olur. Bir başka önemli husus da kullanılan adsorbentin geri kazanılabilmesi yani tekrar tekrar kullanılabilirliğinin olmasıdır (Lin vd., 2023, ss.131668). Zira mühendislik yaklaşımı mutlaka ekonomik perspektif içermelidir. Adsorpsiyon prosesi kirlilik uzaklaştırma çalışmalarında yaygın olarak kullanılan bir yöntem olsa da etkin ve ekonomik bir uzaklaştırma için yukarıda bahsedilen parametreler gibi birçok parametrenin optimize edilmesi gereklidir.

Son yıllarda araştırmacılar; yeşil adsorbent ya da biosorbent olarak adlandırılan ve kolay bulunabilen, çevre dostu ve ucuz bitki kalıntıları ya da tarımsal atıkların direkt ya da aktif karbona dönüştürülmüş hâllerini kullanmaya odaklanmıştır (Lee vd., 2019, ss.118-120). Çünkü ticari aktif karbonlar pahalıdır. Doğal ve ucuz kaynaklar olan likenler, mantarlar ve algler veya siyanobakterilerden oluşan simbiyotik bir yaşam formudur. Yapılarında bazı kirleticileri biriktirebilen büyük hücresel medüller boşluklara sahiptir. Dünya çapında bilinen 20.000 türü bulunan likenler, en zorlu ekolojik koşullara bile dayanabildiklerinden dünyanın hemen her yerinde yaşayabilir. Ağaçlarda, toprakta ve kayalarda yapraklı, dallı ve kabuklu formlarda bulunurlar (Koyuncu ve Kul, 2020b ss. 100527). Bu çalışmada canlı olmayan *Pseudevernia furfuracea* türü likenden (Şekil-2) üretilen aktif karbon kullanılarak sulu ortamdan kurşun ve bakır iyonlarının adsorpsiyon yöntemiyle uzaklaştırılması incelenmiştir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmada öncelikle kurşun nitrat ($Pb(NO_3)_2$) ve bakır sülfat ($CuSO_4 \cdot 5H_2O$) belirli miktarlarda alınarak bidistile suda çözüldü ve böylece stok çözeltileri hazırlandı. Kurşun(II) ve bakır(II) sulu çözeltileri bu stok çözeltilerden, gerekli başlangıç konsantrasyonları kurşun(II) için: 20 ppm, 30 ppm, 40 ppm, 50 ppm, 60 ppm, 70 ppm ve 80 ppm ve bakır(II) için: 10 ppm, 20 ppm, 30 ppm, 40 ppm ve 50 ppm olacak şekilde oda sıcaklığında bidistile su ile seyreltilerek oluşturuldu. Adsorbent olarak Bursa-Ericek gölü civarından toplanan cansız *Pseudevernia furfuracea* likeninden önceki çalışmamızda belirttiğimiz yöntemle üretilen aktif karbon kullanıldı (Şekil-2) ve liken örneğinin doğal hâli ve aktif karbona dönüştürülen hâllerinin spesifik yüzey alanları bir yüzey alanı ve gözeneklilik analizörü (Micrometrics-Tristar II serisi) kullanılarak altın ve paladyumla kaplanmış örneklerin yüzey morfolojileri ise 5 kV çalışma voltajında Taramalı Elektron Mikroskobu (SEM) (Zeiss GeminiSEM 300) kullanılarak belirlendi (Koyuncu ve Kul, 2020b ss. 100527).

Şekil-2. Liken Cansız *Pseudevernia Furfuracea* ve Hazırlanan Aktif Karbon Örneği.

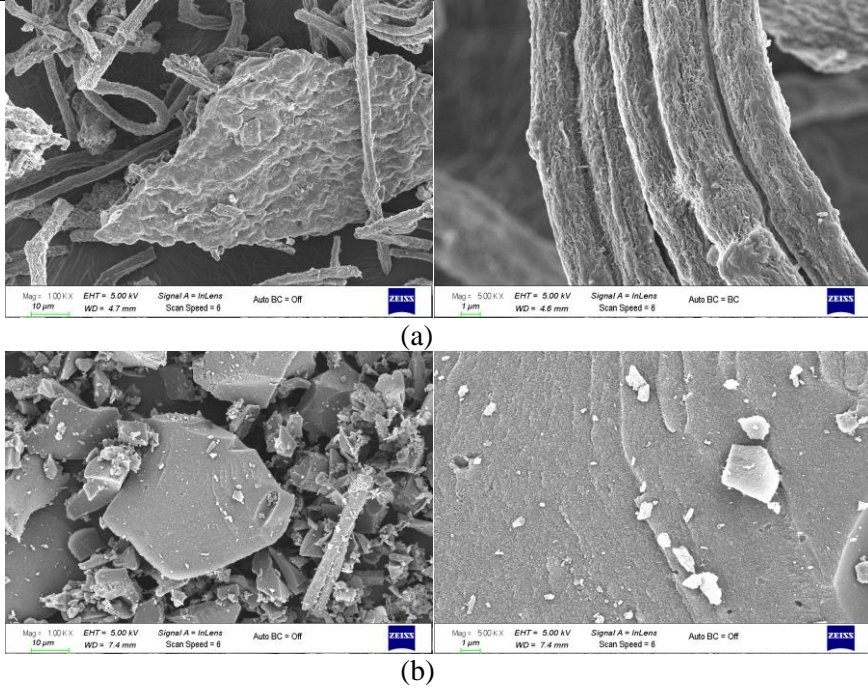
Belirli başlangıç konsantrasyonlarındaki her kurşun(II) ve bakır(II) sulu çözeltilerine 1 g/L olacak şekilde aktif karbon eklendi. Her iki metal için pH, bir pH-metre yardımıyla analitik saflıkta 0,1 M HCl ve 0,1 M NaOH kullanılarak 4-4.5 aralığında sabit tutuldu. Adsorpsiyon çalışmaları kesikli teknikle 25°C, 35°C ve 45°C sıcaklıkta gerçekleştirildi.

Tüm deneyler için sıcaklık kontrollü bir su banyosu çalkalayıcı kullanıldı. Farklı zaman aralıklarında (5 dk, 10 dk, 20 dk, 25 dk, 30 dk, 35 dk, 40 dk, 50 dk, 60 dk, 70 dk, 80 dk, 90 dk, 100 dk, 110 dk, 120 dk, 130 dk ve 140 dk) daldırma yöntemiyle alınan örnekler, 5000 rpm'de 10 dakika boyunca askıda olabilecek aktif karbonu uzaklaştırmak için santrifüjlendi ve daha sonra süpernatantlar kurşun(II) ve bakır(II) miktarlarını belirlemek için atomik absorpsiyon spektrometresiyle analiz edildi (Thermo Scientific, ICE-3000 series).

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Üretilen aktif karbonun taramalı elektron mikroskobu (SEM) görüntülerinde, orijinal liken örneğiyle kıyaslandığında heterojenitenin azaldığı ve gözenekli formların oluştuğu görülmektedir (Şekil-3).

Gözenekli yapı spesifik yüzey alanını artırır ve bu da yeni aktif merkezlerin oluşmasını sağlayarak adsorpsiyon verimini olumlu yönde geliştirir. Orijinal liken örneğinin BET spesifik yüzey alanı 0,76 m²/g iken aktif karbona dönüştürülen yapıda ise BET spesifik yüzey alanı 851,2 m²/g değerine yükselmiştir (Koyuncu ve Kul, 2020b ss. 100527).

Şekil-3. Cansız liken *Pseudevernia furfuracea* (a) ve hazırlanan aktif karbonun (b) farklı büyütme oranlarında taramalı elektron mikroskobu (SEM) görüntüleri.

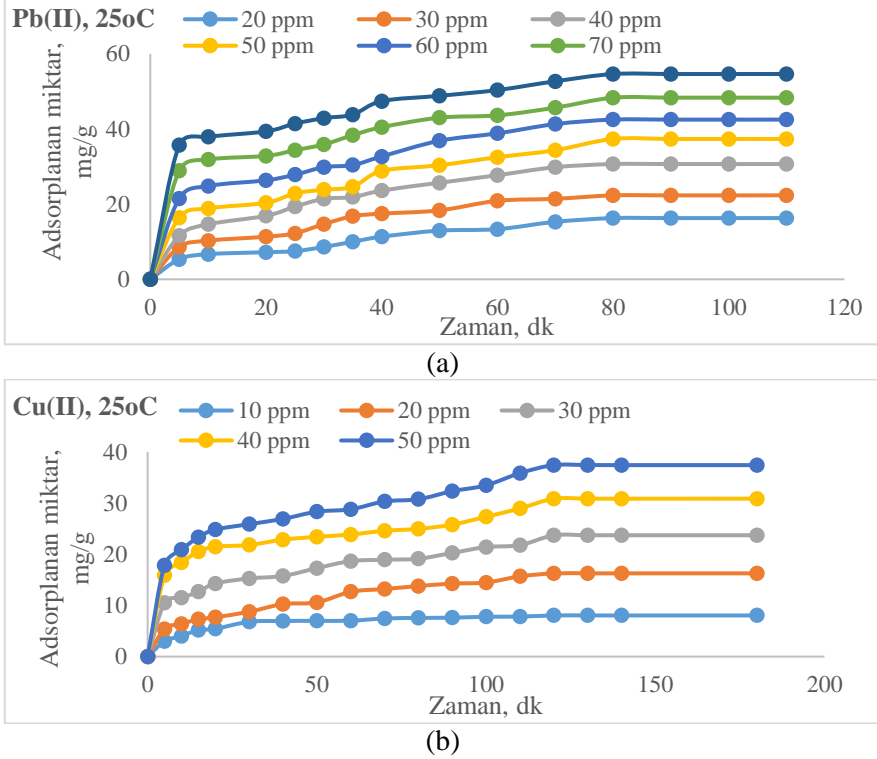
Aktif karbon yüzeyinde ve gözenek içlerinde tutulan (adsorplanan) kurşun (Pb^{2+}) ve bakır (Cu^{2+}) miktarları aşağıdaki denkleme göre hesaplanmıştır:

$$q_e = [(C_o - C_e)V] / m \quad (1)$$

Burada; q_e (mg/g) adsorplanan miktar, C_o (mg/L) başlangıç Pb^{2+} ya da Cu^{2+} konsantrasyonudur. C_e (mg/L) sulu çözelti ve aktif karbon arasında kurulan dengedeki Pb^{2+} ya da Cu^{2+} konsantrasyonudur. m (g) aktif karbon kütlesidir ve V (L) çözelti hacmidir.

Sulu çözülden uzaklaştırılan Pb^{2+} ya da Cu^{2+} yüzdesi aşağıdaki bağıntıdan yararlanılarak belirlenmiştir:

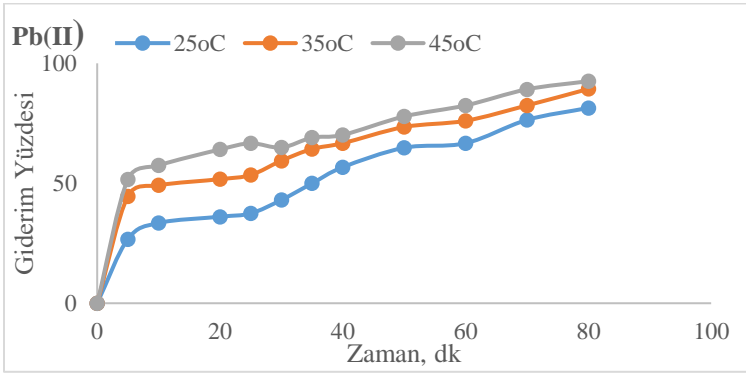
$$\% \text{Adsorpsiyon} = [(C_o - C_e) / C_o] \cdot 100 \quad (2)$$

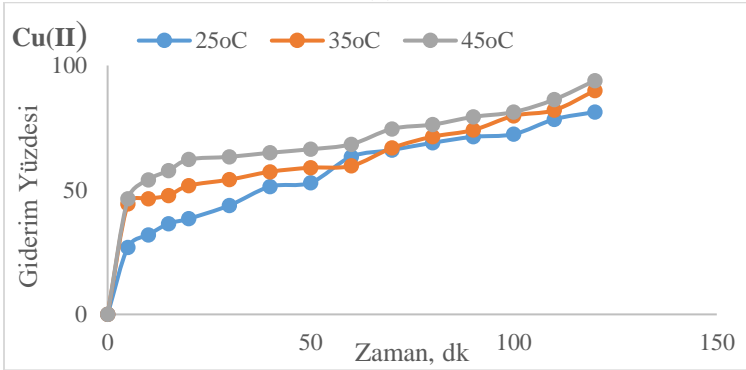
Şekil-4. Kurşun (a) ve bakırın (b) sulu ortamdan uzaklaştırılması işleminde farklı başlangıç konsantrasyonları ve zamanın etkisi.

Şekil-4.'de farklı çözelti başlangıç konsantrasyonları ve zamanın kurşun ve bakırın sulu ortamdan uzaklaştırılmasına etkisi görülmektedir. Artan başlangıç konsantrasyonuyla adsorplanan madde miktarı yani aktif karbon üzerinde tutunarak sulu ortamdan ayrılan madde miktarı artmaktadır.

Kurşun(II) için 25°C’de 20 ppm başlangıç konsantrasyonunda aktif karbon yüzeyinde tutunan miktar 16,28 mg/g iken yine aynı sıcaklıkta 80 ppm başlangıç konsantrasyonu için bu değer 54,61 mg/g değerine yükselmiştir. 35°C’de 20 ppm başlangıç konsantrasyonunda adsorbent yüzeyinde tutunan miktar 17,86 mg/g iken yine aynı sıcaklıkta (35°C) 80 ppm başlangıç konsantrasyonunda bu değer 66,49 mg/g değerine ulaşmıştır. 45°C’ye gelindiğinde ise 20 ppm başlangıç konsantrasyonunda adsorplanan miktar 18,51 mg/g ve 45°C, 80 ppm başlangıç konsantrasyonunda ise bu değer 69,67 mg/g olmuştur.

(a)

(b)

Şekil-5. Hazırlanan aktif karbonla kurşun (a) ve bakırın (b) sulu ortamdan giderim verimi (%) için zamana karşı sıcaklık değişiminin etkisi (20 ppm başlangıç konsantrasyonu).

Benzer davranışlar bakır(II) için de gözlenmiştir. 25°C’de 10 ppm başlangıç konsantrasyonunda aktif karbon yüzeyinde tutunan miktar 8,04 mg/g iken yine aynı sıcaklıkta 50 ppm başlangıç konsantrasyonu için bu değer 37,43 mg/g

değerine yükselmiştir. 35°C’de 10 ppm başlangıç konsantrasyonunda adsorbent yüzeyinde tutunan miktar 8,92 mg/g iken yine aynı sıcaklıkta (35°C) 50 ppm başlangıç konsantrasyonunda bu değer 41,28 mg/g değerine ulaşmıştır. 45°C’ye gelindiğinde ise 10 ppm başlangıç konsantrasyonunda adsorplanan miktar 9,12 mg/g ve 45°C, 50 ppm başlangıç konsantrasyonunda ise bu değer 44,38 mg/g olmuştur (Şekil-4 (a) ve Şekil-4 (b)).

Temas süresi açısından bakıldığında ilk dakikalarda hızlı bir uzaklaştırma olduğu, belli bir süre sonra bu adsorpsiyon hızının görece yavaşladığı ve belli bir süre sonra da değişmediği görülmektedir. Adsorplanan madde miktarının değişmediği bu süre artık denge süresidir ve kurşun iyonları için sıvı faz ile katı faz arasında 80 dakikada dengeye ulaşıldığı ve bakır iyonları için ise bu denge süresinin 120 dakika olduğu Şekil-4 (a) ve Şekil-4 (b)’den görülmektedir. Kurşun için bakıra göre daha kısa sürede dengeye ulaşılmıştır. Adsorpsiyon çalışmalarında denge süresinin kısa olması yani uzaklaştırılacak maddenin hızlı bir şekilde katı yüzeye tutunması istenir çünkü uzayan zaman, daha çok enerji ve para harcanması anlamına gelir.

Adsorpsiyon ya da giderim verimine (%) sıcaklığın etkisi ise üç farklı sıcaklıkta (25°C, 35 °C ve 45°C) gerçekleştirilen çalışmalarla incelenmiştir. Şekil-5 (a) ve Şekil-5 (b)’ten görüleceği gibi hem kurşun uzaklaştırılmasında hem de bakırın uzaklaştırılmasında sıcaklık değerleri 25°C’den 45°C’ye doğru arttıkça giderim % verimi de artmaktadır. Sıcaklık artışı çözeltinin viskozitesini düşürmekte ve aynı zamanda Pb^{2+} ve Cu^{2+} iyonlarının mobilitesini de artırmaktadır. Sıcaklık artışıyla adsorbentin yani aktif karbon yapısındaki gözeneklerin de genişlediği ve bu durumun iyonların geçişini kolaylaştırdığı da düşünülebilir. Yine sıcaklık artışı ile kütle aktarımına karşı olan fazlar arası direncin zayıflaması da adsorpsiyon verimini olumlu yönde artırmaktadır. 20 ppm başlangıç konsantrasyonunda 25°C’de yapılan deneylerde; kurşun iyonları için giderim yüzdesi % 81,40 olurken bakır iyonları için ise giderimin yüzdesinin %80,30 olduğu bulunmuştur. Sıcaklık 45°C’ye yükseltildiğinde uzaklaştırma verimi kurşun için % 92,55’e ve bakır için % 91,20’e yükselmiştir. Kurşun için bakıra göre daha yüksek giderim yüzdesi elde edilmiştir (Şekil-5 (a) ve (b)).

Bulunan sonuçlar literatürde yer alan lignoselülozik yapıli biyokütle atıklarından elde edilen aktif karbonlarla kurşun ve bakır iyonlarının sulu ortamdan uzaklaştırılmasıyla ilgili yapılan çalışmalarla kıyaslanmıştır. Mısır sapından elde edilen aktif karbon, kurşun adsorpsiyonunda pH 6, 25°C ve 150

dakika denge süresinde 49,7 mg/g uzaklaştırma sağlanmıştır (Li vd., 2019, ss. 146-155). Pirinç samanından hazırlanan aktif karbonla pH 5, 25°C sıcaklık ve 1440 dakika denge süresinde adsorplanan kurşun miktarı 61,5 mg/g olarak bildirilmiştir (Fan vd., 2020, ss. 6365-6370). Bakır(II) iyonlarının sulu ortamdan uzaklaştırılmasıyla ilgili olarak da literatürde bazı çalışmalar bulunmaktadır. Eichhornia Crassipes bitkilerinden hazırlanan aktif karbon üzerinde pH 6 da, 30°C ve 30 dakikada 26,24 mg/g bakır(II) adsorplanmıştır (Lin vd., 2020, ss. 123749). Başka bir çalışmada üzüm küspesinden türetilen aktif karbon kullanılarak sulu çözülden bakır(II) iyonları için pH 5, 45°C sıcaklık ve 180 dakika denge süresi koşullarında adsorplanan miktarın 43,47 mg/g olduğu bildirilmiştir (Prabu vd., 2016, ss. 6490-6500). Bu çalışmada ise cansız *Pseudevernia furfuracea* likeninden üretilen aktif karbonla kurşun(II) (69,67 mg/g) ve bakır(II) (44,38 mg/g) gideriminde daha iyi sonuçlar alınmıştır.

Sonuç olarak cansız *Pseudevernia furfuracea* likeninden hazırlanan aktif karbon, kurşun ve bakır kirliliğinin sulu ortamlardan uzaklaştırılmasında sürdürülebilir, ekonomik ve efektif bir adsorbent olarak kullanılabilir. Elbette kurşun ve bakır kirliliği sadece patlayıcı ve ateşli silah kullanımıyla oluşmamaktadır. Endüstriyel, kentsel ya da domestik amaçlı üretimler ile kullanımlar sonucunda da bu toksik metallerin hava, toprak ve suya karışarak kirlilik oluşturması söz konusudur. Ancak bu makale ile dikkate çekilmek istenen özellikle patlayıcıların ve ateşli silahların da çevrede azımsanmayacak oranda ağır metal kirliliğine sebep olduğudur. Kurşun ve bakırla kirlenmiş su ve atık suların temizlenebilmesi için çalışmamızda ortaya koyduğumuz üzere hazırladığımız aktif karbon efektif bir şekilde kullanılabilir.

Şunu da açıkça belirtmek gerekir ki önemli olan husus kirlilik oluşturan kurşun ve bakırı sulardan giderme çalışmaları yapmak yerine kirlilik oluşmasına mahal vermemektir. Patlayıcıların sivil mühendislik uygulamalarında birçok alanda yararlı amaçlar doğrultusunda kullanıldığından giriş bölümünde bahsedilmiştir. Günümüz dünyasında patlayıcıların kullanımı gerek askerî amaçlar için gerekse de sivil uygulamalar kapsamında kaçınılmaz bir gereklilik ve gerçekliktir. Bununla birlikte patlayıcıların kullanımında çevre dostu ya da çevreye en az zarar verecek patlayıcıların (hem ana patlayıcı hem de başlatıcı olarak) geliştirilmesi ve kullanımının hızla hayata geçirilmesi de oldukça önemlidir. Ayrıca ateşli silahlar için de çevre dostu yeşil mermiler geliştirilmeli ve kullanımı teşvik edilmelidir. Hâlihazırda kirlenmiş olan toprak ve suların da temizleme çalışmalarına hız verilmelidir.

Biz bu makalede kurşun ve bakır kirliliği taşıyan suların temizlenmesi için adsorpsiyon yöntemiyle başarılı sonuçlar elde edilebileceğini gösterdik. Patlayıcı kirliliği (organik, inorganik ve metalik bileşenler) taşıyan toprakların temizlenmesi için de yine çevreci bir yaklaşımla fitoremediasyon, biyoremediasyon, kompostlama, ileri oksidasyon gibi yöntemler değerlendirilmelidir. Elbette her yöntemin diğer yöntemlere göre avantaj ve dezavantajları olabilir. Hangi yöntemin en uygun olduğuna ise kirlilik tipi (organik, inorganik, metal vb.), bulunduğu koşullar (iklim koşulları ve coğrafik koşullar vb.) ve ortamlar (sulu ortam, toprak, hava vb.) incelenerek karar verilebilir.

Patlayıcı kirliliği, patlayıcı atıklarını temizleme ve bertaraf etmeye yönelik çalışma konuları gerçekten geniş bir potansiyele sahiptir. Bu alanda yapılacak uygulamaya yönelik bilimsel çalışmalar bizim ve ekosistemimizin geleceği için büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Afolabi, F. O., Musonge, P. ve Bakare, B. F. (2022). Adsorption of Copper and Lead Ions in a Binary System onto Orange Peels: Optimization, Equilibrium, and Kinetic Study. *Sustainability*, 14, 10860. <https://doi.org/10.3390/su141710860>
- Ahmad, M., Lee, S. S., Lim, J. E., Lee, S.-E., Cho, J. S., Moon, D. H., Hashimoto, Y. ve Ok, Y.S. (2014). Speciation and phytoavailability of lead and antimony in a small arms range soil amended with mussel shell, cow bone and biochar: EXAFS spectroscopy and chemical extractions. *Chemosphere* 95, 433-441. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chemosphere.2013.09.077>
- Aslanoğlu, S. Y., Öztürk, F. ve Güllü, G. (2022). Investigating ambient air quality of a shooting range during official national competitions. *Environmental Research and Technology*, 5(1),11-23. <https://doi.org/10.35208/ert.998705>
- Fan, S., Sun, Y., Yang, T., Chen, Y., Yan, B., Li, R. ve Chen, G. (2020). Biochar derived from corn stalk and polyethylene co-pyrolysis: characterization and Pb (II) removal potential, *RSC Advances*, 10, 6362-6376. <https://doi.org/10.1039/C9RA09487C>
- Islam, M. N., Jung, H.-Y. ve Park, J.-H. (2015). Subcritical water treatment of explosive and heavy metals cocontaminated soil: Removal of the explosive, and immobilization and risk assessment of heavy metals. *Journal of Environmental Management*, 163, 262-269. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jenvman.2015.08.007>
- Ji, F., Yin, H., Zhang, H., Zhang, Y. ve Lai, B. (2018). Treatment of military primary explosives wastewater containing lead styphnate (LS) and lead azide (LA) by mFe0-PS-O3 process. *Journal of Cleaner Production*, 188, 860-870. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.04.029>
- Koyuncu, H. ve Kul, A.R. (2020a). Removal of methylene blue dye from aqueous solution by nonliving lichen (*Pseudevernia furfuracea* (L.) Zopf.), as a novel biosorbent, *Applied Water Science*, 10,72. <https://doi.org/10.1007/s13201-020-1156-9>
- Koyuncu, H. ve Kul, A.R. (2020b). Biosorption study for removal of methylene blue dye from aqueous solution using a novel activated carbon obtained from

- nonliving lichen (*Pseudevernia furfuracea* (L.) Zopf.), *Surfaces and Interfaces*, 19, 100527. <https://doi.org/10.1016/j.surfin.2020.100527>
- Lee, M. E., Park, J. H., ve Chung, J. W. (2019). Comparison of the lead and copper adsorption capacities of plant source materials and their biochars. *Journal of Environmental Management*, 236, 118-124. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2019.01.100>
- Li, X., Zhao, C. ve Zhang, M. (2019). Biochar for anionic contaminants removal from water, *Biochar from Biomass and Waste*, pp. 143-160.
- Lin, S., Huang, W., Yang, H., Sun, S. ve Yu, J. (2020). Recycling application of waste long-root *Eichhornia crassipes* in the heavy metal removal using oxidized biochar derived as adsorbents, *Bioresource Technology*, 314, 123749. <https://doi.org/10.1016/j.biortech.2020.123749>
- Lin, Z., Li, F., Liu, X., ve Su, J. (2023). Preparation of corn starch/acrylic acid/itaconic acid ion exchange hydrogel and its adsorption properties for copper and lead ions in wastewater. *Colloids and Surfaces A: Physicochemical and Engineering Aspects*, 671, 131668. <https://doi.org/10.1016/j.colsurfa.2023.131668>
- Maia, F. S., Marques, M. C., de Macedo, A. C., Matos, C. C. ve Maria Valderez Ponte Rocha, M. V. P. (2022). Analysis of gunshot residues from nontoxic ammunition: a contribution to health and environmental analysis. *Journal of Environmental Science and Health, Part A*, 57:6, 427-435. <https://doi.org/10.1080/10934529.2022.2072152>
- Moon, D. H., Cheong, K. H., Khim, J., Wazne, M., Hyun, S., Park, J.-H., Chang, Y.-Y. ve Ok, Y.S. (2013). Stabilization of Pb²⁺ and Cu²⁺ contaminated firing range soil using calcined oyster shells and waste cow bones. *Chemosphere*, 91, 1349-1354. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chemosphere.2013.02.007>
- Prabu, D., Parthiban, R., Senthil Kumar, P., Kumari, N. ve Saikia, P. (2016). Adsorption of copper ions onto nano-scale zero-valent iron impregnated cashew nut Shell, *Desalination and Water Treatment*, 57, 6487-6502. <https://doi.org/10.1080/19443994.2015.1007488>
- Wurzenberger, M. H. H., Gruhne, M. S., Lommel, M., Szimhardt, N., ve Stierstorfer, J. (2022). Advancement and stabilization of copper(II) azide by

the use of triazole- and tetrazole ligands – enhanced primary explosives. *Materials Advances*, 3, 579. <https://doi.org/10.1039/d1ma00588j>

Yin, X., Saha, U. K. ve Ma, L.Q. (2010). Effectiveness of best management practices in reducing Pb-bullet weathering in a shooting range in Florida. *Journal of Hazardous Materials*, 179, 895-900. <https://doi.org/10.1016/j.jhazmat.2010.03.089>

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2024, Cilt:13, Sayı:2, 455-470

doi: 10.28956/gbd.1487403

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

Journal of Security Sciences, November 2024, Volume:13, Issue:2, 455-470

doi: 10.28956/gbd.1487403

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Derleme / Review Article

Opiooidlerin Tıbbi Amaç Dışı Kullanımı ve Küresel Fentanil Krizi

Non-Medical Use of Opioids and the Global Fentanyl Crisis

Yazar(lar) / Writer(s)

Hayrettin DURSUN, Dr. Kriminalistik (Adli Kimya) Uzmanı, Emniyet Genel Müdürlüğü, İnşaat Emlak Dairesi Başkanlığı, hdursun97@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4366-7329

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 21.05.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 25.11.2024

Atıf Bilgisi / Citation:

Dursun H., (2024). Opiooidlerin Tıbbi Amaç Dışı Kullanımı ve Küresel Fentanil Krizi, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 13(2), ss 455-470. doi: 10.28956/gbd.1487403

OPIOİDLERİN TIBBİ AMAÇ DIŞI KULLANIMI VE KÜRESEL FENTANİL KRİZİ

Öz

Haşhaş bitkisinden elde edilen opiyatlar yüzyıllardır ağrı kesici olarak kullanılmanın yanında oluşturdukları öfori etkisi sebebiyle kötüye de kullanılmıştır. Morfin ve kodein gibi alkaloitleri içeren ilaçlar hâlâ reçeteli olarak kullanılmaktadır. Morfinin bağımlılık yapma etkisinin görülmesi üzerine eroin sentezlenmiş; onun kötüye kullanımının da küresel bir krize ulaşması sonucu ilaç olarak kullanımı yasaklanmıştır. Alkaloitlerin yapılarının ve etki ettikleri reseptörlerin tespiti yeni tip sentetik opioidlerin sentezlenmesine imkân sağlamış ve bu maddeler reçeteli olarak kullanılmaya başlamıştır. Sentetik opioidlerden özellikle fentanil ve analoglarının eroinin yerini alması ve tıbbi amaç dışında kötüye kullanılması yeni bir küresel krize sebep olmuştur. Uzmanlar opioidlere bağlı salgınları; reçeteli opioidlere bağlı, eroine bağlı ve sentetik opioidlere bağlı olmak üzere üç dalga modeli ile açıklamaktadır. Kuzey Amerika ve Kuzey-Batı Avrupa opioid krizinden en çok etkilenen bölgeler durumundadır. Kriz başladığından bu yana 750.000'den fazla Amerikalı opioid kaynaklı aşırı dozdan hayatını kaybetmiştir. Estonya başta olmak üzere Avrupa ülkelerinde de opioid kaynaklı aşırı doz ölüm sayıları hızlı bir şekilde artmaktadır. Sosyal medya ve karanlık ağlar gibi takibi zor kanallar kullanılarak yeni tip opioidler dünyanın farklı yerlerindeki kullanıcılara ulaşmaktadır. Kuzey Amerika'da yayılma hızını azaltmak için önlemler alma fırsatı azalırken Avrupa'da hâlâ krizin yayılmasını engellemek mümkün görülmektedir. Bu derleme çalışmasında fentanil başta olmak üzere sentetik opioidlere bağlı küresel krizin Kuzey Amerika ve Kuzey Avrupa özelinde ulaştığı durum literatüre dayalı sayısal verilerle açıklanacaktır. Yasa dışı madde imalatı ve kaçakçılığı ile mücadele profesyonelleri nezdinde farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Opiyat, Opioid, Eroin, Morfin, Alkaloit, Fentanil.

NON-MEDICAL USE OF OPIOIDS AND THE GLOBAL FENTANYL CRISIS

Abstract

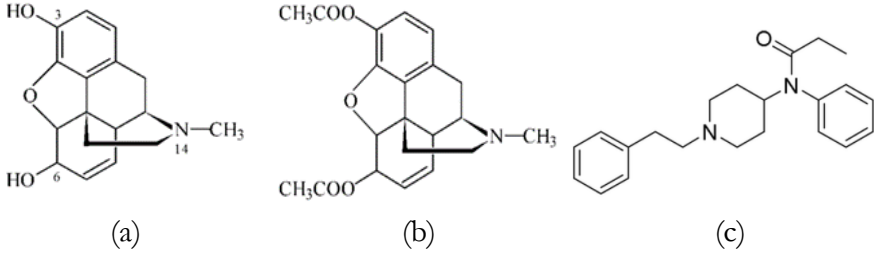
Opiates obtained from the poppy plant have been used as painkillers for centuries, they are also abused due to the euphoria effect they create. Drugs containing alkaloids such as morphine and codeine are still under use with prescription. Upon seeing the addictive effect of morphine, heroin was synthesized; as a result of its abuse reaching a global crisis, its use as medicine was banned. Determination of the structures of alkaloids and the receptors they affect enabled the synthesis of new types of synthetic opioids, and these substances began to be used as prescription drugs. The replacement of heroin by synthetic opioids, especially fentanyl and its analogues, and their misuse for non-medical purposes have caused a new global crisis. Experts explain opioid-related epidemics in three wave models: prescription opioids based, heroin based and synthetic opioids based. North America and Northwestern Europe are the regions most affected by the opioid crisis. More than 750,000 Americans have died from opioid-related overdoses since the crisis began. The number of opioid-related overdose deaths is increasing rapidly in European countries, especially in Estonia. New types of opioids are reaching users in different parts of the world by using difficult-to-track channels such as social media and dark networks. While the opportunity to take measures to reduce the rate of spread in North America is decreasing; it still seems possible to prevent the spread of the epidemic in Europe. In this review study, the situation of the global crisis due to synthetic opioids, especially fentanyl related, in North America and Northern Europe will be explained with numerical data based on the literature. It is aimed to raise awareness among professionals in the fight against illicit drugs.

Keywords: Opiate, Opioid, Morphine, Heroin, Alkaloid, Fentanyl.

GİRİŞ

Haşhaş bitkisi (*Papaver somniferum*) birkaç bin yıldır analjezik ve tıbbi özellikleri nedeniyle afyon elde etmek amacıyla yetiştirilmektedir. 19. yüzyılın başlarında afyondan morfin ve kodeinin izole edilmesi, şifalı bitkilerden izole edilen saf alkaloidlerin kullanıldığı bir dönemi başlatmıştır (Suzuki ve El-haddad, 2017, s. 109). Haşhaş bitkisinden elde edilen opiyatlar ilk çağlardan beri öksürük kesici ve ağrı giderici olarak kullanılmıştır. 1806 yılında Alman Sertürner tarafından izole edilen morfin tedavi amaçlı kullanılırken bağımlılık potansiyeli keşfedilince yerini Bayer firması kimyageri Hoffman'ın keşfi (1897) ile eroin almıştır. Mucize ilaç eroinin yan etkileri görülünce önce Amerika'da sonra Avrupa'da yasaklanmış ve Bayer firması 1913'te üretimini durdurmuştur (Çıtır, 2015, s. 20). Opiyat ve opioid genellikle birbirleri ile karıştırılan iki terimdir; opiyatlar morfin ve kodein gibi doğal alkaloidler için kullanılırken opioidler tüm doğal, yarı-sentetik ve sentetik maddeler için kullanılan bir terimdir (www.cdc.gov/opioids/basics/terms.html, 2021). Afyon sakızından izole edilen opiyatlar doğal, bu opiyatların türevlendirilmesi ile elde edilen opioidler yarı sentetik ve tamamen laboratuvar ortamında sentezlenen benzer psikoaktif etkiye sahip opioidler ise sentetik olarak sınıflandırılmaktadır.

Vücudun herhangi bir bölgesinde görülen hasara bağlı olarak gelişen ağrı hissi deri ve deri altı dokularında bulunan serbest sinir uçları olan nosiseptörleri uyarır. Uyarılan nosiseptörlerin aktivasyonu ile endojen opioid peptitler (endorfin, serotonin, P maddesi, vb) salgılanır. Söz konusu nörokimyasallar sinir sistemi vasıtasıyla beyne ulaşır ve buradaki G proteinlerine bağlı reseptörlere bağlanarak ağrı hissinin algılanmasını sağlar. Opioid reseptörleri de G proteinlerine bağlı reseptör ailesindedir. Mu (μ), delta (δ) ve kappa (κ) üç ana opioid reseptör tipi olarak 1970'lerin başlarında keşfedilmiştir. Ağrı kesici olarak kullanılan doğal, sentetik ya da yarı sentetik opioidler vücut ve beyindeki opioid reseptörlerine bağlanarak acı sinyallerinin yoğunluğunu ve acı hissini azaltır (Cansız, Emekli-Alturfan ve Alturfan, 2021; Korap, 2008, s. 2). Kimyasal yapı olarak doğal ve yarısentetik opioidlerin çoğu morfine benzer yapıya sahipken; sentetik opioidler çok farklı yapısal sınıflandırmaya sahiptir (Şekil 1). Buna rağmen hepsi de farklı opioid reseptör tiplerine benzer ilgi ve bağlanma özelliği göstermektedir (Kerrigan ve Goldberger, 2020, s.347).

Şekil-1: Doğal, yarı-sentetik ve sentetik opioidlerin moleküler yapıları; (a) morfin, (b) eroin (Garrido, Borges ve Macedo, 2005) ve (c) fentanil (Jannetto vd., 2019, s.243).

Alkoloitlerin ve bağlandıkları reseptörlerin yapılarının keşfi tıbbi amaçlı kullanılacak birçok sentetik ve yarı sentetik opioidin üretimini sağlamıştır (Claridge, Williams ve Copeland, 2020, s. 437). Bu sınıfta yasa dışı maddelerden eroin ve fentanil gibi sentetik opioidler ile oksikodon, hidrokodon, kodein ve morfin gibi birçok tıbbi amaçlı reçeteli kullanılan ağrı kesiciler bulunmaktadır. Reçeteli opioidler kısa süreli ve doktor kontrolünde kullanıldığında genellikle güvenlidir ancak acıyı azaltmanın yanında öfori hissi de yarattıkları için kötüye kullanım ve bağımlılık potansiyeline de sahiptir (Çakıcı, Araz, Aksoy ve Gökyiğit, 2019, s. 195). Bu ilaçların uzun vadede kullanımı ile tolerans gelişir ve hasta doz artırımı ihtiyacı duyabilir. 90 günün üzerinde düzenli opioid tedavisi alan hastalar bu tedaviyi almayan hastalara göre 100 kat daha fazla bağımlılığa yatkındır (Lembke, Humphreys ve Newmark, 2016, s. 986). Klinik rehberler, opioidlerin ancak daha güvenli alternatif tedavi yöntemlerinin bulunmadığı kronik ağrılarda doktor kontrolünde kullanılmasını tavsiye etmektedir. Opiyatların ve sentetik opioidlerin tıbbi amaç dışında kullanımı toplum sağlığına, insan güvenliğine ve gelişimine ciddi tehdit oluşturmaktadır. Opioid bağımlılığı; toleransın ve yoksunluğun hızla geliştiği ciddi bir bağımlılık sendromunun yanı sıra yüksek ölüm riski nedeniyle madde kullanım bozukluklarının en ciddi biçimi olarak kabul edilmektedir (Krause vd. 2017, s. 640). 2021 yılında dünya genelinde 296 milyon psikoaktif etkili madde kullanıcısı; 60 milyon tıbbi amaç dışı opioid kullanıcısı olduğu değerlendirilmektedir. Opioidler hâlâ aşırı doz ölümlerinin önde gelen sebebidir. Dünya genelinde 2019 yılında görülen 128.000 ölüm olayının yaklaşık % 70'inden opioidler sorumludur (World Drug Report 2023, s. 12).

Opioidlerin tıbbi amaç dışında kullanımı ile ilgili yaklaşımlar ve süreçler ülkelerin konjüktürüne, çatışma bölgesi olması durumuna veya özel durumuna bağlı olarak değişkenlik gösterdiğinden uzmanlar opioid bağımlılığı sorununun karmaşıklığını vurgulamaktadır. Örneğin Avrupa'da yeni tip psikoaktif

maddelerin sayısı azalmaya başlamış ancak özellikle fentanil analogları gibi yüksek bağımlılık potansiyeli taşıyan sentetik opioidlerin görülme sıklığı artmıştır. Bazı araştırmacılara göre eroin fiyatlarının aşırı düşmesi sonucu Afgan haşhaşının üretim arzı düşmüş ve yasa dışı madde üreticileri alternatif olarak sentetik opioidlere yönelmiştir (Rejer, 2022, s. 14; Caulkins, Tallaksen, Taylor, Kilmer ve Reuter, 2024, s.1). Opioidlerin kötüye kullanımı artan oranlarda Kuzey Amerika'da (fentanil ve analogları), Afrika'da ve Orta Doğu'nun bazı bölgelerinde (tramadol) ve Avrupa'da (erooin ve fentanil analogları) insan sağlığını etkilemekte ve her yıl binlerce insanın aşırı dozdan ölümüne yol açmaktadır (WHO-UNODC 5th Meeting Report, 2018, s.3). Ucuz, erişilebilir ve seri üretilen yeni sentetik opioidler erooinin yerini almaktadır ve bu yeni durumun önemli ve tahmin edilmesi zor sonuçları olacaktır. 19. yüzyılın sonlarında eroin sentezinin morfinin yerini alması ve afyon tabiatını sonsuza dek değiştirmesi gibi dünya yeni bir kriz çağının eşliğinde olabilir. Bu derleme çalışmasında öncelikle istatistiki veriler ile krizin Kuzey Amerika'da ve Avrupa'da geldiği boyut ortaya konulacaktır. Devamında yeni tip psikoaktif etkili maddelerin dağıtım ve kullanım yolları hakkında bilgi verilerek yasadışı madde imalatı ve kaçakçılığı ile mücadele eden profesyonellerin farkındalığının artırılması amaçlanmıştır.

1. YENİ SENTETİK OPIOİDLER

Yeni sentetik opioidler (NSO), 2000'li yılların ikinci yarısında yasa dışı madde pazarında ortaya çıkan yeni psikoaktif maddeler arasında en hızlı büyüyen gruplardan birisidir. En bilinen ve en büyük alt grup ise yüksek etkili fentanil ve analoglarıdır. Fentanil ile ilgili ABD ve Çin gibi ülkelerde alınan tedbirler sonucunda farklı kimyasal yapılara sahip birçok fentanil türevi olmayan opioid yasa dışı madde pazarında ortaya çıkmakta ve bu da manzarayı oldukça karmaşık ve dinamik hâle getirmektedir (Zawilska, Adamowicz, Kurpeta ve Wojcieszak, 2023). Uluslararası kontrolü en çok tavsiye edilen yeni tip psikoaktif maddeler sentetik opioidler; özellikle fentanil analoglarıdır. Fentanil ilk kez 1960 yılında Paul Janssen tarafından potansiyel anestetik ve analjezik olarak sentezlenmiştir. Morfinden daha yüksek bir terapötik indeks, yüksek etki ve kan-beyin bariyerine hızla nüfuz etmesini sağlayan yüksek lipit çözünürlüğüne sahiptir (Claridge vd. 2020, s. 437). Çok hızlı aktivasyon gösteren bir opioiddir ve morfinden 50-100 kat, eroinden 30-50 kat daha etkilidir. Fentanil'in kanser hastalarında ani ağrıları tedavi etmede ve ameliyat sonrası ağrılar gibi çeşitli kanser dışı ağrıları içeren diğer klinik durumlarda etkinliği onaylanmıştır ve yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak kötüye kullanım potansiyeli ve aşırı doz ölümlerindeki artış ciddi bir halk sağlığı sorunu oluşturmaktadır. Oldukça güçlü fentanil ailesi

aşırı dozun hızlı bir şekilde insan nefes alış verişini durdurulabilmesi nedeniyle yaşamı ve halk sağlığını tehdit eden endişe verici bir gruptur. Özellikle de çoğu kişi bu maddelerin eroin ve diğer yasa dışı opioidler olarak, hatta sahte ilaç olarak satılabileceklerinin farkında olmadığından tehlikenin ciddiyeti artmaktadır (EMCDDA, 2018, s.5).

1979'dan beri fentanil ile analogları laboratuvarlarda sentezlenmektedir ve eroin ikamesi olarak satılmakta veya eroin başta olmak üzere diğer yasa dışı maddeler ile karıştırılmaktadır (Han vd., 2019). Fentanil'in yapısal iskeleti yasa dışı madde üreticileri tarafından değiştirilerek ve farklı aktif gruplar eklenerek yeni nesil ürünler elde edilmektedir (Jannetto vd., 2019, s. 242). Bu bileşiklere yönelik hem klinik hem de eğlence amaçlı talep arttıkça, maliyetleri azaltmak ve verimi artırmak için üretim süreçleri iyileştirilmiştir. Yapısal esneklikle birlikte bu sentez kılavuzlarına internet üzerinden kolay erişim son yıllarda bir dizi yasa dışı farmasötik olmayan fentanil türevlerinin geliştirilmesine de olanak sağlamıştır (Claridge vd. 2020, s. 438, Killgore ve Jacob, 2007). Jannetto vd. 2019 yılında yayınladıkları çalışmalarında ABD'de ve Avrupa'da görülen 34 farklı fentanil analogunun yapısal formüllerini ve ilk görülme tarihlerini göstermiştir. Drummer 2019 yılında yayınladığı derleme çalışmasında; fentanil analoglarına bağlı ilk ölüm olayının Kaliforniya'da raporlandığı 1980 yılından beri 16 farklı fentanil analoguna bağlı ölüm olaylarını kapsayan bilimsel yayınları taramıştır. Araştırma sonucunda söz konusu ölüm olaylarının ABD'de ve Batı Avrupa'da yoğunlaştığı bilgisine ulaşmıştır (Drummer, 2019).

2. KUZEY AMERİKA'DA OPIOİD KRİZİ

ABD'de 35 milyon insan opioidleri kötüye kullanmaktadır ve bu ülkedeki ilaç kullanımına bağlı hastalık ve ölümlerin %70'inden opioidler sorumludur. Birleşik Devletler'de aşırı dozdan kaynaklanan ölümler 2000'de 17.000'den 2010'da 38.000'e, 2017'de ise 70.000'in üzerine çıkmıştır (Zoorob, 2019, s. 41). 750.000'den fazla Amerikalı opioid krizi başladığından beri hayatını aşırı doz sebebiyle kaybetmiştir. ABD'de 2019-2020 yılları arasında opioid bağlantılı aşırı dozdan ölüm sayısı 64.472; sentetik opioidlere bağlı ölüm sayısı ise 52.157 olarak kayda geçmiştir (Ciccarone, 2021, s. 344-345). Bu aşırı doz ölümlerinin artan dalgası, üçlü dalga olgusu olarak tanımlanmaktadır. Bu dalgalar; 1990'da başlayan reçeteli opioidlere (doğal ve yarı sentetikler) bağlı ölümler, 2010'dan sonra önemli ölçüde artmaya başlayan eroine bağlı aşırı doz ölümleri, 2013'ten günümüze artarak devam eden sentetik opioidlerle ilişkili (çoğunlukla yasa dışı fentanil ve fentanil analogları) aşırı doz ölümleridir (Manchikanti vd. 2022, s. 98).

Ciccarone gibi bazı uzmanlar kokain ve metamfetamin gibi uyarıcılardan ve bu maddelerin özellikle fentanil gibi maddelerle karıştırılarak kullanılmasından kaynaklanan ölüm oranlarının arttığı son yılların dördüncü bir dalganın öncüsü olduğunu değerlendirmektedir (Ciccarone, 2021, s. 347).

ABD’de yasa dışı fentanil kullanımına bağlı ilk ölümler 1980’de görülmüştür. Artarak devam eden ölümler 2005-2007 yılları arasında toplam 1013’e ulaşmıştır. 2014’ten 2017’ye kadar fentanil sorunu başlangıçta bölgesel olarak ABD’nin kuzeydoğusu ve ortabatısı ile sınırlıyken bunu daha az bir oranda güney eyaletleri de izlenmiştir. 2017’den 2018’e kadar sentetik opioidlere bağlı aşırı doz ölüm oranlarında görece olarak en yüksek değişimin görüldüğü bölge ülkenin batısı olmuştur. ABD’nin batı bölgelerinde aşırı dozda sentetik opioid ölümleri 2017’den 2019’a üç kattan fazla artmıştır. 2020 yılında opioid içeren aşırı doz ölüm sayıları yaklaşık 65.000’e ulaşmıştır, bu sayının 50.000’den fazlasını başlıca fentanil analogları olmak üzere sentetik opioidler oluşturmaktadır (Manchikanti vd. 2022, s. 103). 2021 yılında opioidlere bağlı ölüm sayılarının 80.000 üzerinde ve öncelikle fentanil olmak üzere tıbbi sentetik opioidlere bağlı ölümlerin 70.000 üzerinde olduğu görülmüştür (World drug report 2023, s.44). Arz tarafındaki veriler de ayrıca sahte haplar şeklinde batıya artan fentanil arzını desteklemektedir. Arz kaynak ülkeleri olarak Hindistan, Çin ve Meksika görülmektedir. Eroin ve diğer yarı sentetik veya doğal opioidlere bağlı ölüm oranları son yıllarda yavaşlamaya başlamış ancak sentetik opioidlere bağlı ölüm oranları yaklaşık iki katına çıkmıştır (Ciccarone, 2017, s.109).

Kanada da fentanile bağlı aşırı dozdan ağır darbe almıştır. Kanada’daki opioide bağlı ölümlerin, ülkede çalışma çağındaki insanlar arasında önde gelen ölüm nedeni olduğu görülmüştür. 2016’da yaklaşık 3.000, 2017’de ise 4.000 opioid bağlantılı ölüm kaydedilmiştir. Fentanil analoglarının kullanımında görülen katlanarak artış ve bunların Kanada’da devam eden kriz bağlamında ortaya çıkardığı zorluklar dikkat çekmektedir. Yasa dışı üretilmiş fentanil ilk olarak 2012 yılında Britanya Kolumbiyası’nda tespit edilmiştir ve 2013’te Kanada Uyuşturucu Kullanımı Epidemiyoloji Ağı (CCENDU) başlangıçta sahte oksikodon olarak sunulan fentanil ve fentanil analoglarının ortaya çıkışı konusunda uyarılarda bulunmuştur. Fentanil ve analogları bazı yasa dışı madde pazarlarında eroinin yerini almıştır. Uzmanlara göre günümüzde Britanya Kolumbiyası’ndaki pazarın yaklaşık yüzde 80’i yalnızca fentanil ve/veya analogları, yüzde 10’u fentanil ve/veya eroinle karıştırılmış analogları ve yüzde 10’u yalnızca eroinden oluşmaktadır. Fentanilin gelişi, özellikle 2016 ve 2017 yıllarında dramatik bir artışla birlikte psikoaktif etkili maddelere bağlı ölümlerin

sayısını önemli ölçüde artırmıştır (WHO-UNODC Meeting Report, 2018, s.7). 2021 yılının ilk yarısında opioid kaynaklı aşırı dozdan ölenlerin % 86'sında fentanil tespit edilmiştir. Aynı yıl Kanada'da opioid kaynaklı ölüm sayısının yaklaşık 8.000 olduğu belirlenmiştir (World Drug Report 2023, s.44).

3. AVRUPA'DA OPIOİD KRİZİ

90'lı yılların sonuna kadar Avrupa'da aşırı doz ölümlerinin ana sebebi eroindir. Avrupa'da ilk görülen fentanil analogu 1990'ların başında görülen p-floropentanildir ve fentanille ilişkili ilk aşırı doz olayı 1992'de İtalya'da görülmüştür (Jannetto vd., 2019, s. 246). Sonraki yıllarda Avrupa'da fentanil sorunu artmaya başlamıştır. Özellikle Estonya, Letonya ve İsveç gibi ülkelerde fentaniller tespit edilmiş ve ölümlere sebep olduğu görülmüştür.

Taliban'ın 2001 yılında koyduğu haşhaş yasağının ardından Avrupa'da eroinin bulunabilirliği azalmış ve fentanil gibi sentetik opioidler eroin ikamesi olarak satılmaya başlanmıştır (Ojanpera, Gergov, Liiv, Riikoja ve Vuori, 2008, s. 396). 2002'den bu yana fentanil ve analogları Estonya'daki yasa dışı opioid pazarlarına hakim olmuş, 3-metilfentanil (3MF) 2003'te ortaya çıkmış ve mevcut iki ana analogdan biri olmaya devam etmiştir. Fentanil bu ülkede ilk görüldüğü dönemlerde eroin olarak pazarlanmıştır. Estonya'da yasa dışı madde kullanan kişileri kapsayan araştırmalara katılan kullanıcılar veya araştırmacılara göre kullanıcılar fentanilin güçlü eroinden ziyade yeni bir madde olduğunu geç de olsa öğrenmiştir. Fentanil ve analogları eroinin yerini büyük ölçüde alarak ülkeyi dünyada bilinen tek olgun sentetik opioid pazarı hâline getirmiştir (Tuusov vd., 2013). Estonya opioid krizinde dünyada en kötü ikinci Avrupa'da ise ilk sırada yer almaktadır. 1990 yılında her 100.000 nüfusta 1.15 olan ölüm oranı; 2019 yılında 8.06'ya ulaşmıştır (Rejer, 2022, s. 12). Son yıllarda Estonya kolluk kuvvetlerinin yasa dışı fentanil üretici ve dağıtıcılarına karşı yaptığı operasyonlar piyasada fentanil ve analoglarının bulunurluğunu azaltmıştır. Fentanile ulaşmakta zorlanan kullanıcıların alternatif olarak amfetamin ve sentetik katinonlara yöneldiği değerlendirilmektedir (Viskari ve Tammi, 2021, s. 44).

Finlandiya'daki opioid pazarı çok farklı bir yol izlemiştir. Ülkede 1990'larda Estonya veya Rusya üzerinden Afganistan'dan gelen eroin hâkimdir. Estonya'daki 2001 kesintisine benzer şekilde, Finlandiya'daki eroin pazarı da aynı yıl kesintiye uğramıştır. Bu durum eroin ele geçirmeleri ve saflıktaki kayda değer düşüşlerden de açıkça görülmektedir. Estonya'da eroinin yerini fentanil alırken Finlandiya'da eroinin yerini ağrı tedavisi için kullanılan buprenorfin almıştır. Eroin o kadar nadir hâle gelmiştir ki EMCDDA'nın 2005 ülke raporunda buprenorfinin ülkedeki

beş opioid kullanıcılarından dördü tarafından kullanılan ana yasa dışı madde olduğu belirtilmiştir. Buprenorfin en yaygın kullanılan yasa dışı opioid olmaya devam etmekte olup Finlandiya hakkında araştırma yapan uzmanların çoğu eroinin nadir olmaya devam ettiğini vurgulamaktadır. 2017 yılında Finlandiya'da çoğunluğu buprenorfinin tipik olarak diğer psikoaktif etkili maddelerle kombinasyonundan kaynaklanan 200 ölüm meydana gelmiştir (Pardo vd., 2019, s. 82).

Fentanil ilk kısa ömürlü görünümünü 1990'ların ortasında İsveç'te eroin olarak satıldığında yapmış ve bu süreç dokuz ölümlle sonuçlanmıştır. 2000'li yılların başında kısa bir süre yeniden ortaya çıkmış, tek başına veya eroinle karıştırılarak satılmış ve eroin ya da "Çin Beyazı" olarak pazarlandıktan sonra 2004'te ortadan kaybolmuştur. Fentanil analogları Ocak 2014 civarında tekrar görülmeye başlamıştır. İsveçli satıcılar tarafından çevrim içi olarak satılarak İsveç posta servisi aracılığıyla müşterilere doğrudan ulaştırılmıştır. İsveç pazarındaki fentanilin ana kaynağının Çin olduğu değerlendirilmektedir. Fentanil veya fentanil analoglarının kullanımı eroinin tek başına kullanımına göre daha fazla ölüm riski taşımaktadır. Eroin kullanıcı sayısı fentanile göre beş kat daha fazla olmasına rağmen 2017 yılındaki eroine bağlı ölüm sayısının (108); fentanil ve ilgili maddelere bağlı ölümlerden (131) daha düşük olduğu gözlemlenmiştir (Kronstrand, Druid, Holmgren ve Rajs, 1997, s. 187).

İskoçya genelinde 1996 yılında kaydedilen 244 yasa dışı madde kaynaklı ölüm olayı sayısı yavaş bir artışla 2013 yılında 527 sayısına ulaşmış ve bu yıldan sonra hızla artarak 2020 yılında yaklaşık üç katına çıkmıştır. Psikoaktif etkili madde/ilaç bağlantılı ölüm sayıları 2020 yılında 1.339, 2021 yılında 1.330, 2022 yılında ise 1.051 olarak kayıtlara geçmiştir. 2022 yılında gerçekleşen psikoaktif etkili madde bağlantılı ölüm sayılarının 867'sinin (%82) opioid kaynaklı olduğu belirlenmiştir (www.nrscotland.gov.uk, 2024).

İngiltere'de 2007-2017 yılları arasında fentanile bağlı ölüm olaylarında belirgin bir artış gözlemlenmiştir. 1998-2017 arasında görülen toplam 298 ölüm olayının otopsi sonuçlarında fentanile rastlanmıştır. Söz konusu fentanil bulgularının tıbbi amaç dışı kullanılan maddelerden kaynaklandığı değerlendirilmektedir (Claridge vd. 2020, s. 439).

Genel olarak Estonya ve Finlandiya'da eroinin yerini tamamen fentanil ve analogları ile buprenorfin almıştır. Letonya ve Kanada'da fentanil veya fentanil analogları daha önce eroinin sahip olduğu konumu büyük ölçüde üstlenmiştir. Karfentanil ise yakın zamana kadar Letonya'da açıkça baskın olan sentetik

opioiddir. Bunun tersine İsveç'te fentanil analogları eroinin yerini almamıştır ve yasa dışı madde pazarında her iki madde de yaygın olarak görülmektedir.

Avrupa genelinde eroin hâlâ yasa dışı madde kullanımı bağlantılı ölümlerin ana sebebi olmaya devam etse de sentetik opioidlerin söz konusu problemde oynadığı rol artmaya devam etmektedir. Avrupa Birliği'nde rapor edilen ölümcül aşırı doz vakalarının % 74'ünden opioidler sorumludur. Erken Uyarı Sistemi'ne (EWS) bildirilen verilere göre fentanil ve fentanil analoglarına bağlı ölüm oranları artmaktadır (European Drug Report, 2022, s. 36). Ülkemiz adına sevindirici durum ise son yıllarda fentanil veya fentanil analogları içeren bir yakalama veya ölüm olayı bildirilmemiş olmasıdır.

4. DAĞITIM VE MADDE KULLANIMI

Bilindiği üzere eroin üretimi için başlangıç maddesi olan haşhaş birçok ülkede üretilse de yasa dışı piyasanın ana üretim merkezi Afganistan olmak üzere Asya'dır. Asya'da üretilen haşhaş ve eroin farklı güzergâhlarla ve büyük miktarlarda dünyaya dağılmaktadır. Yeni nesil psikoaktif maddeler için durum çok farklıdır. Başlangıç kimyasallarına ulaşıldığı sürece dünyanın herhangi bir yerindeki yasa dışı laboratuvarında küçük miktarlarda da olsa üretilmektedir. Bu küçük miktarların dağıtımı için yüksek kapasiteli kargo araçlarına ihtiyaç yoktur. Özellikle Avrupalılara yeni tip psikoaktif etkili maddeleri (NPS) satmak için internet önemli bir pazar yeri hâline gelmiştir. 2013 yılında EMCDDA tarafından yapılan tarama çalışmalarında Avrupalılara bu maddeleri satan 651 internet adresi tespit edilmiştir. 2014 yılında yapılan taramalarda ise bazen kilogram boyutlarında MT-45 gibi spesifik sentetik opioid pazarlayan sitelerin bulunduğu görülmüştür (EMCDDA, 2015, s.34). İnternet ve sosyal medyanın yasa dışı madde pazarı olarak önemi artmaya devam etmektedir. Hem açık kaynaklarda hem de özel arama motorları ve şifreleme gerektiren derin/karanlık ağ uygulamalarında yasa dışı maddelerin pazarlandığına dair bulgulara ulaşılmıştır. Bu alanda en çok ilgiyi yalnızca şifreleme yazılımı kullanılarak erişilebilen ve yüksek düzeyde anonimlik sunan kripto yasa dışı madde pazarları çekmektedir (Bogdanova-Smilevska, 2018, s. 280).

Görüldüğü üzere sentetik opioidlerin yarattığı sorunlar Kuzey Amerika'ya özgü değildir. Uluslararası çeşitlilik, bazılarında fentanilin, fentanil analoglarının, fentanil ve eroin karışımının veya çoğunlukla eroinin hâkim olduğu ABD eyaletleri arasında gözlemlenen farklılıklara benzer görünüme sahiptir. Farklı yakalamalarda farklı kimyasal karışımlar ile karşılaşmaktadır. Bazıları sadece fentanil içerirken bazı ürünler birkaç kimyasalın karışımı olarak dolaşıma

sokulmaktadır. Karışımlarda eroin pozitif vaka sayıları azalırken metamfetamin pozitif vaka sayıları artmaktadır. Uluslararası pazarlarda gözlenen değişkenlik Kuzey Amerika'daki ülkeler arasında da görülmektedir.

Fentanil ve diğer sentetik opioidler çoğu kişi için en azından Amerika Birleşik Devletleri'ndeki pazarlarda, başlangıç ilacı değildir. Daha önceki krizler genellikle artan talep nedeniyle tetiklenmiş olsa da fentanil ve diğer sentetik opioidlere geçişin tedarikçi/dağıtıcı kaynaklı olduğu değerlendirilmektedir. Bu nedenle sentetik opioidlerin, kullanıcılar arasında yeni popüler psikoaktif etkili madde olarak değil maliyetleri düşürmek veya yasa dışı madde kontrol yasalarından kaçınmak isteyen satıcılar için yeni bir stratejik araç olarak düşünülmesi daha doğrudur. Söz konusu maddelerin kullanım alışkanlığı genellikle kullanıcılar arasında yayılmaktan ziyade, tedarikçiler tarafından yönlendirilen bir süreçtir. En azından başlangıçta çok az opioid kullanıcısının özellikle fentanil ve diğer sentetik opioidleri aradığı görülmektedir. Uzun süreli eroin kullanıcılarının çoğu etki sürelerinin kısa olması, ölümcül olmaları ve öngörülemeyen olmaları nedeniyle bu maddeleri kullanmamayı tercih etmekte ve genellikle toleransın üstesinden gelme yeteneği nedeniyle fentanili tercih etmektedir. Dolayısıyla geleneksel yasa dışı madde kullanım ve dağıtım yaklaşımları sorunun dinamiklerini yakalamakta büyük ölçüde başarısız olmaktadır (Pardo vd. 2019, s. 142).

SONUÇ

Opioid krizi yeni bir durum değildir ancak özellikle son on yılda dünyanın farklı bölgelerinde çok hızlı yayılmaktadır. Söz konusu hızlı yayılmanın sebepleri olarak; eroin bulunurluğunun azalması, yasa dışı fentanil üretiminin artması ile internet üzerinden de dâhil olmak üzere yüksek miktarlarda ticaret ve dolaşımın yaygınlaşması sayılabilir. Yukarıda sayısal verilerle de açıklandığı üzere her geçen yıl krizin boyutları artmaktadır. Sentetik opioidlerin üretimi için tarımsal faaliyet ve işgücü ihtiyacının afyon alkaloidlerine göre yok denecek kadar az olması, ihtiyaç duyulan kimyasallara ulaşımın kolaylığı ve dağıtım ağlarının çeşitliliği fentanil gibi yeni tip sentetik opioidleri geri dönülemez şekilde pazarın baskın ürünleri hâline getirmiştir.

Fentanil dağıtımında geleneksel yasa dışı madde ticaret ağlarının yanında e-ticaret ve çevrim içi alışveriş yöntemleri de ciddi rol oynamaktadır. Önceki krizler belirli tedarik kaynaklarına atfedilebilirken seri üretilen ve ucuz ithalatın yaygınlaştığı günümüzde bu geçerli değildir. Çok küçük miktarlardaki fentanil maddeleri dünyanın diğer ucundaki kullanıcıya çok makul ücretlerle

ulaştırılabilmektedir. Uluslararası postacılık hizmeti önceki yüzyılda da mevcuttu ancak çevrim içi gizliliği geliştiren yenilikler (örn. BitCoin, anonim gezinme, karanlık ağlar) kaçak malların çevrim içi ticaretine yardımcı olmuştur. Söz konusu değişimler bir zamanlar sınırlı olan dağıtım ağlarını genişleterek sentetik opioidlerin internet bağlantısı ve posta adresi olan herkes tarafından erişilebilir olmasını sağlamıştır. Fentanilin bu yollarla pazarda baskın bir konuma ulaştığı ve daha sonra bu konumu daha az etkili başka bir opioide kaptırdığı hiçbir örnek bilinmemektedir. Bugüne kadar fentanilin yayılması tek yönlü bir çark gibi görünmektedir. Benzer durum 100 yılı aşkın bir süre önce morfinden daha güçlü eroine geçiş yapan yasa dışı madde pazarları için de söylenebilir.

Opioid ve özellikle fentanil krizi ile mücadele alanında dünya kabaca iki kısma ayrılmış durumdadır. Öncelikle ABD olmak üzere Kuzey Amerika için kriz çok ciddi boyutlara ulaşmıştır. Kıtanın farklı bölgelerinde görülen yasa dışı madde çeşitliliği ve ölüm olaylarındaki hızlı artış sayıları bu durumun göstergesidir. Kuzey Amerika'da yayılmaya karşı önlem almaktan ziyade ilerlemeyi yavaşlatıcı tedbirler için az da olsa bir şans kaldığı açıktır. Dünyanın diğer bölgeleri için ise etkin mücadele etme ve fentanil başta olmak üzere yeni nesil opioidlerin yayılmasını önlemek için hâlâ fırsat vardır. Söz konusu maddelerin ulaşılabilirliğinin engellenmesi, ülke içi ve ülkeler arası dolaşımının kontrol altına alınması, çevrim içi veya kargo yolu ile dağıtımlarına karşı tedbirler alınması, üretimlerinde kullanılan kimyasal ve öncüllerin denetimi uygulanan bazı mücadele yöntemleridir. Bununla birlikte fentanil ve analoglarını üretmek için kullanılacak ticari olarak temin edilebilen öncüllerin sayısının muhtemelen binlerce olması ve birçoğunun geniş bir ticari kullanım alanına sahip olması mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Daha önce de bahsedildiği üzere fentanil krizi talepten ziyade üretici ve satıcıların yönlendirdiği bir süreç olduğundan uluslararası kaçakçılık şebekelerine karşı etkin mücadele toplumun huzurunu ve halk sağlığını korumak için kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

- Bogdanova-Smilevska, B. (2018). Drug Trafficking Threat Assessment in the Balkan Region. International Scientific Conference. Security System Reforms as Precondition for Euro-Atlantic Integrations. 04-06 June 2018, Ohrid, Macedonia.
- Caulkins, J.P., Tallaksen, A., Taylor, J., Kilmer, B. ve Reuter, P. (2024). The Baltic and Nordic responses to the first Taliban poppy ban: Implications for Europe & synthetic opioids today. *Int.Journal of Drug Policy*. 124, 104314
- Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control. Commonly used terms. Erişim tarihi: 08 Mart 2024 [Cdc.gov/opioids/basics/terms.html](https://www.cdc.gov/opioids/basics/terms.html).2021
- Ciccarone, D. (2021) The rise of illicit fentanyls, stimulants and fourth wave of the opioid overdose crisis. *Current Opinion Psychiatry*. 34(4), 344-350.
- Ciccarone, D. (2017). Fentanil in the US heroin supply: A rapidly changing risk environment. *Int. J. Drug Policy*. 46, 107-111.
- Claridge, H., Williams, BD. ve Copeland, CS. (2020). A deadly trend in fentanil fatalities (England, 1998-2017). *British J of Clinical Pharmacol*. 86, 437-444.
- Çakıcı, M., Araz, D., Aksoy, E. ve Gökyiğit, A. (2019). Opioid bağımlılığının tedavisinde metadon ve buprenorfinin etkinliği: Hangisini Kullanalım. *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*. 1(3), 194-199.
- Çıtır, B. (2015). Uluslararası Afyon Anlaşmalarında Osmanlı İmparatorluğu, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies)* Cilt/Volume: I, Sayı/Issue: 1, ss. 17-47.
- Drug-related deaths in Scotland in 2022. Official report of National Records of Scotland. Erişim tarihi: 7 Şubat 2024. <https://www.nrscotland.gov.uk>.
- Drummer, OH. (2019). Fatalities caused by novel opioids: a review. *Forensic Sciences Research*. 4(2), 95-110.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). (2019) European Drug Report 2019: Trends and Developments. Publications Office of the European Union: Luxembourg.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). (2018), Fentanils and synthetic cannabinoids: driving greater complexity into the drug

- situation. An update from the EU Early Warning System (June 2018), Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). (2015). European Drug Report, Trends and Developments, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Han, Y., Yan, W., Zheng, Y., Khan, M.Z., Yuan, K. ve Lu, L. (2019). The rising crisis of illicit fentanyl use, overdose, and potential therapeutic strategies. *Transl Psychiatry*. **9**, Article 282.
- Jannetto, P., Helander, A., Garg, U., Janis, G.C., Goldberger, B. ve Ketha, H. (2019). The Fentanyl epidemic and Evolution of Fentanyl Analogs in the United States and the European Union. *Clinical Chemistry*. **65**(2), 242-253.
- Killgore, J.K. ve Jacob, M. (2007). Methods for the synthesis of alfentanil, sufentanil and remifentanil. Patent ID: US7208604.
- Krause, D., Plörer, D., Koller, G., Martin, G., Winter, C., Adam, R., Canolli, M., Al-Iassin, J., Musselmann, R., Walcher, S., Schäfer, F. ve Pogarell, O. (2017). High Concomitant Misuse of Fentanyl in Subjects on Opioid Maintenance Treatment, *Subst. Use & Misuse*, **52**(5), 639-645.
- Kronstrand, R., Druid, H., Holmgren, P. ve Rajs, J. (1997). A cluster of fentanyl-related deaths among drug addicts in Sweden. *Forensic science international*. **88**, 185-195.
- Lembke, A., Humphreys, K. ve Newmark, J. (2016). Weighing the risks and benefits of chronic opioid therapy. *American Family Physician*. **93**(12), 982-990.
- Manchikanti, L., Singh, V.M., Staats, P.S., Trescot, A.M., Prunskis, J., Knezevic, N.N., Soin, A., Kaye, A.D., Atluri, S., Boswell, M.V., Abd-Elsayed, A. ve Hirsch, J.A. (2022). Fourth wave of opioid (Illicit Drug) overdose deaths and diminishing Access to prescription opioids and interventional techniques: cause and effect. *Pain Physician*. **25**, 97-124.
- Ojanpera, I., Gergov, M., Liiv, M., Riikoja, A. ve Vuori, E. (2008). An epidemic of fatal 3-methylfentanyl poisoning in Estonia. *International Journal of Legal Medicine*. **122**, 395-400.
- Pardo, B., Taylor, J., Caulkins, J.P., Kilmer, B., Reuter, P. ve Stein, B.D. (2019) *The future of fentanyl and other opioids*. RAND Corporation, Santa Monica, Calif. ISBN: 978-1-9774-0338-4.

- Rejer, K. (2022). Fentanyl in the global market: Examining the new opioid epidemic at an international level. *Undergraduate Honors Thesis*.
- Suzuki, J. ve El-Haddad, S. (2017). A review: Fentanyl and non-pharmaceutical fentanyls. *Drug and Alcohol Dependence*. 171, 107-116.
- Tuusov, J., Vals, K., Tonnison, M., Riikoja, A., Denissov, G. ve Vali, M. (2013). Fatal poisoning in Estonia 2000-2009. Trends in illegal drug-related deaths. *Journal of Legal and Forensic Medicine*. 20, 51-56.
- Viskari, I. ve Tammi, T. (2021). An assessment of national synthetic preparedness in five countries: Belgium, Estonia, Finland, Germany and the Netherlands. SOPREP. ISBN:978-952-343-020.
- World Drug Report 2023, UNODC. (United Nations publications, 2023). Erişim tarihi: 20 Şubat 2024. www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/world-drug-report-2023.html
- WHO-UNODC Fifth Expert Consultation on New Psychoactive Substances Addressing the Challenges of Non-medical Use of Opioids. UNODC Meeting Report. 24-25 September 2018. www.cdc.gov/opioids/basics/terms.html, Commonly Used Terms. Centers for Disease Control and Prevention. Erişim Tarihi: 12 Şubat 2024.
- Zoorob, M. (2019). Fentanyl shock: The changing geography of overdose in the United States. *International Journal of Drug Policy*. 70, 40-46.
- Zawilska, J.B., Adamowicz, P., Kurtepa, M. ve Wojcieszak, J. (2023). *Forensic Sci. Int.* 111775.

YAZIM KURALLARI

1. YAYIN İLKELERİ

1.1. Genel İlkeler

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi tarafından 2012 yılında yayımlanmaya başlayan Güvenlik Bilimleri Dergisi, “güvenlik” alanındaki kuramsal ve uygulamalı özgün araştırma, inceleme, derleme türündeki yazılar ile kitap incelemelerinin yayımlandığı ulusal ve uluslararası veri tabanlarında taranan ulusal hakemli ve basılı olarak yayımlanan bilimsel bir dergidir. Mayıs ve Kasım aylarında olmak üzere yılda 2 (iki) kez basılı ve online olarak yayımlanmaktadır.

Derginin yayın dili Türkçe olmakla birlikte, Yayın Kurulunun kararına bağlı olarak yabancı dilde yazılan makaleler de derginin genel ilkeleri çerçevesinde yayımlanabilir. Yazı başlığı, anahtar kelimeler ve makalenin öz kısmı, bütün makalelerde Türkçe ve İngilizce olarak bulunmak zorundadır.

Dergide “güvenlik” konusuna odaklı olmak şartı ile siyasal bilgiler, hukuk, kamu yönetimi, işletme, coğrafya, tarih, iletişim, ekonomi, bilişim, psikoloji ve sosyoloji vb. sosyal, beşeri, idari bilimler alanında özgün eserler ve daha önce yayımlanmamış veya herhangi bir yayın sürecine girmemiş araştırma, inceleme ve derleme türünde yazılar ile kitap incelemeleri yayımlanır. Ancak, bilimsel toplantılarda (kongre, sempozyum, seminer vb.) sunulan ve tam metni yayımlanmamış olan bildiriler, sunulduğu yer ve tarih belirtilmek şartıyla kabul edilir.

Dergide yayımlanması istenen yazılar, Türk Dil Kurumunun güncel dilbilgisi kurallarına (imla, noktalama, açıklık, anlaşılabilirlik vs.) uygun olmalıdır. Bu nedenle oluşabilecek sorunlardan ve eleştirilerden tamamen yazar sorumludur. Yayımlanmak üzere gönderilen makalelerin, derginin yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uygunluğu Yayın Kurulu tarafından öncelik sırasına göre değerlendirilir.

Yayın ilkelerine ve yazım kurallarına uygun biçimde hazırlanmayan makaleler değerlendirmeye alınmaz ve hakeme gönderilmez. Yayın Kurulu yazıyı bilimsel yönden değerlendirmek üzere hakeme veya düzeltilmek üzere yazarına geri göndermek, yazının şekil ve formatıyla sınırlı kalmak kaydıyla düzeltme ve kısaltma yapmak, yayın ve etik kurallara uymayanları yayımlamamak yetkisine sahiptir.

Kör hakem sisteminin uygulandığı Güvenlik Bilimleri Dergisi’ne gönderilen makaleler, hakem değerlendirmesinden ve kitap incelemeleri de editör

değerlendirmesinden geçtikten sonra yayınlanır. Dergiye gönderilecek yazıların en az iki hakemden kabul alması gerekmektedir. Hakem değerlendirmeleri olumlu bulunduğu halde, makale sayısının fazla olması nedeniyle yayımlanmayan makaleler bir sonraki sayıda yayımlanmak üzere editör tarafından değerlendirilir. Bu şekilde 1 (bir) yıldan fazla bekleyen makale güncelliğini yitirdiği için yayımlanmaz.

Yayınlanan makalelerin ve kitap incelemelerinin bütün yayın hakları dergiye, yayınlanan yazıların içerik sorumluluğu ise yazara aittir. Makalelerdeki görüşler, yazarlarının şahsi görüşleri olup; hiçbir kurum ve kuruluşun resmi görüşü niteliğini taşımaz.

Yayın Kurulu ile hakem ve yazarlardan gelen bilgi, belge ve değerlendirme sonuçları 5 (beş) yıl süreyle saklanmaktadır.

Güvenlik Bilimleri dergisi ücretsiz bir dergi olup, yazarlara telif ücreti ödenmemektedir.

1.2. Etik İlkeler

Güvenlik Bilimleri Dergisi, bilimsel bilginin gelişimi açısından yayın etiğine büyük önem atfetmektedir. Bu açıdan, Yayın Etiği Komitesi (COPE) (<https://publicationethics.org/>) ve Açık Erişim Dergiler Dizini (DOAJ) (<https://doaj.org/publishers#licensing>) gibi kuruluşlar tarafından belirlenmiş Akademik Yayıncılıkta Şeffaflık ve Örnek Uygulama İlkeleri'ne bağlı kalınmaktadır.

Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar, insan ve hayvanların (materyal/veriler dâhil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması ve kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar için etik kurul izni gerekmektedir. Etik kurul izni gerektiren bu tür çalışmaların izin ile ilgili bilgilerine makalede yer verilmelidir.

Ayrıca, olgu sunumlarında “Aydınlatılmış Onam Formunun” alındığının belirtilmesi, başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi, kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesi gereklidir.

Bu dergi açık ve ücretsiz akademik yayıncılık ilkesine bağlı olduğundan, yazarlardan makale işleme ve gönderme ücretleri talep edilmez. Tüm içeriğe internet sayfası üzerinden herhangi bir kısıtlama ve gecikme olmaksızın yayın tarihinden itibaren tam metin olarak erişilebilir.

2. HAK VE SORUMLULUKLAR

2.1. Yayın Kurulunun Hak ve Sorumlulukları

Güvenlik Bilimleri Dergisi Yayın Kurulu, dergiye gönderilen makalelerden hangilerinin yayınlanacağına karar vermekten kolektif olarak sorumludur. Yayın Kurulu, COPE tarafından tanımlanmış İyi Yayın Uygulaması Kılavuzu'nun (<https://publicationethics.org>) uygulanmasını önererek akademik dürüstlüğü teşvik etmektedir.

Yayın Kurulu, etik kuralları ihlal ettiğini değerlendirdiği ve intihal önleme yazılımı taramasında benzerlik oranı yüksek çıkan makaleleri geri çekme hakkını kendinde saklı tutar. Yayın Kurulu, yayınlanmış makalelere ilişkin intihal ve suistimal iddialarını her zaman incelemeye alma hakkına sahiptir.

Yayın Kurulu, dergimize gönderilen bir makalenin bir başka derginin hakem sürecine de sokulmamış olmasını zorunlu bir başvuru koşulu olarak değerlendirir. Makalenin yayın kurulunca hakem sürecine alınması bir yayın taahhüdü anlamına gelmez. Yayın için hakem süreci olumlu sonuçlansa bile mutlaka yayın kurulunun kararı gerekir.

2.2. Yazarın Hak ve Sorumlulukları

Yazarlar hazırladıkları özgün çalışmalarla dergimize başvurmalıdırlar. Yazarlar, aynı çalışmayı aynı zamanda birden çok derginin hakem sürecine göndermemelidirler. Yazarlar kaynakların orijinalliğinden ve teyidinden de sorumludurlar. İntihal hangi şekilde yapılırsa yapılsın etik dışı bir davranış oluşturur ve kabul edilemez.

Yazarın makalesini, yayın kararı alınıncaya kadar, dergi yayın kuruluna bildirmek koşuluyla geri çekme hakkı saklıdır.

Çeviri olsa dahi yayımlanan tüm yazıların dil, üslup, içerik, etik gibi konularda fikrî, ilmî ve hukukî sorumluluğu eseri yazan ve çevirisini yapan yazarlara aittir.

Yazardan düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin en geç 2 ay içerisinde yapılarak Yayın Kurulu'na ulaştırılması gerekmektedir.

Yazarın hakem ve Yayın Kurulu'nun eleştiri, değerlendirme ve düzeltmelerinden katılmadığı hususlar olması durumunda, yazar bunları gerekçeleri ile ayrı bir sayfada bildirme hakkına sahiptir.

2.3. Hakemlerin Sorumlulukları

Dergide kör hakemlik sistemi uygulanmaktadır. Hakemler kendilerine ulaşan makaleleri gizli tutmak ve hakemlik sürecinden elde ettikleri bilgileri kişisel

menfaatleri için kullanmamakla yükümlüdürler. Hakemlerin değerlendirmelerini 20 gün içinde yapmaları beklenmektedir.

Hakemler raporlarını veya makale hakkındaki bilgileri başkalarıyla paylaşmamalı ve editörün izni olmadan yazarlarla doğrudan iletişim kurmamalıdır.

Hakem makaledeki potansiyel etik meseleler konusunda özenli olmalı ve bunları editörün dikkatine sunmalıdır. Hakemlik nesnel bir şekilde yapılmalıdır. Yazar(lar)a dair kişisel eleştiriler uygunsuz olarak kabul edilir.

3. YAZIM KURALLARI

3.1. Genel Esasları

- Yazarlar unvanlarını, görev yaptıkları kurumları, haberleşme adreslerini, telefon numaralarını, e-posta adreslerini ve ORCID (Open Researcher ve Contributor ID) numarasını bildirmelidir (<http://orcid.org>).

- Bilimsel yayınlar Türkçe veya İngilizce olarak hazırlanabilir. Türkçe makalelerin yazım ve noktalamasında ve kısaltmalarda TDK İmlâ Kılavuzunun en son baskısı esas alınır. Gönderilen yazılar dil ve anlatım açısından bilimsel ölçülere uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır.

- Dergiye gönderilen makaleler, dipnotlar dâhil en az 4000 en fazla 7000 kelime olmalıdır. Kitap incelemeleri 1000-1500 kelime olmalıdır.

- Yazılar, makalenin başlangıç kısmına yazılmış, Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmış makale başlıklarını da içeren 150-200 kelimelik Türkçe “Öz” ile İngilizce “Abstract” ve makale başlığı içermelidir. Öz ve Abstract da çalışmanın amacı, yöntemi, varsayımı ve sonucu kısaca belirtilmelidir. İngilizce çalışmalarda önce İngilizce “Abstract”, Türkçe çalışmalarda ise önce Türkçe “Öz” yazılmalıdır. “Öz” ve “Abstract” tek aralık, 9 punto ve italik olarak yazılmalıdır. Ayrıca her iki dilde de üç-yedi adet “anahtar kelime” eklenmelidir.

- Yazarın akademik unvanı, görevi ve bağlı bulunduğu kuruluş e-posta adresi ile ORCID numarası ilk sayfanın altına dipnotta (footnote) (*) işareti ile 9 punto ile yazılmalıdır. (Örnek; Dr. Öğr. Üyesi, JSGA, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, editorgbd@jandarma.gov.tr, ORCID:...)

- Tablo ve şekillere başlık ve sıra numarası verilmeli; başlıklar tabloların üzerinde, şekillerin ise altında yer almalıdır.

- Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası ayrıç içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır.

• Yazılarda dipnotlara yer vermekten olabildiğince kaçınılmalı ve burada söylenecekler metin içinde ifade edilmelidir. Zorunlu olarak verilecek dipnotlar ise numaralandırılarak sayfa sonunda verilmelidir.

• Teknik terimler tırnak içinde yazılmalı veya açıklanmalıdır. Kavramlar için kısaltma kullanımından kaçınılmalıdır.

3.2. Sayfa Düzenine İlişkin Esaslar

• Yazılar, Microsoft Word'de, tek satır aralığı, Times New Roman ve 11'lik punto; marjlar üst 4,6; sol 4; alt 4,6; sağ 4; cilt payı 0, üst bilgi 4,6, alt bilgi 5, kâğıt ölçüsü A4 olacak şekilde hazırlanmalıdır.

• Yazı "GİRİŞ" bölümüyle sayfa başından başlamalı ve uygun bölümlere ayrılmalıdır. Son bölüm, "SONUÇ" bölümü olmalı ve bu bölümü takiben "KAYNAKÇA" ile varsa "EKLER" yer almalıdır. Ekler başlıklandırılırken; "EK-A", "EK-B" şeklinde sıralanmalı ve ek içinde "Başlıklar" bölümünde ifade edilen başlıklandırma kurallarına uyulmalıdır.

• Giriş, sonuç ve kaynakçaya numara vermeden; bölümler, ardışık olarak numaralandırılmalıdır. 3'üncü seviye başlıktan sonra (*, - vb) imleçler kullanılmalıdır. Bölüm başlıkları;

1. BİRİNCİ SEVİYE (Sola yaslanmış, kalın, büyük harflerle)

1.1. İkinci Seviye (Sola yaslanmış, kalın, ilk harflerleri büyük)

1.1.1. Üçüncü Seviye (Sola yaslanmış, italik, ilk harflerleri büyük)

• Her tablo ve şekil için sıra numarası verilmeli (Tablo-1., Şekil-2. gibi); tabloların başlığı üstte, şekillerin başlığı ise altta yer almalı, başlıklar tablo veya şekle ortalanmış olarak ilk harfleri büyük yazılmalıdır.

• Tablo ve şekil içeriği Times New Roman 10 punto olarak yapılandırılacaktır (Sayfa durumuna göre 9 veya 11 punto da kullanılabilir). İstatistikler için virgülden sonra üç haneden fazlası yazılmamalıdır. Tablo, şekil, grafik ve resim için şayet alıntı yapılmışsa, mutlaka kaynak belirtilmelidir.

• İlk sayfadan sonra, çift numaralı sayfalara yazar adı, tek numaralı sayfalara makale adı 9 punto karakterinde üst bilgi olarak eklenmelidir.

3.3. Atıf ve Göndermelere İlişkin Esaslar

• Metin içinde yapılacak atıflar ayrıca içinde gösterilecektir. Kaynakça da bu atıf sistemine uygun olarak hazırlanacaktır. Aşağıda farklı nitelikteki kaynaklara yapılan atıf örnekleri gösterilmiştir:

- Walsh (1998) aile yılmazlığını, ailenin başa çıkma ve fonksiyonel bir birlik olarak aktarmaktadır (s. 108).

- İlişki içerisinde özgünlük, dürüstlük, kişinin tam olarak kendisini açmasıdır (Lopez ve Rice, 2006, ss. 13-14).

- Kessler'in 2003'te yaptığı çalışmaya göre ise ruh sağlığını güvence altına alan en önemli etken sıcak bir aile ortamıdır (s. 146).

- Örgütsel nitelikteki öncüller, örgütsel adalet algısı (Brewer ve Kramer, 1986; 45; Cremer, 2005a, ss.33-45; Lipponen, 2001, s. 24) gibi faktörlerden...

- Mael ve Ashforth (1992: 88) tarafından geliştirilen...

• Aynı yazar veya yazarların farklı çalışmalarında, çalışma tarihi daha eski olan önce yazılmalıdır. Aynı yazarın veya yazarların aynı tarihlerdeki çalışmalarında “a”, “b” şeklinde harfler, çalışmanın yapıldığı yılın yanına yazılmalıdır.

• Üç, dört ve beş yazarı olan çalışmalarda ilk atıfta tüm yazarların isimleri verilmeli, müteakip atıflarda “vd.” şeklinde kısaltılarak verilmelidir. Beşten fazla yazar varsa ilk yazarın soyadından sonra “vd.” şeklinde ifade edilebilir.

• Bir yazarın düşüncelerinin yeniden ifade edilmesi zorsa veya anlamını yitirecekse 40 kelimedenden daha fazla olmayan atıflarda kaynaktan alınan ifade tırnak işareti içinde belirtilerek yazılmalı ve o ifadenin bulunduğu sayfanın numarası belirtilmelidir. Örneğin: (Öztürk, 2003, s. 147). Eğer 40 kelimedenden daha fazla atıf yapılması gerekiyorsa alıntı yapılan kısım, iki sekme içeriden, tırnak içinde yazılmalı, en sonuna alıntı yapıldığı yerdeki paragraf (para. 15) veya sayfa numarası (s. 25) belirtilmelidir.

• Yazar ismi belirtilmemiş bir çalışmaya atıf yapılması gerekiyorsa ve bu çalışma süreli bir yayındaysa yayının ismi, yazar olarak belirtilebilir. Örneğin; (Wall Street Journal, 2009), (Ticaret Bakanlığı, 1999).

• Aynı parantez içinde birden fazla çalışmaya atıf yapılacaksa çalışmalar alfabetik sıraya göre ve aralarına noktalı virgül konularak yazılmalıdır. Örneğin: (Abrams, 2000; Sullivan ve Hellman, 1999).

• İkincil kaynaklar, (Blau, 1964'ten akt. Tamer, 2003). Tamer'in (2003), Blau'dan (1964) aktardığına göre... şeklinde ifade edilerek ikincil kaynaklardan atıf yapıldığı belirtilmelidir.

• Elektronik kaynaklara atıf yaparken genel atıf kuralları geçerlidir (Yazar soyadı, yıl). Bu bilgi mevcut değilse, kaynağa ulaşılan web adresi parantez içinde verilmelidir. Yani yazarı belli olmayan bir elektronik kaynağa atıf yapmak

gerektiğinde web sitesi parantez içinde verilmelidir. Şayet profesyonel bir web sitesine, veri tabanına veya bir projenin web sitesine atıf yapmak gerekiyorsa, elektronik adres parantez içinde verilmeli, kaynakçada da aşağıda ilgili bölümde verilen örnekte görüldüğü gibi belirtilmelidir. (Örneğin: UNICEF web sitesi dünya çapında çocukların iyiliği için çalışan çeşitli yararlı kaynaklara bağlantılar sunmaktadır (<http://www.unicef.org>)).

• Eğer mali destek veya diğer yardımları için teşekkür etmek istediğiniz kişi veya kurumlar varsa, çalışmanın sonuna bir not ekleyerek teşekkürlerinizi iletebilirsiniz.

3.4. Kaynakça Yazımında Uygulanacak Esaslar

• Kaynakça 11 punto olarak düzenlenecek ve soyad alfabetik sırasına göre tasniflenerek verilecektir. Ayrıca bir kategori yapılmayacaktır.

• Kitaplarda sayfa numaraları belirtilmeyecek, makalelerde derginin ilgili sayfa aralığı belirtilecektir.

• İnternet kaynaklarında erişim tarihi belirtilecektir.

• Kaynakça ile ilgili ayrıntılı hususlar için APA'nın (American Psychology Association) bilimsel yazı kriterlerine, Publication Manual of American Psychological Association (<https://www.apastyle.org/manual>) veya Dergi Park Yazım Kuralları'na (<http://dergipark.gov.tr/busad/page/2914>) bakınız.

• Kaynakçada yazar soyadının baş harfi büyük, adının ise ilk harfi olacak şekilde aşağıda verilen örneklerde olduğu şekilde yazılacaktır. DOI numarası mevcutsa referansın en son kısmına eklenecektir.

Kitaplar

Sarı, G. (2013). *Ermeni meselesi ışığında Süryaniler*. Ankara: Barış Platin Yayınevi.

Bloch, S. ve Whiteley, P. (2010). *Düz bir dünyada yöneticilik* (2.Basım). (Ü. Şensoy, Çev.) İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Avcı, E. (2017). Türkiye'de terörizmin tarihsel seyri. G.Sarı ve C.K.Demir. (Ed.), *Güvenlik bilimlerine giriş* (ss. 287-314). Ankara: Jandarma Basımevi.

Makaleler

Ak, T. (2018, Mayıs). Silahlı insansız hava araçlarının kullanımında karar mekanizmaları. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 111-130. doi:10.28956/gbd.422803

Ansiklopedi

Ersoy, O. (1973). Kağıt. *Türk Ansiklopedisi* içinde (c. 21, ss.112-115). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Yayımlanmamış Çalışmalar

Aplak, H.S. (2010). *Karar verme sürecinde bulanık mantık bazlı oyun teorisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kongre Bildirileri

Sarı, G. ve Ak, T. (2018). Güvenlik alan yeterlilikleri ve akademik çalışmalar. H.Kahya (Ed.), *1.Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi bildiriler kitabı* içinde (ss. 130-134). İstanbul: ASOS. doi:10.21733/ibad.417321

Elektronik Kaynaklar

Shotton, M.A. (1989). *Computer addiction? A study of computer dependency*. Erişim tarihi: 18 Ağustos 2011, <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index>

Yazarı belli olmayan web sitesi makalesi

New child vaccine gets funding boost. (2001). Erişim tarihi: 21 Şubat 2012, http://news.ninensn.com.au/health/story_13178.asp.

Blog

Webber, S. (2008, 10 Ekim). Information literacy in work place contexts. Erişim tarihi: 22 Ekim 2008, <http://information-literacy.blogspot.com/>.

3.5. Kitap İncelemelerinde Uygulanacak Esaslar

Kitap incelemesi bir kitapta yer alan temel iddialar ve konular çerçevesinde yapılan kapsamlı ve detaylı bir araştırmadır. İnceleme akademik bir yazı kurgusu içerisinde giriş, tartışma (yöntem, kapsam ve içerik) ve sonuç gibi hususları içermelidir. Giriş kısmında kitaptaki tezler ve ana hususlar ile kısa bir özete yer verilmelidir. Tartışma kısmında kitabın ilgili sayfalarına ve gerekiyor ise başka eserlere de atıf vermek suretiyle yöntem, kapsam ve içerikte yer alan konular bir bütünlük içerisinde irdelenmelidir. Sonuç kısmında ise kitaba ilişkin temel düşünceler ve yazarın alana yaptığı katkılar değerlendirilmeli ve eleştirel bir şekilde ortaya konulmalıdır.

Kitap incelemelerinde başlık bilgilerinde inceleme yapılan eserin adı, yazarı, yayımlandığı kent ve yayınevi, yayım yılı ve ISBN numarası yazılmalıdır. Sayfa altında özel işarete karşılık olarak inceleme yapan yazarın akademik unvanı, mensup olduğu kurum ve e-posta adresi yazılır.

GUIDELINES

1. PUBLISHING PRINCIPLES

1.1. General Principles

The Journal of Security Sciences is a biannual journal indexed in both national and international indexes which offers theoretical and applied research, analysis and articles on “security” and published by the Gendarmerie and Coast Guard Academy since 2012. The Journal of Security Sciences is published twice in a year, May and November, as in print and online accessible journal.

The main publishing languages of the Journal are Turkish and English. The title, keywords and the abstract of the articles submitted to the journal must be both in Turkish and English.

The Journal of Security Sciences publishes original articles and book reviews focused on “**security**” aspect from different fields including but not limited to human sciences and public sciences on politics, law, public administration, management, geography, history, communication, economy, informatics, psychology, sociology etc. Submitted articles must not be published nor submitted to any other publications before. Conference/congress/seminar papers are accepted only if they are not previously published as full text and certain info such as presentation date and place provided.

Submitted manuscripts must follow the grammar rules. Therefore, the author is responsible of problems arising from the breaches of grammar rules of their articles.

Articles which fail to follow the Journal principles and guidelines may not be accepted for reviewing process. Editorial Board has the authority to send articles to reviewers, to send back articles to authors after reviews, to change articles formats, to abbreviate it or to decide not to accept articles which fail to follow the academic integrity and publishing standarts.

The submitted manuscripts undergo a double-blind reviewing process; articles are reviewed by referees whreas book reviews are reviewed by editorial board. To be accepted for publication in the Journal of Security Sciences, articles need to be positively peer reviewed at least by two referees. After articles are accepted for publishing, if there are more articles than the quota for the immediate volume, the

articles are automatically shifted for the next volume. If an article is not published this way within a year, it is withdrawn from publishing list.

The copyright for the published articles and book reviews belongs the Journal of Security Sciences, however authors remain responsible for the contents of publications. The Journal of Security Sciences is under no circumstances responsible for the contents of the articles/book reviews. Feedbacks and all relevant information about the articles/book reviews are stored by the Journal of Security Sciences for 5 years.

The Journal of Security Sciences is free of charge, hence no money is paid to the authors for the copyrights.

1.2. Ethical Principles

Journal of Security Sciences puts great importance on publication ethics regarding the development of the scientific information. Therefore, such principles like Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing regulated by organizations like Committee of Publication ethics (COPE) (<https://publicationethics.org/>) and Directory of Open Access Journals (DOAJ) (<https://doaj.org/publishers#licensing>) are strictly followed.

Any kind of research applying either qualitative or quantitative data collection approach and using any methods like questionnaire, interview, focus group work, observation, experiment and discussion methods and involving people or animals (including materials and the data) for scientific or experimental purposes, and retrospective studies require research ethics committee approval regarding the law on the protection of personal data.

Moreover, it is required to note not only that informed consent form was taken in case reports, and that the permission to use their scales, surveys, photographs was given by the owners, but also that the regulations on the copyright about ideas and art pieces were strictly followed.

This academic journal sticks to principles like open-access and free of charge in scholarly publishing and thus never requires any fee for the admission of articles from their writers. The complete content is open to access online and full-text at the exact date declared and without any limitation.

2. RIGHTS AND RESPONSIBILITIES

2.1. Rights and Responsibilities of the Editorial Board

The Editorial Board of Journal of Security Sciences has the right and responsibility to decide the publication of articles and book reviews by taken into accounts feedbacks received from referees. The Editorial Board recommends publishing guides on (<https://publicationethics.org>) and promotes academic integrity.

Editorial Board has the right to decline articles and book reviews which contain plagiarised materials or breach principles on academic integrity.

Submitted manuscripts must not be published or scheduled to appear in any other publications. Accepting a manuscript for peer reviewing process does necessarily mean a confirmation for publication.

2.2. Rights and Responsibilities of Author

Articles and book reviews submitted to the Journal of Security Sciences have to be original works of the authors. Submitted manuscripts should not be in any kind of submitting process in any other publishing platforms. The authors are responsible for the validity and confirmation of the bibliography. Plagiarism is not tolerated.

Author has the right to withdraw submitted manuscripts at any time before Editorial Board approves publication. In such cases, authors must inform the Board as early as possible.

In case of translated manuscripts, authors who write the original work and translators are both responsible for the contents and any breaches of academic integrity principles.

In cases where the manuscripts are sent back to authors for corrections after peer reviewed, the corrected manuscripts need to be submitted within 2 months.

In cases where the authors disagree with the feedbacks given by referees and Editorial Board they have a right to object. In such cases, authors need to submit their own thoughts and critics regarding the feedbacks given by referees and Editorial Board in written for re-consideration.

2.3. Responsibilities of Referees

The Journal ensures that manuscripts are reviewed by using a double-blind peer-review method. Referees are responsible for keeping the manuscripts confidential and not using the knowledge and information they encounter via manuscripts for personal gain.

All reviews and information on manuscripts are strictly confidential and must not be shared with others. Referees are not allowed to contact with the authors unless allowed otherwise by the Editorial Board.

Referee is expected to inform the Journal of Security Sciences immediately in case of breaches arising from academic integrity during the review process if they determine any. Referees are expected to be objective and personal criticisms towards authors are not allowed.

3. GUIDELINE ON WRITING STYLE

3.1. General Principles

- Authors are required to submit the workplace info, contact addresses/numbers/email addresses and ORCID (Open Researcher and Contributor ID) number.

- Manuscripts can be Turkish or English. Submitted manuscripts should be clear and understandable.

- Articles should be between 4000 and 7000 words including the footnotes. Book reviews are required to be between 1000-1500 words.

- Articles must have ‘Öz’ in Turkish and ‘Abstract’ in English at the beginning and they must be written in between 150-200 words. Both ‘Öz’ in Turkish and ‘Abstract’ in English need to cover the purpose, method, hypothesis and results of the study briefly. Studies written in English should present the English ‘abstract’ before and those written in Turkish should present the Turkish ‘Öz’ before. Both Turkish ‘Öz’ and English ‘Abstract’ must be typed in single space, 9 point font and in italics. Also in both versions of the articles, at least three or at most seven key words must be added to the abstracts.

- Author’s academic title, position, institutional email address and ORCID number should be stated in a footnote in the first page starting with a “ * ” 9 points

font size. (Assoc. Prof., Gendarmerie and Coast Guard Academy Security Sciences Institute, editorgbd@jandarma.gov.tr, ORCID:... i.e.)

- Tables, figures and illustrations should be numbered consecutively, captioned and cited in the text in sequential order. Captions should be before the table and after the figures/illustrations.

- Equations should be numbered consecutively. That number should be in parenthesis on the right side of the page.

- Authors need to refrain using footnotes and incorporate them with the main body.

- Technical terms need to be used with quotation marks and authors need to refrain from using abbreviations without providing the full form of them at first appearance in the text.

3.2. Principles Regarding Page Layout

- Manuscripts should have single line spacing, Times New Roman font, 11 font size, (Top 4.6 mm, bottom 4.6 mm, left and right indent 4 mm, gutter 0, header 4.6 mm, footnote 5 mm, paper size A4).

- Manuscripts should start with an introduction section, be separated into proper sections afterwards and following with a conclusion section. Bibliography needs to continue with the conclusion section and the last section should be the attachments section.

- Without numbered to introduction, conclusion and bibliography; sections should be numbered consecutively. Symbols such as (*, -) can be used after the 3rd level segment. Section headings;

1. FIRST LEVEL SEGMENT (ALIGN LEFT, BOLD, CAPITAL LETTERS)

1.1. Second Level Segment (Align Left, Bold, First Letters are Capital)

1.1.1. Third Level (Align Left, Italic, First Letters are Capital)

- Tables, figures and illustrations should be numbered (Table-1., Chart-2. ie.). Tables names should be on top of the tables and centered; names of the figures should be under the figures and centered as well.

- Contents of the tables and figures should be Times New Roman and 9 points font size (can be used as 9 or 11 according to the page layout). Statistical numbers are expected to have no more than 3 digits after decimal point. Tables, figures and illustrations should be cited if needed.

- After the first page, authors name should be in the header in even number pages and name of the manuscript should be on the odd page headers in 9 points font size.

3.3. Guideline for Citations

- References in the body of your manuscripts should be in (Author, Date) format. When directly quoting from a text, you must include a page number in the citation as well.

- If you are using more than one reference by the same author/authors, the earlier dated publications should be listed first in the bibliography. If it is published in the same year, authors need to assign letter suffixes after the year i.e.: "Pala (1981a) makes similar claims...".

- Citations for the publications with 3 and more authors should have their full names written for the first citing and then use "(The first authors surname) et al. for subsequent entries. If there are more than 5 authors, first author's name should be followed with "et al."

- If author is directly quoting from a work, then it will need to include the author, year of publication, and page number for the reference (preceded by "p."). Introduce the quotation with a signal phrase that includes the author's last name followed by the date of publication in parentheses.

- If the author is quoting more than 40 words, it is required to start the quotation on a new line, indented two tabs from the left margin, i.e. in the same place one would begin a new paragraph.

- In case of citing a periodic publication without a specific author name, the name of the publication can be used instead of author name. (Wall Street Journal, 2009 i.e).

- In case of parenthetical citation including two or more authors, it is required to order them alphabetically, separated by a semi-colon. (Abrams, 2000; Sullivan and Hellman, 1999).

- In case the source quotes or refers to another source, indirect sources should be cited as (Blau, 1964 cited in Tamer, 2013)
- Online articles follow the same guidelines for printed articles. Citations should include all information the online host makes available.
- Authors may add an acknowledgement section at the end of the manuscripts to express thanks and pay their tribute.

3.4. Guideline for Reference List

- Reference list should be 12 points font size and written alphabetically. There should not be any other kind of categorization in the reference list.
- Book references won't be having page numbers but the articles will show the pages of the article in where it is published.
- Online sources should show the access date.
- This Journal utilizes APA 6th Reference Style with some minor differences. Please advise the manual for further info and details. (<https://www.apastyle.org/manual>)
- Authors surnames first letter should be capitalized and include only the first letter of the name. If there is any DOI number of the reference, it should be included in the reference as well. Please find the below examples of common references.

Books

Sarı, G. (2013). *Ermeni meselesi ışığında Süryaniler*. Ankara: Barış Platin Publishing.

Bloch, S. ve Whiteley, P. (2010). *Düz bir dünyada yöneticilik* (2nd Edition). (Ü. Şensoy, Trans.) İstanbul: İş Bankası Publishing.

Avcı, E. (2017). Türkiye'de terörizmin tarihsel seyri. G.Sarı ve C.K.Demir. (Ed.), *Güvenlik bilimlerine giriş* (pp. 287-314). Ankara: Jandarma Publishing.

Articles

Ak, T. (2018, Mayıs). Silahlı insansız hava araçlarının kullanımında karar mekanizmaları. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 111-130. doi:10.28956/gbd.422803

Encyclopedia

Ersoy, O. (1973). Kağıt. *Türk Ansiklopedisi* içinde (Vol. 21, pp.112-115). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Unpublished Papers

Aplak, H.S. (2010). *Karar verme sürecinde bulanık mantık bazlı oyun teorisi*. (Unpublished Doctoral Thesis). Gazi University, Ankara.

Conference Proceedings

Sarı, G. ve Ak, T. (2018). Güvenlik alan yeterlilikleri ve akademik çalışmalar. In H.Kahya (Ed.), *1.Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi bildiriler kitabı* (pp. 130-134). İstanbul: ASOS. doi:10.21733/ibad.417321

Electronic Sources

Shotton, M.A. (1989). *Computer addiction? A study of computer dependency*. Retrieved August 18, 2011, from <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index>

Unknown Authored Online Articles

New child vaccine gets funding boost. (2001). Retrieved February 21, 2012, from http://news.ninemsn.com.au/health/story_13178.asp.

Blog

Webber, S. (2008, October 10th). Information literacy in work place contexts. Retrieved October 22, 2018, from <http://information-literacy.blogspot.com/>.

3.5. Guideline for Book Reviews

Book reviews are detailed reviews of claims and subjects of the books. The review should include an introduction, discussion (method, scope and contents) and conclusion. Introduction section is a summary of the claims and main arguments in the book. In the discussion sections, book reviewers are expected to discuss the method, scope and contents of the book in a whole. The conclusion section talks critically about the general impressions of the reviewer on the book and the contribution the book makes.

Book Review titles should include the name of the book, author, in which city it is published, publication year and ISBN. At the bottom of the first page the book reviewers need to include their title, the institution they work and email address corresponding to an asterisk.

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

- Türkiye's Foothold in the Basin Extending from the Eastern Mediterranean to the Arabian Sea: Scratching an Ad-Hoc Regional Security Complex (İngilizce)
Can DEMİR, Güngör ŞAHİN
- On the Relationship between Democracy and Safety (Results Indicated by Variance Analysis) (İngilizce)
Mahir TERZİ
- Terrorism as a Threat to National Security: Organizational and Legal Counteraction Measures (İngilizce)
Ruslan Beisekovich ALNAZIROV, Murat Askarovich SHAPASHEV, Bauyrzhan Sadykovich ABZHANOV
- Güvenikleştirme Teorisi Bağlamında İkinci Karabağ Savaşı Sonrası Azerbaycan'ın Millî Güvenlik Paradigması
Museyib SHIRALIYEV, Murteza HASANOĞLU
- Küreselleşme Sürecinde Güvenliğin Değişen Anlamı ile Bir Güvenlik Sorunu Olarak Gıda Güvencesi ve Güvenliği
Sena GÖKÇEGÖZ
- Terörle Mücadelede Verinin Kullanımı
İrem DOĞAN, Muhammed Hayati TABAN
- Teorik Temeller Kapsamında Stratejik İşbirlikleri: RINEP (Uluslararası Kolluk Eğitim Ağı) Örneği
Ümit ŞEVİK
- Sınırşan Örgütlü Suç Tipi Olarak İnsan Ticareti: Sorunlar ve Çözüm Önerileri
Hakan BOSTAN, İlkan YENER
- Yapay Zekâ Teknolojisi ile Kan Şekillerinin Oluşumları Analiz Edilerek Öldürücü ve Yaralayıcı Aletin Belirlenmesi
Kenan YANAR, Nergis CANTÜRK
- Patlayıcılar ile Ateşli Silahların Kullanımından Kaynaklanan Kurşun ve Bakır Kirliliğinin Giderilmesi
Hülya KOYUNCU
- Opioidlerin Tıbbi Amaç Dışı Kullanımı ve Küresel Fentanil Krizi
Hayrettin DURSUN